ज्ञानदीप लावू जगी

पुणे नगर वाचन मंदिर

स्थापना : ७ फेब्रुवारी १८४८

email : pnvm1848@gmail.com
www.punenagarvachan.org

Title	:	The Practical Sanskrit Grammar
Author	:	L. R. Kulkarni
Publisher	:	L. R. Kulkarni, Nagpur
Pub. Year	:	1963
Hard Book	:	Shikshan Prasarak Mandali, Pune

पुणे नगर वाचन मंदिर

अंकेक्षण (डिजीटायझेशन) प्रकल्प
अंकेक्षण रूपांतर – २०२१

The Practical Sanskrit Grammar

BY

L. R. KULKARNI, M. A.,
Lecturer,
Post-Graduate Teaching Department,
Nagpur University.

S 917.7

Second Edition
Revised and Enlarged

Price : Rs. 10.

1963

D.V.POTDAR LIBRARY
S P COLLEGE
D00941

The Practical Sanskrit Grammar

BY

L. R. KULKARNI, M. A.,
Lecturer,
Post-Graduate Teaching Department,
Nagpur University.

897·7
Kul

Second Edition

Revised and Enlarged

(Rights of Translation etc. Reserved)

Price : Rs. 10.

1963

Copies can be had at
Kulkarni Book Depot
Mahal
NAGPUR 2

•

Published by :
L. R. Kulkarni, M. A.
Chhoti Dhantoli
NAGPUR 1

•

drice Rs. 10•00

E/1218

•

Printed by
V. G. Mate
Rajaguru Press
405 Narayan Peth
POONA 2

Dedicated

To the Sacred Memory

of my wife

कै. सौ. जानकीबाई कुलकर्णी

दहिहांडेकर

without whose suggestion in her last illness this book would never have been written.

Preface to the First Edition

This book is written to supply a long-felt want for a book of the kind of Kale's Sanskrit Grammar. The students in our schools are required to read intensively the texts prescribed for the High School Certificate Examination, and they are required to finish the Grammar portion within a very short time. Other grammars contain much that is not required by the students at this stage and hence I have tried to explain the points of grammar as far as possible, just to their needs.

In the chapters on Verbs and Participles, the method followed is to present the forms and then give explanation. Chapter on the Taddhita is divided into two parts, one giving the rules for formation and the other the illustrations. The students will read the second and if necessary consult the first. Some of Panini's sutras explaining the sense of the terminations are given and some are coined just after these, because I found that the boys understand these quickly. Chapters on the change of Voice, Genitive and Locative absolutes, Upapada Tatpurusha are explanatory and illustrative. While passing from the Conjugational to Non-Conjugational, I have taken य, the sign of the passive, as the basis. The question of the prefixing of इ (इट्) is, as far as possible,

simplified. General idea of prefixing इ (इट्) is given with the illustrations already known by the boys and then its full discussion (cf. Sects. 291–305). Wherever necessary I have explained the idea by tables (cf. pp. 181, 291, 393, 396).

I have freely consulted and used, Sanskrit Grammars by Maxmuller & Kale, and the two books of Dr. Bhandarkar. The treatment of the Seven Varieties of the Aorist is my own. Dhaturupakosha of Dharmaraj Narayan Gandhi, of Ratnagiri has been a best guide.

Grammar points, useful for the inquisitive students, have either been put in small type or in Notes. Paninian terms are introduced and explained wherever they were thought to be useful. (cf. pp. 226, 339, 340.)

I take this opportunity of acknowledging the deep debt of gratitude to Pandit Shriniwas Shastri Hardas, the late Pandit Govind Shastri Ghule, Mahamahopadhyaya Keshav Gopal Tamhan, M. A., Prof. G. K. Garde, M. A. and Prof. V. V. Mirashi, M. A., who taught me Panini's Grammar and created in me love for the subject.

NAGPUR, 10–2–1933 } L. R. KULKARNI

Preface to the Second Edition

In this edition I have changed the way of presenting the forms of the आर्धधातुक tenses, moods, and Participles. Roots are given with the indicatory letters (अनुबन्ध). These indicatory letters make the formation of the Verbal forms easy. The formation of the णिजन्त roots is explained and then is shown the adding of the आर्धधातुक terminations.

I have given धातुरूपकोश in a tabular form. While adding the आर्धधातुक terminations to a root, one should know whether a root is सेट्, वेट् or अनिट्. I have indicated this along with the root. I have given in a tabular form the characteristics of तुम्, तास्, स्य, सिच्, त्वा, त, तवत् and य of the Passive (See Appendix Sect. 3.)

Before the य of the Passive the penultimate nasal of the roots is dropped. e. g. बन्ध्-बध्यते but वन्द्-वन्द्यते, why not? पाणिनि has enumerated such roots, in which the nasal is not dropped by making them ending in इ. e. g. कपि, वदि. Such roots insert a nasal by the सूत्र, इदितो नुम् धातोः Pan. 7–1–58. And such roots do not drop their nasal before the य of the Passive.

If the formation of the णिजन्त roots is clearly understood, the students will not say ताडितुम् on the analogy of ताडित.

A वेट् root is necessarily अनिट् before त and तवत् by the सूत्र, यस्यविभाषा, Pan. 7–2–15. This will be understood by the students, when they find 2 forms, सेट् and अनिट्, before other आर्धधातुक terminations but not before त and तवत्, before which there is one form only and it is अनिट्.

I express my gratitude to Sau. Saraswatibai Apte and Shri Gajanan Vinayak Apte of Jamshedpur, for the encouragement given to me for printing the book.

After the printing of 10 forms of:·the book Poona floods washed away the Rajaguru Press situated in the Narayan Peth, Poona. The manuscript was made unreadable and I have to write the remaing pages again. I thank the Manager of the Rajaguru Press for their sincere efforts in printing the book.

NAGPUR
26th March,, 1963

L. R. KULKARNI

CONTENTS

Chapter I Letters of the Sanskrit Alphabet 1
Chapter II Sandhi Rules 3
Chapter III Declension of Nouns ... 12
Chapter IV Declension of Pronouns ... 35
Chapter V Numerals and their declension 44
Chapter VI Indeclinables 54
Chapter VII Verbs 64

I Group of Conjugations 66
II " " " 78
(1) Passive and Impersonal 136
(2) सार्वधातुक and आर्धधातुक terminations ... 139

आर्धधातुक Non-Conjugational tenses and moods

(1) First Future 141
(2) General Idea : Prefixing of इट् ... 143
(3) Set, Wet and Anit roots 145
(4) Second Future 154
(5) Conditional mood 157
(6) Perfect 158
(7) Aorist 176
(8) Benedictive 191
(9) (a) Causals 194
(b) आर्धधातुक forms of the 10th Conjugation and Causals 198
(10) Desideratives 199
(11) Frequentatives 201
(12) Nominal Roots 205

Chapter VIII **Participles** कृदन्त 209
(1) Present Participles 209
(2) Future Participles 219
(3) Infinitives 220
(4) Indeclinable Past Participles ... 223
(5) Indeclinable Past Participles ... 226
in अम् (णमुल्)
(6) Past Participles 228
(7) Petential Participles 236
(8) Participles of the Reduplicated
Perfect 237
(9) Some of the Common कृदन्त forms ... 239
(10) Desideratives 239
Chapter IX (a) तद्धित terminations Part I 240
(b) ,, ,, ,, II 248
Chapter X Change of Voice 258
Chapter XI Roots that Change their पद् 267
Chapter XII Verbs of Incomplete Piedication269
Chapter XIII कारकाणि 271
Chapter XIV Feminine Terminations ... 289
Chapter XV Compounds 295
Appendix Dhaturupa Kosha 330

Practical Sanskrita Grammar

CHAPTER I

Letters of the Sanskrita Alphabet

Vowels

1.	Short vowels	अ इ उ ऋ ऌ	5
	Long ,,	आ ई ऊ ॠ	4
	Diphthongs ,,	ए ओ ऐ औ	4
			13

ं अनुस्वार and । : विसर्ग are not separate letters but mere sounds. Just as we say अं, अः (रामं, रामः) we can as well say इं, इः (हरिं, हरिः), उं, उः (गुरुं, गुरुः) etc.

Consonants	Group of	वर्ग
क् ख् ग् घ् ङ्	5	कवर्ग Gutturals
च् छ् ज् झ् ञ्	5	चवर्ग Palatales
ट् ठ् ड् ढ् ण्	5	टवर्ग Linguals
त् थ् द् ध् न्	5	तवर्ग Dentals
प् फ् ब् भ् म्	5	पवर्ग Labials
य् व् र् ल्	4	अर्धस्वर Semi-vowels
श् ष् स्	3	उष्मन् Sibilants
ह्	1	Aspirate

2. 13 Vowels and 33 consonants together make 46 letters of the Sanskrita Alphabet.

ळ् is not used in classical literature but in Vedic Sanskrita : अग्निमीळे पुरोहितं

क्ष् and ज्ञ् are conjunct consonants, क्ष् = क् + ष् and ज्ञ् = ज् + ञ्.

3. Consonants are joined with vowels in the following way : क् + अ = क; क् + आ = का; क् + इ = कि; क् + ई = की; क् + उ = कु; क् + ऊ = कू; क् + ए = के; क् + ऐ = कै; क् + ओ = को; क् + औ = कौ.

Note:—(a) Whenever ह् is one of the letters of a conjunct consonant, it always precedes and never follows the other consonants in the conjuncts; e. g. ब्राह्मणः and not ब्राम्हणः; मध्याह्न and not मध्यान्ह; जिह्वा and not जिव्हा.

(b) र् followed by a consonant is changed to रेफ. e. g. गौर्यौ.

4. Of the 33 consonants—क् ख्, च् छ्, ट् ठ्, त् थ्, प् फ्, श् ष् स् (13) are hard and the remaining (20) soft. ङ् ञ् ण् न् म् though soft are called nasals.

5. य् व् ल् are of two kinds (i) nasalised (अनुनासिक) यँ् वँ् लँ् e. g. अस्मिलँ् लोके (अस्मिन् लोके) and (ii) simple (अननुनासिक) य् व् ल्.

CHAPTER II

Sandhi Rules

6. These rules may be divided under three heads : (1) स्वरसंधि, (2) व्यंजनसंधि, (3) विसर्गसंधि.

I स्वरसंधि

∴. 7. If अ इ उ ऋ लृ, short or long, are followed by the same vowel, short or long, the corresponding long vowel is substituted for both. e. g. रामस्य + आज्ञा = रामस्य् + अ + आ – ज्ञा = रामस्य् + आ – ज्ञा = रामस्याज्ञा; कवि + ईश्वरः = कव् + इ + ई – श्वरः = कव् + ई – श्वरः=कवीश्वरः; similarly भानु + उदयः = भानूदयः; होतृ + ऋकारः = होतॄकारः ; होतृ + लृकारः = होतॄकारः

Note — Since there is no long लॄ, long ॠ is substituted for both.

(ऋलृवर्णयोर्मिथः सावर्ण्यं वाच्यम्)

† 8. But just as इ + ई is ई or उ + ऊ is ऊ, ए + ए is not ऐ or ओ + ओ is not औ. Hence the rule :—

ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अय्, अव्, आय् and आव् respectively; e. g. हरे + ए = हर् + अय् + ए = हरये for Hari; विष्णो + ए = विष्ण् + ओ + ए = विष्ण् + अव् + ए = विष्णवे for Vishnu. नै + अकः = न् + ऐ + अकः = न् + आय् + अकः = नायकः A leader. पौ + अकः = प् + आव + अकः = पावकः The purifier i. e. fire.

× 9. (a) But after changing ए, ओ, ऐ and औ to अय्, अव्, आय् and आव् respectively as a general rule,

---

∴. अकः सवर्णे दीर्घः । पाणिनि ६ । १ । १०१

† एचः अयवायावः । ६ । १ । ७८ (एचोऽयवायावः ।)

× लोपः शाकल्यस्य । ८ । ३ । १९

the य् of अय् and आय् and व् of अव् and आव् may be dropped, if ए ओ ऐ औ are at the end of a word. e. g. हरे + एहि will be (हरय् एहि) हरयेहि or हर एहि; नरौ आगतौ will be (नराव् आगतौ) नरावागतौ or नरा आगतौ.

∴ Note : Two vowels coming together by the dropping of a consonant or visarga do not coalesce.

† 9 (b) When ए or ओ is at the end of a word and is followed by अ, the latter merges into the former and the sign ऽ (called अवग्रह) is written in its place. e. g. हरे + अव = हरे व, हरेऽव; विष्णो + अव = विष्णो व = विष्णोऽव. वने अस्ति = वनेऽस्ति; रामो अस्ति = रामोऽस्ति.

° 10. गुण and वृद्धि Substitutes :—

Vowels	अ	इ ई	उ ऊ	ऋ ॠ	ऌ
गुण	अ	ए	ओ	अर्	अल्
वृद्धि	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

× 11. When अ or आ is followed by इ उ ऋ ऌ short or long, a corresponding गुण letter is substituted for both e. g. राम + ईश्वरः = राम् + अ + ई – श्वरः = राम् + ए – श्वरः = रामेश्वरः. Similarly कर्ण + उदारता = कर्णोदारता and सप्त + ऋषयः = सप्तर्षयः.

∴ पूर्वत्रासिद्धम् । ८ । २ । १

† एङः पदान्तादति । ६ । १ । १०९

° अदेङ् गुणः । १ । १ । २; वृद्धिरादैच् । १ । १ । १; उरण् रपरः १।१।५१.

× आत् गुणः । ६ । १ । ८७.

° 12. When अ or आ is followed by either ए ऐ or ओ औ, a single substitute for the first two is ऐ and that of the last two is औ ; e. g. तथा + एव = तथ् + आ + एव = तथ् + ऐ – व = तथैव. Similarly भव + औषधम् = भवौषधम्.

‖ 13. When इ उ ऋ ऌ, short or long, are followed by a dissimilar vowel, य् व् र् ल् are respectively substituted for them. e. g. अस्ति + एव = अस्त् + इ + एव = अस्त् + य् + एव = अस्त्येव. So also गुरु + आज्ञा = गुर्वाज्ञा ; पितृ + आशा = पित्राशा.

∴ 14. अ or आ at the end of a word and followed by a short ऋ is optionally not combined and in that case, the preceding vowel, if long, is made short. e. g. ब्रह्मा + ऋषि = ब्रह्मर्षिः or ब्रह्म ऋषिः.

$ 15. When a dual form of a noun or a verb ends in ई, ऊ or ए these are not combined with the following vowel. e. g. फले इच्छामि, वर्धेते अरी, अरी एतौ.

16. ई or ऊ, coming after म् in some forms of अदस् (not necessarily dual), are not combined with the following vowel. e. g. अमू आसाते, अमी ईशाः.

२. व्यञ्जनसंधि

(Final consonants followed by a vowel or a consonant.)

° वृद्धि रेचि । ६ । १ । ८८. ‖ इको यणचि । ६ । १ । ७७.

∴ ऋत्यकः । ६ । १ । १२८.

$ ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम् । १ । १ । ११ ; अदसोमात् । १ । १ । १२ ; प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम् । ६ । १ । १२५.

17. (a) म् at the end of a word and followed by a vowel is simply joined with it. e. g. वनम् अस्ति = वनमस्ति.

Note :—म मा मि मी मु मू मृ मॄ म्ऌ मे मै मो मौ.

‡ (b) म् is changed to an अनुस्वार when followed by a consonant. e. g. कृष्णम् गच्छति = कृष्णं गच्छति.

(c) When म् is changed to an अनुस्वार it may further be optionally changed to the nasal of the class to which the following letter belongs. e. g. त्वम् गतः = त्वं गतः and then त्वङ्गतः, सम् वत्सरः = संवत्सरः and then सँव् वत्सरः.

(d) Certain consonants have no nasals. e. g. श् ष् स् and ह् when म् is followed by any of these, it will be changed to अनुस्वार. e. g. रावणम् हन्ति = रावणं हन्ति.

(e) म् at the end of a word and followed by nothing remains as म्. e. g. रामः गच्छति वनम्.

° 18. न् or म्, when not final, are changed to an अनुस्वार, being followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. e. g. यशान् + सि = यशांसि, आक्रम् + स्य + ते = आक्रंस्यते, but गम् + य + ते = गम्यते, because म् is followed by a semi-vowel.

×19. (a) न् coming immediately after ऋ,

---

‡ मोऽनुस्वारः। ८ । ३ । २३; अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः । ८ । ४ । ५८; वा पदान्तस्य । ८ । ४ । ५९.

° नश्चापदान्तस्य झलि । ८ । ३ । २४.

× रषाभ्यां नो णः समानपदे । ८ । ४ । १; ऋवर्णान्नस्यणत्वं वाच्यम् (वार्तिक); अट्कुप्वाङ् नुम्व्यवायेऽपि । ८ । ४ । २.

ॠ, र् or ष् in the same word, is changed to ण्. e. g. ऋणम्, भ्रातॄणाम्, कर्णः, कृष्णः.

(b) This change takes place even if a vowel, a semi-vowel, except ल्, a letter of कवर्ग and पवर्ग, ह्, उपसर्ग आ (आङ्) or an अनुस्वार comes between ऋ, ॠ, र् and ष् and this न्. e. g. रामाणाम्, बृंहणम्. But in कर्णेन न् is not changed to ण् as ण् comes in.

(c) This change does not take place when न् ends a word as रामान्.

° 20. न्, at the end of a word and followed by च्, छ्, ट्, ठ्, त् and थ्, is changed both to an अनुस्वार and विसर्ग. e. g. राजन् + त्रायस्व = राजंः त्रायस्व; राजन् + चर = राजंः चर. विसर्ग in such cases will be further changed to श् ष् स् (cf. Sect. 41). राजंः त्रायस्व and राजंः चर will then be राजंस्त्रायस्व and राजंश्चर.

* 21. स् at the end of a word followed by any letter or not and र् followed by a hard consonant or by nothing, is changed to visarga. e. g. रामस् + वदति = रामः वदति; रामस् = रामः ; पुनर् + पठति = पुनः पठति; पुनर् = पुनः

× 22. When स् or a letter of तवर्ग comes in contact with श् or a letter of चवर्ग, a letter of the latter class is substituted for the former i. e. श् for स् and चवर्ग for तवर्ग. e. g. तत् + चरित्रम् = तच्चरित्रम्.

° नश्छव्यप्रशान् । ८ । ३ । ७.

* ससजुषो रुः । ८ । २ । ६६; खरवसानयोर्विसर्जनीयः । ८ । ३ । १५.

× स्तोःश्चुनाश्चुः । ८ । ४ । ४० ; शात् । ८ । ४ । ४४.

Exception — Dentals (तवर्ग) coming after श् are not changed into the corresponding palatals (चवर्ग). e. g. विश्नः ; प्रश्नः.

° 23. When स् or a letter of तवर्ग comes in contact with ष् or a letter of टवर्ग, a letter of the latter class is substituted for the former i. e. ष् for स् and टवर्ग for तवर्ग ; e. g. उत् + डयनम् = उड्डयनम्.

Exception — (a) But if a letter of टवर्ग, coming at the end of a word, is followed by स् or a letter of तवर्ग, the स् or letters of तवर्ग remain unchanged. e. g. षट् सन्तः ; षट् ते. But the following cases are exceptions. षट् नाम् = षण्णाम्; षट् नवति = षण्णवति ; षट् नगर्यः = षण्णगर्यः

(b) If a letter of तवर्ग is followed by ष् it is not substituted by the coresponding letter of टवर्ग ; e. g. सन् षष्ठः.

* 24. The स् of स्था and स्तम्भ् is chaged to थ्, when preceded by the preposition उद् ; e. g. उद् + स्थानम् = उद्थ्थानम्, उद् + स्तम्भनम् = उद्थ्तम्भनम्.

25. If a consonant is followed by homogeneous consonants, except the nasals, the first of them is optionally dropped ; e. g. उद्थ्थानम = उद् थानम्; उद् + थ्तम्भनम् = उद् तम्भनम्.

26. A consonant of the first five classes, except nasals, is changed to the first of its class,

---

° ष्टुना ष्टुः ।८।४।४१ ; न पदान्तात् टोरनाम् ।८।४।४२ ; तोः षि ।८।४।४३.

* उदः स्थास्तम्भ्वोः पूर्वस्य ।८।४।६१.

when followed by a hard consonant and to the first or third when followed by nothing ; e. g. उद्-थानम् = उत्थानम् ; उद्तम्भनम् = उत्तम्भनम्. वाच् + स् = वाच् Nom. Sing.; वाच् = वाक् – ग्. (for the chage of च् to क् or ग् See Rule 27.)

27. च् or ज् is changed to क्, when followed by a hard consonant or by nothing and to ग् when followed by a soft consonant. e. g. वाच् + सु = वाक् + सु = वाक् + षु (Refer Rule 28) = वाक्षु.

° 28. Initial स् of a termination is changed to ष् when preceded by a vowel except अ or आ, or a letter of कवर्ग or इ् ; e. g. रामे + सु = रामेषु but not in रमासु = रमा + सु in which आ precedes स् of सु.

‡ 29. A letter of तवर्ग followed by ल् is changed to ल् and the nasalised ल्ँ takes the place of न्; e. g. तत् + लक्षणम् = तल्लक्षणम् ; अस्मिन् + लोके = अस्मिल्ँलोके.

× 30. ङ्, ण्, न् standing at the end of a word and followed by a vowel are doubled, if preceded by a short vowel ; e. g. अस्मिन् + अरण्ये = अस्मिन्नरण्ये.

31. (a) If a letter of the first five classes except a nasal is followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it ; e. g. तत् + न = तन्न or तद् न.

(b) But if the nasal that follows such a termination is the initial letter of a termination,

---

° इण् कोः । ८ । ३ । ५७ ; आदेशप्रत्यययोः । ८ । ३ । ५९.

‡ तोर्लि । ८ । ४ । ६०.

× ङमो ह्रस्वादचि ङमुण्नित्यम् । ८ । ३ । ३२.

the change is necessary; e. g. वाक् + मयम् = वाङ्मयम्, तत् + मात्रम् = तन्मात्रम्.

° 32. श्, coming after the first four letters of a class, is optionally changed to छ्, when a vowel, a semi-vowel, or a nasal follows श्; e. g. तत् + शस्त्रम् = तत् + छस्त्रम् = तच् + छस्त्रम् (cf. Rule 22) or तच् शस्त्रम्; तत् + श्लोकः = तत् छ्लोकः or तच् श्लोकः.

33. (a) छ्, preceded by a vowel, short or long, is changed to च्छ्; e. g. स्वच्छाया, शिवच्छाया, अच्छिनत्, चेच्छिद्यते (Is cut again and again).

(b) The change of च् to च्छ् is optional when the long vowel is at the end of a पद्; e. g. लक्ष्मीछाया or लक्ष्मीच्छाया; but it is necessary, when छ् is preceded by आ and मा; e. g. आच्छादयति; मा च्छिन्द्धि. In the Compound word लक्ष्मीछाया (लक्ष्म्याः छाया) the ई of लक्ष्मी is at the end of a पद, because in a Compound all its members are पद्s, and the Case endings of all are dropped. आ and मा are also पद्s; for Case endings are applied to अव्ययs and then dropped (Trivedi).

Note :—The सूत्र s, 'छे च' and 'दीर्घात्' mean that a vowel, short or long, takes, the augment त् (तुक्) which is then changed to च् as it is followed by छ् (cf. Rule 22).

× 34. (a) र् followed by र् is dropped and the

° शश्छोटि । ८ । ४ । ६३ ; छत्वममीति वाच्यम् (वार्तिक); छे च । ६ । १ । ७३ ; दीर्घात् । ६ । १ । ७५ ; पदान्ताद्वा । ६ । १ । ७६.

× रो रि । ८ । ३ । १४ ; ढ्रलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः । ६ । ३ । १११.

preceding vowel if short is made long :— पुनर् रमते = पुना रमते.

(b) The same change takes place when ढ् is followed by ढ् as in मूढ from मुह्. [Refer 304 (7)]

3. Visarga Sandhi

(Visarga is preceded by a vowel and not by a consonant.)

° 35. Visarga, preceded by अ and followed by अ or a soft consonant, is changed उ; e. g. रामः अस्ति = राम् अः अस्ति ; राम् + अ + उ + अस्ति = राम + उ + अस्ति = रामो अस्ति (cf. Section 11); रामः गच्छति = राम + उ + गच्छति = रामो गच्छति (cf. Sect. 11).

36. Visarga preceded by अ and followed by any vowel except अ is dropped ; e. g. रामः इच्छति = राम इच्छति ; रामः उवाच = राम उवाच.

Note — Two vowels coming together by the dropping of Visarga, are not combined.

37. Visarga, preceded by आ and followed by a vowel or a soft consonant, is dropped. देवाः इच्छन्ति = देवा इच्छन्ति ; पुरुषाः वदन्ति = पुरुषा वदन्ति.

38. Visarga preceded by any vowel except अ or आ and followed by a vowel or a soft consonant is changed to र्; e. g. हरिः वदति = हरिर् वदति = हरिर्वदति ; हरिः इच्छति = हरिर् इच्छति = हरिरिच्छति.

39. Visarga of सः and एषः is dropped when followed by a letter except अ; e. g. सः इच्छति = स इच्छति ; एषः इच्छति = एष इच्छति. But सः अस्ति = सो अस्ति.

° अतो रोरप्लुतादप्लुते । ६ । १ । ११३; हशि च । ६ । १ । ११४.

40. Visarga of भोः (भोस्) is dropped when followed by a letter except a hard consonant; e.g. भोः अस्ति = भो अस्ति ; भोः गच्छ = भो गच्छ but भोः पत = भोः पत.

41. Visarga followed by च् छ्, ट् ठ्, and त् थ्, is changed श् ष् and स् respectively ; e. g. रामः चलति = रामश्चलति ; रामः टंकारं करोति = रामष्टंकारं करोति ; रामः तरति = रामस्तरति.

42. Visarga preceded by श् ष् स् is retained or changed to श् ष् स् respectively ; e. g. नरः शंसति = नरःशंसति or नरश्शंसति ; रामः षष्ठः = रामः षष्ठः or रामष्षष्ठः ; रामः सरति = रामः सरति or रामस्सरति.

43. Visarga followed by क् ख् or प् फ् remains unchanged ; e. g. रामः करोति, रामः खनति ; रामः पतति ; वृक्षः फलति.

CHAPTER III

Declension

44. Terminations :—

Masculine & Feminine.

	Sing.	Dual	Plural
N. V.	स्	औ	अस्
Acc.	अम्	औ	अस्
Inst.	आ	भ्याम्	भिस्
Dat.	ए	भ्याम्	भ्यस्
Abl.	अस्	भ्याम्	भ्यस्
Gen.	अस्	ओस्	आम्
Loc.	इ	ओस्	सु

Neuter

	Sing.	Dual	Plural
N. V.		ई	इ
Acc.		ई	इ

The rest like the Masculine.

Masculine words ending in vowels.

45. अकारान्त words.

देव Masc. God.

Nom.	देवः	देवौ	देवाः	Abl.	देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
Acc.	देवम्	देवौ	देवान्	Gen.	देवस्य	देवयोः	देवानाम्
Inst.	देवेन	देवाभ्याम्	देवैः	Loc.	देवे	देवयोः	देवेषु
Dat.	देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः	Voc.	देव	देवौ	देवाः

Note :—Forms of the Vocative differ from those of the Nominative, of words ending in a vowel, only in the Singular. In many cases the termination स् is dropped. Vocative is not the eighth case but the Nominative used for addressing or calling persons from a distance (cf. दूराद्धूते)

In getting the forms of राम, गुरु etc. as रामेण, गुरुणा, रामाणाम्, गुरूणाम्, the rule of changing न् to ण् (Sect. 19) will have to be observed.

Words ending in short इ.

46. कवि A poet.

Nom.	कविः	कवी	कवयः	Abl.	कवेः	कविभ्याम्	कविभ्यः
Acc.	कविम्	कवी	कवीन्	Gen.	कवेः	कव्योः	कवीनाम्
Inst.	कविना	कविभ्याम्	कविभिः	Loc.	कवौ	कव्योः	कविषु
Dat.	कवये	कविभ्याम्	कविभ्यः	Voc.	कवे	कवी	कवयः

Words like भूपति, नृपति are declined like कवि.

47. पति A Lord (Irregular)

Nom.	पतिः	पती	पतयः	Abl.	पत्युः	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
Acc.	पतिम्	पती	पतीन्	Gen.	पत्युः	पत्योः	पतीनाम्
Inst.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः	Loc.	पत्यौ	पत्योः	पतिषु
Dat.	पत्ये	पतिभ्याम्	पतिभ्यः	Voc.	पते	पती	पतयः

48. सखि Masc. A friend.

Nom.	सखा	सखायौ	सखायः	Abl.	सख्युः	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
Acc.	सखायम्	सखायौ	सखीन्	Gen.	सख्युः	सख्योः	सखीनाम्
Inst.	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः	Loc.	सख्यौ	सख्योः	सखिषु
Dat.	सख्ये	सखिभ्याम्	सखिभ्यः	Voc.	सखे	सखायौ	सखायः

49. सुधी Wise or Intelligent person.

Nom.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः	Abl.	सुधियः	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः
Acc.	सुधियम्	सुधियौ	सुधियः	Gen.	सुधियः	सुधियोः	सुधियाम्
Inst.	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः	Loc.	सुधियि	सुधियोः	सुधीषु
Dat.	सुधिये	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः	Voc.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः

50. सेनानी (1) A leader of an army. (2) Name of कार्तिकेय.

Nom.	सेनानीः	सेनान्यौ	सेनान्यः	Abl.	सेनान्यः	सेनानीभ्याम्	सेनानीभ्यः
Acc.	सेनान्यम्	सेनान्यौ	सेनान्यः	Gen.	सेनान्यः	सेनान्योः	सेनान्याम
Inst.	सेनान्या	सेनानीभ्याम्	सेनानीभिः	Loc.	सेनान्याम्	सेनान्योः	सेनानीषु
Dat.	सेनान्ये	सेनानीभ्याम्	सेनानीभ्यः	Voc.	सेनानीः	सेनान्यौ	सेनान्यः

Decline similarly ग्रामणी, A leader of a village.

51. भानु The Sun.

N.	भानुः	भानू	भानवः	A.	भानोः	भानुभ्याम्	भानुभ्यः
A.	भानुम्	भानू	भानून्	G.	भानोः	भान्वोः	भानूनाम्
I.	भानुना	भानुभ्याम्	भानुभिः	L.	भानौ	भान्वोः	भानुषु
D.	भानवे	भानुभ्याम्	भानुभ्यः	V.	भानो	भानू	भानवः

52. गो Masc. A bull. Feminine A cow.

N.	गौः	गावौ	गावः	A.	गोः	गोभ्याम्	गोभ्यः
A.	गाम्	गावौ	गाः	G.	गोः	गवोः	गवाम्
I.	गवा	गोभ्याम्	गोभिः	L.	गवि	गवोः	गोषु
D.	गवे	गोभ्याम्	गोभ्यः	V.	गौः	गावौ	गावः

3 Feminine words

53. माला A garland.

N.	माला	माले	मालाः	A.	मालायाः	मालाभ्याम्	मालाभ्यः
A.	मालाम्	माले	मालाः	G.	मालायाः	मालयोः	मालानाम्
I.	मालया	मालाभ्याम्	मालाभिः	L.	मालायाम्	मालयोः	मालासु
D.	मालायै	मालाभ्याम्	मालाभ्यः	V.	माले	माले	मालाः

Note :—Voc. Sing. of अम्बा, अक्का, अल्ला, all meaning mother is अम्ब, अक्क, अल्ल. In other respects, these words are declined like माला.

54. मति Mind

N.	मतिः	मती	मतयः	A.	मत्याः–मतेः	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
A.	मतिम्	मती	मतीः	G.	मत्याः–मतेः	मत्योः	मतीनाम्
I.	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः	L.	मत्याम्–मतौ	मत्योः	मतिषु
D.	मत्यै-मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः	V.	मते	मती	मतयः

Note :—Optional forms of words like मति F. in Dat. Abl. Gen. & Loc. Sings. are like नदी.

55. नदी Fem. A river

N.	नदी	नद्यौ	नद्यः	A.	नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
A.	नदीम्	नद्यौ	नदीः	G.	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः	L.	नद्याम्	नद्योः	नदीषु
D.	नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः	V.	नदि	नद्यौ	नद्यः

Note:— The seven words, लक्ष्मी Goddess of wealth, तरी a boat, तन्त्री a lute, अवी a woman in her monthly course, धी intellect, ह्री do not drop the Nom. Sing. termination, स्. Hence N. S. of these words is लक्ष्मीः, तरीः, अवीः, तन्त्रीः, धीः, ह्रीः, श्रीः

Refer :—अवी-लक्ष्मी-तरी-तन्त्री-धी-ह्री-श्रीणामुदाहृतः ।
सप्तानामेवशब्दानां सुलोपो न कदाचन ॥

56. श्री Goddess of wealth (Irregular)

N.	श्रीः	श्रियौ	श्रियः	A.	श्रियः–श्रियाः	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
A.	श्रियम्	श्रियौ	श्रियः	G.	श्रियः–श्रियाः	श्रियोः	श्रियाम्-श्रीणाम्
I.	श्रिया	श्रीभ्याम्	श्रीभिः	L.	श्रियि–श्रियाम्	श्रियोः	श्रीषु
D.	श्रिये-श्रियै	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः	V.	श्रीः	श्रियौः	श्रियः

57. स्त्री A woman

N.	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः	A.	स्त्रियाः	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
A.	स्त्रियम्-स्त्रीम्	स्त्रियौ	स्त्रियः	G.	स्त्रियाः	स्त्रियोः	स्त्रीणाम्
I.	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	L.	स्त्रियाम्	स्त्रियोः	स्त्रीषु
D.	स्त्रियै	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः	V.	स्त्रि	स्त्रियौ	स्त्रियः

58. धेनु A cow

N.	धेनुः	धेनू	धेनवः	A.	धेन्वाः–धेनोः	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
A.	धेनुम्	धेनू	धेनूः	G.	धेन्वाः–धेनोः	धेन्वोः	धेनूनाम
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः	L.	धेन्वाम्–धेनौ	धेन्वोः	धेनुषु
D.	धेन्वै-धेनवे	धेनुभ्याम	धेनुभ्यः	V.	धेनो	धेनू	धेनवः

59. वधू A wife, a daughter, a daughter in law.

N.	वधूः	वध्वौ	वध्वः	Ab.	वध्वाः	वधूभ्याम्	वधूभ्यः
A.	वधूम्	वध्वौ	वधूः	G.	वध्वाः	वध्वोः	वधूनाम्
I.	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः	L.	वध्वाम्	वध्वोः	वधूषु
D.	वध्वै	वधूभ्याम्	वधूभ्यः	V.	वधु	वध्वौ	वध्वः

60. भू Earth

N.	भूः	भुवौ	भुवः	A.	भुवः–भुवाः	भूभ्याम्	भूभ्यः
A.	भुवम्	भुवौ	भुवः	G.	भुवः–भुवाः	भुवोः	भुवाम्- भूनाम्
I.	भुवा	भूभ्याम्	भूभिः	L.	भुवि-भुवाम्	भुवोः	भूषु
D.	भुवे-भुवै	भूभ्याम्	भूभ्यः	V.	भूः	भुवौ	भुवः

61. जरा Old age (Irregular)

N.	जरा	जरे-जरसौ	जराः- जरसः	Ab.	जरायाः- जरसः	जराभ्याम्	जराभ्यः
A.	जराम्- जरसम्	जरे-जरसौ	जराः- जरसः	G.	जरायाः- जरसः	जरयोः- जरसोः	जराणाम्- जरसाम्
I.	जरया- जरसा	जराभ्याम्	जराभिः	L.	जरायाम्- जरसि	जरयोः- जरसोः	जरासु
D.	जरायै- जरसे	जराभ्याम्	जराभ्यः	V.	जरे	जरे- जरसौ	जराः- जरसः

62. द्यौ Sky

N.	द्यौः	द्यावौ	द्यावः	Ab.	द्योः	द्योभ्याम्	द्योभ्यः
A.	द्याम्	द्यावौ	द्याः	G.	द्योः	द्यवोः	द्यवाम्
I.	द्यवा	द्योभ्याम्	द्योभिः	L.	द्यवि	द्यवोः	द्योषु
D.	द्यवे	द्योभ्याम्	द्योभ्यः	V.	द्यौः	द्यावौ	द्यावः

दिव् Fem. Sky is declined in section 83.

63. नौ A boat.

N.	नौः	नावौ	नावः	Ab.	नावः	नौभ्याम्	नौभ्यः
A.	नावम्	नावौ	नावः	G.	नावः	नावोः	नावाम्
I.	नावा	नौभ्याम्	नौभिः	L.	नावि	नावोः	नौषु
D.	नावे	नौभ्याम्	नौभ्यः	V.	नौः	नावौ	नावः

4. Neuter words

64. जल Water

N.	जलम्	जले	जलानि	Ab.	जलात्	जलाभ्याम्	जलेभ्यः
A.	जलम्	जले	जलानि	G.	जलस्य	जलयोः	जलानाम्
I.	जलेन	जलाभ्याम्	जलैः	L.	जले	जलयोः	जलेषु
D.	जलाय	जलाभ्याम्	जलेभ्यः	V.	जल	जले	जलानि

65. वारि Water

N.	वारि	वारिणी	वारीणि	Ab.	वारिणः	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
A.	वारि	वारिणी	वारीणि	G.	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
I.	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः	L.	वारिणि	वारिणोः	वारिषु
D.	वारिणे	वारिभ्याम्	वारिभ्यः	V.	वारि-वारे	वारिणी	वारीणि

66. मधु Honey

N.	मधु	मधुनी	मधूनि	Ab.	मधुनः	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
A.	मधु	मधुनी	मधूनि	G.	मधुनः	मधुनोः	मधूनाम्
I.	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः	L.	मधुनि	मधुनोः	मधुषु
D.	मधुने	मधुभ्याम्	मधुभ्यः	V.	मधु-मधो	मधुनी	मधूनि

67. Adjectives ending in इ and उ, when used with neuter nouns are optionally declined like the masculine nouns ending in इ and उ, in the Dat. Abl. Gen. and Loc. Singulars and Gen. and Loc. Duals.

(a) शुचि Pure

N.	शुचि	शुचिनी	शुचीनि	Ab.	शुचिनः - शुचेः	शुचिभ्याम्	शुचिभ्यः
A.	शुचि	शुचिनी	शुचीनि	G.	शुचिनः - शुचेः	शुचिनोः – शुच्योः	शुचीनाम्
I.	शुचिना	शुचिभ्याम्	शुचिभिः	L.	शुचिनि- शुचौ	शुचिनोः – शुच्योः	शुचिषु
D.	शुचिने- शुचये	शुचिभ्याम्	शुचिभ्यः	V.	शुचे-शुचि	शुचिनी	शुचीनि

(b) गुरु Heavy

N.	गुरु	गुरुणी	गुरूणि	Ab.	गुरुणः- गुरोः	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
A.	गुरु	गुरुणी	गुरूणि	G.	गुरुणः- गुरोः	गुरुणोः- गुर्वोः	गुरूणाम्
I.	गुरुणा	गुरुभ्याम	गुरुभिः	L.	गुरुणि- गुरौ	गुरुणोः- गुर्वोः	गुरुषु
D.	गुरुणे- गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः	V.	गुरु- गुरो	गुरुणी	गुरूणि

68. अक्षि Eye (Irregular)

N.	अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि	Ab.	अक्ष्णः	अक्षिभ्याम्	अक्षिभ्यः
A.	अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि	G.	अक्ष्णः	अक्ष्णोः	अक्ष्णाम्
I.	अक्ष्णा	अक्षिभ्याम्	अक्षिभिः	L.	अक्ष्णि- अक्षिणि	अक्ष्णोः	आक्षिषु
D.	अक्ष्णे	अक्षिभ्याम्	अक्षिभ्यः	V.	अक्षे-अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि

Decline similarly दधि, सक्थि and अस्थि.

Note — These words are to be regarded as अक्षन्, दधन्, सक्थन्, and अस्थन् before terminations

beginning with a vowel, from the Instrumental Singular onwards. These forms will be like those of राजन् (Refer Sect. 88, e.g. अक्ष्णा, दध्ना etc., the penultimate अ being dropped as in the form, राज्ञा.)

5. Words ending in ऋ

69. Words ending in ऋ are of two kinds: (i) those formed from the roots with the termination तृ; e.g. नेतृ (नी + तृ), कर्तृ (कृ + तृ), गन्तृ (गम् + तृ); and (ii) words like पितृ, मातृ, जामातृ which show relationship by blood. The words of I class are adjectives and are declined in all genders, but those of II Class are declined in their particular genders.

70. नेतृ. A leader - Masc.

N.	नेता	नेतारौ	नेतारः
A.	नेतारम्	नेतारौ	नेतॄन्
I.	नेत्रा	नेतृभ्याम्	नेतृभिः
D.	नेत्रे	नेतृभ्याम्	नेतृभ्यः
Ab.	नेतुः	नेतृभ्याम्	नेतृभ्यः
G.	नेतुः	नेत्रोः	नेतॄणाम्
L.	नेतरि	नेत्रोः	नेतृषु
V.	नेतः (नेतर्)	नेतारौ	नेतारः।

Decline भर्तृ A husband, Masc. नप्तृ A grandson and होतृ A sacrificer similarly.

71 (a) ऋकारान्त adjectives take the termination ई in the feminine; e. g. नेतृ + ई = नेत्री; कर्तृ + ई = कर्त्री; गन्तृ + ई = गन्त्री, and are declined like नदी.

(b) नेतृ. Neuter.

N.	नेतृ	नेतृणी	नेतॄणि
A.	नेतृ	नेतृणी	नेतॄणि.
Voc.	नेतः (नेतर्)		

The rest like the Masculine.

72. पितृ Masc. Father.

N.	पिता	पितरौ	पितरः	Ab.	पितुः	पितृभ्याम्	पितृभ्यः
A.	पितरम्	पितरौ	पितॄन्	G.	पितुः	पित्रोः	पितॄणाम्
I.	पित्रा	पितृभ्याम्	पितृभिः	L.	पितरि	पित्रोः	पितृषु
D.	पित्रे	पितृभ्याम्	पितृभ्यः	V.	पितः (पितर्)	पितरौ	पितरः

Note :— (i) Mark the forms like नेता नेतारौ नेतारः। नेतारम् नेतारौ and पिता पितरौ पितरः। पितरम् पितरौ. Regular adjectives like नेतृ, कर्तृ take वृद्धि substitute for ऋ in the first five forms, while पितृ, मातृ will not have it. But स्वसृ will have the general rule of वृद्धि.

Note :— (ii) Decline भ्रातृ, जामातृ, नृ, देवृ and सव्येष्टृ (A charioteer) similarly. Mark the forms of नृ – ना नरौ नरः, नरम् नरौ, and also double forms in the genetive plural : नृणाम् – नॄणाम्.

73. मातृ Mother. Feminine

N.	माता	मातरौ	मातरः	Ab.	मातुः	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
Ac.	मातरम्	मातरौ	मातॄः	G.	मातुः	मात्रोः	मातॄणाम्
I.	मात्रा	मातृभ्याम्	मातृभिः	L.	मातरि	मात्रोः	मातृषु
D.	मात्रे	मातृभ्याम्	मातृभ्यः	V.	मातः (मातर्)	मातरौ	मातरः

Decline similarly दुहितृ, यातृ, ननान्दृ.

74. स्वसृ Sister. Feminine

N.	स्वसा	स्वसारौ	स्वसारः	Ab.	स्वसुः	स्वसृभ्याम्	स्वसृभ्यः
Ac.	स्वसारम्	स्वसारौ	स्वसॄः	G.	स्वसुः	स्वस्रोः	स्वसॄणाम्
I.	स्वस्रा	स्वसृभ्याम्	स्वसृभिः	L.	स्वसरि	स्वस्रोः	स्वसृषु
D.	स्वस्रे	स्वसृभ्याम्	स्वसृभ्यः	V.	स्वसः (स्वसर्)	स्वसारौ	स्वसारः

75. The following words are declined in the plural only.

	दार Masc. Wife.	प्राण Masc.	असु Masc.	वर्षा Fem.
N. V.	दाराः	प्राणाः	असवः	वर्षाः
Ac	दारान्	प्राणान्	असून्	वर्षाः
I.	दारैः	प्राणैः	असुभिः	वर्षाभिः
D.	दारेभ्यः	प्राणेभ्यः	असुभ्यः	वर्षाभ्यः
Ab.	दारेभ्यः	प्राणेभ्यः	असुभ्यः	वर्षाभ्यः
G.	दाराणाम्	प्राणानाम्	असूनाम्	वर्षाणाम्
L.	दारेषु	प्राणेषु	असुषु	वर्षासु

	सिकता Fem. Sands.	आप् Fem. Water.	समा Fem. Year
N. V.	सिकताः	आपः	समाः
Ac.	सिकताः	अपः	समाः
I.	सिकताभिः	अद्भिः	समाभिः
D.	सिकताभ्यः	अद्भ्यः	समाभ्यः
Ab.	सिकताभ्यः	अद्भ्यः	समाभ्यः
G.	सिकतानाम	अपाम्	समानाम्
L.	सिकतासु	अप्सु	समासु

cf. आपः सुमनसो वर्षा असवः सिकताः समाः ।
एते स्त्रियां बहुत्वे स्युरेकत्वेऽप्युत्तरत्रयम् ॥

Words ending in Consonants

6. Masculine words

76. Terminations. Same for the Masc.

	Masc. & Fem.			Neuter		
N. V.	स्	औ	अस्	०	ई	इ
Ac.	अम्	औ	अस्	०	ई	इ

I.	आ	भ्याम्	भिस्	आ	भ्याम्	भिस्
D.	ए	भ्याम्	भ्यस्	ए	भ्याम्	भ्यस्
Ab.	अस्	भ्यास्	भ्यस्	अस्	भ्याम्	भ्यस्
G.	अस्	ओस्	आम्	अस्	ओस्	आम्
L.	इ	ओस्	सु	इ	ओस्	सु

77. मरुत्

N.	मरुत्-द्	मरुतौ	मरुतः	Ab.	मरुतः	मरुद्भ्याम्	मरुद्भ्यः
Ac.	मरुतम्	मरुतौ	मरुतः	G.	मरुतः	मरुतोः	मरुताम्
I.	मरुता	मरुद्भ्याम्	मरुद्भिः	L.	मरुति	मरुतोः	मरुत्सु
D.	मरुते	मरुद्भ्याम्	मरुद्भ्यः	V.	मरुत्	मरुतौः	मरुतः

Note :—The termination स् of the Nom. & Voc. Sing. is dropped to avoid a Conjunct Consonant at the end of a word. e. g. मरुत् + स् = मरुत्.

78. भिषज् A physician.

N.	भिषक्–ग्	भिषजौ	भिषजः	Ab.	भिषजः	भिषग्भ्याम्	भिषग्भ्यः
Ac.	भिषजम्	भिषजौ	भिषजः	G.	भिषजः	भिषजोः	भिषजाम्
I.	भिषजा	भिषग्भ्याम्	भिषग्भिः	L.	भिषजि	भिषजोः	भिषक्षु
D.	भिषजे	भिषग्भ्याम्	भिषग्भ्यः	V.	भिषक्-ग्	भिषजौ	भिषजः

Note :—Nouns ending in च् or ज् change it क् or ग् before Consonantal terminations.

79. राज्

N.	राट्-राड्	राजौ	राजः	Ab.	राजः	राड्भ्याम्	राड्भ्यः
Ac.	राजम्	राजौ	राजः	G.	राजः	राजोः	राजाम्
I.	राजा	राड्भ्याम्	राड्भिः	L.	राजि	राजोः	राट्सु-राट्त्सु
D.	राजे	राड्भ्याम्	राड्भ्यः	V.	राट्-राड्	राजौ	राजः

Decline similarly सम्राज्-विश्वसृज् and मधुलिह्

Note :—The ending ज् and ह् in these cases are changed to ट् or ड् before consonantal terminations.

7. Feminine words

80. वाच् Speech.

N.	वाक्-ग्	वाचौ	वाचः	Ab.	वाचः	वाग्भ्याम्	वाग्भ्यः
Ac.	वाचम्	वाचौ	वाचः	G.	वाचः	वाचोः	वाचाम्
I.	वाचा	वाग्भ्याम्	वाग्भिः	L.	वाचि	वाचोः	वाक्षु
D.	वाचे	वाग्भ्याम्	वाग्भ्यः	V.	वाक्-ग्	वाचौ	वाचः

Decline similarly स्रज्.

81. सरित् A river.

N.	सरित्-द्	सरितौ	सरितः	Ab.	सरितः	सरिद्भ्याम्	सरिद्भ्यः
Ac.	सरितम्	सरितौ	सरितः	G.	सरितः	सरितोः	सरिताम्
I.	सरिता	सरिद्भ्याम्	सरिद्भिः	L.	सरिति	सरितोः	सरित्सु
D.	सरिते	सरिद्भ्याम्	सरिद्भ्यः	V.	सरित्-द्	सरितौ	सरितः

Decline similarly विपद्.

82. समिध् (समिधा)

N.	समित्-द्	समिधौ	समिधः	Ab.	समिधः	समिद्भ्याम्	समिद्भ्यः
Ac.	समिधम्	समिधौ	समिधः	G.	समिधः	समिधोः	समिधाम्
I.	समिधा	समिद्भ्याम्	समिद्भिः	L.	समिधि	समिधोः	समित्सु
D.	समिधे	समिद्भ्याम्	समिद्भ्यः	V.	समिद्-त्	समिधौ	समिधः

83. दिव् Sky.

N.	द्यौः	दिवौ	दिवः	Ab.	दिवः	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
Ac.	दिवम्	दिवौ	दिवः	G.	दिवः	दिवोः	दिवाम्
I.	दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः	L.	दिवि	दिवोः	द्युषु
D.	दिवे	द्युभ्याम्	द्युभ्यः	V.	द्यौः	दिवौ	दिवः

84. उपानह् A shoe

N.	उपानत्-द्	उपानहौ	उपानहः	Ab.	उपानहः	उपानद्भ्याम्	उपानद्भ्यः
Ac.	उपानहम्	उपानहौ	उपानहः	G.	उपानहः	उपानहोः	उपानहाम्

I.	उपानहा	उपानद्भ्याम्	उपानद्भिः	L.	उपानहि	उपानहोः	उपानत्सु
D.	उपानहे	उपानद्भ्याम्	उपानद्भ्यः	V.	उपानत् द्-उपानहौ		उपानहः

8. Neuter words

85. जगत् World.

N.	जगत्	जगती	जगन्ति	Ab.	जगतः	जगद्भ्याम्	जगद्भ्यः
Ac.	जगत्	जगती	जगन्ति	G.	जगतः	जगतोः	जगताम्
I.	जगता	जगद्भ्याम्	जगद्भिः	L.	जगतिः	जगतोः	जगत्सु
D.	जगते	जगद्भ्याम्	जगद्भ्यः	V.	जगत्	जगती	जगन्ति

9. Declension of Words ending in मत् and वत्

86. धीमत् Masc. Talented भगवत् Masc. Almighty

N.	धीमान्	धीमन्तौ	धीमन्तः	भगवान्	भगवन्तौ	भगवन्तः
Ac.	धीमन्तम्	धीमन्तौ	धीमतः	भगवन्तम्	भगवन्तौ	भगवतः
I.	धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमद्भिः	भगवता	भगवद्भ्याम्	भगवद्भिः
D.	धीमते	धीमद्भ्याम्	धीमद्भ्यः	भगवते	भगवद्भ्याम्	भगवद्भ्यः
Ab.	धीमतः	धीमद्भ्याम्	धीमद्भ्यः	भगवतः	भगवद्भ्याम्	भगवद्भ्यः
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्	भगवतः	भगवतोः	भगवताम्
L.	धीमति	धीमतोः	धीमत्सु	भगवति	भगवतोः	भगवत्सु
V.	धीमन्	धीमन्तौ	धीमन्तः	भगवन्	भगवन्तौ	भगवन्तः

Note (1) — Feminine adjectives of words ending in मत् and वत् are formed by adding Feminine Term. ई and then are declined like नदी.

(2) In the Neuter these are declined like जगत्.

(3) The pronoun भवत् Your honour, You, is declined like भगवत् in the Masculine, Feminine and Neuter.

87. महत् Great (Adj.) Masc.

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः	Ab.	महतः	महद्भ्याम्	महद्भ्यः
Ac.	महान्तम्	महान्तौ	महतः	G.	महतः	महतोः	महताम्
I.	महता	महद्भ्याम्	महद्भिः	L.	महति	महतोः	महत्सु
D.	महते	महद्भ्याम्	महद्भ्यः	V.	महन्	महान्तौ	महान्तः

Note (1)—महत् becomes महती in the Feminine and is declined like नदी.

(2) In the Neuter N. Ac. & V. महत् is declined as महत् महती महान्ति – and other Cases like the Masculine.

10. Declension of Words ending in अन् and मन्.

88. राजन् Masc. A king

N.	राजा	राजानौ	राजानः	Ab.	राज्ञः	राजभ्याम्	राजभ्यः
Ac.	राजानम्	राजानौ	राज्ञः	G.	राज्ञः	राज्ञो	राज्ञाम्
I.	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः	L.	राज्ञि-राजनि	राज्ञोः	राजसु
D.	राज्ञे	राजभ्याम्	राजभ्यः	V.	राजन्	राजानौ	राजानः

Note (a) The penultimate अ of words ending in अन् takes वृद्धि before the first five terminations.

(b) राज्ञः = राजन् + अस् = राज् + अन् + अस् = राज् + न् + अस्= राज + ञ् + अस् (cf. Rule 22) = राज्ञः.

89. आत्मन् Masc. Soul

N.	आत्मा	आत्मानौ	आत्मानः	Ab.	आत्मनः	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
Ac.	आत्मानम्	आत्मानौ	आत्मनः	G.	आत्मनः	आत्मनोः	आत्मनाम्
I.	आत्मना	आत्मभ्याम्	आत्मभिः	L.	आत्मनि	आत्मनोः	आत्मसु
D.	आत्मने	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः	V.	आत्मन्	आत्मानौ	आत्मानः

Note (1)—Words like आत्मन् and यज्वन्, in which अन् is preceded by a conjunct consonant of which

the Second member is म् or व्, do not drop the अ as in the case of राजन् or नामन्.

(2) Words like कृष्णनामन् are declined like राजन् and those like विष्णुशर्मन्, यशोवर्मन् like आत्मन्.

90. सीमन् Fem. A boundary

N.	सीमा	सीमानौ	सीमानः	Ab.	सीम्नः	सीमभ्याम्	सीमभ्यः
Ac.	सीमानम्	सीमानौ	सीम्नः	G.	सीम्नः	सीम्नोः	सीम्नाम्
I.	सीम्ना	सीमभ्याम्	सीमभिः	L.	सीम्नि-सीमनि	सीम्नोः	सीमसु
D.	सीम्ने	सीमभ्याम्	सीमभ्यः	V.	सीमन्	सीमानौ	सीमानः

91. नामन् Neuter A name

N.	नाम	नामनी-नाम्नी	नामानि	Ab.	नाम्नः	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ac.	नाम	नामनी-नाम्नी	नामानि	G.	नाम्नः	नाम्नोः	नाम्नाम्
I.	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः	L.	नाम्नि-नामनि	नाम्नोः	नामसु
D.	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः	V.	नाम-नामन्	नाम्नी	नामानि

92. कर्मन् Neuter A deed, an act

N.	कर्म	कर्मणी	कर्माणि	Ab.	कर्मणः	कर्मभ्याम्	कर्मभ्यः
Ac.	कर्म	कर्मणी	कर्माणि	G.	कर्मणः	कर्मणोः	कर्मणाम्
I.	कर्मणा	कर्मभ्याम्	कर्मभिः	L.	कर्मणि	कर्मणोः	कर्मसु
D.	कर्मणे	कर्मभ्याम्	कर्मभ्यः	V.	कर्म-कर्मन्	कर्मणी	कर्माणि

II. Irregular Words

93. श्वन् Masc. A dog (Fem. शुनी)

N.	श्वा	श्वानौ	श्वानः	Ab.	शुनः	श्वभ्याम्	श्वभ्यः
Ac.	श्वानम्	श्वानौ	शुनः	G.	शुनः	शुनोः	शुनाम्

I.	शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः	L.	शुनि	शुनोः	श्वसु
D.	शुने	श्वभ्याम्	श्वभ्यः	V.	श्वन्	श्वानौ	श्वानः

94. युवन् Masc. A young man. (Fem. युवतिः-युवती)

N.	युवा	युवानौ	युवानः	Ab.	यूनः	युवभ्याम्	युवभ्यः
Ac.	युवानम्	युवानौ	यूनः	G.	यूनः	यूनोः	यूनाम्
I.	यूना	युवभ्याम्	युवभिः	L.	यूनि	यूनोः	युवसु
D.	यूने	युवभ्याम्	युवभ्यः	V.	युवन्	युवानौ	युवानः

95. मघवन् Masc. Indra

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
Ac.	मघवानम्	मघवानौ	मघोनः
I.	मघोना	मघवभ्याम्	मघवभिः
D.	मघोने	मघवभ्याम्	मघवभ्यः
Ab.	मघोनः	मघवभ्याम्	मघवभ्यः
G.	मघोनः	मघोनोः	मघोनाम्
L.	मघोनि	मघोनोः	मघवसु
V.	मघवन्	मघवानौ	मघवानः

Note :—This word should be distinguished from मघवत् (Indra). Its forms are:—मघवान् मघवन्तौ मघवन्तः, मघवन्तम् मघवन्तौ मघवतः etc.

96. वृत्रहन् Masc. Name of Indra

N.	वृत्रहा	वृत्रहणौ	वृत्रहणः	Ab	वृत्रघ्नः	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
Ac.	वृत्रहणम्	वृत्रहणौ	वृत्रघ्नः	G.	वृत्रघ्नः	वृत्रघ्नोः	वृत्रघ्नाम्
I.	वृत्रघ्ना	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभिः	L.	वृत्रघ्नि-वृत्रहणि	वृत्रघ्नोः	वृत्रहसु
D.	वृत्रघ्ने	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः	V.	वृत्रहन्	वृत्रहणौ	वृत्रहणः

Decline similarly पापहन् (Fem. पापघ्नी), ब्रह्महन् (Fem. ब्रह्मघ्नी), पितृहन् (Fem. पितृघ्नी).

Note :— In वृत्रघ्नः न् is not changed to ण्, as अ in इन् is dropped.

12. Words ending in इन्

97 A भाविन् Adj. Becoming Masc.

N.	भावी	भाविनौ	भाविनः	Ab.	भाविनः	भाविभ्याम्	भाविभ्यः
Ac.	भाविनम्	भाविनौ	भाविनः	G.	भाविनः	भाविनोः	भाविनाम्
I.	भाविना	भाविभ्याम्	भाविभिः	L.	भाविनि	भाविनोः	भाविषु
D.	भाविने	भाविभ्याम्	भाविभ्यः	V.	भाविन्	भाविनौ	भाविनः

B भाविनी Fem.

N.	भाविनी	भाविन्यौ	भाविन्यः	Ab.	भाविन्याः	भाविनीभ्याम्	भाविनीभ्यः
Ac.	भाविनीम्	भाविन्यौ	भाविनीः	G.	भाविन्याः	भाविन्योः	भाविनीनाम्
I.	भाविन्या	भाविनीभ्याम्	भाविनीभिः	L.	भाविन्याम्	भाविन्योः	भाविनीषु
D.	भाविन्यै	भाविनीभ्याम्	भाविनीभ्यः	V.	भाविनि	भाविन्यौ	भाविन्यः

C भाविन् Neuter.

N.	भावि	भाविनी	भावीनि	Ab.	भाविनः	भाविभ्याम्	भाविभ्यः
Ac.	भावि	भाविनी	भावीनि	G.	भाविनः	भावनोः	भाविनाम्
I.	भाविना	भाविभ्याम्	भाविभिः	L.	भाविनि	भाविनोः	भाविषु
D.	भाविने	भाविभ्याम्	भाविभ्यः	V.	भाविन्	भाविनौ	भाविनः

Words like धनिन्, शशिन् are declined like भाविन्.

98. पथिन् Masc. (Irregular) A Road

N.	पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः	Ab.	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
Ac.	पन्थानम्	पन्थानौ	पथः	G.	पथः	पथोः	पथाम्
I.	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः	L.	पथि	पथोः	पथिषु
D.	पथे	पथिभ्याम्	पथिभ्यः	V.	पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः

Note:—Words like स्वर्गपथ, दक्षिणापथ are declined like देव.

99. अहन् Neuter (Irregular) A day

N.	अहः	अहनी–अह्नी	अहानि	Ab.	अह्नः	अहोभ्याम्	अहोभ्यः
Ac.	अहः	अहनी–अह्नी	अहानि	G.	अह्नः	अह्नोः	अह्नाम्
I.	अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः	L.	अह्नि-अहनि	अह्नोः	अहःसु-अहस्सु
D.	अह्ने	अहोभ्याम्	अहोभ्यः	V.	अहः	अहनी–अह्नी	अहानि

13. Words ending in अस्, इस्, उस्, and ओस्

100. चन्द्रमस् Masculine The moon

N.	चन्द्रमाः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः	Ab.	चन्द्रमसः	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभ्यः
Ac.	चन्द्रमसम्	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः	G.	चन्द्रमसः	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
I.	चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः	L.	चन्द्रमासि	चन्द्रमसोः	चन्द्रमस्सु
D.	चन्द्रमसे	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभ्यः	V.	चन्द्रमः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः

Decline similarly सुमनस्, महायशस्, मधुरवचस्.

101. उषस् Fem. Dawn

N.	उषाः	उषसौ	उषसः	Ab.	उषसः	उषोभ्याम्	उषोभ्यः
Ac.	उषसम्	उषसौ	उषसः	G.	उषसः	उषसोः	उषसाम्
I.	उषसा	उषोभ्याम्	उषोभिः	L.	उषासि.	उषसोः	उषस्सु
D.	उषसे	उषोभ्याम्	उषोभ्यः	V.	उषः	उषसौ	उषसः

Decline similarly अप्सरस्, Fem.

102. भास् Fem. Splendour

N.	भाः	भासौ	भासः	Ab.	भासः	भाभ्याम्	भाभ्यः
Ac.	भासम्	भासौ	भासः	G.	भासः	भासोः	भासाम्
I.	भासा	भाभ्याम्	भाभिः	L.	भासि	भासोः	भास्सु
D.	भासे	भाभ्याम्	भाभ्यः	V.	भाः	भासौ	भासः

103. मनस् Neuter Mind

N.	मनः	मनसी	मनांसि	Ab.	मनसः	मनोभ्याम्	मनोभ्यः
Ac.	मनः	मनसी	मनांसि	G.	मनसः	मनसोः	मनसाम्

I.	मनसा	मनोभ्याम्	मनोभिः	L.	मनसि	मनसोः	मनस्सु
D.	मनसे	मनोभ्याम्	मनोभ्यः	V.	मनः	मनसी	मनांसि

Decline similarley यशस्, वचस्, वर्चस्.

104. आशिस् Fem. Blessing

N.	आशीः	आशिषौ	आशिषः	Ab.	आशिषः	आशीर्भ्याम्	आशीर्भ्यः
Ac.	आशिषम्	आशिषौ	आशिषः	G.	आशिषः	आशिषोः	आशिषाम्
I.	आशिषा	आशीर्भ्याम्	आशीर्भिः	L.	आशिषि	आशिषोः	आशीष्षु-आशीःषु
D.	आशिषे	आशीर्भ्याम्	आशीर्भ्यः	V.	आशीः	आशिषौ	आशिषः

105. (a) अर्चिस् Fem. Neuter. A flame

N.	अर्चिः	अर्चिषौ	अर्चिषः	Ab.	अर्चिषः	अर्चिर्भ्याम्	अर्चिर्भ्यः
Ac.	अर्चिषम्	अर्चिषौ	अर्चिषः	G.	अर्चिषः	अर्चिषोः	अर्चिषाम्
I.	अर्चिषा	अर्चिर्भ्याम्	अर्चिर्भिः	L.	अर्चिषि	अर्चिषोः	अर्चिःषु-अर्चिष्षु
D.	अर्चिषे	अर्चिर्भ्याम्	अर्चिर्भ्यः	V.	अर्चिः	अर्चिषौ	अर्चिषः

(b) Neuter N. V. अर्चिः अर्चिषी अर्चींषि Ac. अर्चिः अर्चिषी अर्चींषि. The rest like अर्चिस् Feminine.

106. हविस् Neuter An oblation

N.	हविः	हविषी	हवींषि	Ab.	हविषः	हविर्भ्याम्	हविर्भ्यः
Ac.	हविः	हविषी	हवींषि	G.	हविषः	हविषोः	हविषाम्
I.	हविषा	हविर्भ्याम्	हविर्भिः	L.	हविषि	हविषोः	हविष्षु-हविःषु
D.	हविषे	हविर्भ्याम्	हविर्भ्यः	V.	हविः	हविषी	हवींषि

107. चक्षुस् Neuter An eye

N.	चक्षुः	चक्षुषी	चक्षूंषि	Ab.	चक्षुषः	चक्षुर्भ्याम्	चक्षुर्भ्यः
Ac.	चक्षुः	चक्षुषी	चक्षूंषि	G.	चक्षुषः	चक्षुषोः	चक्षुषाम्

I.	चक्षुषा	चक्षुर्भ्याम्	चक्षुर्भिः	L.	चक्षुषि	चक्षुषोः	चक्षुःषु-चक्षुष्षु
D.	चक्षुषे	चक्षुर्भ्याम्	चक्षुर्भ्यः	V.	चक्षुः	चक्षुषी	चक्षूंषि

Decline similarly धनुस् A bow.

108. दोस् Masc. An arm. (Neuter, according to some)

N.	दोः	दोषौ	दोषः	Ab.	दोषः	दोर्भ्याम	दोर्भ्यः
Ac.	दोषम्	दोषौ	दोषः	G.	दोषः	दोषोः	दोषाम्
I.	दोषा	दोर्भ्याम्	दोर्भिः	L.	दोषि	दोषोः	दोःषु-दोष्षु
D.	दोषे	दोर्भ्याम्	दोर्भ्यः	V.	दोः	दोषौ	दोषः

109. पुम्स् (पुम्) Masc. A man

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः	Ab.	पुंसः	पुंभ्याम्	पुंभ्यः
Ac.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः	G.	पुंसः	पुंसोः	पुंसाम्
I.	पुंसा	पुंभ्याम्	पुंभिः	L.	पुंसि	पुंसोः	पुंसु
D.	पुंसे	पुंभ्याम्	पुंभ्यः	V.	पुमन्	पुमांसौ	पुमांसः

14. Words ending in वस् or इवस् (Perfect Participles)

110. विद्वस् Masc. A learned man

N.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः	Ab.	विदुषः	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्यः
Ac.	विद्वांसम्	विद्वांसौ	विदुषः	G.	विदुषः	विदुषोः	विदुषाम
I.	विदुषा	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः	L.	विदुषि	विदुषोः	विद्वत्सु
D.	विदुषे	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्यः	V.	विद्वन्	विद्वांसौ	विद्वांसः

Note :—विद्वस्–Fem विदुषी–Decline like नदी. विद्वस् Neuter विद्वत् विदुषी विद्वांसि N. V. Ac. The rest like the Masculine.

15. Words ending in ईयस्

111. श्रेयस् Masc. श्रेयसी Fem. श्रेयस् Neuter.

N.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः	Ab.	श्रेयसः	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभ्यः
Ac.	श्रेयांसम्	श्रेयांसौ	श्रेयसः	G.	श्रेयसः	श्रेयसोः	श्रेयसाम्
I.	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः	L.	श्रेयसि	श्रेयसोः	श्रेयस्सु
D.	श्रेयसे	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभ्यः	V.	श्रेयन्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः

Note (1) श्रेयस् has श्रेयसी Fem. and is declined like नदी.

(2) श्रेयस् Neuter. श्रेयः श्रेयसी श्रेयांसि N. V. Ac. The rest like the Masculine.

Decline गरीयस्, प्रेयस् similarly.

112. गिर् Fem. Speech

N.	गीः	गिरौ	गिरः	Ab.	गिरः	गीर्भ्याम्	गीर्भ्यः
Ac.	गिरम्	गिरौ	गिरः	G.	गिरः	गिरोः	गिराम्
I.	गिरा	गीर्भ्याम्	गीर्भिः	L.	गिरि	गिरोः	गीर्षु
D.	गिरे	गीर्भ्याम्	गीर्भ्यः	V.	गीः	गिरौ	गिरः

113. धुर् Fem. An yoke

N.	धूः	धुरौ	धुरः	Ab.	धुरः	धूर्भ्याम्	धूर्भ्यः
Ac.	धुरम्	धुरौ	धुरः	G.	धुरः	धुरोः	धुराम्
I.	धुरा	धूर्भ्याम्	धूर्भिः	L.	धुरि	धुरोः	धूर्षु
D.	धुरे	धूर्भ्याम्	धूर्भ्यः	V.	धूः	धुरौ	धुरः

Decline similarly पुर् A city

114. दिश् Fem. A direction

N.	दिक्-ग्	दिशौ	दिशः	Ab.	दिशः	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः
Ac.	दिशम्	दिशौ	दिशः	G.	दिशः	दिशोः	दिशाम्

I.	दिशा	दिग्भ्याम्	दिग्भिः	L.	दिशि	दिशोः	दिक्षु
D.	दिशे	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः	V.	दिक्-ग्	दिशौ	दिशः

115. प्रावृष् Fem. Rainy season

N.	प्रावृट्-ड्	प्रावृषौ	प्रावृषः	Ab.	प्रावृषः	प्रावृड्भ्याम्	प्रावृड्भ्यः
Ac.	प्रावृषम्	प्रावृषौ	प्रावृषः	G.	प्रावृषः	प्रावृषोः	प्रावृषाम्
I.	प्रावृषा	प्रावृड्भ्याम्	प्रावृड्भिः	L.	प्रावृषि	प्रावृषोः	प्रावृट्सु-प्रावृट्त्सु
D.	प्रावृषे	प्रावृड्भ्याम्	प्रावृड्भ्यः	V.	प्रावृट्-ड्	प्रावृषौ	प्रावृषः

Decline similarly विश् Masc. A vaishya. विट्-ड् and द्विष् An enemy. द्विट्-ड्.

Words derived from the root अञ्च् to move.

116. प्राच् Masc. Eastern direction. (Fem. प्राची)

N.	प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः	Ab.	प्राचः	प्राग्भ्याम्	प्राग्भ्यः
Ac.	प्राञ्चम्	प्राञ्चौ	प्राचः	G.	प्राचः	प्राचोः	प्राचाम्
I.	प्राचा	प्राग्भ्याम्	प्राग्भिः	L.	प्राचि	प्राचोः	प्राक्षु
D.	प्राचे	प्राग्भ्याम्	प्राग्भ्यः	V.	प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः

Decline similarly उदच् Masc. (उदीची F.) प्रत्यच् Masc. (प्रतीची F.).

117. तिर्यच् Masc. Birds and Beasts

N.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः	Ab.	तिरश्चः	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भ्यः
Ac.	तिर्यञ्चम्	तिर्यञ्चौ	तिरश्चः	G.	तिरश्चः	तिरश्चोः	तिरश्चाम्
I.	तिरश्चा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः	L.	तिरश्चि	तिरश्चोः	तिर्यक्षु
D.	तिरश्चे	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भ्यः	V.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः

CHAPTER IV

Declension of Pronouns

118. The following are some of the principal pronouns :—

सर्व, उभ, उभय, किम्, यद्, तद्, अन्य, अन्यतर, इतर, पूर्व, पर, अवर, दाक्षिण, उत्तर, अपर, स्व, एतद्, इदम्, अदस्, एक, द्वि, अस्मद्, युष्मद्, भवत्, कतर, कतम.

Personal pronouns

The pronouns, अस्मद् 'I' and युष्मद् 'You' have the same forms for all genders.

119. अस्मद् Irregular, युष्मद् Irregular

N.	अहम्	आवाम्	वयम्	त्वम्	युवाम्-वाम्	यूयम्
Ac.	माम्-मा	आवाम्-नौ	अस्मान्-नः	त्वाम्-त्वा	युवाम्-वाम्	युष्मान्-वः
I.	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
D.	मह्यम्-मे	आवाभ्याम्-नौ	अस्मभ्यम्-नः	तुभ्यम्-ते	युवाभ्याम्-वाम्	युष्मभ्यम्-वः
Ab.	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्	त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
G.	मम-मे	आवयोः-नौ	अस्माकम्-नः	तव-ते	युवयोः-वाम्	युष्माकम्-वः
L.	मयि	आवयोः	अस्मासु	त्वयि	युवयोः	युष्मासु

Pronouns have no vocative forms.

Note :—Optional forms of अस्मद् and युष्मद् are never used at the beginning of a sentence; e. g. मम गृहम् and not मे गृहम्.

120. A सर्व Masc. All B सर्व Feminine.

N.	सर्वः	सर्वौ	सर्वे	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
Ac.	सर्वम्	सर्वौ	सर्वान्	सर्वाम्	सर्वे	सर्वाः
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्मै	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः	सर्वस्यै	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्यः
Ab.	सर्वस्मात्	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः	सर्वस्याः	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्यः
G.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्	सर्वस्याः	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्मिन्	सर्वयोः	सर्वेषु	सर्वस्याम्	सर्वयोः	सर्वासु

C सर्व Neuter

N.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि	Ab.	सर्वस्मात्	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः
Ac.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि	G.	सर्वस्यः	सर्वयोः	सर्वेषाम्
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः	L.	सर्वस्मिन्	सर्वयोः	सर्वेषु
D.	सर्वस्मै	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः				

Note :—देवाः – सर्वे ; देवाय – सर्वस्मै ; देवे – सर्वस्मिन् ; देवानाम्– सर्वेषाम् ; मालायाम् – सर्वस्याम् ; मालायै – सर्वस्यै.

121. The pronouns यद्, तद्, एतद् and किम् are to be regarded as य, त, एत and क for declensional purposes.

122. Relative pronoun यद्, Who or Which.

	A Masc.			B Fem.			C Neuter		
N.	यः	यौ	ये	या	ये	याः	यद्	ये	यानि
Ac.	यम्	यौ	यान्	याम्	ये	याः	यद्	ये	यानि
I.	येन	याभ्याम्	यैः	यया	याभ्याम्	याभिः	येन	याभ्याम्	यैः
D.	यस्मै	याभ्याम्	येभ्यः	यस्यै	याभ्याम्	याभ्यः	यस्मै	याभ्याम्	येभ्यः
Ab.	यस्मात्	याभ्याम्	येभ्यः	यस्याः	याभ्याम्	याभ्यः	यस्मात्	याभ्याम्	येभ्यः
G.	यस्य	ययोः	येषाम्	यस्याः	ययोः	यासाम्	यस्य	ययोः	येषाम्
L.	यस्मिन्	ययोः	येषु	यस्याम्	ययोः	यासु	यस्मिन्	ययोः	येषु

123. Demonstrative pronoun तद् That.

	A Masc.			B Fem.			C Neuter		
N.	सः	तौ	ते	सा	ते	ताः	तद्	ते	तानि
Ac.	तम्	तौ	तान्	ताम्	ते	ताः	तद्	ते	तानि
I.	तेन	ताभ्याम्	तैः	तया	ताभ्याम्	ताभिः	तेन	ताभ्याम्	तैः
D.	तस्मै	ताभ्याम्	तेभ्यः	तस्यै	ताभ्याम्	ताभ्यः	तस्मै	ताभ्याम्	तेभ्यः
Ab.	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः	तस्याः	ताभ्याम्	ताभ्यः	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्	तस्याः	तयोः	तासाम्	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	तयोः	तेषु	तस्याम्	तयोः	तासु	तस्मिन्	तयोः	तेषु

124. A एतद् Masculine This.

N.	एषः	एतौ	एते
Ac.	एतम्-एनम्	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I.	एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D.	एतस्मै	एताभ्याम्	एतेभ्यः
Ab.	एतस्मात्	एताभ्याम्	एतेभ्यः
G.	एतस्य	एतयोः-एनयोः	एतेषाम्
L.	एतस्मिन्	एतयोः-एनयोः	एतेषु

B एतद् Feminine

N.	एषा	एते	एताः
Ac.	एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I.	एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभिः
D.	एतस्यै	एताभ्याम्	एताभ्यः
Ab.	एतस्याः	एताभ्याम्	एताभ्यः
G.	एतस्याः	एतयोः-एनयोः	एतासाम्
L.	एतस्याम्	एतयोः-एनयोः	एतासु

C एतद् Neuter

N.	एतद्	एते	एतानि	Ab.	एतस्मात्	एताभ्याम्	एतेभ्यः
Ac.	एतद्- एनद्	एते- एने	एतानि- एनानि	G.	एतस्य	एतयोः- एनयोः	एतेषाम्
I.	एतेन- एनेन	एताभ्याम्	एतैः	L.	एतस्मिंन्	एतयोः- एनयोः	एतेषु
D.	एतस्मै	एताभ्याम्	एतेभ्यः				

125. A इदम् Masculine This.

N.	अयम्	इमौ	इमे	Ab.	अस्मात्	आभ्याम्	एभ्यः
Ac.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्	G.	अस्य	अनयोः- एनयोः	एषाम्
I.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः	L.	अस्मिन्	अनयोः- एनयोः	एषु
D.	अस्मै	आभ्याम	एभ्यः				

B इदम् Feminine

N.	इयम्	इमे	इमाः	Ab.	अस्याः	आभ्याम्	आभ्यः
Ac.	इमाम्	इमे	इमाः	G.	अस्याः	अनयोः-एनयोः	आसाम्
I.	अनया-एनया	आभ्याम्	आभिः	L.	अस्याम्	अनयोः-एनयोः	आसु
D.	अस्यै	आभ्याम्	आभ्यः				

C इदम् Neuter

N.	इदम्	इमे	इमानि	Ab.	अस्मात्	आभ्याम्	एभ्यः
Ac.	इदम्-एनम्	इमे-एने	इमानि- एनानि	G.	अस्य	अनयोः- एनयोः	एषाम्
I.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः	L.	अस्मिन्	अनयोः- एनयोः	एषु
D.	अस्मै	आभ्याम्	एभ्यः				

Note:—The optional forms of एतद् and इदम् in the Ac., Instru. Sing. and Gen. & Locative Dual,

are used when their proper forms are already used in the previous clause. (किञ्चित् कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः); e. g. अनेन व्याकरणमधीतम् एनं छंदोऽध्यापय । अनयोः पवित्रं कुलम्, एनयोः प्रभूतं स्वम् (धनमित्यर्थः).

126. A अदस् Masc. This or That.

N.	असौ	अमू	अमी	Ab.	अमुष्मात्	अमूभ्याम्	अमीभ्यः
Ac.	अमुम्	अमू	अमून्	G.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
I.	अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः	L.	अमुष्मिन्	अमुयोः	अमीषु
D.	अमुष्मै	अमूभ्याम्	अमीभ्यः				

B अदस् Feminine.

N.	असौ	अमू	अमूः	Ab.	अमुष्याः	अमूभ्याम्	अमूभ्यः
Ac.	अमूम्	अमू	अमूः	G.	अमुष्याः	अमुयोः	अमूषाम्
I.	अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः	L.	अमुष्याम्	अमुयोः	अमूषु
D.	अमुष्यै	अमूभ्याम्	अमूभ्यः				

C. अदस् Neuter.

N.	अदः	अमू	अमूनि	Ab.	अमुष्मात्	अमूभ्याम्	अमीभ्यः
Ac.	अदः	अमू	अमूनि	G.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
I.	अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः	L.	अमुष्मिन्	अमुयोः	अमीषु
D.	अमुष्मै	अमूभ्याम्	अमीभ्यः				

Note :— इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदो रूपम् ।
अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयात् ॥

इदम् is used for persons or things which are near, एतद् for those which are nearer, अदस् for those which are at a distance while तद् is used for those which are not in one's presence (परोक्षे) at the time.

Interrogative Pronouns

127. A किम् Masc. What or Which. B किम् Feminine.

N.	कः	कौ	के	का	के	काः
Ac	कम्	कौ	कान्	काम्	के	काः
I.	केन	काभ्याम्	कैः	कया	काभ्याम्	काभिः
D.	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः	कस्यै	काभ्याम्	काभ्यः
Ab.	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः	कस्याः	काभ्याम्	काभ्यः
G.	कस्य	कयोः	केषाम्	कस्याः	कयोः	कासाम्
L.	कस्मिन्	कयोः	केषु	कस्याम्	कयोः	कासु

C किम् Neuter

N.	किम्	के	कानि	Ab.	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
Ac.	किम्	के	कानि	G.	कस्य	कयोः	केषाम
I.	केन	काभ्याम्	कैः	L.	कस्मिन्	कयोः	केषु
D.	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः				

128. Indefinite Pronouns.

Indefinite pronouns are formed by adding चित्, चन and अपि to किम् after its Case forms. e. g. कः गच्छति ? And the answer would be (if the name of the person is not to be given out) कश्चित् गच्छति or कश्चन गच्छति or को अपि गच्छति. Somebody goes. These are to be written as कश्चित् and not कःचित्, कश्चन and not कःचन, कोऽपि and not कःअपि, because it is their combination alone that gives an indefinite sense of 'any' to these forms. Even while showing the different words in the sentence these words are not to be shown as कःचन but कश्चन, कःअपि but कोऽपि.

129. Reflexive Pronouns.

स्वयम् 'Self' is an indeclinable. स्वयम् कृतवान्, राजा स्वयम् काशीं गच्छति.

आत्मन् 'Self' is used in the Singular even when referring to more persons. e. g.

आत्मनः भाग्यं पश्य or आत्मनः दोषम् ज्ञात्वा ते तप्यन्ते; राजा आत्मानम् रक्षति; नराः आत्मानम् रक्षन्ति.

130. Reciprocal Pronouns.

Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives, अन्य, इतर and पर. e. g. अन्योन्य, इतरेतर and परस्पर. These are pronouns and are generally used in the singular and also adverbially. e. g. परस्परं विवदमानानां धर्मशास्त्राणामहिंसा परमो धर्मः इति एकमत्यम्; इतरेतरद्वन्द्वः.

131. Correlative Pronouns.

Correlative pronouns are formed by adding the following terminations:—

(1) वत् to यद्, तद् and एतद् in the sense of Quantity or Extent; यावत्, तावत्, एतावत्.

(2) यत् to इदम् and किम् in the sense of 'So much', 'How much'; इयत्, कियत्.

(3) दृश् and दृश to यद् and तद् in the sense of 'Such like' and 'What like'. यादृश्, तादृश्, यादृश and तादृश. यद्, तद् and एतद् become या, ता and एता before वत्. इदम् and किम् assume the form of इ and कि before यत्, and ई and की before दृश् and दृश.

Observe:—

	M. N.	F.		
(a) यद् —	यावत्	यावती	As much	Declined like nouns ending in वत् or मत्.
तद् —	तावत्	तावती	So much	
एतद् —	एतावत्	एतावती	So much	
(b) इदम् —	इयत्	इयती	This much	
किम् —	कियत्	कियती	How much	

(c) यद्	—	यादृश्	यादृशी
		यादृश	यादृशी
तद्	—	तादृश्	तादृशी
		तादृश	तादृशी
एतद्	—	एतादृश्	एतादृशी
		एतादृश	एतादृशी
इदम्	—	ईदृश्	ईदृशी
		ईदृश	ईदृशी
किम्	—	कीदृश्	कीदृशी
		कीदृश	कीदृशी

The termination, अति is added to यद्, तद् and किम् to show number or measure. e. g. किम् + अति = कति, यद् + अति = यति and तद् + अति = तति. These are declined in the plural only. Nom. and Acc. terminations are dropped. e. g. कति, कति, कतिभिः कतिभ्यः कतिभ्यः कतीनाम्, कतिषु.

132. Possessive Pronouns.

Possessive pronouns are formed from the pronouns यद्, तद्, अस्मद्, युष्मद्, एतद्, स्व and स्वक.

Base अस्मद् Singular :—

M. N.	F.	
मदीय	मदीया	My, Mine
मामकीन	मामकीना	
मामक	मामिका	

Base अस्मद् Plural :—

M. N.	F.	
अस्मदीय	अस्मदीया	Our, Ours
आस्माक	आस्माकी	
आस्माकीन	आस्माकीना	

Base युष्मद् Singular :—

त्वदीय	त्वदीया
तावक	तावकी
तावकीन	तावकीना

Base युष्मद् Plural :—

युष्मदीय	युष्मदीया
यौष्माक	यौष्माकी
यौष्माकीण	यौष्माकीणा

Bases—

यद्	यदीय	यदीया
तद्	तदीय	तदीया
स्व	स्वीय	स्वीया
स्वक	स्वकीय	स्वकीया

133. Pronominal Adjectives.

A अन्य, अन्यतर, कतर and कतम are pronominal adjectives and are declined like सर्व. कतर has कतरत् Neuter Nom. and Acc. Singular. Mark कतरत् and not कतरम्; अन्यतरत् and not अन्यतरम्.

B पूर्व, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर and अधर, when denoting relation in space and time and are not names, are pronouns and are declined like सर्व. Otherwise these are declined like देव.

134. Pronominal Adverbs.

These are formed from the following pronouns :—

यद् — यदा, यथा, यदि, यत्र, यतः.

तद् — तदा, तदानीम्, तर्हि, तथा, तत्र, ततः.

इदम् — इदानीम्, इत्थम्, अत्र, अतः, इतः, अधुना, इह.

एतद् — एतर्हि, इत्थम्, अतः, अत्र.
किम् — कदा, कथम्, कर्हि, कुत्र, क्व, कुतः.
सर्व — सर्वदा, सदा, सर्वतः, सर्वत्र.
पूर्व — पुरस्तात्, पुरः.
दक्षिण — दाक्षिणात्, दक्षिणाहि To the Right.
उत्तर — उत्तरा, उत्तरात्, उत्तराहि To the North.

CHAPTER V

Numerals and their declension

135. Cardinals:—एक १, द्वि २, त्रि ३, चतुर् ४, पञ्चन् ५, षष् ६, सप्तन् ७, अष्टन् ८, नवन् ९, दशन् १०, विंशति २०, त्रिंशत् ३०, चत्वारिंशत् ४०, पञ्चाशत् ५०, षष्टि ६०, सप्तति ७०, अशीति ८०, नवति ९० and शतम् १००, are the Principal figures.

136. These are thus declined:—एक (एक Masc. एका Fem. and एक Neuter) is declined in the Singular. एक and द्वि are Pronouns.

Masc. एकः, एकम्, एकेन, एकस्मै, एकस्मात्, एकस्य, एकस्मिन्.
Fem. एका, एकाम्, एकया, एकस्यै, एकस्याः, एकस्याः, एकस्याम्.
Neuter. एकम्, एकम्, एकेन, एकस्मै एकस्मात्, एकस्य, एकस्मिन्.

एक also means 'Some one' and is then declined in the Singular and Plural:—

Masc. एके, एकान्, एकैः एकेभ्यः, एकेभ्यः, एकेषाम्, एकेषु.
Fem. एकाः, एकाः, एकाभिः, एकाभ्यः, एकाभ्यः, एकासाम्, एकासु.
Neut. एकानि, एकानि, एकैः, एकेभ्यः, एकेभ्यः, एकेषाम्, एकेषु.

द्वि is regarded as द्व and declined in the Dual:—

Masc. द्वौ, द्वौ, द्वाभ्याम्, द्वाभ्याम्, द्वाभ्याम्, द्वयोः, द्वयोः
Fem. द्वे, द्वे, „ „ „ „ „
Neut. „ „ „ „ „ „ „

Figures from त्रि ३ to नवनवति are declined in the Plural only.

त्रि :—

Masc. त्रयः, त्रीन्, त्रिभिः, त्रिभ्यः, त्रिभ्यः, त्रयाणाम्, त्रिषु.
Fem. तिस्रः, तिस्रः, तिसृभिः, तिसृभ्यः, तिसृभ्यः, तिसृणाम्, तिसृषु.
Neut. त्रीणि, त्रीणि, त्रिभिः, त्रिभ्यः त्रिभ्यः, त्रयाणाम्, त्रिषु.

चतुर् :—

Masc. चत्वारः, चतुरः, चतुर्भिः, चतुर्भ्यः, चतुर्भ्यः, चतुर्णाम्, चतुर्षु.
Fem. चतस्रः, चतस्रः, चतसृभिः, चतसृभ्यः चतसृभ्यः चतसृणाम्, चतसृषु.
Neut. चत्वारि, चत्वारि, चतुर्भिः, चतुर्भ्यः, चतुर्भ्यः, चतुर्णाम्, चतुर्षु.

* त्रि and चतुर् are changed to तिसृ and चतसृ in the Feminine. ऋ in तिसृ and चतसृ is not lengthened before नाम्.

× चत्वारः and चत्वारि are thus got up : चतु + आ + र् + अस् = चत्वारः ; चतु + आ + र् + इ = चत्वारि. आ is inserted in the body of चतुर् just after its उ, in the Masc. Nom. Pl. & Neuter Nom. & Acc. Pl.

From 1 to 4 there are different forms for the Masc., Fem. and Neuter, but from 5 onwards the forms for the Masc., Fem. & Neuter are the same and are declined in the Plural only.

पञ्चन् :—पञ्च, पञ्च, पञ्चभिः, पञ्चभ्यः, पञ्चभ्यः, पञ्चानाम्, पञ्चसु, पञ्च. Nom. & Acc. Pl.—पञ्चन् + अस् = पञ्चन् + ० = पञ्च-न् = पञ्च,

---

* त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृचतसृ । ७ । २ । ९९ ; न तिसृचतसृ । ६ । ४ । ४.

× चतुरनडुहोरामुदात्तः । ७ । १ । ९८.

The termination अस् is dropped alongwith the final न् of पञ्चन्.

Decline similarly सप्तन्, नवन्, दशन्.

षष्:—षट्-ड्, षट्-ड्, षड्भिः, षड्भ्यः, षड्भ्यः, षण्णाम्, षट्सु or षट्त्सु

अष्टन्:—अष्ट-अष्टौ, अष्ट-अष्टौ, अष्टभिः-अष्टाभिः, अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः, अष्टानाम्, अष्टसु-अष्टासु.

Numerals from 11 to 19:—To दशन् are prefixed एक, द्वि, etc. एक is changed to एका, द्वि to द्वा, त्रि to त्रयः, पञ्चन् to पञ्च, षष् to षो (दशन् to डशन्), सप्तन् to सप्त, अष्टन् to अष्टा and नवन् to नव, while, prefixing these to दशन्. The figures, then, are एकादशन्, द्वादशन्, त्रयोदशन्, चतुर्दशन्, पञ्चदशन्, षोडशन्, सप्तदशन्, अष्टादशन्, नवदशन्. These are declined like दशन्. 19, 29, 39, 49, 59, 69, 79, 89, 99: These figures are also made up by prefixing एकान्न (एकात् न) or एकोन (एकेन ऊन) or simply ऊन to the next figure of ten. e. g. 19 can be expressed by prefixing एकान्न or एकोन or ऊन to विंशति and the figure is एकान्नविंशतिः, (Not twenty because one number is less) or एकोनविंशतिः or ऊनविंशतिः.

Other intermediate figures can be similarly got with slight changes in एक, द्वि etc.

विंशति, त्रिंशत्, चत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, षष्टि, सप्तति, अशीति and नवति are Feminine and are declined in the Singular number.

विंशति, षष्टि, सप्तति, अशीति and नवति are declined like मति Fem. and त्रिंशत्, चत्वारिंशत् and पञ्चाशत् like सरित् Fem.

21 to 30 :— एकविंशतिः, द्वाविंशतिः, त्रयोविंशतिः, चतुर्विंशतिः, पञ्चविंशतिः, षड्विंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिः, नवविंशतिः – एकान्नविंशतिः – एकोनविंशतिः – ऊनविंशतिः, त्रिंशत्.

31 to 40 :— एकत्रिंशत्, द्वात्रिंशत्, त्रयस्त्रिंशत्, चतुस्त्रिंशत्, पञ्चत्रिंशत्, षट्त्रिंशत्, सप्तत्रिंशत्, अष्टात्रिंशत्, नवत्रिंशत्–एकान्नत्रिंशत् – एकोनत्रिंशत् – ऊनत्रिंशत्, चत्वारिंशत्.

41 to 50 :— एकचत्वारिंशत्, द्वाचत्वारिंशत् – द्विचत्वारिंशत्, त्रयश्चत्वारिंशत् – त्रिचत्वारिंशत्, चतुश्चत्वारिंशत्, पञ्चचत्वारिंशत्, षट्चत्वारिंशत्, सप्तचत्वारिंशत्, अष्टचत्वारिंशत् – अष्टाचत्वारिंशत्, नवचत्वारिंशत् – एकान्नपञ्चाशत् – एकोनपञ्चाशत् – ऊनपञ्चाशत्, पञ्चाशत्.

51 to 60 :— एकपञ्चाशत्, द्विपञ्चाशत् – द्वापञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत् – त्रयःपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्चपञ्चाशत्, षट्पञ्चाशत्, सप्तपञ्चाशत्, अष्टपञ्चाशत् – अष्टापञ्चाशत्, नवपञ्चाशत् – एकान्नषष्टिः – एकोनषष्टिः – ऊनषष्टिः, षष्टिः.

61 to 70 :— एकषष्टिः, द्वाषष्टिः – द्विषष्टिः, त्रयः षष्टिः – त्रिषष्टिः, चतुष्षष्टिः, पञ्चषष्टिः, षट्षष्टिः, सप्तषष्टिः, अष्टषष्टिः – अष्टाषष्टिः, नवषष्टिः – एकान्नसप्ततिः – एकोनसप्ततिः – ऊनसप्ततिः, सप्तति.

71 to 80 :— एकसप्ततिः, द्वासप्ततिः – द्विसप्ततिः, त्रयःसप्ततिः – त्रिसप्ततिः, चतुःसप्ततिः, पञ्चसप्ततिः, षट्सप्ततिः, सप्तसप्ततिः, अष्टसप्ततिः – अष्टासप्ततिः, नवसप्ततिः – एकान्नाशीतिः – एकोनाशीतिः – ऊनाशीतिः, अशीतिः.

81 to 90 :— एकाशीतिः, द्व्यशीतिः, त्र्यशीतिः, चतुरशीतिः, पञ्चाशीतिः, षडशीतिः, सप्ताशीतिः, अष्टाशीतिः, नवाशीतिः – एकान्ननवतिः – एकोननवतिः – ऊननवतिः, नवतिः.

91 to 100 :— एकनवतिः, द्वानवतिः – द्विनवतिः, त्र्योनवतिः – त्रिनवतिः, चतुर्नवतिः, पञ्चनवतिः, षण्णवतिः, सप्तनवतिः, अष्टनवतिः – अष्टानवतिः, नवनवतिः – एकान्नशतम् – एकोनशतम् – ऊनशतम्, शतम्.

Cardinal numbers between 100, 200, 300, etc. are expressed by means of अधिक or उत्तर added first to the number showing the excess and then adding the whole number to it. The number 117 is thus expressed :— 17 is the excess and 100 the whole number. First put the excess सप्तदश, then add अधिक and then शतम्, and the number is सप्तदशाधिकशतम् or सप्तदशाधिकं शतम् .

After 1000, अधिक may be repeated after every 10 or 100. 1875 is thus expressed :—

पञ्चसप्तति + अधिक + अष्टशत + अधिक + सहस्रम् = पञ्चसप्तत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् .

तद्धित Termination, अ, may be added instead of अधिक or उत्तर to cardinal numbers ending in दशन्, with विंशति and those ending in शत् i. e. त्रिंशत्, चत्वारिंशत् and पञ्चाशत् when they qualify the numbers शत and सहस्र. Before this अ, अन्, अति and अत् of दशन्, विंशति and त्रिंशत् are dropped. e. g. एकादशशतम् 111 (एकादश + अन् + अ = एकादश् + ० + अ = एकादश); विंशं सहस्रम् 1020; एकचत्वारिंशं सहस्रम् 1041.

Ordinals

137. Ordinals from एक, द्वि, त्रि, and चतुर् are irregularly formed. They are :—

1.	प्रथमः Masc.	प्रथमा Fem.	प्रथमम् Neut.
	अग्रिमः	अग्रिमा	अग्रिमम्
	आदिमः	आदिमा	आदिमम
2.	द्वितीयः	द्वितीया	द्वितीयम्
3.	तृतीयः	तृतीया	तृतीयम्
4.	चतुर्थः	चतुर्थी	चतुर्थम्
	तुरीयः	तुरीया	तुरीयम्
	तुर्यः	तुर्या	तुर्यम्
5.	पञ्चमः	पञ्चमी	पञ्चमम्
6.	षष्ठः	षष्ठी	षष्ठम्
7.	सप्तमः	सप्तमी	सप्तमम्
8.	अष्टमः	अष्टमी	अष्टमम्
9.	नवमः	नवमी	नवमम्
10.	दशमः	दशमी	दशमम्
11.	एकादशः	एकादशी	एकादशम्
19.	नवदशः	नवदशी	नवदशम्
	एकोनविंशः	एकोनविंशी	एकोनविंशम्
	एकोनविंशतितमः	एकोनविंशतितमी	एकोनविंशतितमम्
20.	विंशः	विंशी	विंशम्
	विंशतितमः	विंशतितमी	विंशतितमम्
30.	त्रिंशः	त्रिंशी	त्रिंशम्
	त्रिंशत्तमः	त्रिंशत्तमी	त्रिंशत्तमम्
40.	चत्वारिंशः	चत्वारिंशी	चत्वारिंशम्
	चत्वारिंशत्तमः	चत्वारिंशत्तमी	चत्वारिंशत्तमम्
50.	पञ्चाशः	पञ्चाशी	पञ्चाशम्
	पञ्चाशत्तमः	पञ्चाशत्तमी	पञ्चाशत्तमम्
60.	षष्टितमः	षष्टितमी	षष्टितमम्

61.	एकषष्टितमः	एकषष्टितमी	एकषष्टितमम्
	एकषष्टः	एकषष्टी	एकषष्टम्
70.	सप्ततितमः	सप्ततितमी	सप्ततितमम्
71.	एकसप्ततितमः	एकसप्ततितमी	एकसप्ततितमम
	एकसप्ततः	एकसप्तती	एकसप्ततम्
80.	अशीतितमः	अशीतितमी	अशीतितमम्
81.	एकाशीतितमः	एकाशीतितमी	एकाशीतितमम्
	एकाशीतः	एकाशीती	एकाशीतम्
90.	नवतितमः	नवतितमी	नवतितमम्
91.	एकनवतितमः	एकनवतितमी	एकनवतितमम्
	एकनवतः	एकनवती	एकनवतम्

Note :— एक has different substitutes. द्वि and त्रि take the affix तीय. त्रि takes संप्रसारण also. चतुर् and षष् take the termination, थ; hence चतुर्थ and षष्ठ. In 5, 7, 8, 9 and 10 final न् is dropped and म added. From 11 to 19, न् is simply dropped. From 20 onwards ordinals are formed by adding तम or dropping the ति of विंशति and त् of त्रिंशत्, चत्वारिंशत् and पञ्चाशत्. 60, 70, 80 and 90 have only one form by the addition of तम. But compound numbers like 60 + 1 = 61 have double forms, one by adding तम and the other by dropping the final vowel and then adding अ. e. g. 71 = एकसप्ततितमः or एकसप्ततः. शत and सहस्र have only one form, i. e. by adding तम ; e. g. शततम , सहस्रतम.

138. Numerals, शत, सहस्र etc. are neuter except लक्ष which is Masc. and कोटि which is Feminine. Numerals from विंशति are declined in the singular

only though they qualify plural nouns. e. g. चतुर्विंशतिः ब्राह्मणाः ; त्रयश्चत्वारिंशते ब्राह्मणेभ्यः ; सप्तषष्ट्या नरैः ; एकोनसहस्रेण रूपकैः. They may have double forms, when a group of 100, 200, 300 etc. is named. e. g. द्वे शते नराणाम् ; त्रीणि शतानि नारीणाम् ; two or three groups of 100 each.

139. Numeral Adverbs (1) Adverbs of frequency — सकृत् Once, द्विः Twice, त्रिः Thrice, चतुः Four times. From 5 onwards adverbs of frequency are formed by adding कृत्वः (Not कृत्वा) before which final न् is dropped. e. g. पञ्चकृत्वः, षट्कृत्वः, त्रिःसप्तकृत्वः Twenty one times.

(2) प्रकारार्थे विधार्थे वा – धा – एकधा, द्विधा, त्रेधा or त्रिधा ; चतुर्धा ; षोढा or षड्धा ; सप्तधा ; अष्टधा.

(3) एकशः One by one ; द्विशः Two by two ; त्रिशः Three by three ; शस् is added in the sense of 'group of so many'.

(4) तय is added in the sense of 'consisting of parts' द्वितय ; त्रितय.

(5) क is added in the sense of collection. षट्क A collection of six.

Degrees of Comparison

×140. तर and तम are added to adjectives to show degrees of comparison. तर is the affix of the Comparative and तम of the Superlative, e. g. अयम अनयोः अतिशयेन लघुः लघुतरः ; अयम् एषाम् अतिशयेन लघुः लघुतमः.

× अतिशायने तमबिष्ठनौ ; द्विवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनौ । ५ । ३ । ५५ । ५७.

In the Case of words ending in a consonant these affixes are added to that base, which the words take before the Instr. Dual termination. e. g. युवतर, युवतम from युवन्, धनितर, धनितम from धनिन्; विद्वत्तर, विद्वत्तम from विद्वस्.

§ 141. (a) ईयस् and इष्ठ are also added, to show degrees of Comparison, to adjectives of quality only. Before ईयस् and इष्ठ the last vowel with the following Consonant, if any, is dropped; e. g. लघु–लघीयस्–लघिष्ठ, महत्–महीयस्–महिष्ठ.

Forms with ईयस् take ई in the Fem. e. g. लघीयस् – लघीयसी ; महीयस् – महीयसी. and those with इष्ठ take आ. e. g. कनिष्ठ – कनिष्ठा.

× (b) Possesive affixes, viz., विन्, इन्, मत् and वत् are dropped before ईयस् and इष्ठ. e. g. मतिमान् = मति + मत् + ईयस् = मति + o + ईयस्=मतीयस्. Similarly मतिष्ठ. मेधावी= मेधा + विन् + ईयस् = मेधा + o + ईयस् = मेधीयस्. Similarly मेधिष्ठ. From धनिन् = धनीयस् and धनिष्ठ.

* (c) तृ (तृच्) is dropped before ईयस् and इष्ठ. e. g. कर्ता (कृ + तृच्) = कर् + तृ + ईयस् = कर् + o + ईयस् = करीयस्. Similarly करिष्ठ.

† (d) र् is substituted for ऋ, preceded by a consonant before ईयस् and इष्ठ. e. g.

---

§ अजादी गुणवचनादेव । ५ । ३ । ५८. अजादी = ईयस्, इष्ठ.

× विन्मतोर्लुक् । ५ । ३ । ६५. * तुरिष्ठेमेयस्सु । ५ । ३ । ५४

† र ऋतो हलादेर्लघोः । ६ । ४ । १६१.

मृदु — म्रदीयस् म्रदिष्ठ
कृश — क्रशीयस् क्रशिष्ठ
दृढ — द्रढीयस् द्रढिष्ठ
पृथु — प्रथीयस् प्रथिष्ठ

(e) The following is a list of irregular forms before ईयस् and इष्ठ :—

अन्तिक	Near	नेदीयस्	नेदिष्ठ
अल्प	Little	अल्पीयस्	अल्पिष्ठ
		कनीयस्	कनिष्ठ
उरु	Wide	वरीयस्	वरिष्ठ
गुरु	Heavy	गरीयस्	गरिष्ठ
क्षिप्र	Quick	क्षेपीयस्	क्षेपिष्ठ
दीर्घ		द्राघीयस्	द्राघिष्ठ
प्रशस्य		श्रेयस्	श्रेष्ठ
		ज्यायस्	ज्येष्ठ
प्रिय	Dear	प्रेयस्	प्रेष्ठ
बहु	Much	भूयस्	भूयिष्ठ
बाढ	Firm, Well	साधीयस्	साधिष्ठ
युवन्	Young	यवीयस्	यविष्ठ
		कनीयस्	कनिष्ठ
वृद्ध	Old	वर्षीयस्	वर्षिष्ठ
		ज्यायस्	ज्येष्ठ

(f) तर and तम , changed to तराम् and तमाम् , are added to verbs and adverbs. e. g.

(a) पचतितराम् He cooks better. पचतितमाम् . He cooks best.

(b) उच्चैस्तराम् – Very high. उच्चैस्तमाम् – Highest.

(g) Sometimes तर and तम are added to Comparative and Superlative forms in ईयस् and इष्ठ, to intensify the meaning. e. g. श्रेष्ठतर – श्रेष्ठतम.

CHAPTER VI

अव्ययानि Indeclinables

142. What changes not, remaining alike in gender, number and case, is called an **अव्यय** or an Indeclinable. cf.

सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।
वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम् ॥

* *General idea of* **अव्यय**s

143. The following are **अव्यय** s :—

(1) Words such as **अन्तर्** In the midst, **बहिः** Outside, **न** Not, **च** And, **वा** Or, **प्र** Forth, **अनु** After, **मूर्खवत्** Like a fool etc.

(2) Words ending in **तद्धित** affixes but not declined in all genders ; e. g. **सर्वतः**, **पुरतः**, **व्ययतः** etc.

(3) Participles ending in **तुम्**, **अम्** and **त्वा** ; e. g. **स्मर्तुम्**, **स्मारम् स्मारम्** (Having repeatedly remembered) and **स्मृत्वा**.

---

* स्वरादिनिपातमव्ययम् ; तद्धितश्चासर्वविभक्तिः ; कृन्मेजन्तः ; क्त्वातोसुन्कसुनः; अव्ययीभावश्च । १ । १ । ३७, ३८,३९,४०,४१.

(4) **अव्ययीभाव** Compounds ; e. g. **प्रतिदिनम्, अधिहरि.**

† 144. **प्र, परा, अप, सम्, अनु, अव, निस्, निर्, दुस्, दुर्, वि, आ (आङ्), नि, अधि, अपि, अति, सु, उत्, अभि, प्रति, परि** and **उप** are called **उपसर्ग**s, when prefixed to roots and their derivatives ; e. g. **गच्छति, आगच्छति, आगमनम्.**

* 145. These **उपसर्ग**s generally bring about the following changes :—

(a) They add to the sense of the root ; e. g. **गच्छति** 'goes', **उपगच्छति** 'goes near', **अनुगच्छति** 'goes after', **उद्गच्छति** 'goes up, rises'.

(b) They bring about the change in the sense of the root; e. g. **गच्छति** 'goes', **आगच्छति** 'returns', **निर्गच्छति गृहात्** 'goes out of the house'.

(c) They turn the Intransitive roots into Transitive ; e. g. **राम राजा बभूव, भू** Intrans. **रामः दुःखम् अनुभवति, अनुभू** Transitive.

(d) They change the **पद** ; e. g. **रामः रमते** Atm. but **रामः शोकात् विरमति (विरम्** Paras.)

उपसर्गs are sometimes prefixed without any change in the sense of the root; e. g. **वसति, निवसति.**

---

† प्रादयः; उपसर्गाः क्रियायोगे । १ । ४ । ५८,५९.

* धात्वर्थं बाधते कश्चित् कश्चित्तमनुवर्तते ।
तमेव विशिनष्टयन्य उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥
उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

Two or more उपसर्गs may also be prefixed ; e. g. वहति, आवहति, अभ्यावहति, समभ्यावहति.

Obs. :— हृ 'to carry', प्रहृ 'to strike', आहृ 'to eat', संहृ 'to contract', परिहृ 'to avoid'; similarly गम् 'to go', आगमनम् 'coming', अभिगमनम् 'going towards', अनुगमनम् 'going after', प्रतिगमनम् 'going against', उपगमनम् 'going near', निर्गमनम् 'going out.'

146. The following are some of the उपसर्गs with their meanings and examples :—

अति 'over beyond' :— अतिक्रम् 'to overstep, to transgress.'

अधि 'over, above, on,' :— अधिकृ 'to place over'. अधिरुह् 'to rise above, to ascend'.

अनु 'after, along, near, similarly' :— अनुगम् 'to go after'; अनुकृ 'to imitate'; अनुरूप 'befitting'.

अप 'away, off' :— अपगम् 'to go away'; अपनी 'to remove'.

* अपि (Sometimes पि) 'near to, on' :— अपिगम् 'to approach'; अपिधा or पिधा 'to put on, to shut.' cf. पिधातव्यौ (मनु०) पिनद्धाम् (रामायण).

अभि 'towards, to, upon' :— अभिगम् 'to go towards or to'; अभिपत् 'to fall upon.'

* अव (Sometimes व) 'away, off, down' :— अवतॄ 'to descend'; अवगाह or वगाहः 'bathing.'

अ of अव and अपि is dropped according to the Grammarian भागुरि, and in the opinion of others it is retained.

---

* वष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ।

आ 'from, up to, a little' :–आजन्म 'including birth'. cf. आजन्मशुद्धानाम् (रघु॰); आमरणम् 'excluding death', cf. आमरणं स्मृतिः memory till death; (आ=तेन सह तेन विना वा including or excluding); ओष्णम् (आ+उष्णम्, आ=ईषद् a little) lukewarm.

उद् 'up, out' :—उद् इ or उद् गम् 'to go up, to rise'; उत्सृज् 'to pour out.'

उप 'near, to, under':– उपगम् 'to go near'; उपस्था 'to stand near or to wait upon.'

दुस्–दुर् 'bad, hard to be done'. – दुष्कृति wicked deed; दुष्कर 'difficult to be done';

नि 'down, into' : – निषद् 'to sit down'; निग्रह् 'to hold down, to suppress.'

निस्–निर् 'out of, without :– निर्गम् to go out'; निष्पद् 'to spring from'; निर्दोष 'out of, free from blame'.

परा 'away, back' :– परावृत् 'to turn away from'.

परि 'round about' :– परिभ्रम् 'to roam about.'.

प्र 'forth, forward':– प्रया 'to go forward'.

प्रति 'back, re–':– प्रतिवद् 'to reply'.

वि 'apart, separate from, reverse to':– विचल् 'to move apart'; वियुज् 'to be separated'; विक्री 'to sell'.

सम् 'together, excellent' :– संगम् 'to go together, to be united'; संचि 'to collect well'.

सु 'well, easily':– सुकृत 'well done'. सुलभ 'easily obtainable'. सुदीर्घ 'very long'.

147. Simple adjectives, when used as adverbs become **अव्यय**s ; e. g. **बालः मन्दः** (Adj.) **अस्ति; बालः मन्दम्** (Adv.) **भाषते** ; **रामः साधुः** (Adj.) **अस्ति** ; **रामः साधु** (Adv.) **भाषते**. Adverbs are used in the Acc. Sing. Neut. e.g **मन्दम्** and **साधु**.

148. Some of the important **अव्यय**s—

अकस्मात्	Suddenly, all at once.
अग्रतः, अग्रे	In front of, before.
अचिरम्, अचिरेण, अचिराय, अचिरात्	Not long since, recently, quickly.
अजस्रम्	Ever, constantly
अज्ञानतः	Through ignorance.
अञ्जसा	Rightly, correctly, properly.
अन्तर्	In, into.
अतः	Hence, on this account.
अतीव	Exceedingly.
अत्यन्तम्	Exceedingly, to the highest degree.
अत्र	Here.

अथ	Then, afterwards.
अथ किम्	Yes.
अद्धा	Truly, certainly.
अद्य	To-day, this day.
अधस्, अधस्तात्	Below, down.
अपरम्	Again, moreover.
अपरेद्युः	On the following day.
अधुना	Now, at this time.
अनिशम्	Incessantly.
अन्तर्, अन्तरा, अन्तरेण, अन्तरे	Except, without, inside, between, amidst.
अन्यत्, अन्यच्च	Again, moreover.
अन्यत्र	Elsewhere.

अन्यथा	Otherwise.
अभीक्ष्णम्	Frequently.
अभ्यासे	Near.
अमा	Together.
अमुत्र	There, above.
अवश्यम्	Necessarily.
अलम्	Enough.
असकृत्	Often and often.
आस्ति	Being, existant, present. Often used at the commencement of a tale in the sense of, 'so it is', 'there', or merely as an expletive; अस्ति पूर्वम्अहम् व्योमचारी विद्याधरः अभवम्.
असंप्रति } असांप्रतम्	Improperly, unfitly.
अह्नाय	Instantly, speedily.
आम	Indeed.
आरात्	Near, at a distance.

आविस्	Openly, before the eyes.
इतः	Hence.
इतस्ततः	Here and there.
इति	In this manner, so.
इतिह	Thus indeed.
इत्थम्	In this manner, so.
इदानीम्	Just now.
इह	Truly.
ईषत्	Slightly.
उत	Or
उच्चैः	Loudly.
उत्तरम्	Then.
उपांशु	In a low voice.
उभयतः	From both sides.
उषा	Early in the morning.
ऋतम्	Truly.
ऋते	Without,except.
एकत्र	In one place.
एकदा	Once.
एकपदे	All at once.
एतर्हि	Now, at present.
एव	Just, quite.
एवम्	So.

ओम् So be it.
कच्चित् I trust, I hope.
कथम् How, in what way.
कथञ्चन, कथाञ्चित् With great difficulty.
कथन्नाम् How, indeed.
कदा When.
कदाचित् Once upon a time.
(न कदाचित्) Never.
कर्हि When.
कर्हिचित् At any time.
किञ्च Moreover, further.
किञ्चन, किञ्चित् Little, some what.
किन्तु But, yet.
किन्नु What indeed.
किम् What.
किमुत How much, more.
किंवा Or
किंस्वित् Whether, how.
किल Verily, indeed.
किमु How much, more.
कुतः From where.

कुत्र In which place.
कुत्रचित् Somewhere.
कृतम् Enough, no more.
केवलम् Only, merely.
क्व Whither, where.
क्वचित् In some place. (न क्वचित् nowhere)
खलु Certainly, indeed.
चिरम्, चिराय, चिरात्, चिरस्य A long time.
चिररात्राय For a period of many nights.
चेत् If.
जातु Perhaps.
जोषम् Silently.
ज्योक् Soon.
झटिति Quickly, at once.
तद् Therefore.
ततः Consequently.
तत्र Then, in that case.
तदा Then, at that time.
तदानीम् At that time.

तथा	So, as surely as.
तथाहि	As for instance.
तस्मात्	Therefore.
तर्हि	Then, at the time.
तावत्	In the first place.
तिरस् / तिर्यक्	Crookedly, across.
तूष्णीम्	Silently.
तेन	On that account.
दिवा	By day.
दिष्ट्या	Fortunately.
दूरम्	To a distance.
दोषा	At night.
द्राक्	Quickly.
धिक्	Fie.
ध्रुवम्	Certainly.
नक्तम्	By night.
न	Not.
नमः	Reverence.
नहि	Not so,not at all.
नाना	In various ways.
नाम	By name, indeed
निकषा	Near, close by.
निकामम्	Very much.
निर्भरम्	Vehemently.

नीचैः	Gently, softly.
नूनम्	Certainly.
नो	Not.
परम्	Then, over.
परश्वः	Day after tomorrow.
परितः	Around.
परेद्युः	The other day.
पर्याप्तम्	Sufficiently.
पश्चात्	Behind, at last.
पुनः	Again.
पुनः पुनः	Again & again.
पुरः / पुरतः / पुरस्तात्	Before, in front.
पुरा	In former times.
पूर्वतः	Before, to the east.
पूर्वेद्युः	Yesterday.
पृथक्	Severally.
प्रकामम्	Exceedingly.
प्रतिदिनम्	Everyday.
प्रत्युत	On the other hand.
प्रसह्य	Forcibly.
प्राक्	Before, at first.
प्रातर्	In the morning.
प्रायः	Mostly.

प्राह्णे	In the noon.
प्रेत्य	After death.
बहिः	Outside, beside.
बलवत् / बलात्	Forcibly.
भूयः	Again and again.
मनाक्	Slightly, a little.
मा (माङ्)	Don't.
माचिरम्	Immediately.
मिथः / मिथो	To each other.
मुधा	In vain.
मुहुः	Again and again.
मृषा	Falsely, lying.
यत्	Since.
यतः	As, since.
यत्र	Where.
यथा	As, namely.
यथाकथा	Somehow.
यथाक्रमम्	In due order.
यथातथा	Just as required.
यदा	When.
यदि	If. Its corresponding is तदा and not तदि.
यावत्	As much as.
युगपत्	Simultaneously.

रात्रौ	By night.
वत्	Like. i. e. Words ending in वत्, as. शूद्रवत्.
वा	Or.
विना	Except.
विहायसा	High up in the sky.
वृथा	In vain.
वै	To be sure.
वौषट् or / वषट्	Exclamations used when offering oblations to gods or manes.
शम्	Ease.
शनैः	Gently.
शश्वत्	Always.
श्वः	Tomorrow.
सकृत्	Once.
सत्	Well.
सततम् / सदा	Always.
सद्यः	At once.
सपदि	The very moment.
समन्ततः	All round.
समम्	Equally.
समया	Near.

समीपम् समीपे	In one's presence.	सुष्ठु	In a good manner.
समीचीन	Well, properly.	स्थाने	Properly.
सम्प्रति	Now.	स्म	Showing Past tense.
सम्मुखम्	In front.		
सम्यक्	Well.	स्वधा स्वाहा	Exclamation used while offering an oblation to manes and gods respectively.
सर्वतः	On all sides.		
सर्वत्र	Everywhere.		
सर्वदा	Always.		
सह	Along with.		
सहसा	All at once.		
सहितम	Together with.	स्वयम्	Oneself.
साकम्	With.	ह	Verily, indeed.
साक्षात्	In a bodily form.	हन्त	An exclamation showing grief or joy.
सत्यम्	Truthfully.		
सार्धम्	With.		
सामि	Half.	हि	Because, indeed
साम्प्रतम्	Now, at present.	हेतोः हेतौ	On account of.
सायम्	In the evening.		
सुखम्	Happily.	ह्यः	Yesterday.

CHAPTER VII

Verbs. क्रियापदानि

General Idea

149. Roots are divided into 10 classes. Personal terminations attached to them are called परस्मैपद or आत्मनेपद. Hence the roots that take परस्मैपद terminations are called परस्मैपदि and those that take आत्मनेपद ones are called आत्मनेपदि. While there are some which take both and are therefore called उभयपदि.

150. परस्मै means for another and आत्मने means for the self. Hence such actions, whose fruit goes to others are expressed in the Sanskrit language by using Root-forms with the परस्मैपद terminations attached to them and those, whose fruit of action benefits the doer himself, are expressed with the Root-forms to which आत्मनेपद terminations are attached. A common example is of the root यज् to worship; e. g. वशिष्ठः यजति (परस्मै) दशरथार्थम् i. e. the पुण्य resulting from the worship will benefit दशरथ while वशिष्ठः यजते (आत्मने) means that the पुण्य arising from the worship will benefit वशिष्ठ himself. But such a nice distinction is now rarely observed while adding the terminations.

151. There are 6 Tense forms and 4 Mood

forms, in which Personal terminations are attached to roots. These are:—

	Tenses		Examples	Paninian terms
1	वर्तमान	Present.	भवति	लट्
2	अनद्यतनभूत	Imperfect.	अभवत्	लङ्
3	परोक्षभूत	Perfect.	बभूव	लिट्
4	(सामान्य) भूत	Aorist.	अभूत्	लुङ्
5	अनद्यतनभविष्यत्	I Future.	भविता	लुट्
6	(सामान्य) भविष्यत्	II Future.	भविष्यति	लृट्

	Moods		Examples	Paninian terms
1	आज्ञार्थ	Imperative.	भवतु	लोट्
2	विध्यर्थ	Potential.	भवेत्	विधिलिङ्
3	आशीर्वादार्थक	Benedictive.	भूयात्	आशीर्लिङ्
4	संकेतार्थ	Conditional.	अभविष्यत्	लृङ्

Note :–संकेतार्थ is used when क्रियातिपत्ति (Nonfulfilment of action) is to be indicated.

6 Tenses + 4 Moods = 10.

These are 10 classes of क्रियापद्s (Finite verbs) or the 10 लकारs of पाणिनि.

152. Past action is expressed by 3 different forms :– (1) Action, that has just taken place, is expressed by अभूत्. (2) Action, which is recently finished is expressed by अभवत् and (3) Very remote event is expressed by बभूव. Again Future action is expressed by 2 different forms:–(1) Action,

which will take place in Future time but not of today, is expressed by भविता and (2) that which will take place in some future time is expressed by भविष्याति. These distinctions are not observed. Future is generally expressed by भविष्यति and the Past by अभवत्. बभूव is still correctly used for the remote past; e. g. रामः राजा बभूव.

The following कारिका sums up the different names :—

लट् वर्तमाने, लेट् वेदे, भूते लुङ्लङ्लिटस्तथा ।
विध्याशिषोश्च लिङ्लोटौ, लुट्लृट् लृङ् च भविष्यति ॥

Note :— विध्याशिषोश्चलिङ् expresses विधिलिङ् and आशीर्लिङ्. लोट् is आज्ञार्थ, which expresses all the senses of विध्यर्थ. लृङ्, which is a Mood, is classed under भविष्यति, the Tense, because स्य, the sign of the second Future, is also seen here and the roots undergo exactly the same change as that in Second Future. The forms of लेट्, Subjunctive, are found in the Vedas.

Conjugational Tenses and Moods.

Group I

153. Terminations :—

Present (वर्तमान)

Paras.			Atm.		
Sing.	Dual	Plural	Sing.	Dual	Plural
१ मि	वस्	मस्	इ	वहे	महे
२ सि	थस्	थ	से	इथे	ध्वे
३ ति	तस्	अन्ति	ते	इते	अन्ते

These terminations are not added directly to the roots but some letters intervene between the root and the terminations. These intervening letters are called conjugational signs (गणचिन्ह). The sign of the First conjugation is अ. It is added on to the root when the Personal terminations are be to affixed.

I Conjugation.

Present.

154. हस् P. to laugh. सह् A. to endure.

१	हसामि	हसावः	हसामः	सहे	सहावहे	सहामहे
२	हससि	हसथः	हसथ	सहसे	सहेथे	सहध्वे
३	हसति	हसतः	हसन्ति	सहते	सहेते	सहन्ते

The final स् of the terminations वस्, मस्, थस् and तस् is changed to विसर्ग (Sect. 21).

(A). In हसति, हस् + अ + ति, हस् is the root, अ the sign and ति, the termination of the 3rd person singular. हससि, हसथः, हसथ and हसतः can be similarly explained. हसन्ति (हस् + अ + अन्ति) cannot be had unless one of the 2 ' अ 'कारs is dropped. Therefore अ, the conjugational sign, is to be dropped.

हसामि (हस् + अ + मि) cannot be got unless one more 'अ'कार is put in. This can be done by lengthening the sign, just as हसन्ति was got by dropping अ. हसावः and हसामः can be explained by lengthening the अ.

Rule 1 :- The preceding अ is dropped before a termination beginning with अ ; e. g. हसन्ति.

Rule 2 :– Before the terminations of the First person beginning with म् and व्, the preceding अ is lengthened ; e. g. हसामि = हस् + अ + मि = हस् + अ + म् + इ = हस् + आ + म् + इ.

(B) सहते = सह् + अ + ते ; similarly सहसे and सहध्वे. सहन्ते is to be explained like हसन्ति and सहावहे, सहामहे like हसामि, हसावः, हसामः.

सहे = सह् + अ + इ = सह् + ए (गुण of अ + इ) ; similarly सहेथे and सहेते.

Imperfect (भूत)

Terminations :–

	Paras.			Atm.		
	Sing.	Dual	Plural	Sing.	Dual	Plural
१	अम्	व	म	इ	वहि	महि
२	स्	तम्	त	तास्	इथाम्	ध्वम्
३	त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

	हस्			सह्		
१	अहसम्	अहसाव	अहसाम	असहे	असहावहि	असहामहि
२	अहसः	अहसतम्	अहसत	असहथाः	असहेथाम्	असहध्वम्
३	अहसत्	अहसताम्	अहसन्	असहत	असहेताम्	असहन्त

अ is prefixed to the roots in the Imperfect.

(A) अहसत् = अ + हस् + अ + त् ; अहसः = अहस् + अ + स्, स् is changed विसर्ग (Sect. 21).

अहसतम् , अहसत and अहसताम् are to be explained like अहसत् . In अहसाव, अहसाम , the अ of the conjugational sign is lengthened.

In अहसन् the preceding अ is dropped. अहसम् is similarly explained.

(B) असहत = असह् + अ + त ; similarly असहथाः and असहध्वम् . असहे = असह् + अ + इ (गुण) ; similarly असहेथाम् and असहेताम् . असहन्त is got by dropping अ and असहावहि, असहामहि by lengthening the same.

Note :— In the Imperfect आ is prefixed to roots beginning with a vowel ; e. g. आ + ईक्ष् + अ + त . This आ and the following इ, उ and ऋ, short or long, take वृद्धि substitute and not गुण. e. g. आ + ईक्षत = ऐक्षत ; आ + उच्यत = औच्यत .

Imperative (आज्ञार्थ)

	Paras.			Atm.		
	Sing.	Dual	Plural	Sing.	Dual	Plural
१	आनि	आव	आम	ऐ	आवहै	आमहै
२	हि (तात्)	तम्	त	स्व	इथाम्	ध्वम्
३	तु (तात्)	ताम्	अन्तु	ताम्	इताम्	अन्ताम्

हस् Imperative सह्

१	हसानि	हसाव	हसाम	सहै	सहावहै	सहामहै
२	हस	हसतम्	हसत	सहस्व	सहेथाम्	सहध्वम्
३	हसतु	हसताम्	हसन्तु	सहताम्	सहेताम्	सहन्ताम्

(A) हसानि = हस् + अ + आनि = हस् + आ + नि (Sect. 7); similarly हसाव, हसाम.

हस = हस् + अ + हि = (हस् + अ) = हस + हि = हस+० = हस. हि is the termination of the 2nd pers. sing. Imperative. It is dropped when the base ends in अ. Herein हस, the base, ends in अ. हस. = हस् + अ.

* Base (अङ्ग) is that portion of the Root–form or Noun–form which precedes the termination.

---

* यस्मात् प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् । १ । ४ । १३.

In हसतु, Root-form. (हस-तु) हस is the base, in रामस्य, Noun-form (राम-स्य) राम is the base, in कर्तुम्, कृत्वा and कृत, कृ is the base. कृ takes गुण before तुम्,

तात् is the optional termination for the 2nd & 3rd pers. singulars. e. g. वद or वदतात् and वदतु or वदतात्.

Potential (विध्यर्थ)

	Paras.			Atm.		
	Sing.	Dual	Plural	Sing.	Dual	Plural
१	इयम्	इव	इम	ईय	ईवहि	ईमहि
२	इः	इतम्	इत	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
३	इत्	इताम्	इयुः	ईत	ईयाताम्	ईरन्

	हस्	Potential		सह्		
१	हसेयम्	हसेव	हसेम	सहेय	सहेवहि	सहेमहि
२	हसेः	हसेतम्	हसेत	सहेथाः	सहेयाथाम्	सहेध्वम्
३	हसेत्	हसेताम्	हसेयुः	सहेत	सहेयाताम्	सहेरन्.

हस् + अ + इयम् = हस् + ए + यम् (गुण); similarly सहेय.

Note :—The terminations of the Parasmaipada Potential begin with short इ and those of the Atmanepada with long ई (cf. पाणिनि अतो येयः । ७ । २ । ८०). It is on the analogy of the Atm. terminations, that the Paras. terminations also are given as beginning with long ई, as it makes no difference in the form; e. g. हसेयम् = हस् + अ + ईयम् = हस् + ए + यम् (गुण) = or हस् + अ + इयम् = हस् + ए + यम् (गुण).

Even in सहेय etc. the terminations beginning with long ई are not clearly seen ; e. g. सह् + अ + इय = सह् + ए + य or सह् + अ + ईय = सह् + ए + य.

That Atm. Pot. terminations begin with long ई is clearly seen in the forms such as कुर्वीय or चिन्वीय i. e. in the case of the roots of the Second group of Conjugation, where the base does not end in अ.

155. जि (जे) Paras. to conquer.

	Present			Imperative		
१	जयामि	जयावः	जयामः	जयानि	जयाव	जयाम
२	जयसि	जयथः	जयथ	जय	जयतम्	जयत
३	जयति	जयतः	जयन्ति	जयतु	जयताम्	जयन्तु

	Imperfect			Potential		
१	अजयम्	अजयाव	अजयाम	जयेयम्	जयेव	जयेम
२	अजयः	अजयतम्	अजयत	जयेः	जयेतम्	जयेत
३	अजयत्	अजयताम्	अजयन्	जयेत्	जयेताम्	जयेयुः

जयति = जि + अ + ति = जे + अ + ति = जय् + अ + ति.

Final vowel of the root takes its गुण substitute before the अ of the First conjugation.

In getting these forms, जि will have to be changed to जे before अ; e. g. जि = ज् + इ + अ = ज् + ए + अ. Now this जे i. e. ए in जे is followed by another vowel, अ of the Conj. sign. These must be combined. This जे becomes जय् or ए becomes अय्, as it is followed by अ, a vowel (Sect. 8). Similarly नी to carry, च्यु to fall off and भू to be, will be ने, च्यो and भो respectively.

Note :– It is confusing to say जि (जय्) to conquer, नी (नय्) to carry, च्यु (च्यव्) to fall off, and भू (भव्)

to be, because it may be thought that जि is at once changed to जय् and not to जे first, नी to नय् and not to ने first, च्यु to च्यव् and not च्यो first or भू to भव् not to भो first, thus forgetting the middle step altogether: —

जि + अ + ति इ
Middle step जे + अ + ति (गुण) ए
जय्+अ + ति अय्

It ought to be said जि (जे) to conquer, नी (ने) to carry, च्यु (च्यो) to fall off, भू (भो) to be, if the changes in the roots are to be pointed out. It is a general rule that changes जे to जय् or ने to नय् but to change जि to जे or नी to ने is a special rule of the First Conjugation.

This confusion can be clearly seen when the Infinitive forms of जि and नी are wrongly given as जयतुम् and नयतुम् by boys and not जेतुम् or नेतुम्.

गुण of the final vowel is a special rule for the roots of the first Conjugation which must be applied first and then the general rule of the change of ए to अय्. It is correct to say जि to conquer.

156. In the case of roots ending in इ ई उ or ऊ the Sandhi rule of ए, ओ, ऐ and औ followed by a vowel, will have to be observed but in the case of roots ending in ऋ or ॠ such as सृ (सर्) तॄ (तर्) the forms are got at once. e. g. सृ + अ + ति = सर् + अ + ति = सरति, तॄ + अ + ति = तर् + अ + ति = तरति. There is no root that ends in ऌ. क्लृप्, with the penultimate

ऌ, is the only root which takes गुण before अ, e. g. क्लृप् + अ + ते = कल्प् + अ + ते = कल्पते. Observe also कल्पना, कल्पित. In the case of the roots of the 1st Conj. as ह्वे to call, गै to sing, त्रै to protect, the rule of the change of ए to अय् etc. will have to be observed ; e. g. ह्वयति, गायति, त्रायते.

157. बुध (बोध्) 1st Conj. Paras.

	Present			Imperative		
१	बोधामि	बोधावः	बोधामः	बोधानि	बोधाव	बोधाम
२	बोधसि	बोधथः	बोधथ	बोध	बोधतम्	बोधत
३	बोधति	बोधतः	बोधन्ति	बोधतु	बोधताम्	बोधन्तु
	Imperfect			**Potential**		
१	अबोधम्	अबोधाव	अबोधाम	बोधेयम्	बोधेव	बोधेम
२	अबोधः	अबोधतम्	अबोधत	बोधेः	बोधेतम्	बोधेत
३	अबोधत्	अबोधताम्	अबोधन्	बोधेत्	बोधेताम्	बोधेयुः

Just as जि was changed to जे so बुध् is changed to बोध् i. e. the उ in बुध् is changed to ओ. This change is called गुण. And the rule is that the penultimate (उपान्त्य) इ, उ, ऋ and ऌ short are changed to ए, ओ, अर् and अल्, when followed अ, the sign of the first Conjugation. Hence in बुध्, ब् उ ध्, ध् is final and उ is penultimate and as it is short, it is changed to ओ. But in the case of जीव् to live 1st Conj. Paras. ई, though penultimate, is not short and hence no गुण takes place and the form is जीवति. So also in the case of निन्द् 1st Conj. Paras. it may be thought that इ is penultimate. But on breaking निन्द् to न् इ न् द् + अ + ति it will be clear

that न् is penultimate and not इ. And as न् is a consonant and not a vowel गुण is impossible. वृद्धि and गुण letters are the substitutes of a vowel and never of consonants. So the form is निन्दति.

158. The rule of गुण substitute is:— Final vowel, short or long, and the penultimate short of roots take their गुण substitute before the अ of the first Conjugation ; e. g. जि + अ + ति = जे + अ + ति; नी + अ + ति = ने + अ + ति ; बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति.

IV Conjugation

159. नश् P. To perish.

	Present			Imperative		
१	नश्यामि	नश्यावः	नश्यामः	नश्यानि	नश्याव	नश्याम
२	नश्यसि	नश्यथः	नश्यथ	नश्य	नश्यतम्	नश्यत
३	नश्यति	नश्यतः	नश्यन्ति	नश्यतु	नश्यताम्	नश्यन्तु
	Imperfect			Potential		
१	अनश्यम	अनश्याव	अनश्याम	नश्येयम्	नश्येव	नश्येम
२	अनश्यः	अनश्यतम्	अनश्यत	नश्येः	नश्येतम्	नश्येत
३	अनश्यत्	अनश्यताम्	अनश्यन्	नश्येत्	नश्येताम्	नश्येयुः

नश्यति etc. नश् root + य sign + ति ter. In the fourth conjugation य is added on to the root. No change takes place in the root.

VI Conjugation

160. विश् To enter. Paras.

	Present			Imperative		
१	विशामि	विशावः	विशामः	विशानि	विशाव	विशाम
२	विशसि	विशथः	विशथ	विश	विशतम्	विशत
३	विशति	विशतः	विशन्ति	विशतु	विशताम्	विशन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अविशम्	अविशाव	अविशाम	विशेयम्	विशेव	विशेम
२ अविशः	अविशतम्	अविशत	विशेः	विशेतम्	विशेत
३ अविशत्	अविशताम्	अविशन्	विशेत्	विशेताम्	विशेयुः

विशति = विश् + अ + ति. अ is the Sign of the 6th Conjugation. Although the Conjugational Sign is **अ**, no **गुण** takes place as in the First.

Roots of the 10th Conjugation

161. **कथ्** To tell

	Present			Imperative	
१ कथयामि	कथयावः	कथयामः	कथयानि	कथयाव	कथयाम
२ कथयसि	कथयथः	कथयथ	कथय	कथयतम्	कथयत
३ कथयति	कथयतः	कथयन्ति	कथयतु	कथयताम्	कथयन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अकथयम्	अकथयाव	अकथयाम	कथयेयम्	कथयेव	कथयेम
२ अकथयः	अकथयतम्	अकथयत	कथयेः	कथयेतम्	कथयेत
३ अकथयत्	अकथयताम्	अकथयन्	कथयेत्	कथयेताम्	कथयेयुः

कथयति, is thus got up :—**कथ् + अय + ति.** In the case of the 10th Conjugation **अय** is added on to the root. In this Conjugation, some roots take **गुण**, some take **वृद्धि** and some take neither; e. g. **घुष् = घोषयति**, but **स्पृह् - स्पृहयति ; धृ - धारयति ; तड् - ताडयति ;** but **कथ् - कथयति.**

162. Rule for the 10th Conjugation is :—

(1) Final vowels of roots take **वृद्धि** e. g. **धृ - धार् + अय + ति = धारयति.**

(2) Penultimate **अ** of roots take **वृद्धि :— तड् -**

ताडयति; excep. कथ्, गण्, रच्, प्रथ् etc. कथयति, रचयति, प्रथयति, गणयति.

(3) Penultimate इ, उ, ऋ, ऌ (short) take गुण; e. g. घुष् = घोषयति but स्पृहयति, मृगयति from स्पृह् and मृग्.

163. Some of the irregular roots.

I Conjugation

गुप्	to protect	गोपायति
गुह् U	to conceal	गूहति–ते
कम् A	to wish	कामयते
आ + चम्	to sip	आचामति
भ्रम्	to roam	भ्रमति-भ्रम्यति-भ्राम्यति
क्रम्	to walk	क्रामति–क्राम्यति
गम्	to go	गच्छति
यम्	to restrain	यच्छति
पा	to drink	पिबति
घ्रा	to smell	जिघ्रति
ध्मा	to blow	धमति
म्ना	to think	मनति
स्था	to stop movement	तिष्ठति
दा	to give	यच्छति
दृश्	to see	पश्यति
सद्	to sit, to perish	सीदति
दंश्	to bite	दशति
संज्	to adhere	सजति
स्वञ्ज्	to embrace	स्वजते
रञ्ज्	to dye	रजति – रजते
मृज्	to be clean	मार्जति

जभ् A	to yawn	जम्भते
क्लृप् A	to be fit	कल्पते
लस्ज्	to blush	लज्जते
सस्ज्	to be ready	सज्जते

IV Conjugation

क्रम्	to go	क्राम्यति
जन्	to be born	जायते
शम्	to be quiet	शाम्यति
दम्	to pacify	दाम्यति
श्रम्	to be weary	श्राम्यति
क्षम्	to endure	क्षाम्यति
क्लम्	to be wearied	क्लाम्यति–क्लामति
मद्	to be intoxicated	माद्यति
भ्रंश्	to fall	भ्रश्यति
रञ्ज्	to colour	रज्यति
व्यध्	to strike	विध्यति
दिव्	to play at dice	दीव्याति
सो	to bring to an end	स्यति

VI Conjugation

इष्	to wish	इच्छति
कृत्	to cut	कृन्तति
गॄ	to swallow	गिरति or गिलति
त्रुट्	to cut	त्रुट्यति–त्रुटति
प्रच्छ्	to ask	पृच्छति
भ्रस्ज्	to fry	भ्रज्जति–भ्रज्जते
मस्ज्	to bathe	मज्जति
मुच्	to release	मुञ्चति

लिप्	to anoint	लिम्पति
लुप्	to break or cut	लुम्पति–ते
विद्	to obtain	विन्दति–ते
सिच्	to sprinkle	सिञ्चति–ते
मृ	to die	म्रियते
	X Conjugation	
धू	to shake	धूनयति
प्री	to please	प्रीणयति

II Group of conjugations

In this group are included the roots of the II, III, V, VIII and IX conjugations. As the V conjugation is an easier one it will be explained first.

V Conjugation

164. साध् P. to accomplish

Present

१	साध्नोमि	साध्नुवः	साध्नुमः
२	साध्नोषि	साध्नुथः	साध्नुथ
३	साध्नोति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति

Compare the form साध्नोति with साध्नुतः, साध् + नो + ति and साध् + नु + तः. Of these साध् is the root, नु or नो the Sign and ति and तः the terminations. The sign of the V conjugation is नु, which is changed to नो before ति. The change of नु to नो is called गुण change and the terminations which cause this change are called Strong terminations (विकारक) as distinguished from others which are

called Weak (अविकारक). In the examples given above ति is Strong and तः Weak. In साध्नोमि and साध्नोषि also, नु is changed to नो and hence these terminations are Strong. In साध्नोषि, सि is the termination, which is changed to षि as स् in सि is preceded by ओ (cf. Sect. 28). In साध्नुवः, साध्नुमः, साध्नुथः and साध्नुथ, नु is not changed to नो, hence these terminations are Weak. In साध्नुवन्ति (साध् + नुव् + अन्ति) नु is the sign, which is changed to नुव्. This is a peculiar change, which will be explained further on (compare भुवौ, भुवः, the forms of भू, the earth, for this change of नु to नुव्). अन्ति is therefore Weak.

Imperfect

१	असाध्नवम्	असाध्नुव	असाध्नुम
२	असाध्नोः	असाध्नुतम्	असाध्नुत
३	असाध्नोत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्

In असाध्नुव, असाध्नुम, असाध्नुतम्, असाध्नुत, असाध्नुताम and असाध्नुवन्, नु is the sign. Hence the terminations in these forms are Weak. In असाध्नुवन्, नु is changed to नुव् just as in साध्नुवन्ति. असाध्नोः and असाध्नोत् show गुण of नु i. e. of उ in नु (न् + उ). Hence these terminations are Strong. असाध्नवम् should not be confused with असाध्नुवन्. In असाध्नवम्, साध्नव् is to be seen while in असाध्नुवन् there is साध्नुव्. असाध्नवम् is thus got :— असाध् + नु + अम् = असाध् + नो + अम् = असाध् + नव् + अम्. Here again नु is

changed to नो. Hence the termination अम् is Strong like स् and त्. नो is further changed to नव् as ओ in नो is followed by अ (Sect. 8.). Remember the steps नु, नो, नव् and not नु, नव्.

	Imperative			Potential		
१	साध्नवानि	साध्नवाव	साध्नवाम	साध्नुयाम्	साध्नुयाव	साध्नुयाम
२	साध्नुहि	साध्नुतम्	साध्नुत	साध्नुयाः	साध्नुयातम्	साध्नुयात
३	साध्नोतु	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	साध्नुयात्	साध्नुयाताम्	साध्नुयुः

From these forms also it is easy to distinguish Strong terminations from the Weak. हि of the Imp. and याम्, याव etc. of the Poten. are new terminations. These will also be explained further on.

From these forms the different bases of साध्, as seen, are :—

साध्नो, Before Strong terminations beginning with a consonant as in साध्नोति, असाध्नोत्, साध्नोतु.

साध्नव्, Before Strong terminations beginning with a vowel as in असाध्नवम्, साध्नवानि.

साध्नु, Before Weak terminations beginning with a consonant as in साध्नुत, असाध्नुतम्, साध्नुहि

साध्नुव् Before Weak terminations beginning with a vowel as in साध्नुवन्ति, असाध्नुवन्, and साध्नुवन्तु.

Compare with these the forms of चि to collect.

165. चि to collect Paras. & Atm.

Paras.

Present

१	चिनोमि	चिनुवः – चिन्वः	चिनुमः – चिन्मः
२	चिनोषि	चिनुथः	चिनुथ
३	चिनोति	चिनुतः	चिन्वन्ति

In चिनोमि, चिनोषि, चिनोति the terminations are Strong and in चिनुवः, चिनुमः, चिनुथः, चिनुथ and चिनुतः these are Weak.

Compare चिन्वन्ति with साध्नुवन्ति. चिन्वन्ति=चि+नु +अन्ति = चि + न् + उ + अन्ति = चि + न् + व् + अन्ति (Sect. 13) = चिन्वन्ति. In चिन्वन्ति, उ of नु is substituted by व् but in साध्नुवन्ति (साध् + नु + अन्ति = साध् + न् + उ + अन्ति= साध् + न् + उव् + अन्ति = साध्नुवन्ति) उ of नु is changed to उव्. If उ in साध्नुवन्ति is substituted by व् as in चिन्वन्ति the pronunciation would be difficult. Hence the rule :—

Final उ of the base, if preceded by a conjunct consonant, is changed to उव् before weak terminations beginning with a vowel and to व् in other cases. चिन्वः चिन्मः, the additional forms of चि are got by dropping the उ of the conjugational sign and not by putting व् in place of उ like चिन्वन्ति. चिन्वः= चि + नु + वः = चि + न् + उ + वः = चि + न् + ० + वः = चिन्वः, similarly चिन्मः.

The rule :— Final उ of the base is optionally dropped before the terminations of the First person beginning with व् and म्, if it be not preceded by a conjunct consonant.

Note :—(a) उ of the base will be dropped in the case of the roots of the Fifth Conjugation ending in a vowel and also in the case of roots of the Eighth conjugation. e. g. शृण्वः, शृण्मः (5th), तन्वः, तन्मः (8th).

(b) उ of the base will be always changed to उव् in the case of the roots of the Fifth conjugation ending in a consonant. e. g. आप्नुवन्ति (5th).

Imperfect

१	अचिनवम्	अचिनुव	अचिनुम
		अचिन्व	अचिन्म
२	अचिनोः	अचिनुतम्	अचिनुत
३	अचिनोत्	अचिनुताम्	अचिन्वन्

अचिनवम् = अचि + नु + अम् = अचि + नो + अम् = अचि + नव् + अम् = अचिनवम्. Other forms are easily understood.

Imperative.

१	चिनवानि	चिनवाव	चिनवाम
२	चिनु	चिनुतम्	चिनुत
३	चिनोतु	चिनुताम्	चिन्वन्तु

चिनु = चि + नु + हि = चि + नु+० = चिनु. हि is the termination of the 2nd P. Sing. of Imperative. It is

dropped if the root of the Fifth conjugation ends in a vowel and in the Eighth in all cases. e. g. **चिनु,** but **साध्नुहि; कुरु, तनु** 8th.

Potential

१ चिनुयाम्	चिनुयाव	चिनुयाम
२ चिनुयाः	चिनुयातम्	चिनुयात
३ चिनुयात्	चिनुयाताम्	चिनुयुः

166. Different bases of **चि** as seen in these forms are:– **चिनो** : Before Strong terminations, beginning with a consonant as in **चिनोति, अचिनोत्, चिनोतु.**

चिनव् : Before strong terminations beginning with a vowel as in **अचिनवम्, चिनवानि.**

चिनु : Before weak terminations beginning with a consonant as in **चिनुत, अचिनुतम् चिनुतम्.**

चिन्व् : Before weak terminations beginning with a vowel as in **चिन्वन्ति, अचिन्वन्, चिन्वन्तु.**

चिन्वः, चिन्मः, अचिन्व and **अचिन्म** are irregularities.

167. With these bases of **चि**, the forms of **चि** in **आत्मनेपद** can be easily explained. Some of the terminations will be different.

Present			**चि** Atm.	Imperfect	
१ चिन्वे	चिनुवहे	चिनुमहे	अचिन्वि	अचिनुवहि	अचिनुमहि
	चिन्वहे	चिन्महे		अचिन्वहि	अचिन्महि
२ चिनुषे	चिन्वाथे	चिनुध्वे	अचिनुथाः	अचिन्वाथाम्	अचिनुध्वम
३ चिनुते	चिन्वाते	चिन्वते	अचिनुत	अचिन्वाताम्	अचिन्वत

	Imperative			Potential	
१ चिनवै	चिनवावहै	चिनवामहै	चिन्वीय	चिन्वीवहि	चिन्वीमहि
२ चिनुष्व	चिन्वाथाम्	चिनुध्वम्	चिन्वीथाः	चिन्वीयाथाम्	चिन्वीध्वम्
३ चिनुताम्	चिन्वाताम्	चिन्वताम्	चिन्वीत	चिन्वीयाताम्	चिन्वीरन्

In **चिनुष्व**, **स्व** is the termination which is changed to **ष्व** as **स्** of **स्व** is preceded by **उ.**

In **चिन्वाथे** the termination is **आथे** and not **इथे** as ain the case of the roots of the I groupof conjuga. tion. All these terminations will therefore be put side by side.

168.

Terminations added to I, IV, VI & X. Terminations added to II,III,V,VII,VIII,IX.

Parasmaipada

Present			Present		
१ मि	वः	मः	मि	वः	मः
२ सि	थः	थ	सि	थः	थ
३ ति	तः	अन्ति	ति	तः	अन्ति
Imperfect			**Imperfect**		
१ अम्	व	म	अम्	व	म
२ स्	तम्	त	स्	तम्	त
३ त्	ताम्	अन्	त्	ताम्	अन्
Imperative			**Imperative**		
१ आनि	आव	आम	आनि	आव	आम
२ (हि)	तम्	त	हि	तम्	त
३ तु	ताम्	अन्तु	तु	ताम्	अन्तु

	Potential			Potential		
१ इयम्	इव	इम	याम्	याव	याम
२ इः	इतम्	इत	यास्	यातम्	याम्
३ इत्	इताम्	इयुः	यात्	याता	युः

Atmanepada

	Present			Present	
१ इ	वहे	महे	ए	वहे	महे
२ से	इथे	ध्वे	से	आथे	ध्वे
३ ते	इते	अन्ते	ते	आते	अते

	Imperfect			Imperfect	
१ इ	वहि	महि	इ	वहि	महि
२ थास्	इथाम्	ध्वम्	थास्	आथाम्	ध्वम्
३ त	इताम्	अन्त	त	आताम्	अत

	Imperative			Imperative	
१ ऐ	आवहै	आमहै	[ऐ	आवहै	आमहै]
२ स्व	इथाम्	ध्वम्	स्व	आथाम्	ध्वम्
३ ताम्	इताम्	अन्ताम्	ताम्	आताम्	अताम्

	Potential			Potential	
१ ईय	ईवहि	ईमहि	ईय	ईवहि	ईमहि
२ ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
३ ईत	ईयाताम्	ईरन्	ईत	ईयाताम्	ईरन्

Terminations included in brackets are Strong. The rest are Weak.

169. (a) In the Second group of conjugations the bases of roots undergo **गुण** or **वृद्धि** change but in the case of the First group the roots themselve

take गुण or वृद्धि when the conjugation Sign is attached ; e. g.

Root	Base	Base
बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति.	साध्नु + ति =	साध्नो + ति.
Root	Base	Base
तड् + अय + ति = ताड् + अय + ति.	स्तु + ति =	स्तौ + ति

(b) In the Second group terminations are divided into Strong and Weak. Hence the bases before these terminations are also different ; e. g. चिनु + मि = चिनो + मि, चिनो is a Strong base and चिनु + तः = चिनुतः, चिनु is Weak. But in the 1st group of conjugations the base is the same for all the terminations ; e. g. In वद् + ति and वद् + तः, the bases are the same.

170. At this stage it will be better to recollect the substitutes for इ ई and उ ऊ. These are :-

इ ई	नी	उ ऊ	चिनु	साध्नु
ए	ने	ओ	चिनो	साध्नो
अय्	नय्	अव्	चिनव्	साध्नव्
य्	यन्ति (इ to go)	व्	चिन्व्	
इय् not ईय्	अधीयते अधि + इ + अते अधि + इय् + अते अधीयते	उव् not ऊव्		साध्नुवन्ति (साध्-नुव्-आन्ति)

171. श्रु = श् + र् + उ (3 letters) assumes the form of शृ i. e. श् + ऋ (2 letters) when the conjugational Sign is present ; e. g. शृणोति but श्रुत, श्रोतुम्, श्रुत्वा, श्रोष्यति (श्रु has 3 letters).

श्रु P. to hear.

Present

१ शृणोमि	शृणुवः–शृण्वः	शृणुमः–शृण्मः
२ शृणोषि	शृणुथः	शृणुथ
३ शृणोति	शृणुतः	शृण्वन्ति

Imperfect

१ अशृणवम्	अशृणुव अशृण्व	अशृणुम अशृण्म
२ अशृणोः	अशृणुतम्	अशृणुत
३ अशृणोत्	अशृणुताम्	अशृण्वन्

Imperative

१ शृणवानि	शृणवाव	शृणवाम
२ शृणु	शृणुतम्	शृणुत
३ शृणोतु	शृणुताम्	शृण्वन्तु

Potential

१ शृणुयाम्	शृणुयाव	शृणुयाम
२ शृणुयाः	शृणुयातम्	शृणुयात
३ शृणुयात्	शृणुयाताम्	शृणुयुः

172. (A) Roots of the Fifth Conjugation.

अश् A. to get, to enjoy, to pervade.
आप् P. to obtain.
धृष् P. to dare, to brave.
शक् P. to be able.
साध् P. to accomplish.

These roots are to be conjugated like साध्.

(B) चि P. A. to collect, to hoard, विचि to search.

दु P. to give pain to, to tease.
धु or धू P. A. to shake.
वृ P. A. to cover; अपावृ to open; विवृ to expound; संवृ to shut; आवृ to curb, to restrain.
श्रु P. to hear.
हि P. to go; प्रहि to send.
These roots are to be conjugated like चि.

VIII Conjugation.

173. **तन्** P. A. To spread.

Parasmaipada			Present	Atmanepada		
१	तनोमि	तनुवः–तन्वः	तनुमः–तन्मः	तन्वे	तनुवहे–तन्वहे	तनुमहे–तन्महे
२	तनोषि	तनुथः	तनुथ	तनुषे	तन्वाथे	तनुध्वे
३	तनोति	तनुतः	तन्वन्ति	तनुते	तन्वाते	तन्वते
	Imperfect			Imperfect		
१	अतनवम्	अतनुव अतन्व	अतनुम अतन्म	अतन्वि	अतनुवहि अतन्वहि	अतनुमहि अतन्महि
२	अतनोः	अतनुतम्	अतनुत	अतनुथाः	अतन्वाथाम्	अतनुध्वम्
३	अतनोत्	अतनुताम्	अतन्वन्	अतनुत	अतन्वाताम्	अतन्वत
	Imperative			Imperative		
१	तनवानि	तनवाव	तनवाम	तनवै	तनवावहै	तनवामहै
२	तनु	तनुतम्	तनुत	तनुष्व	तन्वाथाम्	तनुध्वम्
३	तनोतु	तनुताम्	तन्वन्तु	तनुताम्	तन्वाताम्	तन्वताम्
	Potential			Potential		
१	तनुयाम्	तनुयाव	तनुयाम	तन्वीय	तन्वीवहि	तन्वीमहि
२	तनुयाः	तनुयातम्	तनुयात	तन्वीथाः	तन्वीयाथाम्	तन्वीध्वम्
३	तनुयात्	तनुयाताम्	तनुयुः	तन्वीत	तन्वीयाताम्	तन्वीरन्

From these forms it will be seen that उ is the Conjugational sign of the 8th. The forms of **तन्**

are exactly like चि of the V. हि, the termination of the Imper. is always dropped. Roots of the Eighth Conjugation end in a consonant except the root कृ to do.

174. कृ P. A. To do.

Parasmaipada

	Present			Imperative		
१	करोमि	कुर्वः	कुर्मः	करवाणि	करवाव	करवाम
२	करोषि	कुरुथः	कुरुथ	कुरु	कुरुतम्	कुरुत
३	करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु

	Imperfect			Potential		
१	अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम
२	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात
३	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः

Atmanepada

	Present			Imperative		
१	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे	करवै	करवावहै	करवामहै
२	कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुध्वे	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
३	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम

	Imperfect			Potential		
१	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि	कुर्वीय	कुर्वीवहि	कुर्वीमहि
२	अकुरुथाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्	कुर्वीथाः	कुर्वीयाथाम्	कुर्वीध्वम्
३	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत	कुर्वीत	कुर्वीयाताम्	कुर्वीरन्

From these forms of कृ it will be observed that कृ becomes कर् before Strong terminations and कुर् before Weak ones. e. g.

करोति = कृ + उ + ति = कर् + ओ + ति = Strong. करोति.

कुरुतः = कृ + उ + तस् = Weak कुर् + उ + तस् = कुरुतः

Mark the forms कुर्वहे, कुर्महे, कुर्याम् etc. In these forms, उ, the Conj. sign, is dropped. The rule is:– उ of the base कुरु is always dropped before व् and म् and before the terminations of the Potential (Parasmaipada)

कुर्वन्ति = कुर्व्अन्तृइ = कुर्वन्ति. Here न् is not changed to ण्. न् is not changed to ण् if it is followed by a letter of the dental class.

175. Roots of the Eighth Conjugation.

कृ P. A. to do;
वशीकृ to conquer;
अङ्गीकृ to accept;
आविस्कृ to laybare, to open;
तिरस्कृ to despise;
प्रतिकृ to retaliate.

तन् P. A. to spread, to stretch.
वन् A. to beg.
क्षण्, क्षिण् P. to wound.
मन् A. to think.

IX Conjugation.

176. **क्री** P. A. To buy.

Parasmaipada			Atmanepada		
Present			Present		
१ क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे
२ क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
३ क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणन्ति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणते
Imperfect			Imperfect		
१ अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि
२ अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत	अक्रीणीथाः	अक्रीणाथाम्	अक्रीणीध्वम्
३ अक्रीणात्	अक्रीणीताम्	अक्रीणन्	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत
Imperative			Imperative		
१ क्रीणानि	क्रीणाव	क्रीणाम	क्रीणै	क्रीणावहै	क्रीणामहै

२	क्रीणीहि	क्रीणीतम्	क्रीणीत	क्रीणीष्व	क्रीणाथाम्	क्रीणीध्वम
३	क्रीणातु	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम

Potential Potential

१	क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि
२	क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात	क्रीणीथाः	क्रीणीयाथाम्	क्रीणीध्वम्
३	क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्

Mark the forms क्रीणाति, क्रीणीतः and क्रीणन्ति and the Conjugational sign will be clear. क्रीणाति = क्री + णा + ति. णा which is ना in this case is changed to णा by the influence of र् in the same word. This ना is the Conjugational sign. This ना assumes the form of नी before Weak terminations beginning with a consonant as in क्रीणीतः while in क्रीणन्ति which is equal to क्री + ण् + अन्ति = क्री + न् + अन्ति, it assumes the form of न् because अन्ति is a Weak termination beginning with a vowel. Hence the conjugational sign has three forms ना, नी and न्. This आ of ना cannot take गुण because there is no गुण substitute for आ. Mark also the forms अक्रीणाम्, अक्रीणाः and अक्रीणात्. They are not to be written as अक्रीणम्, अक्रीणः, अक्रीणत् like अगच्छम्, अगच्छः and अगच्छत्. Here there is a typical cojugational sign ending in आ. In क्रीणै we have क्री + णा + ऐ and not क्री + ण् + ऐ because though ऐ is a termination beginning with a vowel it is not Weak and hence ना connot be changed to न्, though we get the required form even with न्.

Present	मुष् To steal.		Imperative		
१ मुष्णामि	मुष्णीवः	मुष्णीमः	मुष्णानि	मुष्णाव	मुष्णाम
२ मुष्णासि	मुष्णीथः	मुष्णीथ	मुषाण	मुष्णीतम्	मुष्णीत
३ मुष्णाति	मुष्णीतः	मुष्णन्ति	मुष्णातु	मुष्णीताम्	मुष्णन्तु

Imperfect			Potential		
१ अमुष्णाम्	अमुष्णीव	अमुष्णीम	मुष्णीयाम्	मुष्णीयाव	मुष्णीयाम
२ अमुष्णाः	अमुष्णीतम्	अमुष्णीत	मुष्णीयाः	मुष्णीयातम्	मुष्णीयात
३ अमुष्णात्	अमुष्णीताम्	अमुष्णन्	मुष्णीयात्	मुष्णीयाताम्	मुष्णीयुः

* The form **मुषाण** is thus explained **मुष् + नी + हि = मुष् + आन + हि = मुष् + आन + ० = मुषाण.** The Conjugational sign is replaced by **आन** before **हि**, if the root ends in a consonant. Now as **मुष्** is a root ending in a consonant **नी** is substituted by **आन, हि** follows it. The base is now **मुषाण.** As this **मुषाण** ends in **अ, हि** is dropped as in the case of the 1st group of conjugation. e. g. **हस, विश, चोरय** (Sect. 154. Note A **हस.**)

177. Some of the Irregular roots of the 9th Conjugation.

(A)	पू	P. A.	To purify.	पुनाति – पुनीते
	लू	,,	To cut	लुनाति – लुनीते
	स्तॄ	,,	To scatter	स्तृणाति – स्तृणीते
	वॄ	,,	To choose	वृणाति – वृणीते
	धू	,,	To shake	धुनाति – धुनीते
	पॄ	P.	To fill, to protect	पृणाति
	दॄ	P.	To tear	दृणाति
	ली	P.	To embrace	लिनाति

* हलः श्नः शानज्झौ ३।१।८३.

These roots shorten their vowels when the conjugational sign is present in the form.

(B) ग्रह् takes संप्रसारण P. A. गृह्णाति, गृह्णीते; Imperative Second per. sing. गृहाण P., गृह्णीष्व A.

(C) ज्ञा P. A. to know जानाति Imp. 2 p. sing. जानीहि, जानीष्व. ग्रन्थ् P. to arrange ग्रथ्नाति. ,, ग्रथान
बन्ध् P. to bind बध्नाति ,, बधान

Mark that the nasal in these roots is dropped because it is followed by another nasal i. e. by न् of ना, the conjugational sign; e. g.

ज्ञा = ज् + ञ् + आ. जानाति = ज्ञ्आ + न् + आ + ति =
ज्आनाति = जानाति

ग्रन्थ् = ग्रन्थ् + न् + आ + ति = ग्रथ्न्आ + ति = ग्रथ्नाति.

बन्ध् = बन्ध् + ना + ति = बन्ध्न् + आ + ति = बध्नाति.

178. **ग्रन्थ्** P. To put together, arrange, compose.

	Present			Imperative		
१	ग्रथ्नामि	ग्रथ्नीवः	ग्रथ्नीमः	ग्रथ्नानि	ग्रथ्नाव	ग्रथ्नाम
२	ग्रथ्नासि	ग्रथ्नीथः	ग्रथ्नीथ	ग्रथान	ग्रथ्नीतम्	ग्रथ्नीत
३	ग्रथ्नाति	ग्रथ्नीतः	ग्रथ्नन्ति	ग्रथ्नातु	ग्रथ्नीताम्	ग्रथ्नन्तु

	Imperfect			Potential		
१	अग्रथ्नाम्	अग्रथ्नीव	अग्रथ्नीम	ग्रथ्नीयाम्	ग्रथ्नीयाव	ग्रथ्नीयाम
२	अग्रथ्नाः	अग्रथ्नीतम्	अग्रथ्नीत	ग्रथ्नीयाः	ग्रथ्नीयातम्	ग्रथ्नीयात
३	अग्रथ्नात्	अग्रथ्नीताम्	अग्रथ्नन्	ग्रथ्नीयात्	ग्रथ्नीयाताम्	ग्रथ्नीयुः

179. Roots of the Ninth Conjugation.

अश् P. to eat.
क्लिश् P. to torture.
क्षुभ् P. to agitate.

ग्रन्थ् P. to put together.
ग्रह् P. A. to take; निग्रह् to curb; अनुग्रह् to favour; विग्रह् to be at war with.
पुष् P. to nourish.
बन्ध् P. to tie, to fasten.
मन्थ् P. to churn.
मुष् P. to steal.
स्तम्भ् P. to stop.
क्री P. A. to buy, विक्री to sell
ज्ञा P. A. to know; अनुज्ञा to permit.
प्री P. A. to please, to love.
* पू P. A. to purify.
ली P. A. to melt, to be dissolved; विली to melt.
लू P. A. to cut, to lop off.
स्तॄ P. A. to cover. आस्तॄ to cover, to spread.
जॄ P. to become old, to wear out.
गॄ P. to speak; संगॄ to speak.
धू P. A. to shake.
पॄ P. to fill.
दॄ P. to tear.
वॄ P. A. to choose.

---

* पू and the following roots shorten their vowel before the conjugational sign; e.g. पू, पुनाति; लू, लुनाति.

VII Conjugation.

180. **भिद्** P. A. to break.

	Parasmaipada	Present		Atmanepada	
१ भिनद्मि	भिन्द्वः	भिन्द्मः	भिन्दे	भिन्द्वहे	भिन्द्महे
२ भिनत्सि	भिन्त्थः	भिन्त्थ	भिन्त्से	भिन्दाथे	भिन्द्ध्वे
३ भिनत्ति	भिन्त्तः	भिन्दन्ति	भिन्त्ते	भिन्दाते	भिन्दते
	Imperfect			Imperfect	
१ अभिनदम्	अभिन्द्व	अभिन्द्म	अभिन्दि	अभिन्द्वहि	अभिन्द्महि
२ अभिनः-त्-द्	अभिन्त्तम्	अभिन्त्त	अभिन्त्थाः	अभिन्दाथाम्	अभिन्द्ध्वम्
३ अभिनत्-द्	अभिन्त्ताम्	अभिन्दन्	अभिन्त्त	अभिन्दाताम्	अभिन्दत
	Imperative			Imperative	
१ भिनदानि	भिनदाव	भिनदाम	भिनदै	भिनदावहै	भिनदामहै
२ भिन्द्धि	भिन्त्तम्	भिन्त्त	भिन्त्स्व	भिन्दाथाम्	भिन्द्ध्वम्
३ भिनत्तु	भिन्त्ताम्	भिन्दन्तु	भिन्त्ताम्	भिन्दाताम्	भिन्दताम्
	Potential			Potential	
१ भिन्द्याम्	भिन्द्याव	भिन्द्याम	भिन्दीय	भिन्दीवहि	भिन्दीमहि
२ भिन्द्याः	भिन्द्यातम्	भिन्द्यात	भिन्दीथाः	भिन्दीयाथाम्	भिन्दीध्वम्
३ भिन्द्यात्	भिन्द्याताम्	भिन्द्युः	भिन्दीत	भिन्दीयाताम्	भिन्दीरन्

Roots of this conjngation end in a consonant. Some special Sandhi Rules will also have to be learnt. In the forms **भिनत्ति, भिन्तः** and **भिन्दन्ति, न** is seen before strong terminations and **न्** before weak ones. In the 7th conjugation the sign is inserted in the body of the root i. e. it is added on to the vowel in it and is not placed after the root as

usual. e. g. In भिद् the sign न is inserted and placed after its vowel e. g. भ्इ द् = भ्इनद् = भिनद् and not like वद् + अ.

The forms भिन्त्थः भिन्त्तः etc. may be written as भिन्तः, भिन्थः.

The rule is :— A consonant, coming after another consonant, is optionally dropped, if followed by a consonant of the same class. In this connection it will be seen that there will be 3 consonants, one after the other, thus forming a conjunct and the second of these three will optionally be dropped. e.g. भिन्त्थः = भिन्द् थ् + अस् = भिन्थ् अस् = भिन्थः. In this case द् is dropped because it is followed by थ् which is also a letter of तवर्ग. But द् will not be dropped in भिनत्ति because अ a vowel, comes between and there are not consecutive consonants. e. g. भिन्अद्त् इ. अभिनः is thus explained. अभिनद् + स्. स् is dropped because there should be no conjunct cosonant at the end of a word. Now of अभिनद्, 2nd Pers. sing., ending द् is optionally changed to र् and then to Visarga, अभिनर् then अभिनः. भिन्द्धि = भिन् द् + हि = भिन्द् धि. हि is changed to धि, if the base of a root ends in a consonant except a nasal or a semi-vowel. अभिनत्-द् 2nd and 3rd pers. Singulars are thus explained, अभिनद्+स् or अभिनद्+त्. Both these terminations are dropped because a conjunct at the end of a word is avoided. After dropping स् or त् the form is अभिनद्. Now द् being

optionally changed to **त्**, the forms will be **अभिनत्** and **अभिनद्**.

181. **रुध्** P. A. to obstruct.

Parasmaipada Present Atmanepada

१	रुणध्मि	रुन्ध्वः	रुन्ध्मः	रुन्धे	रुन्ध्वहे	रुन्ध्महे
२	रुणत्सि	रुन्द्धः	रुन्द्ध	रुन्त्से	रुन्धाथे	रुन्द्ध्वे
३	रुणद्धि	रुन्द्धः	रुन्धन्ति	रुन्द्धे	रुन्धाते	रुन्धते

Imperfect Imperfect

१	अरुणधम्	अरुन्ध्व	अरुन्ध्म	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्ध्महि
२	अरुणः-त्-द्	अरुन्द्धम्	अरुन्द्ध	अरुन्द्धाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्द्ध्वम्
३	अरुणत्-द्	अरुन्द्धाम्	अरुन्धन्	अरुन्द्ध	अरुन्धाताम्	अरुन्धत

Imperative Imperative

१	रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम	रुणधै	रुणधावहै	रुणधामहै
२	रुन्द्धि	रुन्द्धम्	रुन्द्ध	रुन्त्स्व	रुन्धाथाम्	रुन्द्ध्वम्
३	रुणद्धु	रुन्द्धाम्	रुन्धन्तु	रुन्द्धाम्	रुन्धाताम्	रुन्धताम्

Potential Potential

१	रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि
२	रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीथाः	रुन्धीयाथाम	रुन्धीध्वम्
३	रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः	रुन्धीत	रुन्धीयातात्	रुन्धीरन्

रुन्द्धः and **रुन्द्धः** (2nd & 3rd pers. Dual):—**रुन् ध् थ् अस्**=**रुन् ध् ध् अस्** and **रु न् ध् त् अस्**=**रुन् ध् ध् अस्**=**रुन् द् ध्, अस्**

* Rule (1) :—**त्** and **थ्** of a termination are changed to **ध्** when preceded by the 4th letter of a class. Herein the root **रुध्** ends in the 4th letter of **तवर्ग**. Root **धा** is an exception to this rule.

---

* झषस्तथोर्धोऽधः । ८ । २ । ४० .

Now of the two ध्s in रुन् ध् ध् अस् the preceding ध् is optionally dropped and the form is रुन्धः.

* Rule (2) :— If a consonant, except a nasal, a semi-vowel, or ह्, be followed by the same letter and preceded by a consonant, is optionally dropped.

The form रुन्द्धः i. e. the form showing न् ध् द्, may also be written as रुन्धः.

अरुणध् + स् will be अरुणध् then अरुणत् or अरुणद्. Now द् of this अरुणद् may be optionally changed to र् as अरुणर् and then र् is changed to विसर्ग as a general rule, hence अरुणः. In रुन्ध्वः, रुन्ध्मः न् is not changed to ण् as it is followed by ध्, which is a consonant of the dental class cf. कुर्वन्ति (Sect. 174.)

182. भुज् P. to protect, to govern.
Atm. to eat, to enjoy.

Parasmaipada			Present		Atmanepada
१ भुनज्मि	भुञ्ज्वः	भुञ्ज्मः	भुञ्जे	भुञ्ज्वहे	भुञ्ज्महे
२ भुनक्षि	भुङ्क्थः	भुङ्क्थ	भुङ्क्षे	भुञ्जाथे	भुङ्ग्ध्वे
३ भुनक्ति	भुङ्क्तः	भुञ्जन्ति	भुङ्क्ते	भुञ्जाते	भुञ्जते

Paras.		Imperfect		Atm.	
१ अभुनजम्	अभुञ्ज्व	अभुञ्ज्म	अभुञ्जि	अभुञ्ज्वहि	अभुञ्ज्महि
२ अभुनक्-ग्	अभुङ्क्तम	अभुङ्क्त	अभुङ्क्थाः	अभुञ्जाथाम्	अभुङ्ग्ध्वम्
३ अभुनक्-ग्	अभुङ्क्ताम्	अभुञ्जन्	अभुङ्क्त	अभुञ्जाताम्	अभुञ्जत

Paras.		Imperative		Atm.	
१ भुनजानि	भुनजाव	भुनजाम	भुनजै	भुनजावहै	भुनजामहै
२ भुङ्ग्धि	भुङ्क्तम्	भुङ्क्त	भुङ्क्ष्व	भुञ्जाथाम्	भुङ्ग्ध्वम्
३ भुनक्तु	भुङ्क्ताम्	भुञ्जन्तु	भुङ्क्ताम्	भुञ्जाताम्	भुञ्जताम्

* झरो झरि सवर्णे । ८ । ४ । ६५.

Paras.		Potential			Atm.
१ भुञ्ज्याम्	भुञ्ज्याव	भुञ्ज्याम	भुञ्जीय	भुञ्जीवहि	भुञ्जीमहि
२ भुञ्ज्याः	भुञ्ज्यातम्	भुञ्ज्यात	भुञ्जीथाः	भुञ्जीयाथाम्	भुञ्जीध्वम्
३ भुञ्ज्यात्	भुञ्ज्याताम्	भुञ्ज्युः	भुञ्जीत	भुञ्जीयाताम्	भुञ्जीरन्

भुनक्षि is thus explained :—भुनज् + स्इ (सि) = भुनक् + स्इ = भुनक् ष्इ.

* Rule :—A letter of चवर्ग is substituted by a letter of कवर्ग, if the former is followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel or stands at the end of a word. e. g. अभुङ्क्तम् = अभुनज् + तम् = अभुनक् + तम् = अभुङ्क् + तम्. Similarly भुङ्ग्धि etc. In अभुनक्-ग् स् and न् are dropped. But in भुञ्ज्वः, ज् is followed by व्, a semi-vowel and in भुञ्ज्मः, ज् is followed by म्, a nasal.

183. रिच् P. A. to empty

Paras.		Present			Atm.
१ रिणच्मि	रिञ्च्वः	रिञ्च्मः	रिञ्चे	रिञ्च्वहे	रिञ्च्महे
२ रिणक्षि	रिङ्क्थः	रिङ्क्थ	रिङ्क्षे	रिञ्चाथे	रिङ्ग्ध्वे
३ रिणक्ति	रिङ्क्तः	रिञ्चन्ति	रिङ्क्ते	रिञ्चाते	रिञ्चते

Paras.		Imperfect			Atm.
१ अरिणचम्	अरिञ्च्व	अरिञ्च्म	अरिञ्चि	अरिञ्च्वहि	अरिञ्च्महि
२ अरिणक्-ग्	अरिङ्क्तम्	अरिङ्क्त	अरिङ्क्थाः	अरिञ्चाथाम्	अरिङ्ग्ध्वम्
३ अरिणक्-ग्	अरिङ्क्ताम्	अरिञ्चन्	अरिङ्क्त	अरिञ्चाताम्	अरिञ्चत

Paras.		Imperative			Atm.
१ रिणचानि	रिणचाव	रिणचाम	रिणचै	रिणचावहै	रिणचामहै
२ रिङ्ग्धि	रिङ्क्तम्	रिङ्क्त	रिङ्क्ष्व	रिञ्चाथाम्	रिङ्ग्ध्वम्
३ रिणक्तु	रिङ्क्ताम्	रिञ्चन्तु	रिङ्क्ताम्	रिञ्चाताम्	रिञ्चताम्

* चोः कुः । ८ । २ । ३०.

Paras.		Potential		Atm.	
१ रिञ्च्याम्	रिञ्च्याव	रिञ्च्याम	रिञ्चीय	रिञ्चीवहि	रिञ्चीमहि
२ रिञ्च्याः	रिञ्च्यातम्	रिञ्च्यात	रिञ्चीथाः	रिञ्चीयाथाम्	रिञ्चीध्वम्
३ रिञ्च्यात्	रिञ्च्याताम्	रिञ्च्युः	रिञ्चीत	रिञ्चीयाताम्	रिञ्चीरन्

रिणक्ति = रिणच् + त् इ = रिणक्त् इ. रिङ्ग्धि = रिन्च् ध् + इ (धि) = रिन् ग् + ध् इ = रिङ्ग्ध् इ.

184. **पिष्** P. to grind.

Present			Imperative		
१ पिनष्मि	पिंष्वः	पिंष्मः	पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम
२ पिनक्षि	पिंष्ठ	पिंष्ठ	पिण्ड्ढि	पिंष्टम्	पिंष्ट
३ पिनष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	पिनष्टु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु

Imperfect			Potential		
१ अपिनषम्	अपिंष्व	अपिंष्म	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्याम
२ अपिनट् – ड्	अपिंष्टम्	अपिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात
३ अपिनट् – ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्	पिंष्यात्	पिंष्याताम्	पिंष्युः

पिनक्षि = पिनष् + स् + इ = पिनक् + ष् + इ. पिंष्टः = पिन् ष् + तः = पिन् ष् टः. पिण्ड्ढि = पिन् ष् + ध् + इ = पिन् ष् ढ् इ = पिन् ड् ढ् इ = **पिण्ढि.** also (Sect. 181 Rule 2).

* Rule (1) **ष्** or **ढ्**, followed by **स्**, is changed to **क्**; e. g. **पिनक्षि.**

Rule (2) :— **ष्** is changed to **ट्** or **ड्**, when followed by a Consonant except a nasal or a semi-vowel or when it stands at the end of a word; **अपिनट् – ड्.**

---

* षढोः कः सि । ८ । २ । ४१.

185. **हिंस्** P. to kill.

	Present			Imperative		
१	हिनस्मि	हिंस्वः	हिंस्मः	हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम
२	हिनस्सि	हिंस्थः	हिंस्थ	हिन्धि	हिंस्तम्	हिंस्त
३	हिनस्ति	हिंस्तः	हिंसन्ति	हिनस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु

	Imperfect			Potential		
१	अहिनसम्	अहिंस्व	अहिंस्म	हिंस्याम्	हिंस्याव	हिंस्याम
२	अहिनः - त्-द्	अहिंस्तम्	अहिंस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम्	हिंस्यात
३	अहिनत् - द्	अहिंस्ताम	अहिंसन्	हिंस्यात्	हिंस्याताम्	हिंस्युः

हिंस् + मि = हिं नस् मि = हि - न स् म् इ = हिनस्मि. In this conjugation the nasal in the root is dropped when the conjugational Sign is to be attached to it. **अहिनस् + स् = अहिनस् = अहिनः. अहिनत् - द्** 2nd and 3rd per. Sings. = **अहिनस् + स्** or **त् = अहिनत् - द्**. The ending **स्** is necessarily changed to **त्** or **द्** in the 3rd pers, Sing and optionally in the 2nd pers. Sing. of the Imperfect. **हिन्धि = हिन् स् ध् + इ = हिन् ध् इ = हिन्धि. स्** is necessarily dropped when followed by a termination beginning with **ध्.**

186. Roots of the Seventh conjugation.

अञ्ज् P. to anoint ; वि + अञ्ज् to lay open, to make manifest (cf. व्यञ्जनम्).

क्षुद् P. A. to pound, reduce to dust.

खिद् A. to be distressed, to be offended.

छिद् P. A. to cut.

पिष् P. to grind.

पृच् P. usually संपृच् to come in contact.

भञ्ज्	P. to destroy, to break.
भिद्	P. A to split.
भुज्	P. to enjoy. Atm. to eat.
युज्	P. A. to join; अनुयुज् to put a question to; नियुज् to appoint; उद्युज् to endeavour, to exert.
रिच्	P. A. to make empty, to evacuate.
रुध्	P. A. to prevent, to besiege.
विज्	P. usually उद्विज् to tremble, to fear, to be disgusted (cf. ज्ञानविघ्नः).
विद्	A. to discuss, to reason upon.
शिष्	P. to distinguish; विशिष् to particularise.
हिंस्	P. to kill.

II Conjugation

187. अस् P. to be.

	Present			Imperative		
१	अस्मि	स्वः	स्मः	असानि	असाव	असाम
२	असि	स्थः	स्थ	एधि	स्तम्	स्त
३	अस्ति	स्तः	सन्ति	अस्तु	स्ताम्	सन्तु

	Imperfect			Potential		
१	आसम्	आस्व	आस्म	स्याम्	स्याव	स्याम
२	आसीः	आस्तम्	आस्त	स्याः	स्यातम्	स्यात
३	आसीत्	आस्ताम्	आसन्	स्यात्	स्याताम्	स्युः

अस्मि, अस्ति can be explained as **अस् मुइ (मि), अस् तुइ (ति)**. In the Second Conjugation there is no sign. Terminations are applied directly. **स्वः = अस् + वस् = स् + वस् = स्वः. स्मः = अस् + मस्, स् + मस् = स्मः**

Before weak terminations अ of अस् is dropped. आसम् = आ + अस् + अम् = आसम्. आस्व = आ + अस् + व = आ + स् + व = आस्व. आसीः and आसीत् can be had by prefixing ई to स् and त्; e. g. आ + अस् + स् = आ + अस् + ईस् = आसीः; अस् + त् = आ + अस् + ई + त् = आसीत्. Long ई is prefixed to स् and त् of the imperfect. एधि = अस् + हि = अस् + (धि) = स् + धि (weak.) = ए + धि = एधि. स् of अस् is replaced by ए in 2nd pers. Sing. Imperative (cf. देहि Sect. 213).

188. अद् P. to eat.

	Present			Imperative		
१	अद्मि	अद्वः	अद्मः	अदानि	अदाव	अदाम
२	अत्सि	अत्थः	अत्थ	अद्धि	अत्तम्	अत्त
३	अत्ति	अत्तः	अदन्ति	अत्तु	अत्ताम्	अदन्तु

	Imperfect			Potential		
१	आदम्	आद्व	आद्म	अद्याम्	अद्याव	अद्याम
२	आदः	आत्तम्	आत्त	अद्याः	अद्यातम्	अद्यात
३	आदत्	आत्ताम्	आदन्	अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

In आदः and आदत् अ is prefixed to स् and त् just as ई was prefixed in the case of आसीः and आसीत्, as आ + अद् + स् = आअद् + अ + स् = आदः so आदत्.

189. या P. to go.

	Present			Imperative		
१	यामि	यावः	यामः	यानि	याव	याम
२	यासि	याथः	याथ	याहि	यातम्	यात
३	याति	यातः	यान्ति	यातु	याताम्	यान्तु

	Imperfect			Potential	
१ अयाम	अयाव	अयाम	यायाम	यायाव	यायाम
२ अयाः	अयातम्	अयात	यायाः	यायातम्	यायात
३ अयात्	अयाताम्	अयान् - अयुः	यायात्	यायाताम्	यायुः

अयान् or **अयुः**. Roots ending in **आ** Paras. of the 2nd Conjugation have 2 forms in the Imperfect 3rd Person Plural, **अयान्** or **अयुः**; **अयुः = अया + उस् = अय् + उस्**. **उस्** is another termination before which the preceding **आ** of the root is dropped. Roots ending in **आ**, like **ख्या, पा** to protect and not **पा (पिब्)** to drink, are Parasmaipadi only.

190. **नु** P. to praise.

	Present		Imperative		
१ नौमि	नुवः	नुमः	नवानि	नवाव	नवाम
२ नौषि	नुथः	नुथ	नुहि	नुतम्	नुत
३ नौति	नुतः	नुवन्ति	नौतु	नुताम्	नुवन्तु

	Imperfect		Potential		
१ अनवम्	अनुव	अनुम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
२ अनौः	अनुतम्	अनुत	नुयाः	नुयातम	नुयात
३ अनौत्	अनुताम्	अनुवन्	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

नौमि, अनौः etc. **नु + मि = नौ + मि**. The ending **उ** of a root takes **वृद्धि** before strong terminations beginning with a consonant. **अनवम्, नवानि** etc. **अनु + अम् = अनो (गुण) + अम् = अनव् + अम्. नु + आनि = नो (गुण) + आनि = नव् + आनि = नवानि. नुवन्ति = नु + अन्ति = न् उ + अन्ति = न् उव् + अन्ति**. Similarly **अनुवन्, नुवन्तु**. Final **उ** or **ऊ** of a root is changed to **उव्** when followed by a weak termination beginning with a vowel.

191. **स्तु** P. to praise.

Present			Imperative		
१ स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम
स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः			
२ स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत
स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत
३ स्तौति	स्तुतः	स्तुवन्ति	स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु
स्तवीति	स्तुवीतः		स्तुवीतु	स्तुवीताम्	

Imperfect			Potential		
१ अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम
	अस्तुवीव	अस्तुवीम	स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम
२ अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	स्तुयाः	स्तुयातम्	स्तुयात
अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	स्तुवीयाः	स्तुवीयातम्	स्तुवीयात
३ अस्तौत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	स्तुयात्	स्तुयाताम्	स्तुयुः
अस्तवीत्	अस्तुवीताम्		स्तुवीयात्	स्तुवीयाताम्	स्तुवीयुः

स्तवीमि = स्तु + ई + मि = स्तो + ई + मि = स्तव् + ई + मि. स्तुवीमः = स्तु + ई + मः = स्तुव् + ईमः. स्तु and **रु** to cry, have **ई** optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु Atmanepada

Present			Imperative		
१ स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै
	स्तुवीवहे	स्तुवीमहे			
२ स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे	स्तुष्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम्
स्तुवीषे		स्तुवीध्वे	स्तुवीष्व		स्तुवीध्वम्
३ स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
स्तुवीते			स्तुवीताम्		

	Imperfect			Potential	
१ अस्तुवि	अस्तुवहि अस्तुवीवहि	अस्तुमहि अस्तुवीमहि	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि
२ अस्तुथाः अस्तुवीथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम् अस्तुवीध्वम्	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वम्
३ अस्तुत अस्तुवीत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्

192. **शी** Atm. to lie down.

	Present			Imperative	
१ शये	शेवहे	शेमहे	शयै	शयावहै	शयामहै
२ शेषे	शयाथे	शेध्वे	शेष्व	शयाथाम्	शेध्वम्
३ शेते	शयाते	शेरते	शेताम्	शयाताम्	शेरताम्

	Imperfect			Potential	
१ अशयि	अशेवहि	अशेमहि	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
२ अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्
३ अशेत	अशयाताम्	अशेरत	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्

शये = शी + ए = शे + ए = शय् + ए ; शेवहे = शी + वहे. शी takes **गुण** before all terminations. In **शेरते, अशेरत** and **शेरताम्, र्** is prefixed to **अते, अत** and **अताम्** i. e. the terminations are **रते, रत** and **रताम्. शेरते = शे + र् + अते.**

193. **सू** Atm. to give birth to.

	Present			Imperative	
१ सुवे	सूवहे	सूमहे	सुवै	सुवावहै	सुवामहै
२ सूषे	सुवाथे	सूध्वे	सूष्व	सुवाथाम्	सूध्वम्
३ सूते	सुवाते	सुवते	सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्

Imperfect			Potential		
१ असुवि	असूवहि	असूमहि	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
२ असूथाः	असुवाथाम्	असूध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्
३ असूत	असुवाताम्	असुवत	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्

Note **सुवै, सुवावहै, सुवामहै.** **सु** does not take **गुण** even before strong terminations. **सु** is usually used as **प्र + सु.** Mark the forms of the Imperfect:—

प्रासुवि, प्रासूवहि, प्रासूमहि, प्रासूथाः, प्रासुवाथाम्, प्रासूध्वम्, प्रासूत, प्रासुवाताम्, प्रासुवत.

194. **ब्रू** P. A. to speak

Present	Parasmaipada		Imperfect		
१ ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम
२ ब्रवीषि	ब्रूथः	ब्रूथ	अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत
३ ब्रवीति	ब्रूतः	ब्रुवन्ति	अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्

Imperative			Potential		
१ ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम
२ ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात
३ ब्रवीतु	ब्रूताम्	ब्रुवन्तु	ब्रूयात्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः

Note the forms **ब्रवीमि**, **ब्रवीषि** etc. **ब्रू + ई + म् + इ = ब्रो + ई + मि = ब्रव् + ई + मि. ई** is prefixed to strong terminations beginning with a consonant. But **अब्रवम् = अब्रू + अम् = अब्रो + अम् = अब्रव् + अम्. ब्रुवन्ति = ब्रू + अन्ति = ब्र् + उव् (** not **ऊव्) + अन्ति. आह आहतुः आहुः** are III Person forms and **आत्थ, आहथुः**, II Person Sing, and Dual. These are the five forms of a defective root, which meant ' to speak '. These are put under **ब्रू.**

Present Atmanepada Imperative

१	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे	ब्रवै	ब्रवावहै	ब्रवामहै
२	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूध्वम्
३	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्

Imperfect Potential

१	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि
२	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूध्वम्	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्
३	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत	ब्रुवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रुवीरन्

195. **ईश्** Atm. to rule.

Present Imperative

१	ईशे	ईश्वहे	ईश्महे	ईशै	ईशावहै	ईशामहै
२	ईशिषे	ईशाथे	ईशिध्वे	ईशिष्व	ईशाथाम्	ईशिध्वम्
३	ईष्टे	ईशाते	ईशते	ईष्टाम्	ईशाताम्	ईशताम्

Imperfect Potential

१	ऐशि	ऐश्वहि	ऐश्महि	ईशीय	ईशीवहि	ईशीमहि
२	ऐष्ठाः	ऐशाथाम्	ऐड्ढ्वम्	ईशीथाः	ईशीयाथाम्	ईशीध्वम्
३	ऐष्ट	ऐशाताम्	ऐशत	ईशीत	ईशीयाताम्	ईशीरन्

Conjugate similarly **ईड्** Atm. to praise.

ईशिषे = ईश् + इ + से ; ईशिध्वे = ईश् + इ + ध्वे. ईश् to rule and **ईड्** to praise prefix **इ** to **से, ध्वे, स्व** and **ध्वम्** but not to **ध्वम्** of the Imperfect 2 Pers. Plural. Note **ऐड्ढ्वम्. ईष्टे = ईष् + ते = ईष् + टे = ईष्टे.**

* Roots ending **छ्** and **श्** and also the seven roots **व्रश्च् (चकारान्त) भ्रस्ज्, सृज्, मृज्, यज्, राज्** and **भ्राज् (जकारान्त)** change their final to **ष्** when followed by a termination beginning with any consonant except a nasal or a semi - vowel.

---

* व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः । ८ । २ । ३६.

ऐड्ढ्वम् = आ + ईश् + ध्वम् = आ + ईष् + ध्वम् = आ + ईष् + ढ्वम् = आ + ईड् + ढ्वम् = ऐड्ढ्वम् ; ऐष्ठाः = आ + ईष् + थास् = आ + ईष् + ठास् = ऐष् + ठास् = ऐष्ठाः

196. **आस्** Atm. to sit.

	Present			Imperative		
१	आसे	आस्वहे	आस्महे	आसै	आसावहै	आसामहै
२	आस्से	आसाथे	आध्वे	आस्स्व	आसाथाम्	आध्वम्
३	आस्ते	आसाते	आसते	आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्

	Imperfect			Potential		
१	आसि	आस्वहि	आस्महि	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
२	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
३	आस्त	आसाताम्	आसत	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

आध्वे = आस् + ध्वे = आ + ० + ध्वे. आध्वम् (Imperfect) = **आ + आस् + ध्वम् = आ + आ + ० + ध्वम्. आध्वम्** (Imper.) = **आस् + ध्वम् = आ + ० + ध्वम् . आस्** loses its **स्** before **ध्वे** and **ध्वम्**. This root is usually found with the prefix **अधि.** Mark the forms of the Impf. अध्यासि, **अध्यास्वहि,** अध्यास्महि, अध्यास्थाः, अध्यासाथाम्, अध्याध्वम् , अध्यास्त, अध्यासाताम् , अध्यासत. अधि + आ + आस् + इ = **अध्यासि.**

197. **इ** Paras. to go.

	Present			Imperative		
१	एमि	इवः	इमः	अयानि	अयाव	अयाम
२	एषि	इथः	इथ	इहि	इतम्	इत
३	एति	इतः	यन्ति	एतु	इताम्	यन्तु

	Imperfect			Potential		
१	आयम्	ऐव	ऐम	इयाम्	इयाव	इयाम
२	ऐः	ऐतम्	ऐत	इयाः	इयातम्	इयात
३	ऐत्	ऐताम्	आयन्	इयात्	इयाताम्	इयुः

आयम् = आ + इ + अम् = ऐ (वृद्धि) + अम् = आय् + अम् = आयम् (Sect. 12). Similarly आयन्.

198. **अधि + इ** Atm. to study.

	Present			Imperative	
१ अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अध्ययै	अध्ययावहै	अध्ययामहै
२ अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे	अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्
३ अधीते	अधीयाते	अधीयते	अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्

	Imperfect			Potential	
१ अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
२ अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
३ अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैरन्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

The pecularity of these forms should be noted. Whenever a Weak termination beginning with a vowel is to be added to **इ**, change **इ** to **इय्**. Then take **इ**, part of **इय्**, and join it with **अधि** observing the Sandhi rules whenever necessary.

अधीये = अधि + इ + ए = अधि + इय् (अधि + इ य्) + ए = अधीय् + ए. अध्यैयि = अधि + आ + इ + इ = अधि + आ + इय् + इ = अधि + ऐ (वृद्धि of आ + इ) य् + इ = अध्य् + ऐय् + इ. But अधीवहे = अधि + इ + वहे = अधीवहे because वहे although weak begins with a consonant and not with a vowel. अध्ययै = अधि + इ ऐ (Strong) = अधि + ए + ऐ = अधि + अय् + ऐ = अध्य् + अय् + ऐ.

199. **हन्** P. to kill.

	Present			Imperative	
१ हन्मि	हन्वः	हन्मः	हनानि	हनाव	हनाम
२ हंसि	हथः	हथ	जहि	हतम्	हत
३ हन्ति	हतः	घ्नन्ति	हन्तु	हताम्	घ्नन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अहनम्	अहन्व	अहन्म	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
२ अहन्	अहतम्	अहत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
३ अहन्	अहताम्	अघ्नन्	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः

हथः, हथ etc. हन् + थस् = ह + थस् = हथः हन् loses its न् before weak terminations beginning with a consonant except a nasal or a semi-vowel. Mark हन्वः and हन्मः. न् is not dropped because वस् begins with a semi-vowel and मस् begins with a nasal. घ्नन्ति, अघ्नन् and घ्नन्तु:– These forms are explained by first dropping the अ in हन् and then changing ह् to घ्. घ्नन्ति = हन् + अन्ति = ह् + न् + अन्ति = घ् + न् + अन्ति. अ of the root हन् is dropped before a Weak termination beginning with a vowel. ह् of the root हन् is changed to घ् if immediately followed by न्.

* जहि = हन् + हि = ह + हि = ज + हि. In the Imperative 2nd pers. sing. ह् of हन् is substituted by ज्.

200. शास् P. to rule.

	Present			Imperative	
१ शास्मि	शिष्वः	शिष्मः	शासानि	शासाव	शासाम
२ शास्सि	शिष्ठः	शिष्ठ	शाधि	शिष्टम्	शिष्ट
३ शास्ति	शिष्ठः	शासति	शास्तु	शिष्टाम्	शासतु

	Imperfect			Potential	
१ अशासम्	अशिष्व	अशिष्ट	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम
२ अशाः	अशात्–अशाद्	अशिष्टम्	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात
		अशिष्ट			
३ अशात्-द्	अशिष्टाम्	अशासुः	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः

* हन्तेर्जः । ६ । ४ । ३६.

शिष्वः = शास् + वस् = शिस् + वस् = शि् + वस्. शास् is changed to शिस् before weak terminations beginning with a consonant. But mark शाधि = शास् + हि weak = शास् + धि = शा + धि = शाधि and not शिस् although हि or धि are weak. शास् loses its स् before हि. अशात् – अशाद्. स् of शास् is optionally changed to त् or द् in the 2nd pers. Sing. and necessarily in the 3rd pers. Sing. अशासुः. उस् is substituted for अन् in this case. शासति, शासतु. न् of अन्ति and अन्तु is dropped. In the case of जागृ, चकास्, जक्ष् दरिद्रा and शास्, न् of अन्ति and अन्तु is dropped and अन् is substituted by उस्,

* स् is dropped before the termination beginning with ध्

201. चकास् P. to shine

	Present			Imperative		
१	चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	चकासानि	चकासाव	चकासाम
२	चकास्सि	चकास्थः	चकास्थ	चकाद्धि – धि	चकास्तम्	चकास्त
३	चकास्ति	चकास्तः	चकासति	चकास्तु	चकास्ताम्	चकासुः
	Imperfect			**Potential**		
१	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म	चकास्याम्	चकास्याव	चकास्याम
२	अचकाः–त् – द्	अचकास्तम्	अचकास्त	चकास्याः	चकास्यातम्	चकास्यात
३	अचकात् – द्	अचकास्ताम्	अचकासुः	चकास्यात्	चकास्याताम्	चकास्युः

चकास् + धि = चकाद् + धि. Here स् is substituted by द्. चकाधि = चकास् + धि = चका + ० + धि. (cf. Sect. 200.)

* धि च । ८ । २ । २५.

202. रुद् P. to weep.

Present			Imperative		
१ रोदिमि	रुदिवः	रुदिमः	रोदानि	रोदाव	रोदाम
२ रोदिषि	रुदिथः	रुदिथ	रुदिहि	रुदितम्	रुदित
३ रोदिति	रुदितः	रुदन्ति	रोदितु	रुदिताम्	रुदन्तु
Imperfect			**Potential**		
१ अरोदम्	अरुदिव	अरुदिम	रुद्याम्	रुद्याव	रुद्याम
२ अरोदः-अरोदीः	अरुदितम्	अरुदित	रुद्याः	रुद्यातम्	रुद्यात
३ अरोदत्-अरोदीत्	अरुदिताम्	अरुदन्	रुद्यात्	रुद्याताम्	रुद्युः

रोदिमि is thus explained = रुद् + मि = रुद् + इ + म् + इ = रोद् + इमि. मि is a consonantal termination to which इ is prefixed. In other forms also whenever a termination begins with a consonant इ is prefixed to it but not when the termination begins with य्. Mark रुद्याम्. The general rule therefore is:– In the case of अन् to breathe, जक्ष् P. to eat. रुद् P. to weep, श्वस् P. to breathe and स्वप् P. to sleep, इ is prefixed to such terminations as begin with a consonant but not to those as begin with य्. Mark the forms अरोदः, अरोदीः, अरोदत् and अरोदीत् and compare them with आदः and आदत्, the forms of अद् to eat and आसीः and आसीत्, those of अस् to be, in the Imperfect 2nd and 3rd pers. singular.

In the case of अस् to be इ was prefixed to स् & त् in the Imperfect and to अद्, अ. But in the case of रुद् and other roots given above both these peculiarities are combined; hence अरोदः, अरोदत् like आदः, आदत् and अरोदीः, अरोदीत् like आसीः and आसीत्.

Note the forms of **प्र + अन्** to breathe, in the Imperfect— प्राणम्, प्राणिव, प्राणिम, प्राणः प्राणीः, प्राणितम्, प्राणित, प्राणत्, प्राणीत्, प्राणिताम, प्राणन्.

203. **मृज्** P. to clean, to purify.

	Present			Imperative	
१ मार्ज्मि	मृज्वः	मृज्मः	मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम
२ मार्क्षि	मृष्ठः	मृष्ठ	मृड्ढि	मृष्टम्	मृष्ट
३ मार्ष्टि	मृष्टः	मृजन्ति-मार्जन्ति	मार्ष्टु	मृष्टाम	मृजन्तु-मार्जन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अमार्जम्	अमृज्व	अमृज्म	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम
१ अमार्ट्-ड्	अमृष्टम्	अमृष्ट	मृज्याः	मृज्यातम्	मृज्यात
३ अमार्ट्-ड्	अमृष्टाम्	अमृजन्-अमार्जन्	मृज्यात्	मृज्याताम्	मृज्युः

Note the forms **मार्ज्मि** etc. **मृज् + मि = मार्ज् + मि = मार्ज्मि. मृज्** takes **वृद्धि** and not **गुण** as usual, before strong terminations. **मृजन्ति, अमृजन्, मृजन्तु** are regular forms but **मार्जन्ति, अमार्जन्** and **मार्जन्तु** irregular **मृज्** takes **वृद्धि** before **अन्ति, अन्** and **अन्तु**, although these are weak. Mark the forms **मृष्ठः** and **मृष्टः** in which **ठ्** is put for **थ्** and **ट्** for **त्. मृज् + थस् = मृष् + थस् = मृष् + ठस् = मृष्ठः, मृज् + तस् = मृष् + तस् = मृष् + टस्. ज्** of **मृज्** is changed to **ष्**. Refer the forms of **ईश्** to rule. **अमार्ट्–ड्. अमृज् + स्** or **त् = अमार्ज् + स्** or **त् = अमार्ष् + स्** or **त् = अमार्ष्** (both terminations being dropped) = **अमार्ड् - ट्** (for **ष्**, letters of **टवर्ग** are

the proper substitutes as ष् is मूर्धन्य). * अमार्ट् - ड् end in a conjunct consonant hence ट् or ड् ought to have been dropped but in this case it is not dropped as र् begins the conjunct. The rule is: If a conjunct begins with र्, स् alone is dropped, if it comes after र्. Hence ट्-ड् are not dropped.

204. **द्विष्** P. A. to hate

Present	Parasmaipada		Imperative		
१ द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम
२ द्वेक्षि	द्विष्ठः	द्विष्ठ	द्विड्ढि	द्विष्टम्	द्विष्ट
३ द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु

Imperfect			Potential		
१ अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम
२ अद्वेट्–ड्	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात
३ अद्वेट्–ड्	अद्विष्टाम्	अद्विषन्- अद्विषुः	द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः

द्वेक्षि = द्विष् + सि = द्वेष् + स् इ = द्वेक् + स् + इ = द्वे क् + ष् + इ
ष् or ट् is changed to क् when followed by a termination beginning with स्. द्विष् has double forms. **अद्विषन्** or **अद्विषुः. द्विड्ढि = द्विष् + हि = द्विष् + धि = द्विष् = ढि = द्विड् + ढि.**

Present	Atmanepada		Imperative		
१ द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे	द्वेषै	द्वेषावहै	द्वेषावहै
२ द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्ढ्वे	द्विक्ष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढ्वम्
३ द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

---

* रात्सस्य । ८ । २ । २४.

	Imperfect			Potential	
१ अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि	द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम
२ अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढ्वम्	द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात
३ अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत	द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः

205. वच् Paras. to speak.

	Present			Imperative	
१ वच्मि	वच्वः	वच्मः	वचानि	वचाव	वचाम
२ वक्षि	वक्थः	वक्थ	वग्धि	वक्तम्	वक्त
३ वक्ति	वक्तः	—	वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अवचम्	अवच्व	अवच्म	वच्याम्	वच्याव	वच्याम
२ अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
३ अवक्-ग्	अवक्ताम	अवचन्	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः

वच् is wanting in the 3rd pers. plural of the Present; according to some in all the plurals, according to others in all 3rd persons of the plural. The forms वच्मि and वक्ति are of common occurance.

206. विद् Paras. to know.

	Present			Imperative	
१ वेद्मि	विद्वः	विद्मः	वेदानि	वेदाव	वेदाम
२ वेत्सि	वित्थः	वित्थ	विद्धि	वित्तम्	वित्त
३ वेत्ति	वित्तः	विदन्ति	वेत्तु	वित्ताम्	विदन्तु
	or			or	
१ वेद	विद्व	विद्म	विदांकरवाणि	विदांकरवाव	विदांकरवाम
२ वेत्थ	विदथुः	विद	विदांकुरु	विदांकुरुतम्	विदांकुरुत
३ वेद	विदतुः	विदुः	विदांकरोतु	विदांकुरुताम्	विदांकुर्वन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अवेदम्	अविद्व	अविद्म	विद्याम्	विद्याव	विद्याम
२ अवेः-त्-द्	अवित्तम्	अवित्त	विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
३ अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः	विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः

विद् has additional forms for the present as well as the Imperative. For अवेः refer अभिनः. अविद् + स् = अवेद् + स् = अवेद् = अवेर् = अवेः. The ending द् of a root is optionally changed to र् in the Imperfect Second Pers. Singular.

207. लिह् P. A. to lick.

	Present Parasmaipada			Imperative	
१ लेह्मि	लिह्वः	लिह्मः	लेहानि	लेहाव	लेहाम
२ लेक्षि	लीढः	लीढ	लीढि	लीढम्	लीढ
३ लेढि	लीढः	लिहन्ति	लेढु	लीढाम्	लिहन्तु

	Imperfect			Potential	
१ अलेहम्	अलिह्व	अलिह्म	लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम
२ अलेट्–ड्	अलीढम्	अलीढ	लिह्याः	लिह्यातम्	लिह्यात
३ अलेट्–ड्	अलीढाम्	अलिहन्	लिह्यात्	लिह्याताम्	लिह्युः

लेक्षि = लिह् + सि = लेह् + सि = लेढ् + सि = लेक् + सि = लेक् + षि = लेक्षि.

* The ending ह् of a root is changed to ढ् when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel, or when it stands at the end of a word.

Note लेढ् + सि = लेक् + सि (cf. द्वेक्षि.). Here ढ् is substituted by क्. लीढः = लिह् + तस् = लिढ् + तस् = लिढ् +

* हो ढः । ८ । २ । ३१.

धस् = लिढ् + ढस् = लि + ढस् = ली + ढस् = लीढः ; ढ् followed by ढ् is dropped and the preceding vowel, if short, is made long. Refer also पुनर्+रमते=पुन+रमते=पुना रमते. लेढि = लिह् + ति = लेह् + ति = लेढ् + ति = लेढ् + धि = लेढ् + ढि = लेढि. ए of ले here is already long, so ढ् is simply dropped. अलेट्-ड्=अलिह् + स् or त् = अलेह् + स् or त् = अलेह् + ० = अलेढ् = अलेट्–ड्.

Present		Atmanepada		Imperative	
१ लिहे	लिह्वहे	लिह्महे	लेहै	लेहावहै	लेहामहै
२ लिक्षे	लिहाथे	लीढ्वे	लिक्ष्व	लिहाथाम्	लीढ्वम्
३ लीढे	लिहाथे	लिहते	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्

Imperfect			Potential		
१ अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्महि	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि
२ अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढ्वम्	लिहीथाः	लिहीयाथाम्	लिहीध्वम्
३ अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत	लिहीत	लिहीयाताम्	लिहीरन्

208. दुह् P. A. to milk.

Present		Paras.		Imperative	
१ दोह्मि	दुह्वः	दुह्मः	दोहानि	दोहाव	दोहाम
२ धोक्षि	दुग्धः	दुग्ध	दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध
३ दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु

Imperfect			Potential		
१ अदोहम्	अदुह्व	अदुह्म	दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम
२ अधोक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात
३ अधोक्–ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः

धोक्षि=दुह्+सि=दोह्+स्+इ=दोघ्+स्+इ=धोघ्+स्+इ=धोक्+स्+इ=धोक्+ष्+इ.

* Rule (1)—If a root begins with द् and ends in ह् the ह् is changed to घ् when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel or when it stands at the end of a word; दोघ्+सि = धोघ्+स्+इ.

† Rule (2)—When a root, having one vowel, begins with ब् ग् ड् or द्, and ends in the fourth letter of a class, the ब् ग् ड् or द् is respectively substituted by भ् घ् ढ् or ध् when followed by a termination beginning with स् or ध् or when it stands at the end of a word. दोग्धि=दुह्+ति=दोह्+त्+इ = दोह् + ध् + इ=दोघ् + ध् +इ = दोग्ध्इ =दोग्धि. अधोक्–ग् = अदुह्+स् or त् = अदोह् + स् or त् = अदोह् = अदोघ् = अधोघ् = अधोक् or ग्. दुग्धि=दुह्+हि=दुह् +धि=दुघ् + धि =दुग् + धि=दुग्धि.

	Present	Atmanepada		Imperative	
१ दुहे	दुह्वहे	दुह्महे	दोहै	दोहावहै	दोहामहै
२ धुक्षे	दुहाथे	धुग्ध्वे	धुक्ष्व	दुहाथाम्	धुग्ध्वम्
३ दुग्धे	दुहाते	दुहते	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

	Imperfect			Potential	
१ अदुहि	अदुह्वहि	अदुह्महि	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि
२ अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अधुग्ध्वम्	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वम्
३ अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्

209. **चक्ष्** A. to speak.

	Present			Imperative.	
१ चक्षे	चक्ष्वहे	चक्ष्महे	चक्षै	चक्षावहै	चक्षामहै
२ चक्षे	चक्षाथे	चड्ढ्वे	चक्ष्व	चक्षाथाम्	चड्ढ्वम्
३ चष्टे	चक्षाते	चक्षते	चष्टाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्

* दादेर्धातोर्घः । ८ । २ । ३२.

† एकाचो बशो भष् झषन्तस्य स्ध्वोः । ८ । २ । ३७.

	Imperfect			Potential		
१	अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्महि	चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
२	अचष्ठाः	अचक्षाथाम्	अचड्ढ्वम्	चक्षीथाः	चक्षीयाथाम्	चक्षीध्वम्
३	अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत	चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

चक्षे 2nd P. Sing. = **चक्ष् + से = चक् + ष् + से = चष् + से = चक् + से = चक् + षे.** If a conjunct, having **स्** or **क्** as its first member, is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel, the **स्** or **क्** is dropped; as **चक् + ष् + से = चष्+से.** चड्ढ्वे = चक्ष् + ध्वे = चक् + ष् + ध्वे = चष् + ध्वे = चष् + ढ्वे = चड् + ढ्वे.

210. **जागृ** P. to awake.

	Present			Imperative		
१	जागर्मि	जागृवः	जागृमः	जागराणि	जागराव	जागराम
२	जागर्षि	जागृथः	जागृथ	जागृहि	जागृतम्	जागृत
३	जागर्ति	जागृतः	जाग्रति	जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु

	Imperfect			Potential		
१	अजागरम्	अजागृव	अजागृम	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम
२	अजागः	अजागृतम्	अजागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
३	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः

अजागरुः=अजागृ+उस्=अजागर् (गुण)+उस्=अजागरुः. जागृ is gunated before **उस्** although the termination is weak.

211. **दरिद्रा** P. to be poor.

	Present			Imperative		
१	दरिद्रामि	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः	दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम
२	दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ	दरिद्रिहि	दरिद्रितम्	दरिद्रित
३	दरिद्राति	दरिद्रितः	दरिद्रति	दरिद्रातु	दरिद्रिताम्	दरिद्रतु

Imperfect			Potential		
१ अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	दरिद्रियाम
२ अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित	दरिद्रियाः	दरिद्रियातम्	दरिद्रियात
३ अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	अदरिद्रुः	दरिद्रियात्	दरिद्रियाताम्	दरिद्रियुः

दरिद्रिवः etc. दरिद्रा + वः = दरिद्रा + इवः = दरिद्र् + इवः = दरिद्रिवः. इ is prefixed to consonantal weak terminations. All weak terminations therefore begin with a vowel. Before weak terminations beginning with a vowel आ of दरिद्रा is dropped.

212. Roots of the Second conjugation.

अन् P. to breathe; प्राण् to breathe.

अस् P. to be.

आस् A. to sit; अधि + आस् to sit; उप + आस् to worship, to adore.

इ P. to go; उप + इ to submit; अव + इ to know; उद् + इ to rise, to flourish; आ + इ to come.

अधि + इ A. to study.

ईड् A. to praise.

ईश् A. to rule, to be master of.

ख्या P. to tell.

चकास् A. to shine.

चक्ष् A. to speak; आचक्ष् to tell; वि + आचक्ष् to explain.

जक्ष् P. to eat.

जागृ P. to be awake.

दरिद्रा P. to be poor.

दृ P. to cut.

दिह् P. A. to besmere.

दुह् P. A. to milk.
द्विष् P. A. to hate.
नु P. to praise.
पा P. to protect.
ब्रू P. A. to speak.
भा P. to shine, to seem.
मृज् P. to wipe, to clear; प्रमृज् to wipe off; संमृज् to sweep.
लिह् P. A. to lick.
या P. to go.
यु P. to join.
विद् P. to know.
रु P. to make noise, to cry.
रुद् P. to weep, to lament for.
शास् P. to govern, to regulate.
आशास् A. to wish, to desire.
वा P. to blow.
शी A. to sleep, to lie down; अतिशी to surpass.
श्वस् P. to breathe; निश्वस् to respire; विश्वस् to believe, to confide; (सम्+आ) समाश्वस् to take courage, to calm oneself.
सू A. to give birth to.
स्तु P. A. to praise.
स्ना P. to bathe.
स्नु P. to drop, to ooze.
स्वप् P. to sleep.
हन् P. to kill; अभिहन् to strike.
ह्नु A. to conceal; usually अपह्नु or निह्नु.

III Conjugation

213. **दा** P. A. to give.

Present		Parasmaipada		Imperative	
१ ददामि	दद्वः	दद्मः	ददानि	ददाव	ददाम
२ ददासि	दत्थः	दत्थ	देहि	दत्तम्	दत्त
३ ददाति	दत्तः	ददति	ददातु	दत्ताम्	ददतु

Imperfect			Potential		
१ अददाम्	अदद्व	अदद्म	दद्याम्	दद्याव	दद्याम
२ अददाः	अदत्तम्	अदत्त	दद्याः	दद्यातम्	दद्यात
३ अददात्	अदत्ताम्	अददुः	दद्यात्	दद्याताम्	दद्युः

In the 3rd conjugation there is no sign but the root, as a whole, is doubled; e. g. **दा + मि = दा दा + मि**. Of these two **दा**s, the first **दा** is called the Reduplicative syllable (**अभ्यास**)* and the second, the Root. This reduplicative syllable is then shortened and the base is **ददा**.

Rule (1)—Long vowel of the reduplicative syllable is shortened; e. g. **दादा = ददा; भीभी = भिभी**.

To this base the termination **मि** is added and the form is **ददामि**. Similarly **ददासि, ददाति, अददात्** etc.

दद्वः = ददा + वस् = दद् + वस्; ददति = ददा + आति = दद् + अति; ददतु = ददा + अतु = दद् + अतु; अददुः = अददा + उस् = अदद् + उस्.

Before weak terminations the **आ** of **दा** and **धा** is dropped; e. g. **दधति** (Sect. 214). In the 3rd

---

* पूर्वोऽभ्यासः । ६ । १ । ४.

conjugation न् of अन्ति and अन्तु is dropped and अन् is substituted by उस्.

† देहि = दा + हि = ददा + हि = ० दे + हि = देहि.

Rule (2):—Before हि, the roots दा, धा (3rd) and अस् 2nd are substituted by ए and the reduplicative syllable is dropped (cf. एधि Sect. 187).

ददानि = ददा + आनि = ददानि and not दद् + आनि=ददानि because आनि is strong and not weak.

Present	Atmanepada		Imperative		
१ ददे	दद्वहे	दद्महे	ददै	ददावहै	ददामहै
२ दत्से	ददाथे	दद्ध्वे	दत्स्व	ददाथाम्	दद्ध्वम्
३ दत्ते	ददात्ते	ददते	दत्ताम्	ददाताम्	ददताम्

Imperfect			Potential		
१ अददि	अदद्वहि	अदद्महि	ददीय	ददीवहि	ददीमहि
२ अदत्थाः	अददाथाम्	अदद्ध्वम्	ददीथाः	ददीयाथाम्	ददीध्वम
३ अदत्त	अददाताम्	अददत	ददीत	ददीयाताम्	ददीरन्

ददै = दा + ऐ = दा दा + ऐ = ददा + ऐ.

Note:—When a root is reduplicated both ‡ the members of it are together called अभ्यस्त; e. g. दा is the root and (दादा) अभ्यस्त. दादा is then changed to ददा. This ददा is therefore called the अभ्यस्त (Reduplicated) base and should be distinguished from the ordinary one.

Peculiarities of the अभ्यस्त base are :—

† ध्वसोरेद्धावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११९.

‡ उभेऽभ्यस्तम् । ६ । १ । ५.

* (a) न् is not inserted after अ of अत्, the termination of the Present Participle Parasmaipada, coming after the अभ्यस्त base, before the first five terminations of the Masc., Neuter Nom. & Acc. Dual and in forming the Fem. base; e. g. ददत् Masc. but वदन्, ददती but वदन्ती Neuter. N. & Acc. Dual; ददती Fem. base but वदन्ती (cf. Sect. 300).

* (b) न् is optionally inserted after अ of अत् in the Nom. & Acc. Plural Neuter. ददति or ददन्ति but mark वदन्ति only.

† 2 न् in अन्ति, अन्तु, अन्ते, अन्त and अन्ताम् is dropped; e. g. ददति, ददते.

§ 3 अन्, the termination of the 3rd Pers. Plural Paras. Imperfect, is substituted by उस्; e. g. अददुः.

‖ 4 Penultimate short vowel of the अभ्यस्त base does not take गुण before Strong terminations beginning with a vowel; e. g. अवेविषम्, वेविषाणि, वेविषै etc. Forms of निज्, विज् and विष् are the illustrations of this rule.

---

* नाभ्यस्ताच्छतुः । ७ । १ । ७८ ; * वा नपुंसकस्य । ७ । १ । ७९.

† अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४.

§ सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च । ३ । ४ । १०९.

‖ नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ८७.

214. **धा** P. A. to put, to bear.

Parasmaipada

Present			Imperative		
१ दधामि	दध्वः	दध्मः	दधानि	दधाव	दधाम
२ दधासि	धत्थः	धत्थ	धेहि	धत्तम्	धत्त
३ दधाति	धत्तः	दधति	दधातु	धत्ताम्	दधतु

Imperfect			Potential		
१ अदधाम्	अदध्व	अदध्म	दध्याम्	दध्याव	दध्याम
२ अदधाः	अधत्तम्	अधत्त	दध्याः	दध्यातम्	दध्यात
३ अदधात्	अधत्ताम्	अदधुः	दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः

दधामि = धा + मि = धाधा + मि = धधा + मि = दधा + मि.

Rule (3):– Fourth letter in the reduplicative syllable is changed to third and second to first.

धत्थः = धा + थस् = धा धा + थस् = ध धा + थस् = दधा + थस् = दध् + थस् = ध ध् + थस् = धत् + थस्.

When **आ** of **दधा** is dropped, **दध्** is changed to **धध्** before weak terminations beginning with **त्**, **थ्**, **स्** and **ध्** (cf. **धोक्षि, धुग्ध्वम्**) **धेहि = धा + हि = धा धा + हि = ० धे + हि.**

Present		Atmanepada	Imperative		
१ दधे	दध्वहे	दध्महे	दधै	दधावहै	दधामहै
२ धत्से	दधाथे	धद्ध्वे	धत्स्व	दधाताम्	धद्ध्वम्
३ धत्ते	दधाते	दधते	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्

Imperfect			Potential		
१ अदधि	अदध्वहि	अदध्महि	दधीय	दधीवहि	दधीमहि
२ अधत्थाः	अदधाथाम्	अधद्ध्वम्	दधीथाः	दधीयाथाम्	दधीध्वम्
३ अधत्त	अदधाताम्	अदधत	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्

दधै = धा + ऐ = धा धा + ऐ = धधा + ऐ = दधा + ऐ = दधै.

215. हा P. to abandon

	Present			Imperative		
१	जहामि	जहिवः जहीवः	जहिमः जहीमः	जहानि	जहाव	जहाम
२	जहासि	जहिथः जहीथः	जहिथ जहीथ	जहाहि - जहिहि जहीहि	जहितम् जहीतम्	जहित जहीत
३	जहाति	जहितः जहीतः	जहति	जहातु	जहिताम् जहीताम्	जहतु

	Imperfect			Potential		
१	अजहाम्	अजहिव अजहीव	अजहिम अजहीम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
२	अजहाः	अजहितम् अजहीतम्	अजहित अजहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
३	अजहात्	अजहिताम् अजहीताम्	अजहुः	जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः

जहामि = हा + मि = हा हा + मि = ह हा + मि = जहा + मि. ह in the reduplicative syllable is subtituted by **ज; जहिवः-जहीवः. इ** or **ई** is prefixed to weak terminations beginning with a consonant except **य्** in the case of this root. **जहाहि** is irregular. **जहति = हा + अति = हा हा + अति = ह हा + अति = जहा + अति = जह् + अति. आ** of **हा** is dropped before weak terminations beginning with a vowel.

216. **भी** P. to fear.

	Present			Imperative		
१	बिभेमि	बिभीवः बिभिवः	बिभीमः बिभिमः	बिभयानि	बिभयाव	बिभयाम
२	बिभेषि	बिभीथः बिभिथः	बिभीथ बिभिथ	बिभीहि बिभिहि	बिभीतम् बिभितम्	बिभीत बिभित
३	बिभेति	बिभीतः बिभितः	बिभ्यति	बिभेतु	बिभीताम् बिभिताम्	बिभ्यतु

	Imperfect			Potential	
१ अबिभयम्	अबिभीव	अबिभीम	बिभीयाम्	बिभीयाव	बिभीयाम
	अबिभिव	अबिभिम	बिभियाम्	बिभियाव	बिभियाम
२ अबिभेः	अबिभीतम्	अबिभीत	बिभीयाः	बिभीयातम्	बिभीयात
	अबिभितम्	अबिभित	बिभियाः	बिभियातम्	बिभियात
३ अबिभेत्	अबिभीताम्	अबिभ्युः	बिभीयात्	बिभीयाताम्	बिभीयुः
	अबिभिताम्		बिभियात्	बिभियाताम्	बिभियुः

बिभेमि = भी + मि = भी भी + मि = भि भी + मि = बि भि + मि = बिभे + मि. बिभिवः = बि भी + वः. The **ई**, of the base **बिभी** is optionally shortened before weak terminations beginning with a consonant. **अबिभयुः = अबिभी + उस् = अबिभे = उस् = अबिभय् + उस्.** Before **उस्** though weak, final vowel takes **गुण** as before the Strong.

217. **ह्री** Paras. to be ashamed.

Present			Imperative		
जिह्रेमि	जिह्रीवः	जिह्रीमः	जिह्रयाणि	जिह्रयाव	जिह्रयाम
जिह्रेषि	जिह्रीथः	जिह्रीथ	जिह्रीहि	जिह्रीतम्	जिह्रीत
जिह्रेति	जिह्रीतः	जिह्रियति	जिह्रेतु	जिह्रीताम्	जिह्रियतु

Imperfect			Potential		
अजिह्रयम्	अजिह्रीव	अजिह्रीम	जिह्रीयाम्	जिह्रीयाव	जिह्रीयाम
आजिह्रेः	अजिह्रीतम्	अजिह्रीत	जिह्रीयाः	जिह्रीयातम्	जिह्रीयात
अजिह्रेत्	अजिह्रीताम्	अजिह्रयुः	जिह्रीयात्	जिह्रीयाताम्	जिह्रीयुः

जि ह्रे मि etc. = **ह्री + मि = ह्री ह्री + मि = हर्ई ह्री + मि = = ह् ई ह्री + मि = हि ह्री + मि = जि ह्री + मि = जि ह्रे + मि. ह्री = ही, र्** being dropped. If the reduplicative syllable has more than one consonant, the first of such conso-

nants is retained and the rest are dropped. जि ह्री + अति = जिह्रिय् + अति = जिह्रियति as the ई of ह्री has a conjunct before it, this ई is changed to इय् as in the cases of श्रियौ, श्रियः and not to य्. अजिह्रयुः = अजिह्री + उस् = अजिह्रे + उस् = अजिह्रय् + उस्.

218. हु P. to offer a sacrifice.

Present			Imperative		
जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम
जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ	जुहुधि	जुहुतम्	जुहुत
जुहोति	जुहुतः	जुह्वति	जुहोतु	जुहुताम्	जुह्वतु

Imperfect			Potential		
अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम
अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहवुः	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः

* जुहुधि = जुहु + हि, हि is substituted by धि as in the case of एधि of अस्.

हि coming immediately after हु or a root ending in any consonant except a nasal or a semi-vowel is substituted by धि (cf. एधि Sect. 187).

219. मा Atm. to measure.

Present			Imperative		
मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे	मिमै	मिमावहै	मिमामहै
मिमीषे	मिमाथे	मिमीध्वे	मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्
मिमीते	मिमाते	मिमते	मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्

* हुझल्भ्यो हेर्धिः । ६ । ४ । १०१.

Imperfect			Potential		
अमिमि	अमिमीवहि	अमिमीमहि	मिमीय	मिमीवहि	मिमीमहि
अमिमीथाः	अमिमाथाम्	अमिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
अमिमीत	अमिमाताम्	अमिमत	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्

मिमे = मा + ए = मा मा + ए = मि मा + ए = मि म् + ए = मिमे.
मिमीवहे = मा + वहे = मा मा + वहे = मि मा + वहे = मि मी + वहे.

मिमा is changed to **मिम्** before weak terminations beginning with a vowel and to **मिमी** before those beginning with a consonant. cf. **क्रीणाति, क्रीणीतः** and **क्रीणन्ति.**

Irregular bases :—The vowel of the roots **मा** A. to measure, **हा** A. to go, **भृ, पृ** or **पॄ** to fill is changed to **इ** in the reduplicative syllable. **हा** A. to go is exactly conjugated like **मा.**

220. **भृ** P. A. to fill.

Present	Parasmaipada		Imperative		
बिभर्मि	बिभृवः	बिभृमः	बिभराणि	बिभराव	बिभराम
बिभर्षि	बिभृथः	बिभृथ	बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत
बिभर्ति	बिभृतः	बिभ्रति	बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु

Imperfect			Potential		
अबिभरम्	अबिभृव	अबिभृम	बिभृयाम्	बिभृयाव	बिभृयाम
अबिभः	अबिभृतम्	अबिभृत	बिभृयाः	बिभृयातम्	बिभृयात
अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः	बिभृयात्	बिभृयाताम्	बिभृयुः

अबिभः 2nd P. Sing. = **अबिभृ+स्** = **अबिभर्+स्**=**अबिभर्** = **अबिभः**. Similarly **अबिभः** 3rd P. Sing.

Present		Atmanepada	Imperative		
बिभ्रे	बिभृवहे	बिभृमहे	बिभरै	बिभरावहै	बिभरामहै
बिभृषे	बिभ्राथे	बिभृध्वे	बिभृष्व	बिभ्राथाम	बिभृध्वम्
बिभृते	बिभ्राते	बिभ्रते	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्

Imperfect			Potential		
अबिभ्रि	अबिभृवहि	अबिभृमहि	बिभ्रीय	बिभ्रीवहि	बिभ्रीमहि
अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृध्वम्	बिभ्रीथाः	बिभ्रीयाथाम्	बिभ्रीध्वम्
अबिभृत	अबिभ्राताम	अबिभ्रत	बिभ्रीत	बिभ्रीयाताम्	बिभ्रीरन्

221. पृ Paras. to fill.

Present			Imperative		
पिपर्मि	पिपृवः	पिपृमः	पिपराणि	पिपराव	पिपराम
पिपर्षि	पिपृथः	पिपृथ	पिपृहि	पिपृतम्	पिपृत
पिपर्ति	पिपृतः	पिप्रति	पिपर्तु	पिपृताम्	पिप्रतु

Imperfect			Potential		
अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत	पिपृयाः	पिपृयातम	पिपृयात
अपिपः	आपिपृताम्	अपिपरुः	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः

पॄ Paras. to fill.

Present			Imperative		
पिपर्मि	पिपूर्वः	पिपूर्मः	पिपराणि	पिपराव	पिपराम
पिपर्षि	पिपूर्थः	पिपूर्थ	पिपूर्हि	पिपूर्तम्	पिपूर्त
पिपर्ति	पिपूर्तः	पिपुरति	पिपर्तु	पिपूर्ताम्	पिपरतु

Imperfect			Potential		
अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम	पिपृयाम	पिपृयाव	पिपृयाम
अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत	पिपृयाः	पिपृयातम्	पिपृयात
आपिपः	अपिपृताम्	अपिपरुः	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः

पिपूर्वः = पिपॄ + वः = पिपुर् + वस् = पिपूर् + वस् = पिपूर्वः

The long **ॠ** of a root is changed to **उर्**, when preceded by a letter of **पवर्ग**, and to **इर्** in other cases. This **उर्** or **इर्** becomes **ऊर्** or **ईर्** when followed by a consonant.

222. **विष्** P. A. to enter (cf. **विष्णुः**).

Present	Parasmaipada		Imperative		
वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः	वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम
वेवेक्षि	वेविष्ठः	वेविष्ठ	वेविड्ढि	वेविष्टम्	वेविष्ट
वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति	वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविषतु

Imperfect			Potential		
अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम
अवेवेट्-ड्	अवेविष्टम्	अवेविष्ट	वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात
अवेवेट्-ड्	अवेविष्टाम्	अवेविषुः	वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः

वेवेष्मि = विष् + मि = विष् विष् + मि = वि विष् + मि = वे विष् + मि = वे वेष् + मि. **इ** of the reduplicative syllable is gunated in all these forms. **अवेविषम् = अवेविष् + अम् = अवेविषम्.** **इ** of the root **विष्** is not gunated before strong terminations beginning with a vowel; e. g. **वेविषाणि, वेविषाव, वेविषाम** and **अवेविषम्.**

Present	Atmanepada		Imperative		
वेविषे	वेविष्वहे	वेविष्महे	वेविषै	वेविषावहै	वेविषामहै
वेविक्षे	वेविषाथे	वेविड्ढ्वे	वेविक्ष्व	वेविषाथाम्	वेविड्ढ्वम्
वेविष्टे	वेविषाते	वेविषते	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्

Imperfect			Potential		
अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि
अवेविष्ठाः	अवेविषाथाम्	अवेविड्ढ्वम्	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

Conjugate similarly **निज्** and **विज्**.

223. Roots of the Third Conjugation.

दा P. A. to give.

धा P. A. to hold, to put; **विधा** to do, to command (as in religious works cf. **विधानम्**); **परिधा** to wear; **संधा** to make peace with, to put on; **अपिधा** or **पिधा** to shut; **निधा** to put. **अपिधा** to attend (cf. **अपिधानम्**).

निज् P. A. to purify; **अवनिज्** to wash.

पृ or **पॄ** P. to fill.

भी P. to fear.

भृ P. A. to support, to bear.

मा A. to measure.

विज् P. A. to separate, to distinguish.

विष् P. A. to surround (cf. **विष्णु**).

हा A. to go.

हा P. to abandon.

हु P. to sacrifice.

ह्री P. to blush, to be ashamed.

Comparison of the I and II group of Conjugations

224. I. The bases of the 1st, 4th, 6th and 10th end in **अ**; e. g. in **जिव् + अ + ति**, the base is

जीव, in नश् + य + ति, it is नश्य (नश् + य् + अ), in विश् + अ + ति विश and in भूष् + अय + ति भूषय (भूष् + अय्अ).

But the bases of the 2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th and 9th do not end in अ; e. g. in अस्ति the base is अस्, in ददाति ददा, in चिनुमः चिनु, in भिनत्ति भिनद्, in तनुत तनु and in जानाति जाना; i. e. in the 2nd the sign is dropped; in the 3rd the root is doubled; in the 5th नु is added on to the roots, in the 7th all roots end in a consonant and the sign न is prefixed to the final consonant; in the 8th उ and in 9th ना are respectively added on to the roots.

II. Terminations of the I group do not change the base; e. g. वद् + ति = वदति, but those of the II group do so. Strong terminations cause गुण or वृद्धि and the weak ones change इ ई उ ऊ of the base to य् व् इय् or उव्; e. g. चिनोमि, स्तौमि, अधीयते and आप्नुवन्ति.
(Refer Sects. 169, 170)

III. In the 1st group the vowels in the roots take गुण or वृद्धि while in the 2nd the base as such takes it. e. g.

बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति; तड् + अय + ति = ताड् + अय + ति. But चि + नु + ति = चिनो + ति i. e. in the 1st group the conjugational signs cause गुण or वृद्धि while in the 2nd the sign itself is modified.

Special Sandhi rules for the II group.

225. (a) Final इ ई or उ ऊ are changed to इय् or उव् when followed by a weak termination

beginning with a vowel; e. g. अधीयते, आप्नुवन्ति etc. cf. श्रियौ.

(b) न्, if followed by a letter of तवर्ग, is not changed to ण्; e. g. कुर्वन्ति, रुन्धः.

(c) A consonant followed by another consonant of the same class is optionally dropped, if that conjunct happens to contain three consonants; e. g. रुन्द्धः (रुन् द् ध् अस्) or रुन्धः.

(d) If a root ends in the 4th letter of a class, the initial त् or थ् of a termination is changed to ध्; e. g. रुन्ध् + थस् = रुन्ध् + धस्.

(e) A letter of चवर्ग followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel or standing at the end of a word is substituted by a letter of कवर्ग; e. g. भुनक्षि, भुङ्क्ष्व.

(f) ष् is changed to ट् or ड् when followed by a consonant except a nasal or a semi–vowel or when it stands at the end of a word; e. g. अपिनट्–ड्.

(g) ष् or ढ् is changed to क् when followed by स्; e. g. द्वेक्षि.

(h) Roots ending in छ् (प्रच्छ्) and श् (दृश्) and also the seven roots i. e. व्रश्च् (चकारान्त), भ्रस्ज्, सृज्, मृज्, यज, राज् and भ्राज् change their final to ष् when at the end of a word or followed by a termination beginning with any consonant expect a nasal or a semi-vowel. e. g. इष्टे.

(i) ढ् followed by ढ् is dropped and the preceding vowel, if short, is made long ; लेढि, लीढ.

(j) If a root begins with द् and ends in ह्, the ह् is changed to घ् when followed by a consonant except a nasal or a semi–vowel or when the termination after it is dropped. e. g. धोक्षि, अधोक्.

(k) When a root having one vowel begins with ब् ग् ड् or द् and ends in the fourth letter of a class, ब् ग् ड् and द् are respectively substituted by भ् घ् ढ् and ध् when followed by a termination beginning with स् or ध्; e. g. धोक्षि, अधोक्–ग्.

(l) † If a conjunct, having स् or क् as its first member, is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or semi–vowel, the स् or क् is dropped; e. g. चक्षे.

(m) If a root ends in long ॠ it is changed to उर् when preceded by a letter of पवर्ग and to इर् in other cases. This इर् or उर् is further changed to ईर् and ऊर् when followed by a consonant; e. g. दीर्यते, पूर्यते.

Passive (कर्मणि) *and Impersonal* (भावे)

(Finite Forms.)

226. Passive and Impersonal forms are made up by adding य to the root and then affixing the Atmanepada terminations. e. g. बुध् + य + ते = बुध्यते. भू + य + ते = भूयते. हन् + य + ते = हन्यते. विद् + य + ते = विद्यते.

---

† स्कोः संयोगाद्योरन्ते च । ८ । २ । २९.

Note :—It should be noted that य and the Atmanepada terminations are put after the root, to whatever conjugation and pada the root may belong. In this case roots will be regarded as though they were of the 4th conjugation and Atmanepada.

* If the verb is Transitive there are कर्तरि and कर्मणि construnctions. e. g. (1) रामः बन्धुम् पश्यति - कर्तरि (सकर्मक) (2) रामेण बन्धुः दृश्यते–कर्मणि.

If the verb is Intransitive there are कर्तरि & भावे constructions. e. g. रामः धावति - कर्तरि (अकर्मक) रामेण धाव्यते - भावे.

227. Following are the changes which some roots undergo before the य of the Passive or Impersonal.

(a) Some of the roots ending in आ change the आ to ई; e. g. दा–दीयते, स्था–स्थीयते, पा to drink–पीयते (but पा to protect पायते), मा to measure–मीयते, हा to abandon–हीयते.

(b) Final इ (short) is lengthened :—जि–जीयते.

(c) Final ई remains as it is ; e. g. नी–नीयते.

(d) Final उ (short) is lengthened :—स्तु–स्तूयते.

(e) Final ऊ remains unchanged :—भू–भूयते.

(f) Final ऋ (short) preceded by a single cononant is changed to रि. e. g. कृ-क्रियते (कृ ऋ = कृ + य + ते

---

* लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३ । ४ । ६९.

= क् रृइ + यते = क्रियते) mark क्रि is short and not long as क्रीयते; but ऋ preceded by a conjunct takes गुण. e. g. स्मृ–स्मर्यते.

(g) Final ॠ is changed to ईर्. e. g. तॄ–तीर्यते, दॄ–दीर्यते, but when preceded by a letter of पवर्ग is necessarily changed to ऊर्. e. g. पॄ–पूर्यते. Compare also तीर्ण, विदीर्ण but पूर्ण.

(h) Roots ending in ए ओ ऐ and औ change their final to आ; e. g. ध्यै + य + ते = ध्यायते. This आ is further changed to long ई in some cases as in (a) गै + य + ते = गीयते. There are no roots that end in औ. Exceptions. (1) शी to lie down is शय्यते and not शीयते. अस् to be and ब्रू to speak take भू and वच् as their Subtitutes; e. g. अस् + य + ते = भूयते ; ब्रू + य + ते = वच् + य + ते = उच्यते (संप्रसारण of व् in वच्)

(i) In the following cases संप्रसारण takes place:. e. g. ग्रह्–गृह्यते, प्रच्छ्–पृच्छ्यते, स्वप्–सुप्यते, यज्–इज्यते, वप्–उप्यते, वस्–उष्यते, वह्-उह्यते, वद्–उद्यते, व्यध्-विध्यते, ह्वे–हूयते. In these cases when संप्रसारण takes place there is necessarily a vowel just after it. e. g. ग्रह् + य + ते = ग् र् अ ह् य ते = ग् ऋ अ ह् य ते by संप्रसारण (ऋ अ). This vowel, standing after the previous संप्रसारण vowel, must be dropped or there will again be the same form as before. ग् ऋ + अह् = ग् र् + अ ह्, according to the rule of the joining of the dissimilar vowels. Similarly

वद् + य + ते = व्-अद् + य + ते = उ + अद् + य + ते = उ + ० + द् + य + ते = उद्यते. ह्वे + य + ते = ह् व् + ए + य + ते = ह् + उ + ए + य + ते = ह् + उ + ० + य + ते = हुयते = हूयते ; by lengthening the short उ before the passive य (Refer 'd' above)

(j) In some cases the nasal in the root is dropped. e. g. शंस्–शस्यते, स्रंस्–स्रस्यते, भ्रंश्–भ्रश्यते, ध्वंस्-ध्वस्यते but निन्द्–निन्द्यते, वन्द्–वन्द्यते.

(k) The roots जन्–खन् and तन् have optional forms. e. g. जन्–जन्यते or जायते, खन्–खन्यते or खायते, तन्–तन्यते or तायते.

सार्वधातुक and आर्धधातुक Terminations

228. Terminations that are added on to roots are (A) सार्वधातुक and (B) आर्धधातुक.

(A) सार्वधातुक terminations require a सर्वधातु to be placed before a termination. e. g. गच्छति = गम् + अ + ति = गच्छ् (सर्वधातु) + अ + ति. तिष्ठति = स्था + अ + ति = तिष्ठ् (सर्वधातु) + अ + ति.

(B) आर्धधातुक terminations require an अर्धधातु to be placed before a termination. e. g. गन्तुम् = गम् (अर्धधातु) + तुम्. स्थातुम् = स्था (अर्धधातु) + तुम्. स्थास्यति = स्था (अर्धधातु) + स्य + ति.

(C) सार्वधातुक terminations are the following :—

(a) Personal terminations : ति, तः, अन्ति etc.

(b) Conjugational signs, except that of the VIII.

(c) Present Participles, Parasmaipadi and Atmanepadi. (तिङ्शित् सार्वधातुकम्, पा. ३।४।११३.)

(D) आर्धधातुक terminations are the following :—

(a) The remaining terminations. e. g. स्य, सिच्, सीय, तास्, तुम्, तव्य, त्वा, त, तवत्, य (यक्) Passive. (आर्धधातुकं शेषः।३।४।११४.)

(b) Terminations of the Perfect (लिट् च ३।४।११५.)

(c) Terminations of the Benedictive. (लिङाशिषि।३।४।११६.)

(d) उ, the sign of the VIII conjugation.

Note : (1) इ (इट्) is prefixed to an आर्धधातुक termination beginning with a consonant except य् (आर्धधातुकस्य इट् वलादेः। पा. ७।२।३५). For fuller explanation of the prefixing of इ (इट्) refer section 233.

Note : (2) आर्धधातुक terminations, beginning with a consonant that admit इ (इट्) either begin with

(a) a letter of तवर्ग i. e. तुम्, तव्य, तास्, तृ (तृच्), त्वा, त, तवत्, थ, ध्वे, ध्वम्.

or

(b) with स् i. e. स्य, सिच्, सीयुट्, सन्.

Note : (3) आर्धधातुक terminations are divided into कित् and अकित्. कित् terminations are those in which क् is dropped.

(a) कित् terminations are — क्त (त), क्तवत् (तवत्), क्त्वा (त्वा) and यक् (य) of the Passive.

(b) अकित् terminations are — स्य, तास्, तुम्, तव्य, स् (सिच्), स (सन्).

आर्धधातुक Non-Conjugational tenses and moods

229. (1) First future or Future with तास्.

First Future with तास् expresses future time but not of today while Second future with स्य expresses the general idea of futurity.

Following are the terminations :—

	Paras.			Atman.	
1 तास्मि	तास्वः	तास्मः	1 ताहे	तास्वहे	तास्महे
2 तासि	तास्थः	तास्थ	2 तासे	तासाथे	ताध्वे
3 ता	तारौ	तारः	3 ता	तारौ	तारः

To these terminations the augment इ (इट्) is prefixed in the case of सेट् roots, optionally in the case of वेट् roots and not prefixed at all in that of अनिट् roots.

All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root take their गुण substitute before these.

230. A दा to give P. A.

दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः	दाताहे	दातास्वहे	दातास्महे
दातासि	दातास्थः	दातास्थ	दातासे	दातासाथे	दाताध्वे
दाता	दातारौ	दातारः	दाता	दातारौ	दातारः

B नी to carry P. A.

नेतास्मि	नेतास्वः	नेतास्मः	नेताहे	नेतास्वहे	नेतास्महे
नेतासि	नेतास्थः	नेतास्थ	नेतासे	नेतासाथे	नेताध्वे
नेता	नेतारौ	नेतारः	नेता	नेतारौ	नेतारः

C क्षिप् to throw 6 P. A.

क्षेप्तास्मि	क्षेप्तास्वः	क्षेप्तास्मः	क्षेप्ताहे	क्षेप्तास्वहे	क्षेप्तास्महे
क्षेप्तासि	क्षेप्तास्थः	क्षेप्तास्थ	क्षेप्तासे	क्षेप्तासाथे	क्षेप्ताध्वे
क्षेप्ता	क्षेप्तारौ	क्षेप्तारः	क्षेप्ता	क्षेप्तारौ	क्षेप्तारः

D भू (सेट्) to be 1 P. A.

भवितास्मि	भवितास्वः	भवितास्मः	भविताहे	भवितास्वहे	भवितास्महे
भवितासि	भवितास्थः	भवितास्थ	भवितासे	भवितासाथे	भविताध्वे
भविता	भवितारौ	भवितारः	भविता	भवितारौ	भवितारः

(a) In दातास्मि — तास्मि is simply added.

(b) In नेतास्मि — the final vowel (ई) of the root takes गुण.

(c) In क्षेप्तास्मि — the penultimate short (इ) of the root takes गुण.

(d) In भवितास्मि — final vowel (ऊ) of the root takes गुण. भू + इतास्मि = भो + इतास्मि & then ओ followed by a vowel (इ) is changed to अव् (Sect. 8)

231. Irregular Roots —

(a) अस् to be II P. is substituted by भू before an आर्धधातुक termination. अस् = भू + इतास्मि = भवितास्मि.

(b) एषितास्मि, एष्टास्मि–इष् (इच्छति) to wish, सह् to endure, लुभ् to covet, रुष् to be angry and रिष् to injure, these

five roots, though सेट्, become optionally अनिट् before an आर्धधातुक termination beginning with त्. आर्धधातुक terminations beginning with त् are — तास्, तुम्, तव्य, त्वा, त and तवत्. (Refer Sect. 241 A).

(c) कम् and गुप् have also कामय् and गोपाय् as their bases. कमितास्मि, कामयितास्मि; गोपायितास्मि, गोपितास्मि.

(d) नश् – नशितास्मि, नंष्टास्मि – and मस्ज् – मङ्क्तास्मि – न् is inserted before the ending consonant of the root मस्ज्, before which स् is dropped, and after the vowel of नश्, when they are followed by any consonant, except a nasal or a semi-vowel. The स् of मस्ज् is changed to ज् when not dropped. e. g. मज्जति, मज्जनम्.

(e) नह् – नद्धास्मि – ह् of नह् is changed to ध्, before an आर्धधातुक termination.

(f) ब्रू – वक्तास्मि – ब्रू is substituted by वच् before an आर्धधातुक termination.

(g) मृ – मर्तास्मि – मृ A. becomes Paras. before an आर्धधातुक termination.

(h) सृज् – स्रष्टास्मि and दृश् – द्रष्टास्मि become स्रज् and द्रश् before strong आर्धधातुक terminations.

General Idea : Prefixing of इ [इट्]

232. In getting up the forms, as **वदति, अवदत्, वदतु, वदेत्, वदत्** (Present Participle), Conjugational Sign was placed just after the root but in **दातास्मि** the sign of the future tense was added on inspite of the particular Conjugation to which the root belonged. But in the Non-conjugaitonal forms as

खनितास्मि, श्रयितास्मि and मेलितास्मि, इ is seen prefixed to these signs. In several other forms इ will be thus seen. e. g. सेवित, सेवितुम्, सेवित्वा. The prefixing of इ is the peculiarity of the Non-conjugational forms. But it is not to be understood that इ is seen in every Non-conjugational form. e. g. In नीत, नेतुम्, नीत्वा it is not seen.

The prefixing of इ.

233. Rule. इ is prefixed to (1) such Non-conjugational terminations and (2) signs of the tenses and the moods as begin with a consonant except य्. e. g. (1) रक्षित = रक्ष् + इ + त, (2) रक्षिष्यति = रक्ष् + इ + स्य + ति (स्य is changed to ष्य).

It is prefixed directly to the following terminations:—

(1)	तुम्	—	रक्षितुम्
	त	—	रक्षित
	तवत्	—	रक्षितवत्
	त्वा	—	रक्षित्वा
	तव्य	—	रक्षितव्य

It is prefixed to the following signs of the tenses and moods.

Tenses. Future with	तास्	रक्षितास्मि
	स्य	रक्षिष्याति
Perfect		ररक्षिम
Aorist		अरक्षिम
Mood – Conditional	स्य	अरक्षिष्यत्

It is not prefixed to the sign of the Benedictive Paras. as the sign यास् begins with य्. e. g. रक्ष्यात्.

Note :—इ (इट्) or ई (इट्) lengthened is also seen in some of the forms of the conjugational tenses :–ब्रवीति, रोदिति, आसीत् etc.

But it is prefixed in the Atm. Ben. as the sign सीयुट् begins with स्. e. g. कमिषीष्ट.

234. Set, Anit and Wet Roots.

Such roots in whose case इ is prefixed either to the signs or to the terminations are called Set सेट् (स + इट्) with इट्, those in whose case (इ) इट् is not prefixed are अनिट् (नइट्) not with इट्, those in whose case इ (इट्) is optionally prefixed वेट् (वा + इट्) optionally with इट्; e. g. रक्षित, कृत, गोपित्वा or गुप्त्वा.

The number of Anit roots is very small. Hence these are collected and put in Verses as in this way the roots could be remembered very easily. These verses are called कारिकाs.

The number of Anit roots is the highest in the future with तास्. It then becomes smaller and smaller and in the Perfect the number of Anit roots is 8 only.

235. Roots are divided into 2 Classes:- (i) The roots having one vowel in them and (ii) roots with many. Roots of the latter class are all set.

But some of the roots of the first class are Anit. This will be explained by a diagram :—

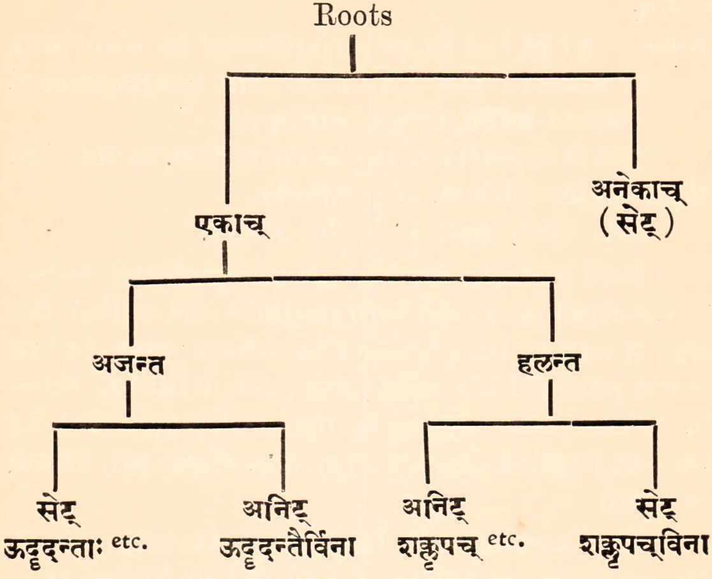

Note अच् means a vowel and हल् means a consonant.

236. The following is a list of Set roots ending in a vowel.

कारिकाः—ऊदृदन्तै, यौति, रु,क्ष्णु, शी, स्नु,नु,क्षु,श्वि, डीङ्, श्रिभिः।
वृङ् वृञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

निहताः means अनिट्.

Prose order :—ऊदृदन्तैः विना; यौति, रु, क्ष्णु, शी, स्नु, नु, क्षु, श्वि, डीङ् श्रिभिः विना; वृङ् वृञ् भ्याम् च विना; अजन्तेषु एकाचः (धातवः) निहताः (अनिटः) स्मृताः ॥

237. The following is a list of Anit roots ending in a consonant :—

कारिका:-शक्ल पच् मुच् रिच् वच् विच् सिच् प्रच्छि त्यज् निजिर्भजः
भञ्ज् भुज् भ्रस्ज् मस्जि यज् युज् रुज् रञ्ज् विजिर् स्वञ्जि सञ्ज् सृजः ।
अद् क्षुद् खिद् छिद् तुदि नुदः पद्य भिद् विद्यति र्विनद् ।
शद् सदी स्विद्यतिः स्कन्दि हदी, क्रुध् क्षुधि बुध्यती ।
बन्धिर्युधिरुधीराधी व्यध् शुधः साधिसिध्यती ।
मन्य हन्नाप् क्षिप्छुपितप् तिपस्तृप्यति दृप्यती ।
लिप् लुप् वप् शप् स्वप् सृपि यभ् रभ् लभ् गम् नम् यमोरमिः ।
क्रुशिर्दंशि दिशी दृश् मृश् रिश् रुश् लिश् विश् स्पृशः कृषिः ।
त्विष्, तुष्, द्विष्, दुष्, पुष्य्, पिष्, विष्,
शिष्, शुष्, श्लिष्यतयो घसिः ।
वसति, र्दहदिहिदुहो नहमिह रुह लिह वहिस्तथा
अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्व्यधिकं शतम् ॥
अनुदात्त = अनिट्

Enumeration :—

१ ककारान्त—शक्
६ चकारान्त—पच् मुच् रिच् वच् विच् सिच्
१ छकारान्त—प्रच्छ्
१५ जकारान्त—त्यज्, निज्, भज्, भञ्ज् भुज् भ्रस्ज् मस्ज् यज् युज् रुज् रञ्ज् विज् सञ्ज् स्वञ्ज्, सृज्
१५ **दकारान्त**–अद् क्षुद् खिद् छिद् तुद्, नुद्, पद् 4th Paras. (पद्यति), भिद्, विद् 4th Paras. (विद्यति), विद् 7th, शद् सद् स्विद् 4th Paras. स्कन्द् and हद्

११ धकारान्त-क्रुध्, क्षुध्, बुध् 4th, बन्ध्, युध्, राध्, रुध्, व्यध्, शुध्, साध्, सिध् 4th

२ नकारान्त – मन्, हन्

१३ पकारान्त – आप्, क्षिप्, छुप्, तप्, तिप्, तृप् 4th, दृप् 4th, लिप्, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सृप्

३ भकारान्त – यभ्, रभ्, लभ्

४ मकारान्त – गम्, नम्, यम्, रम्

१० शकारान्त – क्रुश्, दंश्, दिश्, दृश्, मृश्, रिश्, रुश्, लिश्, विश्, स्पृश्

११ षकारान्त – कृष्, त्विष्, तुष्, द्विष्, दुष्, पुष्य 4th Conj. पिष्, विष्, शिष्, शुष्, and श्लिष् 4th Conj.

२ सकारान्त – घस्, वस्

८ हकारान्त – दह्, दिह्, दुह्, नह्, मिह्, रुह्, लिह्, वह्

१०२

238. The above two lists, viz. ऊदॄदन्तैः etc. and शक्लृपच् etc. give the exact number of roots that are Anit, when तास् the sign of the future, is to be added. This number of Anit roots will be smaller and smaller in other non-conjugational forms.

239. The list, शक्लृपच् etc. gives the list of Anit roots ending in a consonant, but ऊदॄदन्तैः etc. gives the list of Set roots and tells us that the rest are Anit. Following is a list of Anit roots ending in a vowel.

आकारान्त–roots are Anit दातास्मि

इकारान्त – except श्रि, श्वि; जेतास्मि but श्रयितास्मि, श्वयितास्मि

ईकारान्त – except शी and डी. नेतास्मि but शयिताहे, डयिताहे

उकारान्त – except यु, रु, क्ष्णु, स्नु, नु and क्षु. e. g. स्तोतास्मि, but यवितास्मि etc.

ऋकारान्त – except वृङ् and वृञ्. e. g. सर्तास्मि but वरितास्मि.

एकारान्त – Anit. ह्वे – ह्वातास्मि

ओकारान्त – Anit. सो to cut – सातास्मि.

ऐकारान्त – Anit. गै – गातास्मि.

औकारान्त – No roots.

240. The following is a list of Wet roots :—

कारिका :

स्वरतिः सूयते, सूते, पञ्चमे नवमे च धूञ् ।
तनक्तिर्वृश्चतिश्चान्ता वनक्तिश्चतनक्तिना ॥
मार्ष्टि मार्जति जान्तेषु दान्तौ क्लिद्यति स्यन्दते ।
रध्यतिः सेधतिर्धान्तौ पान्ताः पञ्चैव कल्पते ॥
गोपायतिस्तृप्यतिश्च त्रपते दृप्यतिस्तथा ।
मान्तौ क्षाम्यति क्षमतेऽश्नुते क्लिश्नाति नश्यती ॥
शान्तास्त्रयोथाक्षतिश्च निष्कुणातिश्च तक्षति ।
त्वक्षतिश्च षकारान्ता अथ हान्ताश्च गाहते ॥
पदद्वये गूहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते ।
तृहति तृंहति दृह्यतयो बृहति मुह्यती ॥
वृहीस्तृही स्निह्यस्नुह्या वेते वेट्का हि धातवः ।
अजन्तानां तु थल्येव वेट्स्यादन्यत्र सर्वदा ॥

The कारिका enumerates the following roots:—

अजन्त roots:—स्वृ–स्वरति to sound.

सू—4th Atm. सूयते

सू—2nd Atm. सूते

धू—5th U. धूनोति, धूनुते

धू—9th U. धुनाति, धुनीते

चकारान्त–तञ्च्, व्रश्च्.

जकारान्त–अञ्ज् तञ्ज् मृज् 1st & 2nd

दकारान्त–क्लिद् स्यन्द्

धकारान्त–रध् सिध्

पकारान्त–क्लृप् गुप् तृप् त्रप् दृप्

मकारान्त–क्षम् 4th Paras. & 1st Atm.

शकारान्त–अश् क्लिश् नश्

षकारान्त–अक्ष् निष्कुष् तक्ष् त्वक्ष्

हकारान्त–गाह् गुह् 1st P. & A. गृह् तृह् द्रुह् बृह् मुह् वृह् स्तृह् स्निह् स्नुह्

The number of Wet roots is 39.

The first two कारिकाs are very old; the last and some more कारिकाs on the Aorist were composed by the Late Chintaman Atmaram Kelkar, the learned Pandit of the Poona Training College and the Ratnagiri High School.

These lists should be consulted.

241. Irregular roots (cf. the first 2 कारिकाs.)

Same changes take place in the bases of the Future with तास्, Potential Participles with तव्य and the Infinitives.

A Infinitive तुमन्त bases		Potentials तव्य प्रत्ययान्त only		Future with तास्
* इष् (इच्छ्) सेट्		एषितुम्	एषितव्य	एषितास्मि
		एष्टुम्	एष्टव्य	एष्टास्मि
सह्	,,	सहितुम्	सहितव्य	सहितास्मि
		सोढुम्	सोढव्य	सोढास्मि
लुभ्	,,	लोभितुम्	लोभितव्य	लोभितास्मि
		लोब्धुम्	लोब्धव्य	लोब्धास्मि
रुष्	,,	रोषितुम्	रोषितव्य	रोषितास्मि
		रोष्टुम्	रोष्टव्य	रोष्टास्मि
रिष्	,,	रेषितुम्	रेषितव्य	रेषितास्मि
		रेष्टुम्	रेष्टव्य	रेष्टास्मि

These five roots although Set according to the 2nd कारिका have optionally been Anit, before आर्धधातुक terminations beginning with त्.

B क्लृप् Atm., though Set, optionally becomes Anit and Parasmaipadi, in the Future with तास् and not in the other two :—

कल्पिताहे but कल्पितुम् कल्पितव्य
कल्प्तास्मि

C तृप् 4th Anit is optionally Set —

तर्प्ता	तर्प्तुम्	तर्प्तव्य
तर्पिता	तर्पितुम्	तर्पितव्य

---

* तीषसहलुभरुषरिषः । १७ । २ । ४८.

242. Future with स्य and the Conditional mood.

गम्	Anit	गमिष्यति	अगमिष्यत्
		Paras. but संगंस्यते	Atm. Anit
कृ	,,	करिष्यति	अकरिष्यत्
हन्	,,	हनिष्यति	अहनिष्यत्
वृत्	Set	वर्तिष्यते	अवर्तिष्यत
		or	
		वर्त्स्यति Paras.	अवर्त्स्यत्
वृध्	Set	वर्धिष्यते	अवर्धिष्यत्
		वर्त्स्यति Paras.	अवर्त्स्यत्
नृत्	Set	नर्तिष्यति	अनर्तिष्यत्
		नर्त्स्यति	अनर्त्स्यत्
तृप्	Anit 4th P.	तर्प्स्यति	अतर्प्स्यत्
		तर्पिष्यति	अतर्पिष्यत्
क्रम्	Set	क्रमिष्यति but	प्रक्रंस्यते Atm. Anit.

Participles

243. Forms of the past Participles, Active, Passive or Impersonal, and the Indeclinable Past Participles undergo the same changes in the following :—

A	Past Participles (Passive or Impers.)	Active	Indeclinables
भू Set	भूत	भूतवत्	भूत्वा
नु ,,	नुत	नुतवत्	नुत्वा
तॄ ,,	तीर्ण	तीर्णवत्	तीर्त्वा
लू ,,	लून	लूनवत्	लूत्वा
श्रि ,,	श्रित	श्रितवत्	श्रित्वा

* Roots ending in उ, ऋ Short or long, though Set, become Anit before the terminations त, तवत् and त्वा and also the root श्रि though ending in इ.

B वस् Anit	उषित	उषितवत्	उषित्वा
क्षुध् ,,	क्षुधित	क्षुधितवत्	क्षुधित्वा

Desideratives इच्छार्थक (सन्नन्त)

C भू Set बुभूषति Anit

The rule (in 243 above) regarding the roots ending in उ or ऋ, short or long, holds good in getting the form बुभूषति.

D Irregularities

ग्रह्	Set	जिघृक्षति	
प्रच्छ्	Anit	पिपृच्छिषति	
गम्	,,	जिगमिषति	
तॄ	Set	तितरिषति	तितीर्षति
नश्	,,	निनशिषति	निनङ्क्षति.

244. Perfect.

In this tense the number of Anit roots is 8 only while it is the highest in the Future forms with तास् e. g.

---

* श्युकः किति । ७ । २ । ११.

*(1) कृ, सृ, भृ, वृ (४ ऋकारान्त), स्तु, द्रु, स्रु and श्रु (४ उकारान्त) are the 8 Anit roots in the perfect.

(2) All Anit roots, named in the 2 कारिकाs become set, while taking the terminations of this variety.

(3) Some Anit roots become optionally set before थ (थल्) termination of the 2nd Pers. Sing. (For this see the chapter on Perfect Sect. 261).

Second Future (स्य)

245. Second Future expresses the general idea of futurity.

A The terminations.

	Paras.			Atm.		
1	स्यामि	स्यावः	स्यामः	स्ये	स्यावहे	स्यामहे
2	स्यसि	स्यथः	स्यथ	स्यसे	स्येथे	स्यध्वे
3	स्यति	स्यतः	स्यन्ति	स्यते	स्येते	स्यन्ते

To these terminations the augment इ (इट्) is prefixed in the case of सेट् roots and optionally in the case of वेट् roots. इ (इट्) is not prefixed in the case of अनिट् roots.

These terminations are strong. Therefore the final vowel and the penultimate short of roots take their गुण substitute before these.

---

* कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुवो लिटि । ७ । २ । १३.

246. A दा to give P. A.

दास्यामि	दास्यावः	दास्यामः	दास्ये	दास्यावहे	दास्यामहे
दास्यसि	दास्यथः	दास्यथ	दास्यसे	दास्येथे	दास्यध्वे
दास्यति	दास्यतः	दास्यन्ति	दास्यते	दास्येते	दास्यन्ते

B नी to carry P. A.

नेष्यामि	नेष्यावः	नेष्यामः	नेष्ये	नेष्यावहे	नेष्यामहे
नेष्यसि	नेष्यथः	नेष्यथ	नेष्यसे	नेष्येथे	नेष्यध्वे
नेष्यति	नेष्यतः	नेष्यन्ति	नेष्यते	नेष्येते	नेष्यन्ते

C क्षिप् to throw P. A.

क्षेप्स्यामि	क्षेप्स्यावः	क्षेप्स्यामः	क्षेप्स्ये	क्षेप्स्यावहे	क्षेप्स्यामहे
क्षेप्स्यसि	क्षेप्स्यथः	क्षेप्स्यथ	क्षेप्स्यसे	क्षेप्स्येथे	क्षेप्स्यध्वे
क्षेप्स्यति	क्षेप्स्यतः	क्षेप्स्यन्ति	क्षेप्स्यते	क्षेप्स्येते	क्षेप्स्यन्ते

D कृ to do P. A.

करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः	करिष्ये	करिष्यावहे	करिष्यामहे
करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ	करिष्यसे	करिष्येथे	करिष्यध्वे
करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति	करिष्यते	करिष्येते	करिष्यन्ते

(a) दास्यामि — Terminations are simply added to the आकारान्त roots.

(b) नेष्यामि — नी + स्यामि = नेष्यामि - Final vowel takes गुण.

(c) क्षेप्स्याभि — क्षिप् + स्यामि = क्षेप् + स्यामि. - Penultimate short vowel takes गुण.

(d) करिष्यानि — कृ + इष्यामि = कर् + इष्यामि - Final vowel takes गुण.

247. Irregular Bases.

(a) कृ – करिष्यति – × Roots ending in ऋ and हन् to
हन् – हनिष्यति kill and गम्° Paras. admit इ (इट्)
गम् – गमिष्यति in the Second future and the conditional i. e. before स्य.

(b) कृत् — कर्तिष्यति – कर्त्स्यति – The roots कृत्, चृत्, छृद् तुद् and नृत् take इ (इट्) optionally when followed by an आर्धधातुक termination beginning with स्, except in the Aorist.

(c) क्लृप् — कल्पिष्ये, कल्प्स्यामि — The roots क्लृप्, वृत्, वृध्, शृध्, and स्यन्द् optionally take Parasmaipada terminations, in the Second future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ (इट्) when Parasmaipadi.

(d) गाह् – गाहिष्यते, घाक्ष्यते – गाह् + स्यते = गाढ् + स्यते (207)= घाढ् + स्यते (225 l) = घाक् + स्यते (204) = घाक् + ष्यते (28).

(e) गुह् – गूहिष्यति, घोक्ष्यति – गुह् + स्यति = गोह् + स्यति (गुण) = गोढ् + स्यति (207) = घोढ् + स्यति (225 l) = घोक् + स्यति (204) = घोक् + ष्यति (28).

(f) दह् – धक्ष्यति = दह् + स्यति = दघ् + स्यति (225 k) = धघ् + स्यति (225 l) = धघ् + स्यति (26) = धक् + ष्यति (28).

(g) दुह् – धोक्ष्यति = दुह् + स्यति = दोह् + स्यति (गुण) = दोघ् + स्यति (225 k) = धोघ् + स्यति (225 l) = धोक् + स्यति (225 l) = धोक् + ष्यति (28).

× ऋद्धनोः स्ये । ७ । २ । ७० ; ° गमेरिट् परस्मैपदेषु । ७ । २ । ५८.

(h) द्रुह् – ध्रोक्ष्यति – ह् is changed to घ् or ढ् the form in both the cases is ध्रोक्ष्यति, compare above (d) & (f).

(i) बन्ध् – भन्त्स्यति – बन्ध् + स्यति = भन्ध् + स्यति (225 1) = भन्त्स्यति (26).

(j) बुध् IV A. — भोत्स्यते – बुध् + स्यते = बोध् + स्यते (गुण) = भोध् + स्यते (225 1) = भोत्स्यते (26).

(k) वच् – वक्ष्यति – वच् + स्यति = वक् + स्यति (225 f) = वक् + ष्यति. (28).

(l) वस् — वत्स्यति – वस् + स्यति = वत् + स्यति. Rule - वस् changes its final to त् when followed by स्.

(m) सृज् – स्रक्ष्यति – सृज् + स्यति = स्रज् + स्यति. (   ) = स्रष् + स्यति (225 i) = स्रक् + स्यति (225 h) = स्रक् + ष्यति (28). Similarly दृश् – द्रक्ष्यति.

Conditional mood (संकेतार्थ)

248. Conditional mood express the non-fulfilment (अतिपत्ति) of the act. e. g. सुवृष्टिश्चेदभविष्यत्, सुभिक्षमभविष्यत्.

In the Second Future terminations of the Present Tense are added to स्यन्त base and in Conditional mood those of the Imperfect, with the augment अ prefixed to it.

Paras.		Terminations		Atm.	
अम्	व	म	इ	वहि	महि
स्	तम्	त	थास्	इथाम्	ध्वम्
त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

249. A Paras. दा to give Atm.

अदास्यम्	अदास्याव	अदास्याम	अदास्ये	अदास्यावहि	अदास्यामहि
अदास्यः	अदास्यतम्	अदास्यत	अदास्यथाः	अदास्येथाम्	अदास्यध्वम्
अदास्यत्	अदास्यताम्	अदास्यन्	अदास्यत	अदास्येताम्	अदास्यन्त

B Paras. नी to carry Atm.

अनेष्यम्	अनेष्याव	अनेष्याम	अनेष्ये	अनेष्यावहि	अनेष्यामहि
अनेष्यः	अनेष्यतम्	अनेष्यत	अनेष्यथाः	अनेष्येथाम्	अनेष्यध्वम्
अनेष्यत्	अनेष्यताम्	अनेष्यन्	अनेष्यत	अनेष्येताम्	अनेष्यन्त

C Paras. क्षिप् to throw Atm.

अक्षेप्स्यम्	अक्षेप्स्याव	अक्षेप्स्याम	अक्षेप्स्ये	अक्षेप्स्यावहि	अक्षेप्स्यामहि
अक्षेप्स्यः	अक्षेप्स्यतम्	अक्षेप्स्यत	अक्षेप्स्यथाः	अक्षेप्स्येथाम्	अक्षेप्स्यध्वम्
अक्षेप्स्यत्	अक्षेप्स्यताम्	अक्षेप्स्यन्	अक्षेप्स्यत	अक्षेप्स्येताम्	अक्षेप्स्यन्त

D Paras. कृ to do Atm.

अकरिष्यम्	अकरिष्याव	अकरिष्याम	अकरिष्ये	अकरिष्यावहि	अकरिष्यामहि
अकरिष्यः	अकरिष्यतम्	अकरिष्यत	अकरिष्यथाः	अकरिष्येथाम्	अकरिष्यध्वम्
अकरिष्यत्	अकरिष्यताम्	अकरिष्यन्	अकरिष्यत	अकरिष्येताम्	अकरिष्यन्त

Note — (a) The changes that the roots undergo in the Second future, also take place in the Conditional.

Note — (b) Conditional mood expreses the non-fulfilment of the act. e. g. सुवृष्टिश्चेदभविष्यत्, सुभिक्षमभविष्यत्. रामः आगमिष्यत्, अहं तस्मै दाक्षिणाम् अदास्यम्.

Perfect (परोक्षभूत)

250. The forms of this variety are generally used to express very remote past events. e. g. **रामः राज्यम् चकार** Rama ruled (in very ancient times).

परोक्ष only means 'in the absence of' and hence an event which occured when the speaker was not living may correctly be described by this variety. Forms of the Second person are not much in use while the forms of the First person, if used, show that the speaker was in the disturbed condition of the brain; e. g. बहु जगद् पुरस्तात् तस्य मत्ता किल अहम् I talked to him much because I was certainly mad. The forms of the Third person alone are therefore useful.

251. Roots are conjugated as below :—

तुष् Paras.			मुद् Atm.		
तुतोष	तुतुषिव	तुतुषिम	मुमुदे	मुमुदिवहे	मुमुदिमहे
तुतोषिथ	तुतुषथुः	तुतुष	मुमुदिषे	मुमुदाथे	मुमुदिध्वे
तुतोष	तुतुषतुः	तुतुषुः	मुमुदे	मुमुदाते	मुमुदिरे

नु Paras. to praise			गद् Paras.		
नुनाव / नुनव	नुनुविव	नुनुविम	जगाद / जगद	जगदिव	जगदिम
नुनविथ	नुनुवथुः	नुनुव	जगदिथ	जगदथुः	जगद
नुनाव	नुनुवतुः	नुनुवुः	जगाद	जगदतुः	जगदुः

The terminations are :—

Paras.			Atm.		
अ	व	म	ए	वहे	महे
थ	अथुस्	अ	से	आथे	ध्वे
अ	अतुस्	उस्	ए	आते	इरे

Of these terminations व, म, थ, वहे, महे, से and ध्वे are capable of taking the prefix इ (इट्) as explained

before and in the above forms of तुष्, मुद्, नु and गद् it will be seen that the terminations are actually इव, इम, इथ, इवहे, इमहे, इसे = इषे and इध्वे.

252. It should be noted that in this variety of the Past tense only 8 roots e. g. कृ सृ भृ वृ (4 ऋकारान्त) and स्तु द्रु स्रु and श्रु (4 उकारान्त) prohibit the prefixing of इ (इट्) to व, म, etc. while other roots allow it. There are therefore 8 Anit roots and the rest Set in this variety.

253. There is no particular sign for this variety just as there are तास् and स्य for the Futures but in this case roots are doubled as in the 3rd conjugation. e. g. दातास्मि, दास्यति but ददाति and ददौ (He gave).

254. तुतुषुः is thus explained; तुष् + उस् = तुष् तुष् + उस् = तुतुष् (ष् of the reduplicative syllable being dropped) + उस् = तुतुषुः, तुतोष = तुष् + अ = तुतुष् + अ = तुतोष् (गुण) + अ = तुतोष. Similalry तुतोषिथ. मुमुदे etc. = मुद् + ए = मुद् मुद् + ए = मुमुद् + ए = मुमुदे. In the forms तुतोष and तुतोषिथ, तुष् takes गुण but in the forms of मुद् there is no गुण change. This is because अ, थ and अ, the Singulars of the Parasmaipada are strong and the duals and the plurals and all the terminations of the Atmanepada are Weak.

नुनुवुः = नु + उस् = नुनु + उस् = नुनुव् + उस् = नुनुवुः

255. Rule : The ending उ or ऊ of a root is changed to उव् when followed by a weak termination beginning with a vowel. नुनविथ = नु + इथ = नुनु + इथ = नुनो + इथ (गुण of नु, इथ being Strong) = नुनव् + इथ = नुनविथ.

नुनाव नुनव, नु + अ = नु नु + अ = नुनौ + अ (वृद्धि). नुनाव् + अ = नुनाव. नु + अ = नु नु + अ = नुनो + अ (गुण of नु, अ being strong) = नुनव् + अ = नुनव. जगाद् = गद् + अ = गद् + गद् + अ = गगद् + अ (ग् of the reduplicative syllable being dropped) जगद् + अ (ग् of the reduplicative syllable being changed to ज्) = जगद् + अ (Penultimate अ in गद् takes वृद्धि) = जगाद्.

256. General Rule :—(1) Before थ or इथ of the 2nd Pers. Sing. Paras. final vowel or the penultimate (short) इ उ ऋ or ऌ of a root take गुण e. g. नुनुविथ, तुतोषिथ. (2) Before अ of the 3rd Pers. Sing. Paras. final vowel of a root takes वृद्धि & penultimate (short) इ उ ऋ ऌ take गुण e. g. नुनाव and तुतोष. (3) Before अ of the 1st Pers. Sing. Paras. final vowel takes वृद्धि & the penultimate short इ उ ऋ ऌ take गुण e. g. नुनाव and तुतोष, and the penultimate अ takes वृद्धि optionally e. g. जगाद्–जगद्.

In the forms of गद्, ग् of the reduplicative syllable is changed to ज्. Such changes in the reduplicative syllable being important are explained below.

257. Changes in the reduplicative syllable:—

(1) Long vowels in the reduplicative syllable are shortened. e. g. दा = दादा = ददा, नी = नी नी = निनी.

(2) ऋ or ॠ is changed to अ e. g. कृ = कृ कृ = ककृ. तॄ = तॄ तॄ = ततॄ.

(3) A letter of कवर्ग is substituted by the corresponding letter of चवर्ग e. g. कृ = कृ कृ = क कृ = चकृ.

(4) First consonant together with the following vowel is retained and others dropped; e. g पत् = पत् पत् = पपत्, गद् = गद् गद् = गगद्, नन्द् = नन्द् नन्द् = ननन्द्. Refer also तुतुष्, मुमुद्.

(5) If a conjunct begins the root, the first consonant is retained and others dropped; e. g. प्रच्छ् = प्रच्छ् प्रच्छ् = पप्रच्छ्.

(6) But if the first member of the conjunct be श्, ष् or स् and the second a hard consonant, the second consonant is retained and the first is dropped; e. g. स्तॄ = स्तॄ स्तॄ = स्तस्तॄ = तस्तॄ, स्पर्ध् = स्पर्ध् स्पर्ध् = पस्पर्ध but स्वज् = सस्वज् and श्रु = शुश्रु the first member is retained as स् in स्वज् and श् in श्रु are followed by व् and र्, which are soft consonants.

(7) The 2nd or the 4th letter of a class is changed to its corresponding 1st and 3rd respectively e. g. भिद् = बिभिद्, फल् = पफल्.

(8) ह् is changed to ज् e. g. हा = हाहा = हहा = जहा, हु = हुहु = जुहु.

(9) ए or ऐ of a root ending in a consonant is changed to इ e. g. सेव् = सेसेव् = सिसेव् = सिषेव्.

(10) ओ or औ of a root ending in a consonant is changed to उ e. g. ढौक् (ढौकते he goes) = ढौक् ढौक् = ढौढौक् = डौढौक् = डुढौक्

258. Eight Anit Roots.

कृ To do

	Paras.			Atm.	
१ चकार चकर	चकृव	चकृम	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे
२ चकर्थ	चक्रथुः	चक्र	चकृषे	चक्राथे	चकृढ्वे
३ चकार	चक्रतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे

चकार=कृ + अ = कृ कृ + अ = क कृ + अ = चकृ + अ = चकार् + अ = चकार (वृद्धि), चकर (गुण). चक्राते = चकृ + आते (Rule of the combination of the dissimilar इ उ ऋ ऌ). चकृढ्वे = चकृ + ध्वे. ध्वे is changed to ढ्वे when it is immediately preceded by a radical vowel, except अ or आ of the root.

स्तु Paras.			श्रु Paras.		
१ तुष्टाव तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम	शुश्राव शुश्रव	शुश्रुव	शुश्रुम
२ तुष्टोथ	तुष्टुवथुः	तुष्टुव	शुश्रोथ	शुश्रुवथुः	शुश्रुव
३ तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवुः	शुश्राव	शुश्रुवतुः	शुश्रुवुः

तुष्टाव = स्तु + अ = स्तुस्तु + अ = तुस्तु अ = तुष्टु + अ = तुष्टौ + अ (वृद्धि) = तुष्टाव् + अ = तुष्टाव. तुष्टुवुः = तुष्टु + उस् = तुष्टुव् + उस् = तुष्टुवुः

शुश्राव = श्रु + अ = श्रु + श्रु + अ = शुश्रु + अ = शुश्रो + अ = शुश्राव् + अ = शुश्राव.

शुश्रोथ = श्रु + थ = शुश्रु + थ = शुश्रो + थ **गुण** = शुश्रोथ.

259. Anit Roots having 2 forms before **थ.**

नी Paras.			**प्रच्छ्** Paras.		
१ निनाय / निनय	निन्यिव	निन्यिम	पप्रच्छ	पप्रच्छिव	पप्रच्छिम
२ निनयिथ / निनेथ	निन्यथुः	निन्य	पप्रच्छिथ / पप्रष्ठ	पप्रच्छथुः	पप्रच्छ
३ निनाय	निन्यतुः	निन्युः	पप्रच्छ	पप्रच्छतुः	पप्रच्छुः

निनयिथ – पप्रच्छिथ are regular forms. निनयिथ = नी + इथ = नीनी + इथ = निनी + इथ = निने + इथ **गुण** = निनय् + इथ = निनयिथ. पप्रच्छिथ = प्रच्छ् + इथ = प्रच्छ् प्रच्छ् + इथ = पप्रच्छ् + इथ = पप्रच्छिथ. निनेथ and पप्रष्ठ are additional forms.

The roots **नी** and **प्रच्छ्** do not allow **इ (इट्)** to be prefixed to **तास्**, the sign of the First future cf. **नेतास्मि, प्रष्टास्मि**. But these are to be considered as Set when the terminations of the Perfect are to be added. Hence **निनयिथ** and **पप्रच्छिथ**. Besides these forms of **थ**, these roots have additional forms e. g. **निनेथ** and **पप्रष्ठ**. Rule—Roots ending in a vowel or having **अ** in them and which prohibit **इ (इट्)** to be prefixed to **तास्**, the sign of the First Future, optionally prohibit **इ** before **थ**. Hence when **इ** is prefixed to **थ** the forms are **निनयिथ** and **पप्रच्छिथ**, and when **इ** is prohibited the forms are **निनेथ पप्रष्ठ**.

निनेथ=नी+थ=नी नी+थ=निनी+थ=निने + थ =निनेथ. पप्रष्ठ = प्रच्छ्+थ=प्रच्छ् प्रच्छ्+थ =पप्रच्छ्+थ=पप्रष्+थ=पप्रष् + ठ = पप्रष्ठ. च् and छ् in प्रच्छ् are together substituted by ष्. निन्यिव= निनी + इव = निन् + य् + इव = निन्यिव. Rule : The final इ or ई of a root is changed to इय्, if it is preceded by a conjunct consonant and to य्, when not so preceded, before a weak termination beginning with a vowel. cf. शिश्रि + इव = शिश्रिय् + इव = शिश्रियिव.

260. हृ Paras. मृ Paras. in the Perfect.

१	जहार / जहर	जह्रिव	जह्रिम	ममार / ममर	मम्रिव	मम्रिम
२	जहर्थ	जह्रथुः	जह्र	ममर्थ	मम्रथुः	मम्र
३	जहार	जह्रतुः	जह्रुः	ममार	मम्रतुः	मम्रुः

Counter Exception :– ऋकारान्त roots, although prohibiting इ in the First Future, necessarily prohibit it before थ. Hence जहर्थ and ममर्थ by गुण from हृ and मृ. As ऋकारान्त roots are those ending in a vowel, these were expected to have double forms before थ, which is prohibited by the above rule. ऋकारान्त roots have one form only and that will be without the prefixing of इ (इट्).

261. The question of prefixing इ (इट्) to terminations in the Perfect, is completely summed up in the following कारिका :—

अजन्तोऽकारवान् वा यस्तास्यनिट् थलि वेडयम् ।
ऋदन्त ईदृङ् नित्यानिट् क्राद्यन्यो लिटि सेड् भवेत् ॥

पदच्छेद :— अजन्तः अकारवान् वा यः तासि अनिट् थलि वेट् अयम् ।
ऋदन्तः ईदृक् नित्यानिट् क्राद्यन्यः लिटि सेट् भवेत् ॥

अन्वय :— तासि अनिट् अजन्तः अकारवान् वा यः (धातुः) (सः) अयम् थलि वेट् (भवेत्) । ईदृक् ऋदन्तः (यः तासि अनिट्) (थलि) नित्यानिट् (एव, नतु वेट् अजन्तत्वेन ऋदन्तस्यापि ग्रहणं भवति, अत एवायं स्वतन्त्र उपन्यासः) क्राद्यन्यः (धातुः, अत्र क्राद्यन्ये धातवः इत्यर्थः) लिटि सेट् भवेत् । (लिटि सेड् भवन्तीत्यर्थः).

That root which ends in a vowel or has अ in it and which is अनिट् before तास्, is optionally अनिट् before थल्. But if such a root, i. e. which is अनिट् before तास् ends in ऋ, it is invariably अनिट् before थल्. Other roots than कृ, सृ, भृ etc. are सेट् in this variety.

तास् is the sign of the First Future. cf. दा + तास् + मि = दातास्मि – I shall give. (Sect. 230).

थल् is the termination of the 2nd Person Sing. Paras. from which ल् disappears and therefore it is थ.

The fourth line of the कारिका states that : (1) Roots other than कृ, सृ, भृ etc. i. e. those 8 roots mentioned before, are सेट् in this variety. And the first two lines state that (2) some of these सेट् roots have an additional अनिट् form, before थल्. But the third line is an exception to the first statement. It states that (3) ऋकारान्त roots although सेट् before other terminations as व, म, वहे, महे etc. will be invariably अनिट् before थल्. e. g. म-

म्रिव, मम्रिव but before थल् ममर्थ. It has no सेट् form. Really speaking ऋकारान्त roots are roots ending in a vowel, and vowel-ending अनिट् roots before तास् have two forms before थल्, regular सेट् form according to the first statement and an additional अनिट् form according to the statement (2). But according to the statement (3) सेट् form is prohibited in the case of ऋकारान्त अनिट् roots.

262. पा Paras. म्लै Paras.

१ पपौ	पपिव	पपिम	मम्लौ	मम्लिव	मम्लिम
२ पपिथ / पपाथ	पपथुः	पप	मम्लिथ / मम्लाथ	मम्लथुः	मम्ल
३ पपौ	पपतुः	पपुः	मम्लौ	मम्लतुः	मम्लुः

पपौ = पा + अ = पापा + अ = पपा + अ = पपा + औ = पपौ.

In the case of roots ending in आ, औ is the termination of the 1st and 3rd Pers. Sing. Paras.

पपिव = पपा + इव = पप् + इव = पपिव, पपिथ = पपा + इथ = पप् + इथ. Ending आ is dropped before weak terminations beginning with a vowel and before इथ.

मम्लौ = म्लै + अ = म्ला + अ = म्ला, म्ला + अ = मम्ला + अ = मम्ला + औ = मम्लौ. Roots ending in ए, ओ, ऐ and औ are to be looked upon as ending in आ in all non-conjugational tenses and moods.

ज्ञा to know = जज्ञौ जज्ञिव जज्ञिम; जज्ञिथ जज्ञाथ जज्ञथुः जज्ञ; जज्ञौ जज्ञतुः जज्ञुः । जज्ञे जज्ञिवहे जज्ञिमहे; जज्ञिषे जज्ञाथे जज्ञिध्वे; जज्ञे जज्ञाते जज्ञिरे.

263. Irregular bases—

	भू Paras.			जि Paras.	
१ बभूव	बभूविव	बभूविम	जिगाय जिगय	जिग्यिव	जिग्यिम
२ बभूविथ	बभूवथुः	बभूव	जिगयिथ जिगेथ	जिग्यथुः	जिग्य
३ बभूव	बभूवतुः	बभूवुः	जिगाय	जिग्यतुः	जिग्युः

	हि Paras.			चि P. A.		
१ जिघाय जिघय	जिघ्यिव	जिघ्यिम	चिकाय चिचाय	चिकय चिचय	चिक्यिव चिच्यिव	चिक्यिम चिच्यिम
२ जिघयिथ जिघेथ	जिघ्यथुः	जिघ्य	चिकयिथ चिकेथ	चिचयिथ चिचेथ	चिक्यथुः चिच्यथुः	चिक्य चिच्य
३ जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः	चिकाय चिचाय		चिक्यतुः चिच्यतुः	चिक्युः चिच्युः

The forms of भू should be made up from the base **बभूव्**.

In this variety the root जि changes its ज् to ग्, हि its ह् to घ् and चि its च् to क् optionally.

Compare **जिग्यिव जिग्यिम** to **निन्यिव निन्यिम**.

264. **गम्** Paras. **हन्** Paras.

	गम् Paras.			हन् Paras.	
१ जगाम - जगम	जग्मिव	जग्मिम	जघान - जघन	जघ्निव	जघ्निम
२ जगमिथ जगन्थ	जग्मथुः	जग्म	जघनिथ जघन्थ	जघ्नथुः	जघ्न
३ जगाम	जग्मतुः	जग्मुः	जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः

अद् to eat is optionally substituted by **घस्**.

अद् Paras. or **घस्**.

१ आद	आदिव	आदिम	जघास - जघस	जक्षिव	जक्षिम
२ आदिथ	आदथुः	आद	जघसिथ	जक्षथुः	जक्ष
३ आद	आदतुः	आदुः	जघास	जक्षतुः	जक्षुः

जन् Atm. — **खन्** Paras.

१ जज्ञे	जज्ञिवहे	जज्ञिमहे	चखान - चखन	चख्निव	चख्निम
२ जज्ञिषे	जज्ञाथे	जज्ञिध्वे	चखनिथ	चख्नथुः	चख्न
३ जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे	चखान	चख्नतु	चख्नुः

जग्मुः, जघ्नुः, जक्षुः, जज्ञिरे, चख्नुः–गम्, हन्, जन्, खन् and **घस्** drop their penultimate **अ** before weak terminations beginning with a vowel. **ह्** of **हन्** is changed to **घ्** when **अ** is dropped and **घस्** is changed to **क्ष्** (**घ् स् = क् स् = क् ष्**) and **ज्न्** to **ज्ञ्** (**ज्न् = ज्ञ् = ज्ञ्**).

आदिथ जघसिथ — **अद्** and **घस्** take **इ** necessarily before **थ**.

265. **अर्च्** — **अर्ह्**

१ आनर्च	आनर्चिव	आनर्चिम	आनर्ह	आनर्हिव	आनर्हिम
२ आनर्चिथ	आनर्चथुः	आनर्च	आनर्हिथ	आनर्हथुः	आनर्ह
३ आनर्च	आनर्चतुः	आनर्चुः	आनर्ह	आनर्हतुः	आनर्हुः

आनर्च = अर्च् + अ = अर्च् अर्च् अ = आ अर्च् अ = आन् अर्च् अ = आनर्च.

Rule :— If a root begins with **अ** and has a conjunct consonant, the **अ** of the reduplicative syllable is changed to **आ** and **न्** is placed just after it; hence **आन् अर्च् अ.**

इष् Paras.			इ Paras.		
१ इयेष	ईषिव	ईषिम	इयाय-इयय	ईयिव	ईयिम
२ इयेषिथ	ईषथुः	ईष	इययिथ-इयेथ	ईयथुः	ईय
३ इयेष	ईषतुः	ईषुः	इयाय	ईयतुः	ईयुः

इयेष = इष् अ = इष् इष् अ = इ इष् अ = इ एष् अ.

इयाय = इ + अ = इ इ अ = इ ऐ अ = इय् ऐ अ = इय् आय् अ.

The इ of the reduplicative syllable is changed to इय् before dissimilar vowels.

ईषतुः = इष् अतुस् = इष् इष् अतुस् = इ इष् अतुस् = ईषतुः.
ईयतुः = इ अतुस् = इ ई अतुस् = ई य् अतुस् = ईयतुः.

Before vowel weak terminations, the vowel of the root इ is changed to य् and the इ of the reduplicative syllable is lengthened.

266. स्मृ Paras. जागृ Paras.

१ सस्मार-सस्मर	सस्मरिव	सस्मरिम	जजागार जजागर	जजागरिव	जजागरिम
२ सस्मर्थ	सस्मरथुः	सस्मर	जजागरिथ	जजागरथुः	जजागर
३ सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः	जजागार	जजागरतुः	जजागरुः

सस्मरुः जजागरुः. Rule :— स्मृ and जागृ take गुण substitute even before weak terminations.

267. Roots taking संप्रसारण.

वच् स्वप् यज् वप् वह् वस् वे व्ये ह्वे वद् श्वि ग्रह् ज्या वय् व्यध् वश् व्यच् व्रश्च् प्रच्छ् and भ्रस्ज्. These roots take संप्रसारण before the weak terminations of the Perfect. वच् is the substitute of ब्रू.

Roots beginning from ग्रह् take संप्रसारण even in the conjugational (सार्वधातुक) tenses and moods. e. g. गृह्णाति, गृहाण, पृच्छति, पृच्छ.

व्रश्च् प्रच्छ् and भ्रस्ज् do not take संप्रसारण in the Perfect. e. g. पप्रच्छ पप्रच्छतुः पप्रच्छुः.

Important roots from the above list :— वच स्वप् यज् वह् वस् ह्वे वद् ग्रह् and प्रच्छ्.

वच् Paras.			यज् Paras.		
१ उवाच } उवच	ऊचिव	ऊचिम	इयाज } इयज	ईजिव	ईजिम
२ उवचिथ } उवक्थ	ऊचथुः	ऊच	इयजिथ } इयष्ठ	ईजथुः	ईज
३ उवाच	ऊचतुः	ऊचुः	इयाज	ईजतुः	ईजुः

उवाच = वच् अ = वच् वच् अ = उ वच् अ = उवाच् अ = उवाच. Rule :–Before strong terminations संप्रसारण takes place in the reduplicative syllable. वच् वच् अ = व् अच् वच् अ = उ अच् = उच् because the vowel following the संप्रसारण vowel is always dropped. (Refer Sect. 226 (i). च् is also dropped (Refer Sect. 257 (4)). Hence उवच् अ.

ऊचुः = वच् उस् = उच् उच् उस् = उ उच् उस् = ऊचुः. Before weak terminations संप्रसारण change takes place in the root first and then such root is doubled.

उवक्थ = उवच् थ = उवक् थ = उवक्थ.

इयष्ठ = इयज् थ = इयष् थ = इयष् ठ = इयष्ठ.

ग्रह् Paras.			ग्रह् Atm.		
१ जग्राह	जगृहिव	जगृहिम	जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे

२	जग्रहिथ	जगृहथुः	जगृह	जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिध्वे
३	जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः	जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

ग्रह् takes **संप्रसारण** before weak terminations only.

	वह् Paras.			स्वप् Paras.		
१	उवाह / उवह	ऊहिव	ऊहिम	सुष्वाप / सुष्वप	सुषुपिव	सुषुपिम
२	उवहिथ / उवोढ	ऊहथुः	ऊह	सुष्वपिथ / सुष्वप्थ	सुषुपथुः	सुषुप
३	उवाह	ऊहतुः	ऊहुः	सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः

उवोढ = वह् थ = वह् वह् थ = व् अह् वह् थ = उ वह् थ = उवोह् थ = उवोढ् थ = उवोढ् ढ = उवो०ढ Refer Sect. 225 (i) = **उवोढ.**

वह् is changed to **वोह्** i. e. **अ** is substituted by **ओ** in this case.

268. **शक्** Paras. **पच्** Paras.

१	शशाक / शशक	शेकिव	शेकिम	पपाच / पपच	पेचिव	पेचिम
२	शेकिथ / शशक्थ	शेकथुः	शेक	पेचिथ / पपक्थ	पेचथुः	पेच
३	शशाक	शेकतुः	शेकुः	पपाच	पेचतुः	पेचुः

शेकिव = शक् + इव = शशक् + इव = ० + शक् इव = ० + शेक् + इव = शेकिव.

पेचिथ = पच् + इथ = पपच् + इथ = ० + पच् + इथ = पेच् + इथ.

* If a root has **अ** between two simple consonants and if its initial consonant undergoes no change in reduplication, its reduplicative syllable

---

* अत एक हल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि । थलि च सेटि ६।४।१२०, १२१.

is dropped and the अ is changed to ए before weak terminations and before थल् when it takes इ (इट्).

269. **राज्** Paras. **वम्** Paras.

१ रराज	रराजिव रेजिव	रराजिम रेजिम	ववाम ववम	ववमिव	ववमिम
२ रराजिथ	रराजथुः रेजथुः	रराज रेज	ववमिथ	ववमथुः	ववम
३ रराज	रराजतुः रेजतुः	रराजुः रेजुः	ववाम	ववमतुः	ववमुः

राज्, भ्रम्, त्रस्, फल्, तॄ, भ्राज् take **एत्व** optionally.

ववमिव— Roots beginning with **व्** do not take **एत्व.**

270. (A) **ईश्** to rule. Atm.

१	ईशाञ्चक्रे	ईशाञ्चकृवहे	ईशाञ्चकृमहे
२	ईशाञ्चकृषे	ईशाञ्चक्राथे	ईशाञ्चकृढ्वे
३	ईशाञ्चक्रे	ईशाञ्चक्राते	ईशाञ्चक्रिरे

१	ईशामास	ईशामासिव	ईशामासिम
२	ईशामासिथ	ईशामासथुः	ईशामास
३	ईशामास	ईशामासतुः	ईशामासुः

१	ईशाम्बभूव	ईशाम्बभूविव	ईशाम्बभूविम
२	ईशाम्बभूविथ	ईशाम्बभूवथुः	ईशाम्बभूव
३	ईशाम्बभूव	ईशाम्बभूवतुः	ईशाम्बभूवुः

(B) **कथ्** to tell. Paras.

१	कथयाञ्चकार-चकर	कथयाञ्चकृव	कथयाञ्चकृम
२	कथयाञ्चकर्थ	कथयाञ्चक्रथुः	कथयाञ्चक्र
३	कथयाञ्चकार	कथयाञ्चक्रतुः	कथयाञ्चक्रुः

१	कथयामास	कथयामासिव	कथयामासिम
२	कथयामासिथ	कथयामासथुः	कथयामास
३	कथयामास	कथयामासतुः	कथयामासुः

१	कथयाम्बभूव	कथयाम्बभूविव	कथयाम्बभूविम
२	कथयाम्बभूविथ	कथयाम्बभूवथुः	कथयाम्बभूव
३	कथयाम्बभूव	कथयाम्बभूवतुः	कथयाम्बभूवुः

(C) दय् Atm.

१	दयाञ्चक्रे	दयाञ्चकृवहे	दयाञ्चकृमहे
२	दयाञ्चकृषे	दयाञ्चक्राथे	दयाञ्चकृढ्वे
३	दयाञ्चक्रे	दयाञ्चक्राते	दयाञ्चक्रिरे

(D) जागृ and विद्

३ (a)	जागराञ्चकार	जागराञ्चक्रतुः	जागराञ्चक्रुः
(b)	जजागार	जजागरतुः	जजागरुः
(c)	विदाञ्चकार	विदाञ्चक्रतुः	विदाञ्चक्रुः
(d)	विवेद	विविदतुः	विविदुः

(E) भी, ह्री, भृ and हु

(a)	बिभयाञ्चकार	बिभयाञ्चक्रतुः	बिभयाञ्चक्रुः
	बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः
(b)	जिह्रयाञ्चकार	जिह्रयाञ्चक्रतुः	जिह्रयाञ्चक्रुः
	जिह्राय	जिह्रियतुः	जिह्रियुः
(c)	बिभराञ्चकार	बिभराञ्चक्रतुः	बिभराञ्चक्रुः
	बभार	बभ्रतुः	बभ्रुः
(d)	जुहवाञ्चकार	जुहवाञ्चक्रतुः	जुहवाञ्चक्रुः
	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः

The above forms will show that आम् is first attached to the root and then reduplicated forms of कृ, भू, अस् (to be.). आम् is a strong termination.

271. General rules of the Perfect.

There are two kinds of the Perfect, Reduplicated and Periphrastic.

(a) The Reduplicated Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as those beginning with the vowels अ आ इ उ ऋ short.

Excep. दय् अय् कास् and आस्, although monosyllabic, take the Periphrastic Perfect necessarily.

(b) The Periphrastic Perfect is formed of—

(a) Roots beginning with any vowel except अ or आ, which is itself long or being short is followed by a conjunct consonant, and

(b) of roots of more than one syllable (Roots of the 10th Class, Causals, Desideratives and others included).

Excep. : (1) ऊर्णु and ऋच्छ् although falling under (a) above take the Reduplicated Perfect.

(2) The roots उष्, विद्, जागृ, भी, ह्री, भृ, हु and दरिद्रा take both the Perfects.

(a) ईशाञ्चक्रे = ईश् + आम् + चक्रे.

(b) कथयाञ्चकार = कथ् + अय् + आम् + चकार. In the case of the 10th conjugation आम् is added to the base. (कथय् is the base of कथ् Refer Sect. 284.)

(c) दयाञ्चक्रे = दय् + आम् + चक्रे.

(d) जागृ and विद् take both the varieties, जागृ takes गुण and then आम् is attached to it. विद् does not take गुण.

(e) भी ह्री भृ and हु are reduplicated before आम्.

272. अस् to be.

१	आस	आसिव	आसिम
२	आसिथ	आसथुः	आस
३	आस	आसतुः	आसुः

These forms are not used independently but only in connection with आमन्त base.

अस् is always substituted by भू and ब्रू by वच् in the Perfect.

Aorist (लुङ्)

273. There are seven varieties of the Aorist. Augment अ is prefixed to the roots as in the Imperfect. Terminations are also the same.

स् स अ and अ are the 4 principal signs. Of these 4 signs स् and स are capable of taking the augment इ (इट्). But स, the sign, is attached to अनिट् roots and hence इ (इट्) is prefixed स् only.

(1) So from the first स् (सिच्) we have the first variety with the sign स् attached to अनिट् roots, e. g. अनैषम्.

(2) With इ prefixed to this स् we have second variety of इस् (change to इष्) and attached to सेट् roots. e. g. अवादिषम्.

(3) Now in the case of the अनिट् roots स् + इ (इट्) is prefixed to स् and then the sign becomes सिस् (changed to सिष्). This is therefore the sign of the third variety. e. g. व्यरंसीत्.

(4) Besides the roots mentioned above there are some, before which the sign स् is dropped. This is the fourth variety. e. g. अभूत्.

Add to these the forms with—

(5) स (क्स) added only to अनिट् roots ending in श्, ष्, स् and ह् and having इ, उ, ऋ, ऌ as their penultimate, e. g. अलिक्षत्.

(6) अ. e. g. अगमत् and अवोचत्.

(7) अ. e. g. अचूचुरत् and अशिश्रियत्.

And we have seven varieties of the Aorist.

Of these signs the first स् (सिच्) ends in a consonant while others end in अ. Hence the bases with स् will end in consonant and will take terminations that are applied to the II group of conjugations, in the Imperfect.

अ and अ have different functions. The first अ (अङ् of पाणिनि) prevents गुण or वृद्धि while the second अ (चङ्) brings about the reduplication of the root.

274 *Table showing the Seven varieties of the Aorist.

Varieties 1	Signs 2	Examples 3	Peculiarities 4	Sanskrit Sutras corresponding to 1 & 2 5
I	स्	अनैषम् अक्षैप्सम् अनेषि	Applicable to अनिट् roots. वृद्धि in Parasmaipada & गुण in Atmanepada.	च्लि लुङि } चलेः सिच् } ३ । १ । ४३ । ४४. सिच् is the sign.
II	इ स्	अलाविषम् (लू) अलविषि अबोधिषम् अबोधिषि	Applicable to सेट् roots. Roots ending in vowels take वृद्धि in परस्मैपद and गुण in आत्मनेपद. Roots ending in consonants take गुण in both the पदs.	इट् + सिच्
III	स् इ स्	अयासिषम् अयंसिषम् (यम्)	Applicable to roots ending in आ and to यम्, रम् (i. e. विरम् & आरम् Paras.) and नम्. This variety is परस्मैपदि only. These अनिट् roots become सेट्.	सक् + इट् + सिच् यमरमनमातां सक् च ७ । २ । ७३.

IV	स् is dropped	अशात् अभूत्	Applicable to roots दा, धा, गा substitute of इ to go, स्था, पा and भू. This variety is परस्मैपदि only.	गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः (लोपः) परस्मैपदेषु । २ । ४ । ७७. सिच् is dropped.
V	स	अलिक्षम्	Applicable to अनिट् roots ending is श्, ष्, स् and ह्, and having इ, उ, ऋ, ऌ as penultimate. क्ष is always seen in the form. No गुण or वृद्धि.	शल इगुपधादनिटः क्सः। ३ । १ । ४५. क्स is the sign.
VI	अ	अवोचत् अगमत्	Roots such as अस् 4 P. वच् ख्या & others take this variety.	अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ्।३।१।५२. अङ् is the sign.
VII	अ	अचूचुरत् अशिश्रियत्	Applicable to roots of the 10th conjugation & causals and also to श्रि, द्रु and स्रु. No गुण or वृद्धि but द्वित्व.	णिश्रिद्रुस्रुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८. चङ् is the sign.

* प्रथमे केवलं सिच् हि द्वितीये इट्-सिचौ मतौ ।
तृतीये सक् इटौ सिच चतुर्थे लुप्यते हि सिच् ॥ १ ॥
क्सः पञ्चमे च षष्ठे अङ् सप्तमे चङ् हि दृश्यते ।
एवं सप्त प्रकारा हि दर्शिता व्याग्ङ्लपण्डितैः ॥ २ ॥ (स्वकृत)

275. First variety with स् (सिच्).
स् is the sign of this variety.
The forms are as below :

	Paras. नी			Atm.	
१ अनैषम्	अनैष्व	अनैष्म	अनेषि	अनेष्वहि	अनेष्महि
२ अनैषीः	अनैष्टम्	अनैष्ट	अनेष्ठाः	अनेषाथाम्	अनेढ्वम्
३ अनैषीत्	अनैष्टाम्	अनैषुः	अनेष्ट	अनेषाताम्	अनेषत

स्तु

१ अस्तौषम्	अस्तौष्व	अस्तौष्म	अस्तोषि	अस्तोष्वहि	अस्तोष्महि
२ अस्तौषीः	अस्तौष्टम्	अस्तौष्ट	अस्तोष्ठाः	अस्तोषाथाम्	अस्तोढ्वम्
३ अस्तौषीत्	अस्तौष्टाम्	अस्तौषुः	अस्तोष्ट	अस्तोषाताम्	अस्तोषत

कृ

१ अकार्षम्	अकार्ष्व	अकार्ष्म	अकृषि	अकृष्वहि	अकृष्महि
२ अकार्षीः	अकार्ष्टम्	अकार्ष्ट	अकृथाः	अकृषाथाम्	अकृढ्वम्
३ अकार्षीत्	अकार्ष्टाम्	अकार्षुः	अकृत	अकृषाताम्	अकृषत

The terminations are :—

	Paras.			Atm.	
१ अम्	व	म	इ	वहि	महि
२ स् (ईस्)	तम्	त	थास्	आथाम्	ध्वम्
३ त् (ईत्)	ताम	उस्	त	आताम्	अत

To स् and त्, ई is prefixed just as in the forms, आसीः and आसीत्.

अनैषम् = अ + नी + स् + अम् = अ + नै + ष् + अम्.

अस्तौषीः = अ + स्तु + स् + ईस् = अ + स्तौ + स् + ईस् = अ + स्तौ + ष् + ईस्. स् is changed to **विसर्ग.**

अकार्षीत् = अ + कृ + स् + ईत् = अकार् + स् + ईत् = अकार् + ष् + ईत्.

Before स् (सिच्) the vowel in the root takes वृद्धि in the परस्मैपद.

अनेषि = अ + नी + स् + इ = अने + स् + इ = अने + ष् + इ.

अस्तोष्ठाः = अ + स्तु + स् + थास् = अ + स्तो + स् + थास् = अ + स्तो + ष् + थास् = अस्तोष् + ठास्.

अकृषि = अ + कृ + स् + इ = अकृ + ष् + इ.

Before स् (सिच्) the ending इ ई उ and ऊ take गुण in the आत्मनेपद. e. g. अनेषि, अस्तोष्ठाः. Other vowels remain unchanged. e. g. अकृषि.

अनेढ्वम् = अ + नी + स् + ध्वम् = अने + ० + ध्वम् = अने + ढ्वम्.

Rule :—स् is dropped before a termination beginning with ध्.

	Paras. यज्			Atm.	
१ अयाक्षम्	अयाक्ष्व	अयाक्ष्म	अयक्षि	अयक्ष्वहि	अयक्ष्महि
२ अयाक्षीः	अयाक्तम्	अयाक्त	अयक्थाः	अयक्षाथाम्	अयग्ध्वम्
३ अयाक्षीत्	अयाक्ताम्	अयाक्षुः	अयक्त	अयक्षाताम्	अयक्षत

	Paras. दृश्			Atm.	
१ अद्राक्षम्	अद्राक्ष्व	अद्राक्ष्म	अदृक्षि	अदृक्ष्वहि	अदृक्ष्महि
२ अद्राक्षीः	अद्राष्टम्	अद्राष्ट	अदृष्ठाः	अदृक्षाथाम्	अदृड्ढ्वम्
३ अद्राक्षीत्	अद्राष्टाम्	अद्राक्षुः	अदृष्ट	अदृक्षाताम्	अदृक्षत

अयाक्षम् = अयज् + स् + अम् = अयाज् + स् + अम् = वृद्धि of यज् = अयाष् + स् + अम् = अयाक् + स् + अम् = अयाक् + ष् + अम् = अयाक्षम्.

अयाक्तम् = अयाज् + स् + तम् = अयाज् + ० + तम् = अयाक् + तम्.

Rule :—**स् (सिच्)** is dropped if it is preceded and followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel.

अयाज् + तम् = अयाक् + तम् = अयाक्तम्.

Rule :—**च्** or **ज्** is changed to **क्** when followed by a hard consonant or when the termination is dropped, and to **ग्** when followed by a soft consonant.

अद्राक्षम् = अदृश् + स् + अम् = अदृ + अ (Sect. 231, p. 142) **+ श् + स् + अम् = अद्र् + अ + श् + स् + अम् = अद्र् + आ + श् + स् + अम् = अद्राश् + स् + अम् = अद्राष् + स् + अम् = अद्राक् + स् + अम् = अद्राक् + ष् + अम् = अद्राक्षम्.**

अद्राष्टम् = अदृश् + स् + तम् = अदृश् + स् + तम् = अद्राश् + स् + तम् = अद्राष् + ० + तम् = अद्राष् + टम् = अद्राष्टम्.

अदृड्ढ्वम् = अदृश् + स् + ध्वम् = अदृष् + स् + ध्वम् = अदृष् + ० + ध्वम् = अदृष्ढ्वम् = अदृड्ढ्वम्.

अदृक्षि = अदृश् + स् + इ = अदृक् + इ = अदृक् + ष् + इ = अदृक्षि.

Atmanepada terminations are weak and hence **गुण** is prevented.

	Paras. **क्षिप्**			Atm.	
१ अक्षैप्सम्	अक्षैप्स्व	अक्षैप्स्म	अक्षिप्सि	अक्षिप्स्वहि	अक्षिप्स्महि
२ अक्षैप्सीः	अक्षैप्तम्	अक्षैप्त	अक्षिप्थाः	अक्षिप्साथाम्	अक्षिब्ध्वम्
३ अक्षैप्सीत्	अक्षैप्ताम्	अक्षैप्सुः	अक्षिप्त	अक्षिप्साताम्	अक्षिप्सत

अक्षैप्सम् = आक्षिप् + स् + अम् = अक्षैप् + स् + अम् (वृद्धि).
अक्षिप्सि = स + इ (no **गुण**).

Rule :— Atmanepada terminations are weak in the case of such roots as have **इ उ ऋ ऌ** for their penultimates. See **अदृक्षि** above.

276. Second variety with **इस्**. **इस्** is the sign of this variety.

	Paras. **पू**			Atm.	
१ अपाविषम्	अपाविष्व	अपाविष्म	अपविषि	अपविष्वहि	अपविष्महि
२ अपावीः	अपाविष्टम्	अपाविष्ट	अपविष्ठाः	अपविषाथाम्	अपविध्वम्
३ अपावीत्	अपाविष्टाम्	अपाविषुः	अपविष्ट	अपविषाताम्	अपविषत

	शुच्			**मुद्** Atm.	
१ अशोचिषम्	अशोचिष्व	अशोचिष्म	अमोदिषि	अमोदिष्वहि	अमोदिष्महि
२ अशोचीः	अशोचिष्टम्	अशोचिष्ट	अमोदिष्ठाः	अमोदिषाथाम्	अमोदिध्वम्
३ अशोचीत्	अशोचिष्टाम्	अशोचिषुः	अमोदिष्ट	अमोदिषाताम्	अमोदिषत

Terminations of this variety.

	Paras.			Atm.	
१ अम्	व	म	इ	वहि	महि
२ स्	तम्	त	थास्	आथाम्	ध्वम्
३ त्	ताम्	उस्	त	आताम्	अत

अपावीः = अपू + इस् + ई + स् = अपौ + इस् + ई + स् = अपाव् इ + ० + ईस् = अपावीः. Similarly **अशोचीः अशोचीत्.**

Rule 1. :– Long **ई** is prefixed to **स्** or **त्** when **स्** is before it.

Rule 2. :– **स्** and **त्** are dropped when coming after **इ** and having long **ई** after it.

अपविध्वम् = अपू + इस् + ध्वम् = अपो + इस् + ध्वम् = अपव् + इस् + ध्वम्. In this case **स्** of **इस्** is dropped

before ध्वम्, hence अपव् + इस् + ध्वम् = अपव् + इ + ० + ध्वम् = अपविध्वम्. Similarly अमोदिध्वम्.

अपाविषम् = अपू + इष् + अम् = अपौ + इष् + अम् = अपाव् + इष् + अम् = अपाविषम्. पू takes वृद्धि.

अपविषि = अपू + इष् + इ = अपो + इष् + इ = अपव् + इष् + इ = अपविषि. पू takes गुण.

अशोचिषम् = अशुच् + इष् + अम् = अशोच् + इष् + अम् = अशोचिषम्. शुच् takes गुण.

अमोदिषि = अमुद् + इष् + इ = अमोद् + इष् + इ = अमोदिषि. मुद् takes गुण.

Before इष् the ending vowel takes वृद्धि in the Paras. e. g. अपाविषम्, and गुण in the Atm. e. g. अपविषि.

Before इष् penultimate इ उ ऋ ऌ take गुण in both the Padas. e. g. अशोचीत्, अमोदिष्ट.

	चर् Paras.			चल् Paras.	
१ अचारिषम्	अचारिष्व	अचारिष्म	अचालिषम्	अचालिष्व	अचालिष्म
२ अचारीः	अचारिष्टम्	अचारिष्ट	अचालीः	अचालिष्टम्	अचालिष्ट
३ अचारीत्	अचारिष्टाम्	अचारिषुः	अचालीत्	अचालिष्टाम्	अचालिषुः

	वद् Paras.			व्रज् Paras.	
१ अवादिषम्	अवादिष्व	अवादिष्म	अव्राजिषम्	अव्राजिष्व	अव्राजिष्म
२ अवादीः	अवादिष्टम्	अवादिष्ट	अव्राजीः	अव्राजिष्टम्	अव्राजिष्ट
३ अवादीत्	अवादिष्टाम्	अवादिषुः	अव्राजीत्	अव्राजिष्टाम्	अव्राजिषुः

अचारिषम् = अचर् + इष् + अम् = अचार् + इष् + अम्. चर् takes वृद्धि.

Before इष्, the penultimate अ of roots ending in र् and ल् and the two roots, व्रज् and वद् take वृद्धि.

गद् Paras.

१	अगादिषम्	अगादिष्व	अगादिष्म
	अगदिषम्	अगदिष्व	अगदिष्म
२	अगादीः	अगादिष्टम्	अगादिष्ट
	अगदीः	अगदिष्टम्	अगदिष्ट
३	अगादीत्	अगादिष्टाम्	अगादिषुः
	अगदीत्	अगदिष्टाम्	अगदिषुः

अगादिषम् = अगद् + इष् + अम् = अगाद् + इष् + अम्. गद् takes **वृद्धि.**

Before **इष्** Paras. the penultimate **अ** of roots, beginning with a consonant but not ending in **र्** or **ल्** takes **वृद्धि** optionally.

	Paras. ग्रह्			Atm.		
१	अग्रहीषम्	अग्रहीष्व	अग्रहीष्म	अग्रहीषि	अग्रहीष्वहि	अग्रहीष्महि
२	अग्रहीः	अग्रहीष्टम्	अग्रहीष्ट	अग्रहीष्ठाः	अग्रहीषाथाम्	अग्रहीध्वम्
३	अग्रहीत्	अग्रहीष्टाम्	अग्रहीषुः	अग्रहीष्ट	अग्रहीषाताम्	अग्रहीषत

	क्षम् Atm.			व्यय् to go. Paras.		
१	अक्षमिषि	अक्षमिष्वहि	अक्षमिष्महि	अव्ययिषम्	अव्ययिष्व	अव्ययिष्म
२	अक्षमिष्ठाः	अक्षमिषाथाम्	अक्षमिध्वम्	अव्ययीः	अव्ययिष्टम्	अव्ययिष्ट
३	अक्षमिष्ट	अक्षमिषाताम्	अक्षमिषत	अव्ययीत्	अव्ययिष्टाम्	अव्ययिषुः

	जागृ Paras.			हस् Paras.		
१	अजागरिषम्	अजागरिष्व	अजागरिष्म	अहसिषम्	अहसिष्व	अहसिष्म
२	अजागरीः	अजागरिष्टम्	अजागरिष्ट	अहसीः	अहसिष्टम्	अहसिष्ट
३	अजागरीत्	अजागरिष्टाम्	अजागरिषुः	अहसीत्	अहसिष्टाम	अहसिषुः

The vowel of roots ending in **ह् म्** and **य्**, and the roots **ग्रह्, जागृ, हस्** and some others do not take

वृद्धि. They take **गुण**. e. g. **अक्षमिषि.** (No **वृद्धि**). **अजागरिषम्.** (**गुण.**)

277. Third variety with **सिम्** (**सिष्**).

This variety is Parasmaipadi only.

	यम् Paras.			**विरम्** Paras.	
१ अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्म	व्यरंसिषम्	व्यरंसिष्व	व्यरंसिष्म
२ अयंसीः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट	व्यरंसीः	व्यरंसिष्टम्	व्यरंसिष्ट
३ अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिषुः	व्यरंसीत्	व्यरंसिष्टाम्	व्यरंसिषुः

	नम् Paras.			**पा** to protect. Paras.	
१ अनंसिषम्	अनंसिष्व	अनंसिष्म	अपासिषम्	अपासिष्व	अपासिष्म
२ अनंसीः	अनंसिष्टम्	अनंसिष्ट	अपासीः	अपासिष्टम्	अपासिष्ट
३ अनंसीत्	अनंसिष्टाम्	अनंसिषुः	अपासीत्	अपासिष्टाम्	अपासिषुः

अनिट् roots, **यम्**, **रम्**, (when Paras.) **नम्** and the roots ending in **आ** which do not belong to other varieties, take **सिष्**. This variety is **परस्मैपदी** only.

The terminations are the same as of the first variety.

278. Fourth variety, when **स्** (**सिच्**) is dropped.

	भू			**दा**	
१ अभूवम्	अभूव	अभूम	अदाम्	अदाव	अदाम
२ अभूः	अभूतम्	अभूत	अदाः	अदातम्	अदात
३ अभूत्	अभूताम्	अभूवन्	अदात्	अदाताम्	अदुः

The terminations are :—

	Paras.		
१	अम्	व	म
२	स्	तम्	त
३	त्	ताम्	उस्

अभूवम् = अभू + स् + अम् = अभूव् + स् + अम् = अभूव + ० + अम्.

Before vowel terminations the base of भू is भूव्.

अभूत् = अभू + स् + त् = अभू + ० + त् = अभूत्.

Before consonantal terminations the base is भू.

अभूवन् = अभूव् + स् + अन् = अभूव् + ० + अन् = अभूवन्.

In the case of भू अन् is the termination of the 3rd person plural.

अदुः = अदा + स् + उस् = अदा + ० + उस् = अद् + उस् = अदुः.

The preceding आ is dropped before the termination, उस्.

* गा is the substitute for इ in Aorist.

	इ to go.			अधि + इ Paras. to remember.		
१	अगाम	अगाव	अगाम	अध्यगाम्	अध्यगाव	अध्यगाम
२	अगाः	अगातम्	अगात	अध्यगाः	अध्यगातम	अध्यगात
३	अगात्	अगाताम्	अगुः	अध्यगात्	अध्यगाताम्	अध्यगुः

	पा to drink.			स्था		
१	अपाम्	अपाव	अपाम	अस्थाम्	अस्थाव	अस्थाम
२	अपाः	अपातम्	अपात	अस्थाः	अस्थातम्	अस्थात
३	अपात्	अपाताम्	अपुः	अस्थात्	अस्थाताम्	अस्थुः

The root इ 2nd P. (with गा as its substitute), and the roots स्था, पा to drink, भू and the roots दा, धा and some others take this variety.

---

* इणो गा लुङि । २ । ४ । ४५.

279. Fifth variety **स (क्स).**

	Paras. **दिश्**			Atm.	
१ अदिक्षम्	अदिक्षाव	अदिक्षाम	अदिक्षि	अदिक्षावहि	अदिक्षामहि
२ अदिक्षः	अदिक्षतम्	अदिक्षत	अदिक्षथाः	अदिक्षाथाम्	अदिक्षध्वम्
३ अदिक्षत्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्	अदिक्षत	अदिक्षाताम्	अदिक्षन्त

The terminations are :—

	Paras.			Atm.	
१ अम्	व	म	इ	वहि	महि
२ स्	तम्	त	थास्	आथाम्	ध्वम्
३ त्	ताम्	अन्	त	आताम्	अन्त

अदिक्षम् = अदिश् + स + अम् = अदिष् + स + अम् = अदिक् + स + अम् = अदिक् + ष + अम् = अदिक्ष् + अ + अम् = अदिक्ष् + ० + अम् = अदिक्षम्.

The peculiarity of this variety is that there is always **क्ष** in the forms.

The terminations of the Atmanepada are rather peculiar. For **आथाम्** and **आताम्, इथाम्** and **इताम्** were expected as the base ends in **अ** but the forms are with **आथाम्** and **आताम्.**

	द्विष् Paras.			**रुह्** Paras.	
१ अद्विक्षम्	अद्विक्षाव	अद्विक्षाम	अरुक्षम्	अरुक्षाव	अरुक्षाम
२ अद्विक्षः	अद्विक्षतम्	अद्विक्षत	अरुक्षः	अरुक्षतम्	अरुक्षत
३ अद्विक्षत्	अद्विक्षताम्	अद्विक्षन्	अरुक्षत्	अरुक्षताम्	अरुक्षन्

अद्विक्षत् = अद्विष् + स + त् = अद्विक् + स + त् = अद्विक् + ष + त् = अद्विक्षत्.

अरुक्षम् = **अरुह्** + **स** + **अम्** = **अरुढ्** + **स** + **अम्** = **अरुक्** + **स** + **अम्** = **अरुक्** + **ष** + **अम्** = **अरुक्** + **ष्** + ० + **अम्** = **अरुक्षम्**·

अनिट् roots ending in **श्** (except **दृश्**) **ष्** **स्** and **ह्** and having **इ उ ऋ** as penultimate take this variety.

280. Sixth variety with **अ** (**अङ्**).

	गम् Paras.			**लिप्** Paras.	
१ अगमम्	अगमाव	अगमाम	अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम
२ अगमः	अगमतम्	अगमत	अलिपः	अलिपतम्	अलिपत
३ अगमत्	अगमताम्	अगमन्	अलिपत्	अलिपताम्	अलिपन्

	वच् Paras.			**सिच्** Paras.	
१ अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम	असिचम्	असिचाव	असिचाम
२ अवोचः	अवोचतम्	अवोचत	असिचः	असिचतम्	असिचत
३ अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्	असिचत्	असिचताम्	असिचन्

	ख्या Paras.			**अस्** Paras. 4th to throw.	
१ अख्यम्	अख्याव	अख्याम	आस्थम्	आस्थाव	आस्थाम
२ अख्यः	अख्यतम्	अख्यत	आस्थः	आस्थतम्	आस्थत
३ अख्यत्	अख्यताम्	अख्यन्	आस्थत्	आस्थताम्	आस्थन्

वच् has **वोच्**, **ख्या** - **ख्य्** and **अस्** to throw 4th conj. **अस्थ्** as their bases.

अस् 4th Paras. **वच्**, **ख्या**, **लिप्** and **सिच्** take this variety.

अ (**अङ्**) is the sign of this variety. **गुण** or **वृद्धि** is prevented.

Terminations are those of the Imperfect (First Group).

281. Seventh variety with अ (चङ्).

	Paras. चुर्			Atm.	
१ अचूचुरम्	अचूचुराव	अचूचुराम	अचूचुरे	अचूचुरावहि	अचूचुरामहि
२ अचूचुरः	अचूचुरतम्	अचूचुरत	अचूचुरथाः	अचूचुरेथाम्	अचूचुरध्वम्
३ अचूचुरत्	अचूचुरताम्	अचूचुरन्	अचूचुरत	अचूचुरेताम्	अचूचरन्त

श्रि Paras.

१	अशिश्रियम्	अशिश्रियाव	अशिश्रियाम
२	अशिश्रियः	अशिश्रियतम्	अशिश्रियत
३	अशिश्रियत्	अशिश्रियताम्	अशिश्रियन्

श्रि Atm.

१	अशिश्रियि	अशिश्रियावहि	अशिश्रियामहि
२	अशिश्रियथाः	अशिश्रियेथाम्	अशिश्रियध्वम्
३	अशिश्रियत	अशिश्रियेताम्	अशिश्रियन्त

In this variety the roots are reduplicated.

अचूचुरम् = अ + चुर् + अ + अम् = अचुर् + चुर् + अ + अम् = अचुर्चुर् + अ + अम् = अचूचुर् + अ + अम् = अचूचुर् + ० + अम् = अचूचुरम् .

The short vowel in the reduplicative syllable is generally lengthened.

	Paras. कृ			Atm.	
१ अचीकरम्	अचीकराव	अचीकराम	अचीकरे	अचीकरावहि	अचीकरामहि
२ अचीकरः	अचीकरतम्	अचीकरत	अचीकरथाः	अचीकरेथाम्	अचीकरध्वम्
३ अचीकरत्	अचीकरताम्	अचीकरन्	अचीकरत	अचीकरेताम्	अचीकरन्त

अचीकरम् = अ + कृ + अ + अम् = अकर् + अ + अम् = अकर्कर् + अ + अम् = अककर् + अ + अम् = अचकर् + अ + अम् = अचीकर् + अ + अम् = अचीकर् + ० + अम् = अचीकरम् .

अ of the reduplicative syllable is changed to ई.

गण्

१	अजीगणम्	अजीगणाव	अजीगणाम
२	अजीगणः	अजीगणतम्	अजीगणत
३	अजीगणत्	अजीगणताम्	अजीगणन्

Roots of the 10th conjugation, causals and the roots श्रि, द्रु and स्रु take this variety.

Benedictive Mood (आशीर्लिङ्)

282. Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing यास् to those of the Imperfect, dropping its final स् before the स् and त् of the 2nd and 3rd Pers. singulars, and the Atmanepada ones by prefixing स् to the terminations of the Atmanepada Potential and also to the त् and थ् occurring in them.

Terminations therefore are :—

	Paras.			Atm.	
१ यासम	यास्व	यास्म	सीय	सीवहि	सीमहि
२ याः	यास्तम्	यास्त	सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
३ यात्	यास्ताम्	यासुः	सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

Parasmaipada terminations are weak and the Atmanepada are strong. The roots are conjugated in this mood as follows :—

	Paras. नी			Atm.	
१ नीयासम्	नीयास्व	नीयास्म	नेषीय	नेषीवहि	नेषीमहि
२ नीयाः	नीयास्तम्	नीयास्त	नेषीष्ठाः	नेषीयास्थाम्	नेषीध्वम्
३ नीयात्	नीयास्ताम्	नीयासुः	नेषीष्ट	नेषीयास्ताम्	नेषीरन्

नीयासम = नी + यासम् = नीयासम्. **गुण** does not take place as the terminations are weak.

नेषीय = नी + सीय = ने + सीय = ने + षीय. **गुण** takes place as the terminations are strong.

Paras. **बुध् सेट्** Atm.

१ बुध्यासम्	बुध्यास्व	बुध्यास्म	बोधिषीय	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
२ बुध्याः	बुध्यास्तम्	बुध्यास्त	बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्थाम्	बोधिषीध्वम्
३ बुध्यात्	बुध्यास्ताम्	बुध्यासुः	बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

बुध्यासम् = बुध् + यासम् but **बोधिषीय = बुध् + इषीय = बोध् + इषीय. इषीय = इ (इट्) + सीय = इषीय. स्** is changed to **ष्. सीय** or **इषीय** causes **गुण.**

जि Paras. **श्रु** Paras.

१ जीयासम्	जीयास्व	जीयास्म	श्रूयासम्	श्रूयास्व	श्रूयास्म
२ जीयाः	जीयास्तम्	जीयास्त	श्रूयाः	श्रूयास्तम्	श्रूयास्त
३ जीयात्	जीयास्ताम्	जीयासुः	श्रूयात्	श्रूयास्ताम्	श्रूयासुः

जीयासम् - श्रूयासम्— Ending **इ** or **उ** of a root is lengthened in the Parasmaipada. It will be observed that generally in the Benedictive Parasmaipada, the same changes in the root take place as before the **य** of the Passive. Compare **जीयते** Pass. **जीयात्** Bened.

Paras. **कृ** Atm.

१ क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म	कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि
२ क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त	कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीध्वम्
३ क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः	कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्

क्रियासम् = कृ + यासम् = क्रि + यासम्. ऋ of कृ is changed to रि as in the Passive. Refer Sect. 227 f.

* कृषीय = कृ + सीय = कृ + षीय. ऋकारान्त roots do not take गुण in the Atmanepada.

	स्मृ Paras.			तॄ Paras.	
१ स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म	तीर्यासम्	तीर्यास्व	तीर्यास्म
२ स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त	तीर्याः	तीर्यास्तम्	तीर्यास्त
३ स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः	तीर्यात्	तीर्यास्ताम्	तीर्यासुः

स्मर्यात् – For गुण Refer Sect. 227 f.

तीर्यात् – For ईर् Refer Sect. 227 g.

	पॄ Paras.			भू Paras.	
१ पूर्यासम्	पूर्यास्व	पूर्यास्म	भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म
२ पूर्याः	पूर्यास्तम्	पूर्यास्त	भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त
३ पूर्यात्	पूर्यास्ताम्	पूर्यासुः	भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः

पूर्यात् Refer Sect. 227 g.

283. The following are the weak bases.

Roots ending in आ and those reduced to आ, substitute ए in the Benedictive Paras.

(a) दा – देयात्. धा – धेयात्. पा – to drink पेयात्; but पा to protect पायात् स्था – स्थेयात्. हा – हेयात्. गै – गेयात्.

(b) ग्रह् – गृह्यात्. प्रच्छ् – पृच्छ्यात्. यज् – इज्यात्. वच् – उच्यात्. वद् – उद्यात्. वह् – उह्यात्. व्यध् – विध्यात्. स्वप् – सुप्यात्. ह्वे – हूयात्.

---

* उ३श्व । १ । २ । १२.

These roots take संप्रसारण. Refer Sect. 227, i.

(c) शास् - शिष्यात्. Refer to Sect. 200, Potential.

(d) खन् - खन्यात् - खायात्. आ is optionally substituted for the final अन् of खन्. Refer Sect. 227 k.

Causals

Formation of a causal base

284. Roots of the 10th Conjugation and Causals are called णिजन्त roots, i. e. णिच्* is added on to them before they are conjugated. Of this णिच् ण् and च् are elided but this ण् of णिच् causes the वृद्धि of the final vowel and the penultimate अ and the गुण of the penultimate इ, उ, ऋ and ऌ (short). e. g. चुर् + इ (णिच्) = चोर् + इ = चोरि (10th conj.); तड् + इ (णिच्) = ताड् + इ = ताडि (10th conj.) ; भू + इ (णिच्) = भौ + इ = भाव् + इ = भावि (causal of भू). चोरि, ताडि and भावि are therefore णिजन्त roots. These णिजन्त roots are then regarded as the roots of the first conjugation. Therefore अ, the sign of the first conjugation is added on to them before the personal terminations are applied. e. g.

(1) चोरि + अ + ति = चोरे + अ + ति = चोरय् + अ + ति = चोरयति.

(2) ताडि + अ + ति = ताडे + अ + ति = ताडय् + अ + ति = ताडयति.

---

* सत्याप ······ चुरादिभ्यो णिच् । हेतुमति च । ३ । १ । २५, २६.

(3) भावि + अ + ति = भावे + अ + ति = भावय् + अ + ति = भावयति.

Note (1) — These णिजन्त roots end in इ and will therefore be conjugated like जि to conquer I P.

Note (2)—अय is the sign of the 10th conjugation and causal. But it will now be clear that अय is made up of इ (णिच्) + अ (शप्, the sign of the 1st conjugation). This अ, causes the गुण of the final इ उ ऋ ऌ short or long and of the penultimate short. Therefore this इ of णिच् is changed to ए when followed by अ, the sign of the first conjugation. Now this ए, being followed by अ, a vowel, is changed to अय्. To this अय्, अ the sign, is added and therefore it is अय, the sign of the 10th conjugation.

सार्वधातुक forms

285.

(a) ×दापयति from दा to give. दा + णिच् = दा + प् (पुक्) + णिच् = दापि + अ + ति = दापे + अ + ति = दापय् + अ + ति.

×अर्पयति from ऋ to get. ऋ + णिच् = ऋ + प् (पुक्) + णिच् = अर्पि (गुण ‡) + अ + ति = अर्पे + अ + ति = अर्पय् + अ + ति.

× अर्ति ······ आतां पुग्णौ । ७ । ३ । ३७.

‡ पुगन्त ······ च । ७ । ३ । ८६.

× ह्रेपयति from ह्री to be ashamed. ह्री + णिच् = ह्री + प् (पुक्) + इ (णिच्) = ह्रे (गुण §) प् + इ = ह्रेपि + अ + ति = ह्रेपे + अ + ति = ह्रेपय् + अ + ति.

Rule :—Roots ending in आ, ऋ and ह्री add on प् (पुक्) before णिच्.

(b) गापयति from गै to sing. गै + णिच् = गा + णिच् = गा + प् (पुक्) + इ (णिच्) = गापि + अ + ति = गापे + अ + ति = गापय् + अ + ति.

Rule :—Roots ending in ए, ओ, ऐ and औ substitute आ for their vowel and then the roots take the augment प् (पुक्).

(c) क्षपयति from क्षै to waste. क्षै + णिच् = क्षा + णिच् = क्षा + प् (पुक्) + णिच् = क्षापि = क्षपि + अ + ति = क्षपे + अ + ति = क्षपय् + अ + ति.

Rule :—क्षै shortens the आ necessarily.

स्नापयति – स्नपयति, प्रस्नापयति.

Rule :—स्ना when without an उपसर्ग optionally shortens its आ.

(d) जापयति from जि to conquer.

क्रापयति from क्री to buy.

अध्यापयति from इ with अधि to study=अधि + इ + णिच् = अधि + आ + णिच् = अधि + आ + प् (पुक्) + णिच् = अध्याप् + इ.

× Refer foot-note × on page 195.

§ पुगन्त ······ च । ७ । ३ । ८६.

Rule:—जि, क्री and इ with अधि substitute आ for their vowel before प् (पुक्) is added before णिच्.

(e) ×पाययति from पा to drink.

×पालयति from पा to protect.

Rule :—पा takes the augment य् (युक्) when meaning to drink and ल् (लुक्) when meaning to protect.

(f) कथयति-घटयति from कथ् and घट्.

Rule :—कथ्, गण्, रच्, प्रथ्, घट्, व्यय्, नम्, जन्, ज्वल् and some other roots do not take वृद्धि substitute before णिच्.

(g) गमयति - from इ to go and also from गम् to go.

(h) ‖ रोहयति-रोपयति.

Rule:—रुह् substitutes प् or ह् optionally.

(i) *प्रीणयति from प्री
धूनयति from धू

न् (नुक्) is added on to प्री and धू before णिच्.

(j) भाययति- भापयते- भीषयते from भी.

(k) † रम्भयति-ते, लम्भयति-ते रभ् and लभ् insert a nasal after the vowel.

(l) घातयति from हन्.

× शाच्छा ...... पांयुक् । ७ । ३ । ३७. × पातेर्णौलुग्वक्तव्यः ।

‖ रुहः पोऽन्यतरस्याम् । ७ । ३ । ४३.

* धूञ्प्रीञोर्नुग्वक्तव्यः ।

† रभेरशब्लिटोः । लभेश्च । ७ । १ । ६३, ६४

आर्धधातुक forms of the 10th Conjugation and Causals

286. General Rule:— Roots of the 10th Conjugation and Causals are सेट्.

I (a) ताडयिष्यति, ताडयितास्मि, ताडयितुम्, ताडयितव्य, ताडयित्वा.

ताडयिष्यति = ताडि (णिजन्त) + इष्य + ति = ताडे + इष्य + ति = ताडय् + इष्य + ति = ताडयिष्यति. Similarly ताडयितास्मि etc.

(b) स्थापयिष्यति, स्थापयितास्मि, स्थापयितुम्, स्थापयितव्य, स्थापयित्वा.

स्थापयिष्यति=स्थापि (णिजन्त) + इष्य + ति = स्थापे + इष्य + ति = स्थापय् + इष्य + ति = स्थापयिष्यति. Similarly स्थापयितास्मि etc.

Note:—इष्य, इतास्, इतुम्, इतव्य, इत्वा–These terminations are strong and therefore cause गुण of इ (णिच्). Refer the table in the Appendix. 4.

II (a) ताड्यते = ताडि (णिजन्त) + य + ते = ताड् + ० + य + ते = ताड्यते

(b) स्थाप्यते = स्थापि (णिजन्त) + य + ते = स्थाप् + ० + य + ते = स्थाप्यते

* णिच् is dropped before the य of the Passive.

---

* णेरनिटि । ६ । ४ । ५१.

III (a) ताडित-ताडितवत् = ताडि (णिजन्त) + इत = ताड् + इ (णिच्) + त = ताड् + ० + इत = ताडित. Similarly ताडितवत्.

(b) स्थापित-स्थापितवत् - स्थापित = स्थापि (णिजन्त) + इत = स्थाप् + इ (णिच्) + इत = स्थाप् + ० + इत = स्थापित. Similarly स्थापितवत्

* णिच् is dropped before इत and इतवत्.

IV (a) संताड्य = संताडि (णिजन्त) + ल्यप् = संताड् + इ (णिच्) + य (ल्यप्) = संताड् + ० + य = संताड्य.

(b) संस्थाप्य = संस्थापि (णिजन्त)+ल्यप् = संस्थाप् +इ (णिच्) + य (ल्यप्) = संस्थाप् + ० + य = संस्थाप्य.

× णिच् is dropped before the य of the Indeclinable past participle.

(c) विगणय्य = विगणि (णिजन्त) + ल्यप् = विगण् + णिच् + य = विगण् + अय् + य (ल्यप्) = विगणय्य.

‡ णिच् is substituted by अय्, if this णिच् is preceded by a short vowel.

(d) प्राप्य-प्रापय्य-‡ णिच् is optionally dropped in the case of आप्

Desideratives (सन्नन्त)

287. (A) The termination स (सन्) is added on to the root to express desire. The root is then

---

* निष्ठायां सेटि । ६ । ४ । ५२.

× णेरनिटि । ६ । ४ । ५१.

‡ ल्यपि लघुपूर्वात् । ६ । ४ । ५६ and विभाषाऽऽपः । ६ । ४ । ५७.

reduplicated according to the general rules of doubling. But before सन् the अ in the reduplicative syllable is changed to इ. To this सन्नत base अ (शप्) is added on in the conjugational tenses and moods. इ (इट्) is to be prefixed to this स if the root is सेट्. e. g. पिपठिषति, he desires to learn from पठ् (सेट्) पिपठिषति = पठ + इट् + सन् = पठ् पठ् + इट् सन् = पपठ् + इस = पिपठ् + इष = पिपठिष् + अ + अ (शप्) + ति = पिपठिष् + ० + अ + ति = पिपठिषति. Here अ is dropped as in हसन्ति. (Sect. 154.)

The adding of सन् to the root is optional. The idea may also be expressed by a sentence e. g. रामः पिपठिषति or पठितुम् इच्छति.

स् with इ (इट्) as the prefix is strong and without इ (इट्) is weak. i. e. इष is strong and स is weak.

Before इष final vowel or the penultimate short of roots take गुण.

(B) (a) गन्तुमिच्छति–जिगमिषति—गम् Paras. is सेट् before the termination स्य and सन् e. g. गमिष्यति.

(b) भवितुमिच्छति-बुभूषति
ग्रहीतुमिच्छति-जिघृक्षति
गूहितुमिच्छति–जुघुक्षति

Roots ending in उ or ऊ and the roots ग्रह् and गुह् do not admit इ (इट्) in the Desiderative. ग्रह् takes संप्रसारण.

(c) प्रष्टुमिच्छति-पिपृच्छिषति प्रच्छ् is सेट् in the Desiderative. प्रच्छ् and स्वप् take संप्रसारण.
स्वप्तुमिच्छति-सुषुप्सति

(d) कर्तुमिच्छति-चिकीर्षति Roots ending in a vowel lengthen it when the स does not take the prefix इ (इट्). ज् of जि is changed to ग् after the reduplicative syllable, the ह् of हन् to घ् and च् of चि to क् optionally. Compare also the forms of जि and चि (Sect. 263) in the Perfect. हन् lengthens its अ also.
जेतुमिच्छति-जिगीषति
हन्तुमिच्छति-जिघांसति
चेतुमिच्छति-चिचीषति
चिकीषति

(e) दातुमिच्छति-दित्सति The roots दा, धा, मा, रभ्, लभ् and पत् change the vowel in them to इ and आप् to ई and the reduplicative syllable in them is dropped.
धातुमिच्छति-धित्सति
मातुमिच्छति-मित्सति
रब्धुमिच्छति-रिप्सते
लब्धुमिच्छति-लिप्सते
पतितुमिच्छति-पित्सति
आप्तुमिच्छति-ईप्सति

Frequentatives or Intensives

288. These are formed from a root belonging to any conjugation, except the 10th, containing one syllable and beginning with a consonant. The verbs, so formed, denote that the subject of the verb performs the action or undergoes the

state expressed by the original root either (1) Frequently or (2) Intensively. e. g. रामः पापच्यते, रामः पुनः पुनः पचति, Rama cooks again and again. सूर्यः जाज्वल्यते, सूर्यः भृशम् (अतिशयेन) ज्वलति. The sun shines with great intensity. From चुर् no frequentative can be had because it is a root of the 10th Conjugation nor from जागृ because it contains 2 vowels nor from ईक्ष् as it begins with a vowel. In these cases we can only say, रामः पुनः पुनः चोरयति, भृशम् जागर्ति ईक्षते वा.

The derivation may take place in either of the 2 ways. In the 1st the frequentative termination is present and in the 2nd it is dropped. In each case the root must first be reduplicated. The reduplicative syllable may also undergo some changes. The bases are conjugated in all the tenses and moods.

289. First kind देदीप्यते (आत्मनेपदि).

In this variety य is added on to the root. This य is weak. Hence the vowel in the root is not gunated.

(a) दीप्–पुनः पुनः अतिशयेन वा दीप्यते देदीप्यते
भू– ,, ,, ,, ,, भवति बोभूयते
इ, ई उ or ऊ in the reduplicative syllable takes गुण.

(b) पच्–पापच्यते अ in the reduplicative syllable
ज्वल्–जाज्वल्यते is lengthened.

(c) जि-जेजीयते नु-नोनूयते	Final इ or उ of a root is lengthened.
(d) कृ-चेक्रीयते But	Final ऋ, not preceded by a conjunct is changed to रि and then lengthened.
स्मृ-सास्मर्यते	स्मृ takes गुण.
(e) कॄ-चेकीर्यते पॄ-पोपूर्यते	Final ॠ is changed to इर् or उर् as in the Passive and then lengthened. cf. Sect. 227 g.
(f) दा to give देदीयते धा to hold देधीयते मा to measure मेमीयते स्था to stand तेस्थीयते पा to drink पेपीयते हा to abandon जेहीयते घ्रा to smell जेघ्रीयते	The vowel in these roots is changed to ई.
(g) छो to cut चाच्छायते	Roots, ending in ए ओ ऐ औ, change their final to आ.
(h) भञ्ज्-बाभज्यते रञ्ज्-राज्यते	The penultimate nasal in these root is dropped.

नन्द् (नदि) नानन्द्यते-इदितो नुम् धातोः । ७ । १ । ५८.

(i) स्वप्-सोसुप्यते	These roots take संप्रसारण. Refer sect. 227 i.
ग्रह्-जागृह्यते	
(j) शास्-शेशिष्यते दिव-देदीव्यते	शास् becomes शिस् and दिव lengthens its vowel.

(k) भ्रम् बम्भ्रम्यते जप्-जञ्जप्यते दह्-दन्दह्यते	These roots insert a nasal between the reduplicative syllable and the root.
जन् जञ्जन्यते or जाजन्यते	जन् has 2 forms, one with the lengthening of अ and the other with a nasal inserted.
(l) स्रंस्-सनीस्रस्यते पत्-पनीपत्यते	In some roots instead of अ being lengthened नी is inserted after the reduplicative syllable.
(m) वृत्-वरीवृत्यते प्रच्छ्-परीपृच्छ्यते	In some cases री is inserted after the reduplicative syllable.

Second Kind बोभोति (Parasmaipadi only)

290. In this variety य is dropped. The base is formed by reduplication as before. A verb is Parasmaipadi only. In the Conjugational tenses and moods (सार्वधातुक) the frequentative base is conjugated as if it were the root of the 3rd Conjugation. e. g. भू - बोभू + मि = बोभोमि. बोभो is a strong base. बोभूतः=बोभू+तः. बोभू weak base. बोभुवति = बोभू + अति = बो + भुव् + अति. ऊ is changed to उव् before a vowel weak termination. Refer साध्नुवन्ति Sect. 164.

In this variety ई is optionally prefixed to (1) the Singulars of the Present (2) 2nd and 3rd Pers. Singulars of the Imperfect and 3rd Pers. Sing. of the Imperative Forms.

Present			Imperfect		
बोभोमि बोभवीमि	बोभूवः	बोभूमः	अबोभवम्	अबोभूव	अबोभूम
बोभोषि बोभवीषि	बोभूथः	बोभूथ	अबोभोः अबोभवीः	अबोभूतम्	अबोभूत
बोभोति बोभवीति	बोभूतः	बोभुवति	अबोभोत् अबोभवीत्	अबोभूताम्	अबोभुवुः

Imperative			Potential		
बोभवानि	बोभवाव	बोभवाम	बोभूयाम्	बोभूयाव	बोभूयाम
बोभूहि	बोभूतम्	बोभूत	बोभूयाः	बोभूयातम्	बोभूयात
बोभोतु बोभवीतु	बोभूताम्	बोभुवतु	बोभूयात्	बोभूयाताम्	बोभूयुः

Nominal Roots

291. These are so called because they are formed from nouns by the addition of certain terminations. These terminations are added to nouns in various senses. e. g. (1) desiring, (2) acting like, (3) regarding as. e. g. **पुत्रम् आत्मनः इच्छति पुत्रीयति,** He wishes a son for himself. Herein the termination **य** is added to **पुत्र**, a noun. Similarly **विष्णूयति द्विजम्** He considers the Brahmin as Vishnu. **कवीयति,** He thinks himself to be a poet. These nouns together with the terminations are then called Nominal roots and treated as the roots of the First Conjugation. These roots end in **अ** and hence the rule of dropping the preceding **अ** will have to be applied in these cases. The roots will be

conjugated in all the tenses and moods as other roots. But these are generally used in the Present tense only. There are 6 varieties of these according to the different terminations added on to them. पुत्रीयति is thus explained—

पुत्र + य + अ + ति = पुत्र् + अ + य + अ + ति = पुत्र् + ई + य + अ + ति = पुत्रीय + अ + ति = पुत्रीय् + अ + अ + ति = पुत्रीय् + ० + अ + ति = पुत्रीयति.

* I Variety with यं (क्यच्) Parasmaipada.

(य) in the sense of desiring for oneself.

(a) पुत्रीयति — ई is substituted for अ or आ.

(b) विष्णूयति
(c) कवीयति — Ending इ or उ is lengthened.

(d) प्रासादीयति कुट्याम् भिक्षुः The beggar thinks his hut a palace.

(e) कुटीयति प्रासादे राजा The King in the palace thinks himself to be in the hut.

× II Variety with य (क्यङ्) Atmanepadi only य is added to a word expressing उपमान, standard of comparison.

(a) कृष्णायते—कृष्णः इव आचरति, He acts like कृष्ण.
भीमायते—भीमः इव आचरति He acts like भीम.
शब्दायते—शब्दं करोति.

---

* सुपआत्मनः क्यच् । ३ । १ । ८.

× उपमानादाचारे । ३ । १ । १०.

सुदिनायते—
दुर्दिनायते—
पण्डितायते—He thinks himself to be a Pandit, while he is not so.

गगनायते ⎱ In these instances अ of the base is
तरुणायते ⎰ lengthened.

(b) सपत्नायते, सपत्नीयते or सपतायते. She acts like a co-wife.

Difference between the First and Second variety :—In the first ई is substituted for अ or आ and the forms are Parasmaipadi while in the Second the ending अ is lengthened and the forms are Atmanepadi.

× III Variety with य (क्यष्) Paras. Atm.

लोहितायति-ते-Becomes red.

पटपटायते—He utters the sound पटपट.

This variety is applied to लोहित and other words and the words imitating inarticulate sounds.

* IV Variety with काम्य.

पुत्रकाम्यति—He desires for a son.

यशस्यकाम्यति—He wishes for fame.

V Variety with इ (णिङ्) Atm. and Paras.

+(a) उत्पुच्छयते—Raises the tail.

× लोहितादिडाज्भ्यः क्यष् । ३ । १ । १३.

* काम्यच । ३ । १ । ९.

+ पुच्छभाण्डचीवराण्णिङ् । ३ । १ । २०.

सम्भाण्डयते – Collects the vessels.
सञ्चीवरयते—Collects their tattered clothes. These 3 forms are Atmanepadi.

†(b) मिश्रयति अन्नम् दध्ना—He mixes boiled rice with curds.
लवणयति व्यञ्जनम्—Mixes salt with condiments. These forms are Parasmaipadi.

(c) उत्पुच्छयते is thus explained—उत्पुच्छ + इ (णिङ्) = उत्पुच्छ् + अ + इ = उत्पुच्छ् + ० + इ = उत्पुच्छि. Now to this अकारान्त base add अ, the sign of the I Conjugation. Ending इ will take गुण, as – उत्पुच्छि + अ = उत्पुच्छे + अ = उत्पुच्छय् + अ + अ + ते = उत्पुच्छय् + ० + अ + ते = उत्पुच्छयते.

(d) वीणया उपगायति – उपवीणयति = उपवीणा + णि + अ + ति = उपवीण् + इ + अ + ति = उपवीण् + ए + अ + ति = उपवीण् + अय् + अ + ति = उपवीणयति.

(e) सत्यापयति, अर्थापयति, वेदापयति } सत्यम् करोति आचष्टे वा। आप् (आपुक्) is added on to सत्य, अर्थ and वेद् before णिच्.

×VI Variety with क्विप् (क्विप् = ०)

(a) कृष्णति—He acts like कृष्ण. = कृष्ण + क्विप् + अ + ति = कृष्ण + ० + अ + ति = कृष्ण् + ० + अ + ति = कृष्ण् + ० + अ + ति = कृष्णति.

(b) कवयति—He acts like a poet = कवि + क्विप् + अ + ति = कवि + ० + अ + ति = कवे + अ + ति = कवय् + अ + ति = कवयति.

---

† मुण्डमिश्र ······ स्तेभ्यो णिच् । ३ । १ । २१.
× सर्वप्रातिकेभ्यः क्विप् वा वक्तव्यः ।

CHAPTER VIII

Participles कृदन्तs

Difference between Finite verbs (आख्यात) and Participles (कृदन्त).

292. So far we have seen that Personal terminations are added on to roots and the root forms, thus formed are called Finite verbs (क्रियापद). e. g. In सरति, ति is the Personal termination. Now we pass on to such forms of roots in which, other terminations than Personal are added on to them. Such forms are called Participles (धातुसाधित). Most of these forms are nouns and adjectives and hence declinable. e. g. कृतः, कृता, कृतम्; गमनम् गमने गमनानि. Others are indeclinable. e. g. कृत्वा, कर्तुम्. Personal terminations added to roots are called तिङ् and others कृत्* by पाणिनि. Hence Finite verbs are called तिङन्त as distinguished from other root forms, which are called कृदन्त.

Present Participles, Active and their declension

293. Active Present Participles are formed by adding अत् (शतृ) to the base i. e. by putting the Conjugational sign after the root and then adding

* कृदतिङ् । ३ । १ । ९३.

अत्. e. g. वद् + अ (वद is the base) + अत्. वद् + अ + अत् = वद् + ० + अत् = वदत्. गम् + अ = गच्छ् + अ = (गच्छ is the base) + अत् = गच्छ् + ० + अत् = गच्छत्. (Preceding अ is dropped before a termination beginning with अ).

I Conj. बुध् + अ + अत् = बोध् + अ + अत् = बोध् + ० + अत् = बोधत्.

IV Conj. नृत् + य + अत् = नृत् + य् + अ + अत् = नृत् + य् + ० + अत् = नृत्यत्.

VI Conj. विश् + अ + अत् = विश् + ० + अत् = विशत्.

X Conj. चुर् + अय् + अ + अत् = चोर् + अय् + अ + अत् = चोर् + अय् + ० + अत् = चोरयत्.

294. In the case of the remaining Conjugations अत् is a weak termination. So the stopping of गुण or the change of इ ई and उ ऊ to इय् and उव्, the dropping of अ of अस् 2nd Conj. will also take place in these forms. In short अत् will be added to a weak base.

II Conj. { अस् + ० + अत् = ० स् + ० + अत् = सत्
अद् + ० + अत् = अद् + ० + अत् = अदत्

III Conj. भृ + अत् = बिभृ + अत् = बिभ्रत्

V Conj. { चि + नु + अत् = चिन्वत्
आप् + नु + अत् = आप् + नुव् + अत्=आप्नुवत्

VII Conj. भिद् + अत् = भिन्द् + अत् = भिन्दत्

VIII Conj. { तन् + उ + अत् = तन् + व् + अत् = तन्वत्
कृ + उ + अत् = कुर् + उ + अत् = कुर् + व् + अत् = कुर्वत्

IX Conj. { अश् + ना + अत् = अश + न् + अत् = अश्नत्
बन्ध् + ना + अत् = बध् + न् + अत् = बध्नत्.

Declension, Masculine

295. Present Participles ending in अत् have a न् prefixed to त् of अत् i. e. the base is वद् + अन् त्, when स्, औ, अस्, अम् and औ, the first five terminations of the Masc. are to be added. e. g.

वदत् + स् = वदन् त् + स् = वदन् (त् and स् being dropped to avoid a conjunct.)

वदत् + औ = वदन् त् + औ = वदन्तौ
वदत् + अस् = वदन् त् + अस् = वदन्तः
वदत् + अम् = वदन् त् + अम् = वदन्तम्
वदत् + औ = वदन् + त् + औ = वदन्तौ

In other cases terminations are added by observing the general rules of Sandhi.

वदत् Masc.

प्र.	वदन्	वदन्तौ	वदन्तः
द्वि.	वदन्तम्	वदन्तौ	वदतः
तृ.	वदता	वदद्भ्याम्	वदद्भिः
च.	वदते	वदद्भ्याम्	वदद्भ्यः
पं.	वदतः	वदद्भ्याम्	वदद्भ्यः
ष.	वदतः	वदतोः	वदताम्
स.	वदति	वदतोः	वदत्सु
सं.	वदन्	वदन्तौ	वदन्तः

Similarly नृत्यन् नृत्यन्तौ नृत्यन्तः; चोरयन् चोरयन्तौ चोरयन्तः; शक्नुवन् शक्नुवन्तौ शक्नुवन्तः; बध्नन् बध्नन्तौ बध्नन्तः. Mark – भवत् Present Participle of भू is declined similarly as भवन् भवन्तौ भवन्तः, and not

भवान् भवन्तौ भवन्तः, which are the forms of भवत्, your honour (Pronoun).

Declension of the Present Participle of III Conjugation is given separately.

Feminine

296. In the Feminine ई is added after अत् but while doing that न् is to be prefixed to त् as in the Masculine before all the terminations and not only before the first five as in the Masculine.

(a) This न् is necessarily prefixed in the following Cases.

I वदत् + ई = वदन् त् + ई = वदन्ती
IV नृत्यत्+ ई = नृत्यन् त् + ई = नृत्यन्ती
X चोरयत्+ई=चोरयन् त् + ई = चोरयन्ती

(b) न् is optionally prefixed in the following :-

VI विशत् + ई = विशन् त् + ई = विशन्ती or विशती
II यात् + ई = यान् त् + ई = यान्ती or याती

(न् is optionally prefixed to आकारान्त roots of the II Conjugation and to the roots of the VI).

(c) न् is not prefixed in the following :—

II { जाग्रत् + ई = जाग्रती
{ सत् + ई = सती
III बिभ्रत् + ई = बिभ्रती
V { चिन्वत् + ई = चिन्वती
{ आप्नुवत् + ई = आप्नुवती
VII भुञ्जत् + ई = भुञ्जती

VIII { तन्वत् + ई = तन्वती
{ कुर्वत् + ई = कुर्वती

IX बध्नत् + ई = बध्नती

297. Femine Present Participles are declined like नदी.

(a) वदन्ती

प्र.	वदन्ती	वदन्त्यौ	वदन्त्यः
द्वि.	वदन्तीम्	वदन्त्यौ	वदन्तीः
तृ.	वदन्त्या	वदन्तीभ्याम्	वदन्तीभिः
च.	वदन्त्यै	वदन्तीभ्याम्	वदन्तीभ्यः
पं.	वदन्त्याः	वदन्तीभ्याम्	वदन्तीभ्यः
ष.	वदन्त्याः	वदन्त्योः	वदन्तीनाम्
स.	वदन्त्याम्	वदन्त्योः	वदन्तीषु
सं.	वदन्ति	वदन्त्यौ	वदन्त्यः

(b) कुर्वती

प्र.	कुर्वती	कुर्वत्यौ	कुर्वत्यः
द्वि.	कुर्वतीम्	कुर्वत्यौ	कुर्वतीः
तृ.	कुर्वत्या	कुर्वतीभ्याम्	कुर्वतीभिः
च.	कुर्वत्यै	कुर्वतीभ्याम्	कुर्वतीभ्यः
पं.	कुर्वत्याः	कुर्वतीभ्याम्	कुर्वतीभ्यः
ष.	कुर्वत्याः	कुर्वत्योः	कुर्वतीनाम्
स.	कुर्वत्याम्	कुर्वत्योः	कुर्वतीषु
सं.	कुर्वति	कुर्वत्यौ	कुर्वत्यः

Decline similarly जाग्रती, सती, विशती.

Neuter

298. In the Neuter न् is to be prefixed to the plural terminations of N. V. Ac. necessarily and

optionally in the dual. न् is necessarily prefixed to त् in I, IV and X and optionally in VI and in II to roots ending in आ.

(a) वदत्

प्र.	वदत्	वदन्ती	वदन्ति
द्वि.	वदत्	वदन्ती	वदन्ति
तृ.	वदता	वदद्भ्याम्	वदद्भिः
च.	वदते	वदद्भ्याम्	वदद्भ्यः
पं.	वदतः	वदद्भ्याम्	वदद्भ्यः
ष.	वदतः	वदतोः	वदताम्
स.	वदति	वदतोः	वदत्सु
सं.	वदत्	वदन्ती	वदन्ति

Decline similarly Present Participles of I, IV and X. e. g. धावत्, नृत्यत्, चोरयत्.

Neuter Present Participles of the VI and of II ending in आ are declined as below.

(b) विशत् Neuter

प्र.	विशत्	विशती-विशन्ती	विशन्ति
द्वि.	विशत्	विशती-विशन्ती	विशन्ति
तृ.	विशता	विशद्भ्याम	विशद्भिः
च.	विशते	विशद्भ्याम्	विशद्भ्यः
पं.	विशतः	विशद्भ्याम्	विशद्भ्यः
ष.	विशतः	विशतोः	विशताम्
स.	विशति	विशतोः	विशत्सु
सं.	विशत्	विशती-विशन्ती	विशन्ति

(c) यात् Neuter

प्र.	यात्	याती-यान्ती	यान्ति
द्वि.	यात्	याती-यान्ती	यान्ति
तृ.	याता	याद्भ्याम्	याद्भिः
च.	याते	याद्भ्याम्	याद्भ्यः
पं.	यातः	याद्भ्याम्	याद्भ्यः
ष.	यातः	यातोः	याताम्
स.	याति	यातोः	यात्सु
सं.	यात्	याती-यान्ती	यान्ति

Present Participles Neuter of the II, III, V, VII, VIII and IX are declined as below :—

(d) कुर्वत् Neuter

प्र.	कुर्वत्	कुर्वती	कुर्वन्ति
द्वि.	कुर्वत्	कुर्वती	कुर्वन्ति
तृ.	कुर्वता	कुर्वद्भ्याम्	कुर्वद्भिः
च.	कुर्वते	कुर्वद्भ्याम्	कुर्वद्भ्यः
पं.	कुर्वतः	कुर्वद्भ्याम्	कुर्वद्भ्यः
ष.	कुर्वतः	कुर्वतोः	कुर्वताम्
स.	कुर्वति	कुर्वतोः	कुर्वत्सु
सं.	कुर्वत्	कुर्वती	कुर्वन्ति

Future Participles as भविष्यत् and करिष्यत् are declined like वदत् in the Masc. and like विशत् in the Feminine and Neuter.

III Conjugation

299. न् is not prefixed to त् of अत्, of Present Participles of III Conj. in the Masculine and Feminine. In the Neuter it is optionally inserted in the plural forms of N. V. and Ac.

(a) **ददत्** Masc.

प्र.	ददत्	ददतौ	ददतः
द्वि.	ददतम्	ददतौ	ददतः
तृ.	ददता	ददद्भ्याम्	ददद्भिः
च.	ददते	ददद्भ्याम्	ददद्भ्यः
पं.	ददतः	ददद्भ्याम्	ददद्भ्यः
ष.	ददतः	ददतोः	ददताम्
स.	ददति	ददतोः	ददत्सु
सं.	ददत्	ददतौ	ददतः

(b) **ददती** Fem.

प्र.	ददती	ददत्यौ	ददत्यः
द्वि.	ददतीम्	ददत्यौ	ददतीः
तृ.	ददत्या	ददतीभ्याम्	ददतीभिः
च.	ददत्यै	ददतीभ्याम	ददतीभ्यः
पं.	ददत्याः	ददतीभ्याम्	ददतीभ्यः
ष.	ददत्याः	ददत्योः	ददतीनाम्
स.	ददत्याम्	ददत्योः	ददतीषु
सं.	ददति	ददत्यौ	ददत्यः

(c) **ददत्** Neuter

प्र.	ददत्	ददती	ददति–ददन्ति
द्वि.	ददत्	ददती	ददति–ददन्ति
तृ.	ददता	ददद्भ्याम्	ददद्भिः
च.	ददते	ददद्भ्याम्	ददद्भ्यः
पं.	ददतः	ददद्भ्याम्	ददद्भ्यः
ष.	ददतः	ददतोः	ददताम्
स.	ददति	ददतोः	ददत्सु
सं.	ददत्	ददती	ददति–ददन्ति

Decline similarly बिभ्रत्, जहत्, शासत्, चकासत्, दरिद्रत्, जाग्रत्, दिव्यत् etc.

Present Participles Atmanepada

300. Active Present Participles, Atmanepadi are formed by adding the terminations मान and आन.

(a) मान is added in the following cases :—

I वृत् + अ + मान = वर्त् + अ + मान = वर्तमान
IV नृत् + य + मान = नृत्यमान
VI मृ + अ + मान = म्रिय् + अ + मान = म्रियमाण
X अर्थ् + अय + मान = अर्थयमाण

(b) आन is added in the following cases. आन is weak and hence will be added to the weak bases.

II (a) शी + ० + आन = शे + ० + आन = शय् + ० + आन = शयान. (शी takes गुण even before weak terminations.

(b) दुह् + ० + आन = दुहान
III भृ + आन = बिभृ + आन = बिभ्राण
V चि + नु + आन = चिन्वान
VII रुध् + आन = रुन् + ध् + आन = रुन्धान
VIII (a) मन् + उ + आन = मन्वान
(b) कृ + उ + आन = कुर् + उ + आन = कुर्वाण
IX ग्रह् + ना + आन = गृह् + न् + आन = गृह्णान

Exceptions —

(1) आस् to sit. Atm. has आसीन.
(आस् + ० + आन = आस् + ईन).

(2) अधि + इ to study (Atm.) has अधीयान.
(अधि + इ = अधी = अधीय् + आन = अधीयान. Refer Sect. 198).

Declension

Present Participles Atmanepada are declined like देव in the Masc. and like वन् in the Neuter. In the Feminine आ, the Feminine termination, is first added to the form and then declined like रमा. वर्तमान + आ = वर्तमाना.

Present Participles, Passive

301. Present Participles, Passive, are formed by adding मान to the Passive base i. e. by putting य the sign of the Passive, after the root and then adding the termination, मान. The root will undergo the changes which it takes before the य of the Passive (Refer Sect. 227). Passive includes Impersonal also.

I (a) गम् + य + मान = गम्यमान

(b) नी + य + मान = नीयमान

II (a) ब्रू + य + मान = वच् + य + मान = उच् + य + मान = उच्यमान. वच् substitutes ब्रू Refer Sect. 227 h.

(b) अधि + इ + मान = अधी + य + मान = अधीयमान.

III भृ + य + मान = भ्रियमाण

IV नृत् + य + मान = नृत्यमाण

V श्रु + य + मान = श्रू + य + मान = श्रूयमाण

VI विश् + य + मान = विश्यमान

VII भुज् + य + मान = भुज्यमान

VIII (a) तन् + य + मान = तन्यमान - तायमान (Refer Sect. 227 k.)

(b) कृ + य + मान = क्रि + य + मान = क्रियमाण.

IX प्री + य + मान = प्रीयमाण

X चुर् + य + मान = चोर् + य + मान = चोर्यमाण

Declension

The bases of these forms are गम्यमान Masc., गम्यमाना Fem. and गम्यमान Neuter.

Future Participles

302. Future Participles are formed by adding अत् to the base ending in स्य if the root is Parasmaipadi and मान, if Atmanepadi.

Paras. from भू - भविष्य + अत् = भविष्य् + अ + अत्
= भविष्य्+०+अत्=भविष्यत्

Atm. from भू - भविष्य + मान = भविष्यमाण

Declension

Future Participles, Paras. as भविष्यत् are declined like वदत् in the Masculine and like विशत् in the Feminine and Neuter.

Infinitives तुमुनन्त

303. Infinitives are formed by adding तुम् to अनिट् roots and इतुम् to सेट् roots. e. g. दा + तुम् = दातुम्. शुभ् + इतुम् = शोभ् + इतुम् = शोभितुम्.

तुम् or इतुम् is a strong termination and hence it causes गुण of the final इ उ ऋ ऌ, short or long and of the penultimate short. e. g. नी + तुम् = नेतुम्; रुध् + तुम् = रोद्धुम्; भू + इतुम् = भो + इतुम् = भव् + इतुम् = भवितुम्; शुभ् + इतुम् = शोभ् + इतुम् = शोभितुम्.

तुमुनन्त forms are indeclinable.

304. **अनिट् roots**

(a)	दा + तुम् = दातुम् आप् + तुम् = आप्तुम् वस् + तुम् = वस्तुम् स्वप् + तुम् = स्वप्तुम्	Simply joining.
(b)	इ + तुम् = एतुम् जि + तुम् = जेतुम् कृ + तुम् = कर्तुम् नी + तुम् = नेतुम्	गुण of the final vowel.
(c)	लुप् + तुम् = लोप्तुम् क्षिप् + तुम् = क्षेप्तुम्	गुण of the penultimate इ, उ, ऋ, ऌ.
(d)	मुच् + तुम् = मोच् + तुम् मोक् + तुम् = मोक्तुम्	Change of च वर्ग to क वर्ग
	युज् + तुम् = योक्तुम् पच् + तुम् = पक्तुम् वच् + तुम् = वक्तुम्	Refer Sect. 27.
	यज् + तुम् = यष्टुम्	Refer Sect. 225 h.

(e) अद् + तुम् = अत्तुम्
छिद् + तुम् = छेत्तुम्
भिद् + तुम् = भेत्तुम्

Refer Sect. 26.

(f) क्रुध् + तुम् = क्रुध् + धुम्
= क्रोध् + धुम् = क्रोद् + धुम्
= क्रोद्धुम्
बुध् + तुम् = बोद्धुम्
बन्ध् + तुम् = बन्द्धुम्

त् of तुम् is changed to ध् if a root ends in the 4th letter of a class. Refer Sect. 225 d.

(g) रुह् + तुम् = रुढ्* + तुम्
= रुढ् + ढुम् = रोढ् + ढुम्
= रो + ० + ढुम् = रोढुम्

The ending ह् of a root is changed to ढ् when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. ढ् followed by ढ् is dropped. Refer Sect. 225 i & 207.

सह् + तुम् = सोढुम्
वह् + तुम् = वोढुम्

|| ओ is substituted for अ in the verbs, सह् and वह् when ढ् is dropped.

(h) दह् + तुम् = दघ् + तुम् =
दघ् + धुम् = दग्धुम्
दुह् + तुम् = दोग्धुम्

† ह् is changed to घ् Refer Sect. 225 j.

---

* होढः । ८ । २ । ३१.
|| सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२.
† दादेर्धातोर्घः । ८ । २ । ३२.

(i) तुष् + तुम् = तुष् + टुम् Refer Sect. 23.
तोष् + टुम् = तोष्टुम्
द्विष् + तुम् = द्वेष्टुम्
दिश् + तुम् = दिष् + तुम् Refer Sect. 225 h.
= दिष् + टुम् = देष्टुम्
प्रच्छ् + तुम् = प्रष्टुम्

(j) सृज् + तुम् = सृ + अ (अम्) + तुम् = स्रज् + तुम् = स्रष् + तुम् = स्रष्टुम्
दृश् + तुम् = द्रष्टुम्
स्पृश् + तुम् = स्प्रष्टुम्

‡ The roots सृज् and दृश् have अ inserted after the vowel when followed by an आर्धधातुक, Strong termination Refer 247 m.

(k) हन् + तुम् = हन्तुम्
मन् + तुम् = मन्तुम्
गम् + तुम् = गन्तुम्
रम् + तुम् = रन्तुम्

(l) ध्यै + तुम् = ध्या + तुम् = ध्यातुम्
त्रै + तुम् = त्रातुम्
ह्वे + तुम् = ह्वातुम्
गै + तुम् = गातुम्

These roots change their final to आ. Refer Sect. 227 h.

305. सेट् roots becoming वेट्

इष् (इच्छ्) सेट् एषितुम् एष्टुम्
सह् सेट् सहितुम् सोढुम्
लुभ् सेट् लोभितुम् लोब्धुम्
रुष् सेट् रोषितुम् रोष्टुम्
रिश् सेट् रेषितुम् रेष्टुम्

These five roots although सेट् have optionally been अनिट् before आर्धधातुक terminations beginning with त्. Refer 241 A.

‡ सृजिदृशोर्झल्यमकिति । ६ । १ । ५८.

Indeclinable Past Participles

306. (a) Indeclinable Past Participles or Absolutives are formed by adding त्वा to अनिट् roots and इत्वा to सेट् roots. त्वा is weak. It causes (1) संप्रसारण. e. g. वच् + त्वा = उक्त्वा. (2) The penultimate nasal in the root is dropped. e. g. बन्ध्+त्वा=बद्ध्वा (Refer Sect. 304 f.)

×इत्वा is strong. It cause गुण of the root. लिख् + इत्वा = लेखित्वा.

(b) If a root has a prefix, य (ल्यप्) is added instead of त्वा. e. g. भू + त्वा = भूत्वा but अनु + भू + य = अनुभूय.

(c) But if a root with the prefix ends in a short vowel, त्य is added to it instead of य. e. g. अनु + कृ + त्य = अनुकृत्य.

त्वा added to अनिट् roots

307.

(a) आप् + त्वा = आप्त्वा नी + त्वा = नीत्वा	त्वा Simply added.
(b) ध्वंसु-ध्वंस्+त्वा=ध्वस्त्वा ध्वंस्+इत्वा=ध्वंसित्वा शंसु-शंस् + त्वा = शस्त्वा शंस्+इत्वा=शंसित्वा स्रंसु-स्रंस् + त्वा = स्रस्त्वा स्रंस्+इत्वा=स्रंसित्वा	* उ at the end of the root indicates that the root is वेट् before त्वा. Penultimate nasal is dropped before त्वा, a weak termination.

× न क्त्वा सेट् । १ । २ । १८.
* उदितो वा । ७ । २ । ५६.

(c) अञ्ज् - अक्त्वा - अङ्क्त्वा	† All roots ending in ज् and the root नश् drop their nasal optionally before त्वा.
भञ्ज् - भक्त्वा - भङ्क्त्वा	
रञ्ज् - रक्त्वा - रङ्क्त्वा	
मस्ज् - मक्त्वा - मङ्क्त्वा	
नश् - नष्ट्वा - नंष्ट्वा	
(d) इष्-इच्छ्-इष्ट्वा - एषित्वा	These terminations become वेट् before आर्धधातुक terminations beginning with त् Refer Sect. 224 A.
सह् सहित्वा-सोढ्वा	
लुभ् लोभित्वा-लुब्ध्वा	
रुष् रोषित्वा-रुष्ट्वा	
रिष् रेषित्वा-रिष्ट्वा	
(e) रुह् - रूढ्वा	ढ् followed by ढ् is dropped and the preceding vowel if short is made long.
गुह् - गूढ्वा	
सह् - सोढ्वा	स of सह् is changed to सो when ढ् is dropped.
वह् - ऊढ्वा	वह् takes **संप्रसारण** also.
(f) दह् - दग्ध्वा	Refer Sect. 225 j.
दुह् - दुग्ध्वा	
मुह् - मुग्ध्वा - मूढ्वा	मुह् also changes its ह् to घ् optionally.
नह् - नद्ध्वा	नह् changes its ह् to ध्.

† जान्तनशां विभाषा । ६ । ४ । ३२.

(g) प्रच्छ् - पृष्ट्वा
वच् - उक्त्वा
वप् - उप्त्वा
वह् - ऊढ्वा
व्यध् - विद्ध्वा
स्वप् - सुप्त्वा

These roots take संप्रसारण before त्वा, त and तवत्.

(h) गम् - गत्वा
रम् - रत्वा
यम् - यत्वा
हन् - हत्वा
मन् - मत्वा but
तन् - तत्वा - तनित्वा
खन् - खात्वा - खनित्वा

These अनिट् roots drop their nasal before त्वा, त and तवत्.

(j) धावु शुद्धयर्थे is वेट् before त्वा. Hence it has two forms धावित्वा and धौत्वा. धौत्वा = धाव् + त्वा = धा + ऊ‖ (ऊठ्) + त्वा = धा + ऊ = धौ ‡ (वृद्धि) + त्वा = धौत्वा.

308. Gerund with य (ल्यप्)

(a) यम् - नियम्य - नियत्य
रम् - विरम्य - विरत्य
नम् - प्रणम्य - प्रणत्य
गम् - आगम्य - आगत्य

अनिट् roots, with a final म् drop it optionally before य and य becomes त्य Refer Sect. 306 c.

‖ च्छ्वोः शूडनुनासिके च । ६ । ४ । १९.

‡ एत्येधत्यूठ्सु । ६ । १ । ८९.

+(b) गण् - विगणय्य
नम् - प्रणमय्य Refer Sect.286 IV c. d.
× आप् - प्रापय्य, प्राप्य

(c) शी-शयित्वा-उपशय्य शी is substituted by शय् before य (ल्यप्).

Indeclinable Past Participles in अम् (णमुल्)

309. These are formed by adding अम् to the root, in the sense of repetition. e. g. स्मारम् स्मारम्

अम् causes the वृद्धि of the final vowel, short or long and of the penultimate अ, and गुण of the penultimate इ, उ, ऋ and ऌ. (Refer Sect. 284.)

These forms are indeclinable, as they are adverbs.

The forms in त्वा may also be repeated instead. e. g. From स्मृ - स्मारम् स्मारम् or स्मृत्वा स्मृत्वा. Having repeatedly remembered.

(a) श्रु + अम् = श्रौ + अम् = श्राव् + अम् = श्रावम् श्रावम् or श्रुत्वा श्रुत्वा. Final vowel takes वृद्धि.

(b) गम् + अम् = गाम् + अम् = गामम् गामम् or गत्वा गत्वा. Penultimate अ takes वृद्धि.

(c) (1) विश् + अम् = वेश् + अम् = वेशम् वेशम्
(2) भुज् + अम् = भोज् + अम् = भोजम् भोजम्
Penultimate इ उ take गुण.

+ ल्यपिलघुपूर्वात् । ६ । ४ । ५६.

× विभाषाआपः । ६ । ४ । ५७.

(3) पा + अम् = पाय् + अम् = पायम् पायम् or पीत्वा पीत्वा. य् is added on to roots ending in आ before अम्.

(4) हन् + अम् = घात् + अम् = घातम् घातम्. हन् is changed to घात् before अम्. Penultimate अ in हन् takes वृद्धि.

310. These Participles are generally used at the end of the Compounds in different senses than repetition.

(1) कन्यादर्शम् वरयति — He chooses every girl that he sees.
ब्राह्मणवेदं भोजयति He feeds every Brahmin that he knows.

(2) उदरपूरम् भुङ्क्ते — He eats as much to fill his belly.

(3) चूर्णपेषम् पिनष्टि — He grinds to powder.

(4) स्तनसम्बाधम् जघान—She hurts her breasts.

(5) स्वादुकारम् भुङ्क्ते — अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुङ्क्ते. He eats having sweetened the food.

(6) (a) समूलघातम् हन्ति–समूलम् हन्ति–He destroys root and branch.

(b) हस्तग्राहम् गृह्णाति–हस्तेन गृह्णाति. He takes by the hand.

(c) अकृतकारम् करोति–अकृतम् करोति. He does what ought not to be done.

In these sentences the forms–घातम्–ग्राहम् and कारम् have no different senses than the verbs हन्ति, गृह्णाति–करोति. Hence they are said to be in the cognate sense (अनुप्रयोग).

(7) (a) यष्टिग्राहम् युध्यन्ते–They fight with sticks.
(b) लोष्टग्राहम् युध्यन्ते–They fight with stones.
(c) केशग्राहम् युध्यन्ते–They fight seizing each other's hair.

These are in the same sense as the verb.

Past Participles

311. ×Past Participles (Passive कर्मणि and Impersonal भावे) are formed by adding त to अनिट् and इत to सेट् roots. e. g. कृ+त=कृत., निन्द् +इत = निन्दित.

Past Participles (Active कर्तरि) are formed by adding तवत् to अनिट् and इतवत् to सेट् roots. e. g. कृ + तवत् = कृतवत्; निन्द् + इतवत् = निन्दितवत्.

The terminations त, तवत्; इत, इतवत् are आर्धधातुक. They are weak. They stop (1) गुण. e. g. श्रु + त = श्रुत; (2) Cause संप्रसारण. e. g. वच् + त = उक्त; (3) Drop the Penultimate nasal in the root. e. g. बन्ध् + त = बद्ध.

Note:—Before the य of the Passive, penultimate nasal in the root is also dropped. e. g. बन्ध् + य + ते = बध्यते.

× क्तक्तवतू निष्ठा । १ । १ । २६.

312. Past Passive Participles. अनिट् roots.

(1)	आप् + त = आप्त	त is simply added.
(2)	प्रच्छ् + त = पृष्ट यज् + त = इष्ट वच् + त = उक्त वप् + त = उप्त वह् + त = ऊढ व्यध् + त = विद्ध स्वप् + त = सुप्त ह्वे + त = हूत	These roots take संप्रसारण before त, तवत्, त्वा and य Passive. Refer Sect. 227 (j).
(3)	ध्वंस् + त = ध्वस्त शंस् + त = शस्त स्रंस् + त = स्रस्त	Penultimate nasal in the root is dropped.
(4)	त्यज् + त = त्यक् + त = त्यक्त युज् + त = युक्त भुज् + त = भुक्त भज् + त = भक्त	A letter of चवर्ग is substituted by a letter of कवर्ग before त, तवत् and त्वा. Refer Sect. 225 (e).
	वच् + त = उक्त	संप्रसारण also.
(5)	क्रुध् + त = क्रुध् + ध = क्रुद् + ध = क्रुद्ध	If a root ends in the 4th letter of a class त् is changed to ध्.
	क्षुभ् + त = क्षुब्ध	
	बन्ध् + त = बद्ध	Nasal is also dropped.
(6)	रुह् + त = रुढ् + त = रुढ् + ढ = रु + ० + ढ = रूढ मुह् + त = मूढ	If a root ends in ह्, ह् is substituted by ढ्. त is then changed to ढ्. Refer sects. 23 & 225 (i).

स्निह् + त = स्नीढ	ढ् followed by ढ् is dropped and the preceding vowel if short is made long.
सह् + त = सोढ	स of सह् is changed to सो when ढ् is dropped.
वह् + त = ऊढ	वह् takes **संप्रसारण.**
(7) दह् + त = दघ् + त = दघ् + ध = दग् + ध = दग्ध	If a root begins with द् and ends in ह्, ह् is changed to घ्.
दुह् + त = दुग्ध	
नह् + त = नद्ध	
मुह् + त = मुग्ध	
स्निह् + त = स्निग्ध	
(8) तुष् + त = तुष् + ट = तुष्ट	
कृष् + त = कृष्ट	
(9) (a) दृश्+त=दृष्+त =दृष्+ट=दृष्ट	Roots ending in श् and छ् (प्रच्छ्) change their
विश् + त = विष्ट	final to ष्, when followed
स्पृश् + त = स्पृष्ट	by a consonant except
प्रच्छ्+त=प्रष्+त=पृष्+त=पृष्ट	a nasal or a semivowel. प्रच्छ् - च्छ् are together substituted by ष्. Refer Sect. 225 h.
(b) सृज् + त = सृष्ट	These roots, though
मृज् + त = मृष्ट	ending in ज्, change
यज् + त = इष्ट	their final to ष्. Refer Sect. 225 h.

(10)	गम् + त = गत रम् + त = रत यम् + त = यत हन् + त = हत मन् + त = मत तन् + त = तत	These अनिट् roots drop their nasal before, त, तवत् and त्वा.
	But	
	जन् + त = ज + न् + त = ज + आ + त = जात खन् + त = खात	आ is substituted for the final of जन् and खन्.
(11)	शम् + त = शाम् + त = शान्त क्रम् + त = क्रान्त क्लम् + त = क्लान्त क्षम् + त = क्षान्त कम् + त = कान्त	These roots, lengthen their vowel before त, तवत् and त्वा.
(12)	श्रि + त = श्रित भू + त = भूत नु + त = नुत वृ + त = वृत यु + त = युत	×श्रि and the सेट् roots ending in उ, ऋ and ऌ, short or long, become अनिट् before त, तवत् and त्वा. Refer Sect. 243 A.
(13)	भिद् + त = भिद् + न = भिन् + न = भिन्न पद् + त = पन्न त्वर् + त = त्वर् + न =तुर्+न=तूर्+ण=तूर्ण	Before roots, ending in द् and र्, त् of त - तवत् is changed to न् and द् of the roots is also changed to न्.

× श्र्युकः किति ।७।२।११

तॄ + त = तिर् + न = तीर् + न = तीर्ण कॄ – त = कीर्ण पॄ – त = पूर्ण	All roots ending in long ॠ become रकारान्त. Refer Sect. 226 g. and though सेट् become अनिट् before त, तवत् and त्वा. Refer (12) above.
ली + त = लीन लू + त = लून	+ Twentyone roots beginning with लू change त to न.
मस्ज् + त = मग्न लस्ज् + त = लग्न लग् + त = लग्न भञ्ज् + त = भग्न रुज् + त = रुग्ण	स् and ज् are together changed to ग्.
(14) ध्यै + त = ध्या + त = ध्यात त्रै + त = त्रात ग्लै + त = ग्लात But गै + त = गा + त = गी + त = गीत	Roots ending in ए ओ ऐ and औ change their final to आ before आर्धधातुक terminations.

+ ल्वादिभ्यः । ८ । २ । ४४.

(15) Irregular formations.

शास् + त = शिष्ट cf. शिष्यते
स्था + त = स्थित
मा + त = मित
धा + त = हित
सो + त = सित (in अवसित)
गै + त = गीत
पा to drink + त = पीत
हा Paras. + त = हीन
हा Atm. + त = हान
अद् + त = जग्ध
क्षि + त = क्षित – क्षीण Adjective.
धाव् (धावु) + त = धौत Refer Sect. 307 i.
शुष् + त = शुष्क × शुष् takes क for त
पच् + त = पक्व × पच् takes व for त
क्षै + त = क्षाम × क्षै takes म for त
प्याय् + त = पीन

(16) (a) अस् to be = ∘ अस् to be II is substituted by भू and ब्रू ‡ by वच् before आर्धधातुक terminations.

अस् + त =
भू + त = भूत

(b) ब्रू + त = वच्
\+ त = उक्त

× शुषः कः ॥ पचो वः ॥ क्षायो मः ॥ ८।२।५१; ५२; ५३.
∘ अस्तेर्भूः ।२।४।५२.
‡ ब्रुवो वचिः ।२।४।५३.

313. (a) इष् (इच्छ्) + त = इष्ट Refer sect. 241 (a).
सह् + त = सोढ
लुभ् + त = लुब्ध
रुष् + त = रुष्ट
रिष् + त = रिष्ट
(b) ध्वंसु ध्वंस् + त = ध्वस्त Refer sect. 307 (b).
शंसु शंस् + त = शस्त
स्रंसु स्रंस् + त = स्रस्त
(c) धावु धाव् + त = धौत Refer sect. 307 (i).
(d) अञ्जू अञ्ज् + त = अक्त

Rule—Whenever a root is वेट् it is necessarily अनिट् before त and तवत्. *

Note—(1) Roots with an indicatory उ are वेट् before त्वा. ‡

(2) Roots with an indicatory ऊ are वेट् before all आर्धधातुक terminations. †

(3) The roots इष् (इच्छ्), सह्, लुभ्, रुष् and रिष् are वेट् before an आर्धधातुक termination beginning with त. §

314. सेट् roots with इत and इतवत्

(a) दरिद्रा + इत = दरिद्र् + इत = दरिद्रित — Final आ of the root is dropped before a termation beginning with a vowel.

---

* यस्य विभाषा ।७।२।१५.

‡ उदितो वा ।७।२।५६.

† स्वरति...ऊदितो वा ।७।२।४४.

§ तीषसहलुभरुषरिषः ।७।२।४८.

(b) शी + इत = शे + इत शय् + इत = शयित	शी takes गुण even before weak terminations.
(c) धृष् + इत = धर्षित मृष् + इत = मर्षित	धृष् and मृष् take गुण before इत and इतवत्.
(d) वस् + इत = उषित क्षुध् + इत = क्षुधित	वस् and क्षुध्, though अनिट् become सेट् before इत.
(e) वद् + इत = उदित	वद् takes संप्रसारण.
(f) चुर् + इत = चोर् + इत = चोरित भू + णिच् + इत = भावित	For the formation of णिजन्त roots Refer Sect. 284.

इ (इट्) optionally inserted

शम् + त = शान्त or शमित	हृष् + त = हृष्ट or हर्षित
दम् + त = दान्त or दमित	त्वर्+ त = तूर्ण or त्वरित
पॄ + त = पूर्ण or पूरित	रुष् + त = रुष्ट or रुषित

315. Declension — Past Participles ending in त are declined like words ending in अ in the Masculine and Neuter and in the Feminine like words ending आ. e. g. Masc. जितः जितौ जिताः; Neu. जितम् जिते जितानि; Fem. जिता जिते जिताः.

Participles in तवत् are declined like words ending वत् e. g. like भगवत्. e. g. जितवान् जितवन्तौ जितवन्तः Masc. जितवती जितवत्यौ जितवत्यः Fem. and जितवत् जितवती जितवन्ति Neut.

Potential Participles

316. Potential Participles, Passive कर्मणि and Impersonal भावे, are formed by adding तव्य, य and अनीय to the root. e. g. प्र + आप् = प्राप् + तव्य = प्राप्तव्य ; प्राप् + य = प्राप्य ; प्राप् + अनीय = प्रापणीय.

(a) तव्य and अनीय cause गुण of the final vowel and of the penultimate short इ, उ, ऋ, ऌ. e. g. कृ + तव्य = कर्तव्य ; कृ + अनीय = करणीय. छिद् – छेत्तव्य, छेदनीय.

(b) य causes गुण of the final vowel, short or long and of the penultimate short इ, उ, ऋ, ऌ. e. g. जि + य = जेय; भिद् + य = भेद्य.

(c) If the root ends in short ऋ, य causes वृद्धि instead of गुण. e. g. कृ + य = कार्य.

Note :— तव्य take इ (इट्) in the case of सेट् roots. य and अनीय do not take it (Refer Sect. 233).

	Roots	तव्य	अनीय	य	
317. (a)	दा	दातव्य	दानीय	देय	आकारान्त roots and those reduced to आ as ध्यै, गै, change their आ to long ई before य. This ई then takes गुण.
	ध्यै	ध्यातव्य	ध्यानीय	ध्येय	
	गै	गातव्य	गानीय	गेय	
	गेय = गै + य = गा + य = गी + य = गे + य = गेय				
(b)	नी	नेतव्य	नयनीय	नेय	These roots take गुण.
	भिद्	भेत्तव्य	भेदनीय	भेद्य	
(c)	हृ	हर्तव्य	हरणीय	हार्य	ऋ takes वृद्धि.
(d)	सृज्	स्रष्टव्य	सर्जनीय		Refer Sect. 231h.

(e) भुज् भोक्तव्य भोजनीय भोज्य भोज्य food. * भोग्य fit for enjoyment.

(f) सह् सोढव्य सहनीय सह्य

हन् हन्तव्य हननीय वध्य	हन् is substituted by वध् before य
हन् घात्य	and by घात् before य (ण्यत्)

णिजन्त roots

तड् - ताडयितव्य ताडनीय ताड्य	Refer Sect. 286.
कृ - कारयितव्य कारणीय कार्य	
भू - भावयितव्य भावनीय भाव्य	

Note :—There is no termination to form an Active Potential Participle.

Participles of the Reduplicated Perfect

318. These are formed by adding वस् to the weak base of the Reduplicated Perfect when the root is Parasmaipadi and आन when the root is Atmanepadi. इवस् will be added to सेट् roots. e. g. चकृ weak base of कृ. कृ + वस् = चकृवस्. यज् + इवस् = इजिवस्.

319. Roots Parasmaipadi Weak Base.

(a) श्रु - शुश्रु + वस् = शुश्रुवस्	The reduplicated
वच् - ऊच् + इवस् = ऊचिवस्	weak base, consist-
स्था - तस्थ् + इवस् = तस्थिवस्	ing of one sylla-

* भोज्यं भक्ष्ये ।७।३।६९. भोग्यम् अन्यत्.

घस् - जक्ष् + इवस् = जक्षिवस्

ble, the roots ending in आ and the root वस् admit इ (इट्) before the affix वस्.

(b) गम् - जग्म् + इवस् = जग्मिवस्
जगन् + वस् = जगन्वस्
हन् - जघ्न् + इवस् = जघ्निवस्
जघन् + वस् = जघन्वस्
विद् - विविद् + इवस् = विविदिवस्
विविद् + वस् = विविद्वस्
विश् - विविश् + इवस् = विविशिवस्
विविश् + वस् = विविश्वस्
दृश् - ददृश् + इवस् = ददृशिवस्
ददृश् + वस् = ददृश्वस्

इ (इट्) is optionally prefixed to गम्, हन्, विद्, विश् and दृश्. The bases of गम् and हन्, when not taking इ (इट्) are those of the II pers. sing. e. g. from जगन्थ - जगन् and from जघन्थ - जघन्.

(c) सद् - सेद् + इवस् = सेदिवस्
उप + इ = उपेय् + इवस् = उपेयिवस्
अधि + वस् = अध्यूष् + इवस् = अध्यूषिवस्

For declension see Sect. 110.

320. Roots Atmanepadi.

Roots	weak base	form
धा	दध् + आन	दधान
नी	निनी + आन	निन्यान
यज्	ईज् + आन	ईजान
कृ	चकृ - चक्र् + आन	चक्राण

These are declined like देव.

Some of the common कृदन्त forms

321. कर्तृवाचक (Affixes signifying an agent).

तृ (तृच्) :— कर्तृ - कृ; नेतृ - नी; पठितृ - पठ्.

This termination is strong. It causes the गुण of the final vowel and the penultimate short.

अक :— नायक - नी; पाठक - पठ्; बोधक - बुध्.

This termination causes the वृद्धि of the final vowel and the penultimate अ and गुण of the penultimate short.

322. भाववाचक (Affixes forming Abstract Nouns).

ति :— मति - मन्; गति - गम्; स्थिति - स्था.
उक्ति - वच्; प्रशस्ति - प्रशंस्.

The changes brought about by this affix are the same as those before त and तवत् of the Past Participle. ति (क्तिन्) is weak.

अन :— मनन - मन्; गमन - गम्; दर्शन - दृश्; ताडन - तड्.

This termination causes the same changes as तृच्. मनन, गमन etc. are Neuter.

अ :— जय - जि; भय - भी; पाक - पच्; योग - युज्; पाठ - पठ्.

This termination causes the गुण of final vowel and the penultimate short, and वृद्धि of the penultimate अ. Ending च् or ज् of the root is changed to क्.

323. इच्छार्थक कृदन्त forms.

पातुम् इच्छा पिपासा - पिपास + आ Fem. Term.
पातुम् इच्छुः पिपासुः - पिपास + उस्.

पातुम् इच्छति पिपासति - पिपास + अ + ति = पिपास् + ०
+ अ + ति = पिपासति.

Before आ and उस् the preceding अ is dropped. उस् is a weak termination. पिपासा is a noun, पिपासुः, an adjective and पिपासति a verb. From these three forms it will be seen that if one of these 3 forms is known the other two easily follow.

CHAPTER IX

तद्धित Terminations

Part I

324. तद्धित terminartions are added to Nouns, Pronouns, Adjectives, Verbs and Indeclinables in various senses. e. g. (1) तपस् + विन् = तपस्विन् = प्रशस्तं तपः यस्य तपस्वी - One whose penance is great. (2) तद् + ईय = तदीय - तस्य इदम् Belonging to him. (3) निपुण + ता = निपुणता = निपुणस्य भावः cleverness. (4) पचतितराम - उत्कृष्टम् पचति - Cooks best. (5) अमात्यः = अमा (meaning सह) + त्य = अमात्यः One who is with the king, a minister.

तद्धितम् = तस्मै हितम् - means useful to that, that meaning any word. These terminations, when added to words, give additional meaning to them. e. g. वसुदेव + अ = वसुदेवस्य अपत्यम् पुमान् वासुदेवः, son of वसुदेव. Herein from वसुदेव we get वासुदेव, ताद्धित form, meaning his son. This is the addi-

tional sense given to वसुदेव by the तद्धित termination, अ. Hence तद्धित termination is rightly called तस्मै हितम्.

अ, अक, इ, इक, ईय, एय, ता, त्व, मत्, इन्, विन् are some of the terminations.

These terminations cause गुण, वृद्धि or लोप.

325. Following general rules should be noted:

(a) First vowel in the word takes its वृद्धि substitute before अ, इ, इक, एय, य and त्य.

(b) Before terminations beginning with a vowel or य the final अ, आ, इ, ई are dropped. e. g. वसुदेवस्य अपत्यम् पुमान् वासुदेवः = वसुदेव् + अ = वासुदेव, वृद्धि by (a) above, = वासुदेव् + अ + अ = वासुदेव् + ० + अ = वासुदेव.

निपुणस्य भावः नैपुण्यम् = निपुण + य = नैपुण (वृद्धि) + य = नैपुण् + अ + य = नैपुण् + ० + य = नैपुण्यम्.

(c) Final उ or ऊ takes गुण e. g. रघोः अपत्यम् पुमान् राघवः = रघु + अ = राघु (वृद्धि) + अ = राघो (गुण) + अ - राघव् + अ = राघवः. For the change of ओ to अव् see rule (e) below.

(d) Final ऋ or ॠ is changed to र् when followed by a dissimilar vowel. e. g. स्वसृ + ईय = स्वस् + ऋ + ईय = स्वस् + र् + ईय = स्वस्रीयः Sisters' son.

Exceptions—मातामह, पितामह and मातुल are formed by dropping the final ऋ. e. g. मातामह = मातृ + आमह = मात् + ऋ + आमह = मात् + ० + आमह = मातामह. मातुल is formed by adding the termination, उल.

(e) Final ओ or औ is changed to अव् or आव् when followed by a termination beginning with a vowel or य. e. g. रघु + अ = राघु + अ (See (c) above) + अ = राघव् + अ = राघवः. गोः विकारः गव्यम् = गो + य = गव् + य = गव्यम्; नावा तार्यम् नाव्यम् = नौ + य = नाव् + य = नाव्यम्.

(f) नैयायिकः from न्याय, वैयाकरणः from व्याकरण, वैयासकिः meaning the son of व्यास, वैयाघ्रम् from व्याघ्र and दौवारिकः, a gate-keeper, from द्वार, are got by splitting न्या, व्या and द्वा into नैया, वैया and दौवा. e. g. न्यायम् अधीते वेद वा नैयायिकः from न्याय + इक = नैयाय + इक = नैयाय् + अ + इक = नैयाय् + ० + इक = नैयायिकः; वैयासकिः = व्यास + इ = वैयास + इ = वैयास + अक + इ. अक will have to be inserted to get this form. = वैयास् + अ + अक् + अ + इ = वैयास् + ० + अक् + ० + इ = वैयासकिः. व्याघ्रस्य इदम् वैयाघ्रम् चर्म skin of a tiger.

Rule— Before तद्धित terminations ऐ and औ are respectively placed before the semivowels य् and व् in the fiirst

syllable of न्याय, व्याकरण, व्यास, व्याघ्र and द्वार or द्वार्.

(g) (1) Before तद्धित terminations beginning with a consonant final न् is generally dropped. e. g. यूनः भावः युवत्वम् = युवन् + त्व = युव + त्व = युवत्वम्. राज्ञः भावः कर्म वा राज्यम् but in राजन्वती (भूमिः) न् is not dropped.

(2) Before terminations beginning with a vowel or य final न् together with a vowel preceding it is sometimes dropped. e. g. आत्मनः इदम् आत्मीयम् - आत्मन् + ईय = आत्म् + अन् + ईय = आत्म् + ० + ईय = आत्मीयम्. ब्रह्मणः भावः ब्राह्मण्यम् = ब्रह्मन् + य = ब्राह्मन् + य = ब्राह्मण्यम् or ब्रह्मणः अयम् = ब्राह्मः मुहूर्तः. ब्राह्मः = ब्रह्मन् + अ = ब्रह्म् + अन् + अ = ब्रह्म् + ० + अ = ब्राह्म + ० + अ = ब्राह्मः.

Note— The changes noted above are clearly seen. In some cases the same termination has different forms. e. g. शूरस्य भावः कर्म वा शौर्यम्, वीरस्य भावः कर्म वा वीर्यम्. In these two examples य is the termination but the same य causes वृद्धि in शौर्यम् but stops it in वीर्यम्. This is because the termination in शौर्यम् is ष्यञ् of which ष् and ञ् disappear, but this ष् causes the वृद्धि of the first vowel and in वीर्यम् the termination is यत् of

which त् disappears but this य causes no change.

326. एकमतस्य भावः ऐकमत्यम्. This is also वृद्धि change. In such cases ए or ओ is substituted by ऐ or औ.

327. पर्वतस्य अपत्यम् स्त्री पार्वती is thus explained. पर्वत + अ (अपत्यार्थे) + ई (स्त्रीत्वे) = पार्वत् + अ + अ + ई = पार्वत् + ० + ० + ई = पार्वती. Even before ई the preceding अ is dropped. Similarly जानकी.

If feminine gender is to be shown additional feminine termination must be put after the termination showing अपत्य.

328. (a) Where the first vowel in the word is a वृद्धि letter no change takes place in it. e. g. वाल्मीकेः इदम् वाल्मीकीयम्.

(b) कनीन from which कानीन is derived is the substitute of कन्या. e. g. कन्या + अ = कनीन + अ = कानीन + अ = कानीन् + अ + अ = कानीन् + ० + अ = कानीनः (व्यासः कर्णः च).

(c) भिक्षाणाम् समूहः भैक्षम् – Nouns showing collection and formed with the तद्धित termination अ, in the sense of समूह, are always Neuter and Singular. Similarly मयूराणाम् समूहः मायूरम्.

(d) कुशलस्य भावः कुशलता = कुशल + तल् + आ. Fem. = कुशलता. From कुशल, an abstract noun is formed by the addition of तल्,

from which ऌ् disappears. So we get कुशलत as the form. But herein we have to add आ, the termination of the feminine, because it is laid down that all तलन्त words are feminine.

(e) दाक्षिणात्य from दक्षिणा, पाश्चात्य from पश्चात् and पौरस्त्य from पुरस् are formed by adding त्य, which causes वृद्धि.

329. श्रीः विद्यते अस्य इति श्रीमान्-धनम् विद्यते अस्य इति धनवान्—

श्रीमान् is the Nom. Sing. Masc. from श्रीमत्. श्रीमत् ends in मत्. This मत् is changed to वत् in धनवान् (धन + वत्). * The rule that changes मत् to वत् is—The म् of the termination मत् is changed to व् when added to words either ending in (a) म्, अ or आ or (b) having म् अ or आ as penultimate, but not after words of यवादि गण.

(1) म् as final किम् + मत् = किम् + वत् = किंवत्. शम् + मत् = शम् + वत् = शंवत्.

(2) म् as penultimate. शमी + मत् = शम् + ई + मत् = शम् + ई + वत् = शमीवत्.

(3) अ as final वृक्ष + मत् = वृक्ष + वत् = वृक्षवत्.

(4) अ as penultimate पयस् + मत् = पय् + अस् + मत् पयस् + वत् = पयस्वत्.

(5) आ as final माला + मत् = माला + वत् = मालावत्.

---

* मादुपधायाश्चमतोर्वोऽयवादिभ्यः ।८।२।९.

(6) आ as penultimate भास् + मत् = भास् + वत् = भास्वत्.

Exception – यवमान्, भूमिमान्, ककुद्मान्, गुरुत्मान्.

330. (1) कुमुद + वत् = कुमुद् + अ + वत् = कुमुद् + ० + वत् = कुमुद्वत्.

(2) नड + वत् = नड् + अ + वत् = नड् + ० + वत् = नड्वत्. These words drop their final before वत्.

Note—मत् and वत् are said to be मतुप् and वतुप् by पाणिनि, of which उप् disappears. These are adjectives and hence are declined. But there is another termination, वत्, it is वति of which इ disappears. It is an अव्यय. ब्राह्मणवत् अधीते in the *सूत्र 'तेन तुल्यम् क्रिया चेत् वतिः'. ब्राह्मणवत् is not declined.

331. शुक्लः गुणः अस्य इति शुक्लः पटः. Here शुक्लः = शुक्ल + मत् = शुक्ल + ० = शुक्लः. मत् is dropped when added to words showing quality.

332. तेजस्विन् (तेजस्वी), मायाविन् (मायावी), मेधाविन् (मेधावी) and स्रग्विन् (स्रग्वी). विन् is added to words ending in अस् like तेजस् and to माया, मेधा and स्रज्. पयस् – पयस्विनी.

च्वि Formation

333. (a) अपुत्रः पुत्रः कृतः पुत्रीकृतः That child which was not our son is now made so. अमन्दः मन्दः भूतः मन्दीभूतः The child which was

---

* पाणिनि ।५।१।१५.

not formerly dull has now turned out to be so. Here in पुत्रीकृतः and मन्दीभूतः, पुत्री and मन्दी portions end in च्वि. च्विं is added to nouns, adjectives and indeclinables, when the nature of the base is shown to have changed from the original. Every letter of च्वि disappears but it brings about certain changes on account of its presence. To this च्वि some form of कृ, भू or अस् is added. e. g. पुत्रीकृतः = पुत्र + च्वि + कृतः = पुत्री + च्वि + कृतः = पुत्री + ० + कृतः = पुत्रीकृतः. Similarly मन्दीभूतः. Herein पुत्र and मन्द become पुत्री and मन्दी.

Rule — If the base ending in च्वि ends in अकार or आकार, it becomes ईकारान्त. Hence पुत्री and मन्दी. Similarly गङ्गीभूता. But if an indeclinable ends in आ it is not changed to ई. e. g. दोषाभूतम् अहः The day is changed into night. दिवाभूता रात्रिः The night has become like the day. इ or उ is lengthened before च्वि. e. g. शुचीभवति, पटूभवति.

(b) ऋकारान्त words take ई. e. g. मातृ + भवति = मात्रीभवति.

(c) अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रजस्, and रहस् drop their finals and then the preceding rules are applied. e. g.

अरूकरोति, उन्मनीकरोति, उच्चक्षूकरोति, विचेतीकरोति, विरजीकरोति and विरहीकरोति.

(d) सात् (साति) is optionally added for च्वि when a thing changes in all its parts into something else. e. g. अग्निसात् भवति completely changes to fire, i. e. burnt down or अग्नीभवति. Why say in all its parts? Observe एकदेशेन पटः शुक्ली भवति. e. g. The cloth whitens in part.

(e) आ is put in place of च्वि in the following cases—

(1) In the sense of troubling one, who ought not to be troubled. e. g. दुःखाकरोति स्वामिनम् (प्रतिकूलाचरणेन इत्यर्थः).

(2) In the sense of pleasing one who ought to be pleased. e. g. सुखाकरोति – प्रियाकरोति गुरुम् (अनुकूलाचरणेन आनन्दयति इत्यर्थः).

तद्धित Terminations

Part II

334. (1) तस्यापत्यम् । A child of

अ (अण्)	वसुदेवस्य अपत्यम् पुमान्	वासुदेवः
	जनकस्य अपत्यम् स्त्री	जानकी
	पर्वतस्य अपत्यम् स्त्री	पार्वती
	कन्यायाः अपत्यम् पुमान्	कानीनः
इ	दशरथस्य अपत्यम् पुमान्	दाशरथिः
	सुमित्रायाः अपत्यम् पुमान्	सौमित्रिः

	व्यासस्य अपत्यम् पुमान्	वैयासकिः
	विरोचनस्य अपत्यम् पुमान्	वैरोचनिः
ईय	भ्रातुः अपत्यम् पुमान्	भ्रात्रीयः
	स्वसुः अपत्यम् पुमान्	स्वस्रीयः
एय	गङ्गायाः अपत्यम् पुमान्	गाङ्गेयः
	विनतायाः अपत्यम् पुमान्	वैनतेयः
	राधायाः अपत्यम् पुमान्	राधेयः
	कुन्त्याः अपत्यम् पुमान्	कौन्तेयः
	भगिन्याः अपत्यम् पुमान्	भागिनेयः
	(2) तस्य भ्राता।	His brother
उल	मातुः भ्राता	मातुलः
व्य	पितुः भ्राता	पितृव्यः
	(3) तस्य गोत्रापत्यम्	*A descendent
अ	रघोः गोत्रापत्यम् पुमान्	राघवः
	कुरोः गोत्रापत्यम् पुमान्	कौरवः
	(4) तस्य पिता	His father
आमह	पितुः पिता	पितामहः
	मातुः पिता	मातामहः
	(5) तस्य इदम्	Belonging to him
अ	शिवस्य इदम्	शैवम् (चापम्)
	महेश्वरस्य इदम्	माहेश्वरम्(धनुः)
	गङ्गायाः इदम्	गाङ्गम् (वारि)
	(6) तत्र भवः	
अक	अरण्ये भवः	आरण्यकः

---

* In the sense of a descendent, beginning with a grandson.

इक	नगरे भवः	नागरिकः
	विदेशे भवः	वैदेशिकः
	मनसि भवः	मानसिकः
	शरीरे भवः	शारीरिकः
	अधिभूतेषु भवः	आधिभौतिकः
	अध्यात्मनि भवः	आध्यात्मिकः
	अधिदैवे भवः	आधिदैविकः
ईण	ग्रामे भवः	ग्रामीणः
एण्य	प्रावृषि भवः	प्रावृषेण्य
य	ग्रामे भवः	ग्राम्यः
	दन्तेषु भवः	दन्त्यः
	कण्ठे भवः	कण्ठ्यः
	तालुनि भवः	तालव्यः
	मूर्ध्नि मूर्धनि वा भवः	मूर्धन्यः
	ओष्ठयोः भवः	ओष्ठ्यः
	प्राचि भवः	प्राच्यः
त्य	पूर्वम् भवः	पौर्वात्यः
	दक्षिणायाम् भवः	दाक्षिणात्यः
	पश्चात् भवः	पाश्चात्यः
	पुरः भवः	पौरस्त्यः

(7) तेन सह निवसति

त्य	अमा (meaning सह) निवसति	अमात्यः

(8) तस्य ईश्वरः तत्र विदितः वा

अ	पृथिव्याः ईश्वरः	पार्थिवः
	सर्वभूमेः ईश्वरः तत्रविदितः वा	सार्वभौमः

(9) तत्र नियुक्तः

इक	द्वारि द्वारे वा नियुक्तः	दौवारिकः

(10) तस्य निवासः

अ	शिबीनाम् निवासः	शैबः

(11) ततः प्रभवति

अ	हिमवतः प्रभवति	हैमवती (गङ्गा)

(12) तस्य विकारः

मय	गोः विकारः	गोमयम्
	मृदः विकारः	मृण्मयम्
य	गोः विकारः	गव्यम्
	पयसः विकारः	पयस्यम्

(13) तस्य प्राचुर्यम्

मय	घृतस्य प्राचुर्यम् (यस्मिन् तत्)	घृतमयम् (भोजनम्)
	अन्नस्य प्राचुर्यम् (यस्मिन् सः)	अन्नमयः (उत्सवः)

(14) तत्र साधुः (1) Hospitable,
(2) Able to afford protection.

एय	अतिथिषु साधुः	आतिथेयः
य	सभायाम् साधुः	सभ्यः
	शरणे साधुः	शरण्यः
	अतिथिषु साधु योग्यम् वा	आतिथ्यम्

(15) तत्रशायितः तत्रभवः वा

य	समाने उदरे शयितः	सोदर्यः
	समाने वयसि भवः	वयस्यः

(16) तत्र भोज्यम्

एय	पथि भोज्यम्	पाथेयम्

(17) तस्मात् अनपेतम् Not fallen from it

य	धर्मात् अनपेतम्	धर्म्यम्
	न्यायात् अनपेतम्	न्याय्यम्
	पथः अनपेतम्	पथ्यम्
	अर्थात् अनपेतम्	अर्थ्यम्

(18) तेन रक्तम् रागात्

अ	कषायेण रक्तम्	काषायम्
	मञ्जिष्ठया रक्तम्	माञ्जिष्ठम्
	हरिद्रया रक्तम्	हारिद्रम्

(19) तेन कालेन दीयते

इक	मासेन दीयते	मासिकम्
	वर्षेण दीयते	वार्षिकम्

(20) तदस्य सञ्जातम् तारकादिभ्यः इतच्

इत	तारकाः सञ्जाताः अस्य	तारकितम् (नभः)
	पुष्पाणि सञ्जातानि अस्य	पुष्पितम् (वनम्)
	पुलकाः सञ्जाताः अस्य	पुलकितम् (शरीरम्)
	हर्षः सञ्जातः अस्य	हर्षितः

(21) तेन जीवति

इक	वेतनेन जीवति	वैतनिकः

(22) तद् अस्ति

इक	अस्ति इति बुद्धिः यस्य	आस्तिकः
	न अस्ति इति बुद्धिः यस्य	नास्तिकः

(23) तद् गच्छति

इक	पन्थानम् गच्छति	पथिकः

(24) तद् अर्हति

य	दण्डम् अर्हति	दण्ड्यः

(25) तद् चरति

इक	धर्मम् चरति	धार्मिकः

(26) तद् वहति

य	धुरम् वहति	धुर्यः

(27) तस्य भावः त्वतलौ अकारश्च

त्व–ता–अ	कुशलस्य भावः	कुशलत्वम् कुशलता कौशलम्
	गुरोः भावः	गुरुत्वम् गुरुता गौरवम्
	लघोः भावः	लघुत्वम् लघुता लाघवम्
	पटोः भावः	पटुत्वम् पटुता पाटवम्
	पुरुषस्य भावः	पुरुषत्वम् पौरुषम्
य–त्व–ता	शूरस्य भावः	शौर्यम् शूरत्वम् शूरता
	एकमतस्य भावः	ऐकमत्यम्
	प्रवीणस्य भावः	प्रावीण्यम्
इमन्	गुरोः भावः	गरिमन् (गरिमा N. S. Masc.)
	लघोः भावः	लघिमन् (लघिमा)
	मृदोः भावः	म्रदिमन् (म्रदिमा)

Note—त्वान्तं क्लीबं तलन्तं स्त्रियाम् ।

(28) तद् अस्य अस्ति अस्मिन् इति मतुप्
(Changed to वतुप्)

मत्	गावः अस्य सन्ति	गोमान्
वत्	धनम् अस्य विद्यते	धनवान्
इन्	धनम् विद्यते अस्य	धनिन्
विन्	प्रशस्तम् तपः अस्य	तपस्विन्
	प्रशस्तम् पयः अस्याः	पयस्विनी
	माया विद्यते अस्य	मायाविन्
	मेधा विद्यते अस्य	मेधाविन्
अ	प्रशस्तम् तपः अस्य	तापसः

(29) सा अस्य देवता

अ	इन्द्रः देवता अस्य	ऐन्द्रम् (चापम् हविः वा)
	कुबेरः देवता अस्याः	कौबेरी (दिशा)
ईय	तस्य इदम्	तदीयम्
	मम इदम्	मदीयम्
	तव इदम्	त्वदीयम

(30) तस्य समूहः

अ	भिक्षाणाम् समूहः	भैक्षम्
	मयूराणाम् समूहः	मायूरम्
	बकानाम् समूहः	बाकम्
	काकानाम् समूहः	काकम्
	कपोतानाम् समूहः	कापोतम्
त	ग्रामाणाम् समूहः	ग्रामता
	जनानाम् समूहः	जनता
	बन्धूनाम् समूहः	बन्धुता

(31) तेन प्रोक्तम्

ईय	पाणिनिना प्रोक्तम्	पाणिनीयम्
	वाल्मीकिना प्रोक्तम्	वाल्मीकीयम्

(32) तदधीते तद्वेद वा

अ	व्याकरणम् अधीते वेद वा	वैयाकरणः
अक	मीमांसाम् अधीते वेद वा	मीमांसकः
इक	न्यायम् अधीते वेद वा	नैयायिकः
	इतिहासम् अधीते वेद वा	ऐतिहासिकः
	पुराणम् अधीते वेद वा	पौराणिकः
	तर्कम् अधीते वेद वा	तार्किकः

(33) तस्मै हितम्

इक	सर्वजनेभ्यः हितम्	सार्वजनिकम्

(34) तस्मात् निर्मितम्

अ	उर्णायाः निर्मितम्	और्णम् (वस्त्रम्)

(35) तत्र भवः

अ	कलिङ्गेषु भवः	कलिङ्गः
	मगधेषु भवः	मागधः
	विदर्भेषु भवः	वैदर्भः
	पुरे भवाः	पौराः
	जनपदे भवाः	जानपदाः
	नगरे भवः	नागरः

(36) निन्दायाम्

आट	बह्वी वाक् अस्य	वाचाटः
आल	बह्वी वाक् अस्य	वाचालः

(37) तद् अस्य अस्ति

आलु	दया विद्यते अस्य	दयालुः

इन	मलः विद्यते अस्य	मलिनः
इल	पङ्कः विद्यते अस्य	पङ्किलम् (सरः)
	फेनः विद्यते अस्य	फेनिलः
	तुन्दम् विद्यते अस्य	तुन्दिलः
मिन्	प्रशस्ता वाक् अस्य	वाग्मिन्
	(38) तेन तुल्यम् क्रिया चेत्	वतिः (अव्ययम्)
वत्	ब्राह्मणेन तुल्यम् अधीते	ब्राह्मणवत्
	(39) गुणवाचक	
र	मधु	मधुरः
ल	पांसु	पांसुलः
ईन	ह्यः गोदोहस्य विकारः (ह्यः yesterday)	हैयङ्गवीनम्
	(40) अनुकम्पायाम्	
क	बालः	बालकः
	(41) कुत्सितार्थे	
	कुत्सितः अश्वः	अश्वकः
	(42) विशेष	
त्यका	उप + त्यका	उपत्यका — A piece of land at the foot of the mountain.
	अधि + त्यका – अधित्यका	— A table-land.
	(उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिरूर्ध्वमधित्यका)	
तन	सायंतन – चिरंतन	

(43) उत्कर्षवाचक

तर or ईयस्	अयम् अनयोः अतिशयेन लघुः लघुतरः लघीयान् वा (लघीयस्)
तम or इष्ठ	अयम् एषाम् अतिशयेन लघुः लघुतमः लघिष्ठः वा
तराम्	पचतितराम् अयम् अनयोः अतिशयेन पचति
तमाम्	पचतितमाम् अयम् एषु अतिशयेन पचति

(44) ईषन्न्यूनतावाचक

कल्प	ईषत् न्यूनः विद्वान्	विद्वत्कल्पः
	ईषत् न्यूनः द्वीपः	द्वीपकल्पः
	ईषत् न्यूनम् द्वीपम्	द्वीपकल्पम्
देश्य	अष्टादशवर्षदेश्यः	About 18 years
देशीय	अष्टादशवर्षदेशीयः वा	old

(45) परिणामवाचक

वत्	तत् प्रमाणम् अस्य	तावान् (तावत्)
मात्र	तत् प्रमाणम् अस्य	तन्मात्रम्
दघ्न	जानु प्रमाणम् अस्य	जानुदघ्नम् (जलम्)

(46) अभूततद्भावे च्विः

च्वि	अघना घनाः भूताः	घनीभूताः
	अशुक्लाः शुक्लाः कृताः	शुक्लीकृताः
	अहंसाः हंसाः कृताः	हंसीकृताः

(47) आवृत्ति वाचक

सकृत् Once, द्विः Twice, त्रिः Thrice, चतुः Four times. From 5 onwards कृत्वः is added to these

figures. e. g. पञ्चकृत्वः, षट्कृत्वः, सप्तकृत्वः, त्रिःसप्तकृत्वः Twentyone times.

धा – द्विधा In two parts, त्रिधा In three parts.

तस् – सर्वतः ग्रामतः रामतः

त्र – सर्वत्र, यत्र, कुत्र.

त्य – तत्रत्य, अत्रत्य, अमात्य.

(48) Irregular Formation.

समाने अहनि सद्यः, अस्मिन् अहनि अद्य, पूर्वस्मिन् अहनि पूर्वेद्युः, अन्यस्मिन् अहनि अन्येद्युः.

Table showing the explanation of तद्धितान्त forms.

तद्धितान्त	Sense of the termination	प्रकृति + प्रत्यय
नागरिकः	नगरे भवः	नगर + इक
पितृव्यः	पितुः भ्राता	पितृ + व्य

CHAPTER X

Change of Voice

335. (a) When a verb expresses* its कर्ता it is called कर्तरि प्रयोग. e. g. (1) रामः व्याघ्रम् हन्ति Rama kills a tiger and (2) बालः रोदिति, A child cries. In these examples रामः and बालः are the subjects of

* अभिहिते प्रथमा ।

हन्ति and रोदिति respectively, and the verbs हन्ति and रोदिति agree with the subjects रामः and बालः in number and person. But when Past Participles are used as verbs, these agree with the subjects in number, person and gender also. e. g. रामः गतः, सीता गता, रामेण गतम्.

(b) When a word in the sentence is given prominence (‡प्राधान्य) it is put in the Nominative (प्रथमा). e. g. रामः व्याघ्रम् हन्ति, the word राम is put in the Nominative as रामः

(c) रामः व्याघ्रम् हन्ति is सकर्मक कर्तरि
and
बालः रोदिति अकर्मक कर्तरि

(d) From सकर्मक कर्तरि we get कर्मणि रचना
and
From अकर्मक कर्तरि ,, ,, भावे रचना

336. When a verb expresses‡ a कर्म in the sentence, it is called कर्मणि प्रयोग. e. g. व्याघ्रः हन्यते रामेण, A tiger is killed by राम. In this construction importance is given to the कर्म of the Active voice and so is put in प्रथमा. The verb agrees with it in number and person. But when Past Participles are used as verbs these agree with the sub-

‡ अभिहिते प्रथमा ।

jects in number, person and gender also. e. g. व्याघ्रः रामेण हतः; व्याघ्री रामेण हता.

337. When a verb expresses its भाव it is called भावे प्रयोग. e. g. बालेन रुद्यते, It is cried by the child. The verb रुद्यते contains its subject, रोदनम्. It is the meaning of the root रुद् रडणें. Similarly of पत् पडणें, of गम् जाणें, of धाव् धावणें. In this construction 'What is being done' is expressed by the verb. And as the meaning of the verb, रोदनम्, is in the Neuter gender, Singular number and Third person, the verb is always in the Third person, Singular number and Neuter gender. e. g. मया आवाभ्याम् अस्माभिः, त्वया युवाभ्याम् युष्माभिः, तेन ताभ्याम् तैः, बालेन बालाभ्याम् बालैः—रुद्यते or रुदितम्.

Note—(1) This construction should be called क्रियायां प्रयोगः, as there are कर्तरि प्रयोग and कर्मणि प्रयोग. Because भाव means क्रिया and क्रियापद is क्रियादर्शकं पदम्. Refer the meaning of भाव as क्रिया under सूत्र 'यस्य च भावेन भावलक्षणम्' सिद्धान्त कौमुदी २।३।३७, भावः क्रिया.

(2) वामनेन धाव्यते, सूर्येण प्रकाश्यते, रामेण गम्यते. कृष्णेन गतम्, should be translated as वामन runs, the sun shines, राम goes, कृष्ण went, though the construction of the sentence is भावे or Impersonal,

(3) In कर्मणि रचना the condition of कर्म is prominently described and not what the कर्म does. e. g. in व्याघ्रः रामेण हन्यते कथंभूतः व्याघ्रः रामेण हन्यमानः व्याघ्रः.

(4) The reason why only अकर्मक कर्तरि रचना can be changed into भावे and not सकर्मक कर्तरि is :— In सकर्मक कर्तरि the activity (व्यापार) resides in कर्ता and the effect (फल) in the कर्म. e. g. In रामः व्याघ्रम् हन्ति, the activity (व्यापार) resides in राम and its effect (फल) in व्याघ्र. But in अकर्मक कर्तरि the activity (व्यापार) as well as its effect (फल) reside in, i. e. are seen in the बाल itself and do not go out of his body. Hence in भावे construction alone क्रिया can be clearly seen, i. e. prominently thought of just as कर्ता in the कर्तरि and कर्म in the कर्मणि. Refer व्यापाराश्रयः कर्ता, फलाश्रयं कर्म and क्रियाप्रधानं तिङन्तम्, (तिङन्त = क्रियापद).

338. Besides the three constructions कर्तरि, कर्मणि and भावे, there is the 4th called कर्मकर्तरि. In this construction कर्म of the transitive verb becomes the कर्ता of the क्रिया, i. e. the doer of the act. Instead of saying रामः ओदनम् पचति we say ओदनः पच्यते स्वयमेव. The rice cooks of itself or रामः काष्ठम् भिनत्ति we say काष्ठम् भिद्यते स्वयमेव. The wood breaks of itself. In these instances the presence of राम is altogether ignored. In this construction Transitive verbs become Intransitive and we have therefore कर्तरि and भावे constructions. In कर्मकर्तरि य and Atmanepada terminations are added to roots as in भावे. e. g.

(a) रामः ओदनम् पचति	सकर्मक कर्तरि
ओदनः पच्यते	कर्मकर्तरि
ओदनेन पच्यते	भावे.

(b) रामः काष्ठम् भिनत्ति   सकर्मक कर्तरि
काष्ठम् भिद्यते   कर्मकर्तरि
काष्ठेन भिद्यते   भावे

(c) असिना व्याघ्रम् हन्ति रामः सकर्मक कर्तरि
असिः व्याघ्रम् हन्ति   The sword kills the tiger.

Herein असि is given प्राधान्य and the presence of राम is altogether ignored.

339. In कर्तरि प्रयोग क्रियायाः कर्ता and वाक्यस्य कर्ता are one and the same word. e. g. In कर्तरि प्रयोग

क्रियायाः कर्ता / रामः व्याघ्रम् हन्ति   Here in क्रियायाः कर्ता
वाक्यस्य कर्ता \ रामः हसति   and वाक्यस्य कर्ता is राम.

In कर्मणि प्रयोग

व्याघ्रः—वाक्यस्य कर्ता) हन्यते (रामेण – क्रियायाः कर्ता

In भावे प्रयोग

(हसनम्) वाक्यस्य कर्ता) हस्यते (रामेण – क्रियायाः कर्ता

Note—It will be seen that क्रियायाः कर्ता is always राम and not व्याघ्र though the construction is changed.

340. (A) Before सार्वधातुक terminations the conjugational signs are substituted by य and then Atmanepada terminations are added. e. g. रक्षति = रक्ष् + अ + ति. रक्ष्यते = रक्ष् + य + ते.

Examples

वर्तमान	कर्तरि	कर्मणि or भावे
सकर्मक	हरिः मातरम् नमति	हरिणा माता नम्यते
अकर्मक	पुरुषः धावति	पुरुषेण धाव्यते

भूत	कर्तरि	कर्मणि or भावे
सकर्मक	रामः रावणम् अभाषत	रामेण रावणः अभाष्यत
अकर्मक	पुरुषः अधावत्	पुरुषेण अधाव्यत
आज्ञार्थ	कर्तरि	कर्मणि or भावे
सकर्मक	(त्वम्) कृष्णम् पश्य	कृष्णः दृश्यताम् (त्वया)
अकर्मक	हरिः तिष्ठतु	हरिणा स्थीयताम्
विध्यर्थ	कर्तरि	कर्मणि or भावे
सकर्मक	गुरुः शिष्यम् पश्येत्	गुरुणा शिष्यः दृश्येत
अकर्मक	हरिः तिष्ठेत्	हरिणा स्थीयेत

(B) Just as the verbs point out कर्ता, कर्म and क्रिया, verbal adjectives also do the same. e. g.

(a) सकर्मक कर्तरि रामः रावणम् हतवान् – हतवान्
points out कर्ता, राम.
कर्मणि रावणः हतः रामेण – हतः
points out कर्म, रावण.

(b) अकर्मक कर्तरि पुरुषः धावितवान् – धावितवान्
points out कर्ता, पुरुष.
भावे पुरुषेण धावितम् – धावितम्
points out क्रिया (धावनम्).

Note—Present Participles cannot be used as Verbs. e. g. गच्छन्तम् नरम् or गम्यमानम् नरम्.

(C) Potential Participles (विध्यर्थक).

कर्मणि—रामेण अपराधः क्षन्तव्यः
भावे —रामेण गन्तव्यम्.

तव्य, य and अनीय point out कर्म or भाव. There is no Potential Participle termination that will

point out कर्ता. Hence रामेण अपराधः क्षन्तव्यः or रामेण गन्तव्यम् should not be changed into कर्तरि.

आर्धधातुक Tenses and Moods

341. Before आर्धधातुक terminations य is not substituted for the signs of काल and अर्थ but only आत्मनेपद terminations are added in the कर्मणि or भावे.

	कर्तरि	कर्मणि or भावे
स्य-भविष्यत्—	रामः रावणम् हनिष्यति	रामेण रावणः हनिष्यते
भूत-परोक्ष—	रामः रावणम् जघान	रामेण रावणः जघ्ने
	हरिः चुक्रोध	हरिणा चुक्रुधे
लुङ्भूत—	सुग्रीवः सेतुम् अकार्षीत्	सुग्रीवेण सेतुः अकारि

Note—In the Aorist (लुङ्) Passive Third person, Singular, of all roots is formed by adding the sign इ (चिण्). This इ causes the वृद्धि of the final vowel and the penultimate अ and the गुण of the penultimate, इ, उ, ऋ, लृ.

342. Change of construction of द्विकर्मक roots.

In the Passive voice the indirect object (गौणकर्म) of the first 12 roots, beginning with दुह्, becomes the कर्ता i. e. is put in प्रथमा, and the direct object will be in द्वितीया. While the direct object (प्रधानकर्म) of the last 4 i. e. of नी, हृ, कृष् and वह् becomes the कर्ता i. e. is put in प्रथमा and the indirect will be in द्वितीया e. g.

(1) कर्तरि–रामः गाम् (गौणकर्म) दोग्धि पयः (प्रधानकर्म).
कर्मणि–रामेण गौः (कर्ता) दुह्यते पयः (द्वितीया).

(2) कर्तरि-हरिः अजाम् (प्रधानकर्म) ग्रामम् (गौणकर्म) नयति.
कर्मणि-हरिणा अजा (प्रधानकर्म-कर्ता) ग्रामम् (गौणकर्म) नीयते.

For the list of द्विकर्मक roots Refer द्वितीया under कारकप्रकरण.

Note—For the change to Passive refer the following कारिका—

गौणे कर्मणि दुह्यादेः प्रधाने नीहृकृष्वहाम् ।
बुद्धिभक्ष्यार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया ।।
प्रयोज्य कर्मण्यन्येषां ण्यन्तानां लादयो मताः ।।

Refer सिद्धान्तकौमुदी under सूत्र. VII. 1. 69.

343. Rules about the meaning of the Past Passive Participle termination त.

(1) In the case of the Transitive verbs त has the sense of कर्म. e. g. रावणः रामेण हतः (कर्मणि).

(2) In the case of Intransitive verbs त has the sense of भाव and also of कर्ता. e. g. रामेण सुप्तम् (भावे) and रामः सुप्तः (कर्तरि).

But there are some Intransitive verbs, which become Transitive under certain circumstances. So when they are used Transitively त has the sense of भाव and कर्ता. Such verbs are:—

* (3) गत्यर्थक i. e. Verbs implying motion. e. g. रामः काशीम् गतः (कर्तरि). रामेण काशी गता (कर्मणि). रामेण गतम् (भावे).

* (4) श्लिष्, शी, स्था, आस्, वस्, जन्, रुह् and जॄ (जीर्यति) with certain उपसर्गs prefixed to them.

---

* गत्यर्थाकर्मकश्लिषशीङ्स्थासवसजनरुहजीर्यतिभ्यश्च । ३ । ४ । ७२.

e. g. विष्णुः वैकुण्ठम् अधिशयितः (कर्तरि), विष्णुना वैकुण्ठम् अधिशयितम् (कर्मणि), विष्णुना वैकुण्ठे शयितम् (भावे). विष्णुः लक्ष्मीम् आश्लिष्टः, शिवम् उपासितः served शिव, शिवः कैलासम् अधिष्ठितः. रामः हरिदिनम् उपोषितः Rama fasted on हरिदिन. रामम् अनुजातः Was born after राम. गरुडम् आरूढः Rode on गरुड. विश्वम् अनुजीर्णः Destroyed the Universe.

The following Table will explain this clearly.

Roots	कर्मणि त	भावे त	कर्तरि त
(१) सकर्मक	रामेण रावणः हतः	—	—
(२) अकर्मक	—	रामेण सुप्तम्	रामः सुप्तः
(३) गत्यर्थक	रामेण काशी गता	रामेण गतम्	रामः काशीम् गतः
(४) शी, आस् etc.	विष्णुना वैकुण्ठम् अधिशयितम्	विष्णुना वैकुण्ठे शयितम्	विष्णुः वैकुण्ठम् अधिशयितः

(5) त when added to the roots मन् to think, बुध् to know, and पूज् to adore and their synonyms have the sense of the Present Tense and Passive Voice. e. g. राज्ञः मतः He is honoured by the king.

Table illustrating the use of कर्तरि तवत् and कर्तरि, कर्मणि and भावे त.

Roots	कर्मणि त	भावे त	कर्तरि त	कर्तरि तवत्
१. सकर्मक	रामेण रावणः हतः	—	—	रामः रावणम् हतवान्
२. अकर्मक	—	रामेण सुप्तम्	रामः सुप्तः	रामः सुप्तवान्
३. गत्यर्थक	रामेण काशी गता	रामेण गतम्	रामः काशीम् गतः	रामः काशीम् गतवान्
४. शी आस् etc.	विष्णुना वैकुण्ठम् अधिशयितम्	विष्णुना वैकुण्ठे शयितम्	विष्णुः वैकुण्ठम् अधिशयितः	विष्णुः वैकुण्ठम् अधिशयितवान्

The above table shows that when the roots are Transitive कर्ता is expressed by तवत् only but when Intransitive by त and तवत्.

CHAPTER XI

Roots that change their पद

344. (a) अधि + इ to study, Atm. is Parasmaipadi in the causal. e. g. अध्यापयति.

(b) कृ takes either पद when used without a preposition. e. g. करोति, कुरुते.

(c) अनुकृ is Paras. e. g. अनुकरोति भगवतः नारायणस्य.

(d) उपकृ meaning to help takes both the Padas. e. g. उपकरोति उपकुरुते वा. But when meaning (1) to attend upon or

(2) to impart additional quality is Atm. e. g. हरिम् उपकुरुते He attends upon Hari. एधः उदकस्य उपकुरुते Fuel imparts additional quality to water.

(e) क्री with वि, अव and परा is Atm. e. g. विक्रीणीते, अवक्रीणीते and पराक्रीणीते.

(f) गम् with सम् is Atm. e. g. गङ्गायमुने प्रयागे सङ्गच्छेते.

(g) जन् is Paras. in the causal. e. g. जनयति.

(h) * जि with वि, meaning to conquer, and with परा meaning (1) to defeat and (2) to be tired of, is Atm. e. g. रामः विजयते, शत्रून् पराजयते, अध्ययनात् पराजयते. He is tired of study.

(i) ‡ दा with आ, meaning to open or to break, is Paras. In other senses it is Atm. e. g. व्याददाति मुखम् He opens his mouth. But धनम् आदत्ते He accepts wealth. दा without a preposition takes both the Padas. e. g. ददाति-दत्ते.

(j) प्रच्छ् with आ, meaning to take leave of, is Atm. e. g. अरुन्धतीम् आपृच्छते.

---

* विपराभ्यां जेः । १ । ३ । १९.

‡ आङोदोऽनास्यविहरणे । १ । ३ । २०.

(k) * भुज् is Paras. when it means to protect. e. g. महीम् भुनक्ति. But अन्नम्, भुङ्क्ते He takes food, it is Atm.

(l) मृ is Paras. in I and II Futures, Conditional and Perfect. e. g. मर्तास्मि, मरिष्यामि, अमरिष्यम्, ममार.

(m) ‡ विश् with नि or अभिनि is Atm. e. g. अभिनिविशते सन्मार्गम्.

(n) † रम् with वि, आ and परि is Paras. e. g. विरमति - आरमति - परिरमाति, but simply रम् is रमते.

(o) स्था with सम्, अव, प्र, and वि is Atm. e. g. संतिष्ठते, अवतिष्ठते, प्रतिष्ठते, वितिष्ठते.

CHAPTER XII

Verbs of Incomplete Predication

345. Verbs of Incomplete predication take either nouns or adjectives to complete the sense of the sentence. When adjectives are used as complements, these will be in the same gender and number as the words they qualify, but when nouns are the complements, these will be in their own gender. e. g. रामः राजा (Adj. comple.) अभवत्. अहम् त्वाम् मूर्खम् (Adj. comple.) मन्ये. रामः भूमेः रत्नम् (Noun complement).

* भुजोऽनवने । १ । ३ । ६६.

‡ नेर्विशः । १ । ३ । १७.

† व्याङ्परिभ्योरमः । १ । ३ । ८३.

346. Table illustrating the above idea :

Sentences	Subject	Predicate		
		Verb	Object	Complement
रामः राजा बभूव	रामः	बभूव	—	राजा Adj. qualifying राम
सीता राज्ञी बभूव	सीता	बभूव	—	राज्ञी Adj. qualifying सीता
रामः प्रसन्नः अस्ति	रामः	अस्ति	—	प्रसन्नः Adj. qualifying राम
सीता प्रसन्ना अस्ति	सीता	अस्ति	—	प्रसन्ना Adj. qualifying सीता
सरः प्रसन्नम् दृश्यते	सरः	दृश्यते	—	प्रसन्नम् Adj. qualifying सरः (Neuter)
अहम् त्वाम् मूर्खम् मन्ये	अहम्	मन्ये	त्वाम्	मूर्खम् Adj. qualifying त्वाम्
मया त्वम् मूर्खः मन्यसे	त्वम्	मन्यसे	—	मूर्खः qualifying त्वम्
रामः बिभीषणम् राजानम् कृतवान्	रामः	कृतवान्	बिभीषणम्	राजानम् Adj. qualifying बिभीषण
रामेण बिभीषणः राजा कृतः	बिभीषणः	कृतः	—	राजा Adj. qualifying बिभीषण
रामः भूमेः रत्नम्	रामः	(अस्ति)	—	भूमेः रत्नम् Nom. complement, Neuter & Singular
सीता भूमेः रत्नम्	सीता	(अस्ति)	—	भूमेः रत्नम् Nom. complement, Neuter & Singular

CHAPTER XIII

कारकाणि

347. In Grammar those words in a sentence which are directly connected with the verbs and help to build the sentence are called कारकs. e. g.

(1) रामः रावणम् बाणेन ताडितवान्
(2) हरिः दरिद्रेभ्यः धनम् ददाति
(3) कृष्णः अश्वात् रणे पतति

In these examples रामः, रावणम् and बाणेन are directly connected with the verb ताडितवान्; हरिः, दरिद्रेभ्यः and धनम् with ददाति; and कृष्णः, अश्वात् and रणे with पतति. Put a question to these verbs and each of these words comes out. e. g.

कः ताडितवान्?	रामः.	It is	प्रथमान्त कर्ता
कम् ताडितवान्?	रावणम्.	It is	द्वितीयान्त कर्म
केन ताडितवान्?	बाणेन.	It is	तृतीयान्त करण
केभ्यः ददाति?	दरिद्रेभ्यः.	It is	चतुर्थ्यन्त संप्रदान
कस्मात् पतति?	अश्वात्.	It is	पञ्चम्यन्त अपादान
कस्मिन् पतति?	रणे.	It is	अधिकरणे सप्तमी

The cases, in which these words are, are called कारक विभक्तिs. षष्ठी is not a कारक विभक्ति because it is directly connected with the noun and not with the verb e g. रामस्य पुत्रः आगच्छति, कः आगच्छाति? पुत्रः. कस्य पुत्रः? रामस्य. Herein रामस्य is directly connected with पुत्रः, a noun, and not with the verb, आगच्छति.

348. (a) **नमः** governs the 4th case. e. g. **नमो नारायणाय.**

(b) **सह** governs the 3rd case. e. g. **रामेण सह याति.**

नारायणाय and **रामेण** are called **उपपद विभक्ति**s because they are governed by **सह** and **नमः**, as distinguished from the above, which are called **कारक विभक्ति**s.

प्रथमा (Nominative)

349. (a) * **प्रथमा** is used in naming a person or a thing. e. g. **रामः, जलम्, नदी.**

(b) **प्रथमा** is also used to point out the different genders that some words take. e. g. **तटः, तटी, तटम्.**

(c) **प्रथमा** is also used to point out the measure (**परिमाण**). e. g. **द्रोणः व्रीहिः** So much quantity of rice out of the big mass, as is measured by the measure called **द्रोण.**

(d) **प्रथमा** is also used to point out number only. **नरः.** How many? **एकः. नरौ.** How many? **द्वौ. नराः.** How many? **बहवः.**

(e) **प्रथमा** is used of the subject, **कर्ता** of the sentence. e. g. (1) **रामः** (**कर्ता**)

---

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा । २ । ३ । ४६.

रावणम् भाषते. (2) रावणः (कर्ता) रामेण भाष्यते. Herein राम is the कर्ता of भाषते and रावण of भाष्यते.

(f) प्रथमा is used of an adjective qualifying the subject directly or predicatively. e. g. मन्दः बालः भाषते or बालः मन्दः अस्ति.

(g) प्रथमा is used of the noun used as the complement of the Intransitive verb. e. g. कृष्णः भारतस्य भूषणम्. Herein भूषणम् is प्रथमान्त.

*(h) प्रथमा is also used in addressing a person from distance. e. g. हे राम, हे कृष्ण आगच्छ.

द्वितीया (Accusative)

350. (a) कर्म of the Transitive verb is put in द्वितीया. e. g. रामः कृष्णम् सेवते.

(b) Indeclinable Past Participles formed from the Transitive verbs take an object. e. g. अमृतम् दत्त्वा देवाः गताः

(c) Some Transitive verbs take complements besides the objects and these are put in द्वितीया. e g. ते त्वाम् (direct object) राजानम् (complement) करिष्यन्ति or ते त्वाम् (direct object) नृपम् (complement) मन्यन्ते.

---

* संबोधने च । २ । ३ । ४७.

(d) Verbs implying motion govern the Accusative and sometimes the Dative of the place to which the motion is directed. e. g. ग्रामम् ग्रामाय वा गच्छति.

(e) But when the motion is not actual but imaginary द्वितीया alone is used. e. g. मनसा हरिम् व्रजति; सुखाच्च यो याति नरो दरिद्रताम्; आनन्दस्य पराम् कोटिम् अगच्छन्.

‡(f) When close relation, अत्यन्तसंयोग, of काल and स्थल with the क्रिया is expressed, the words expressing काल and स्थल are put in द्वितीया. e. g. मासम् अधीते He studies (continuously) for a month. Similarly क्रोशम् कुटिला नदी. But mark मासस्य द्विः अधीते. Herein मासस्य is put in षष्ठी.

†(g) The roots शी, स्था and आस् with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place. e. g. अधिशेते-अधितिष्ठति-अध्यास्ते वा वैकुण्ठम् हरिः.

§(h) The root वस् with उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case. e. g. उप-अनु-अधि-आ-वसति वैकुण्ठम् हरिः. But वस् with उप meaning to abstain from food, is used with the Locative. e. g.

---

‡ कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे । २ । ३ । ५.

† अधिशीङ्स्थासां कर्म । १ । ४ । ४६.

§ उपान्वध्याङ्वसः । १ । ४ । ४८.

उपवसति वने रामः Rama observes a fast in the forest.

*(i) The following roots take 2 objects, one direct and another Indirect :— (1) दुह्, याच्, पच्, दण्ड्, रुध्, प्रच्छ्, चि, ब्रू, शास्, जि, मथ्, मुष्, (2) नी, हृ, कृष्, वह्. e. g. गाम् (Indirect) दोग्धि पयः (direct).

These are put in कारिका :

दुह्याच् पच् दण्ड् रुधि प्रच्छि चि ब्रू शासु जि मथ् मुषाम् ।
कर्मयुक् स्यादकथितं तथा स्यान्नीहृकृष्वहाम् ॥

These 16 roots are grouped as 12 and 4, this division being necessary while changing the construction from the Active to the Passive (Refer sect. 342).

(j) कथ् and other roots having the same sense govern the Accusative of the Indirect object or the Indireet object is put in the Dative or Genetive. e. g. रामः कृष्णम् कथाम् कथयति, कृष्णाय वा कृष्णस्य वा.

(k) दक्षिणेन, उत्तरेण i. e. Indeclinables ending in एन govern the Accusative or Genetive. e. g. उत्तरेण सुवर्णपुरम्, दक्षिणेन वृक्षवाटिकाम्. उत्तरेण ग्रामम्–ग्रामस्य वा. तत्रागारं धनपतिगृहान् उत्तरेणास्मदीयम्.

---

* अकथितं च । १ । ४ । ५१.

(l) The words अन्तरा meaning (1) in the middle, and (2) without, and अन्तरेण meaning without, govern the Accusative. e. g. अन्तरा त्वाम् च माम् च कृष्णः There is कृष्ण between you and me. अन्तरेण हारिम् न सुखम्. Without हरि there is no happiness.

(m) उभयतः, सर्वतः, धिक्, उपर्युपरि, अधोधः, अध्यधि, अभितः and परितः govern the Accusative. e. g. उभयतः कृष्णम् गोपाः The cow-herds are on all sides of कृष्ण. धिक् governs Accusative, Nominative and Vocative. e. g. धिक् कृष्णम्-कृष्णः-कृष्ण वा.

(n) अति meaning Superior to, higher than, अनु just after, by the side of, अति close to, govern the Accusative. e. g. अति देवान् कृष्णः Krishna excels Gods in might. जपम् अनु प्रावर्षत् It rained just after जप. सर्वम् माम् अनु ते Everything of thee just after me.

(o) विना governs the Accusative, Instrumental or Ablative. e. g. रामम् विना, रामेण विना or रामात् विना.

तृतीया (Instrumental)

351. *(a) तृतीया is used for the instrument (करण) that is directly concerned in

* कर्तृकरणयोस्तृतीया । २ । ३ । १८.

bringing about the act. e. g. रामः बाणेन वालिनम् हतवान्. Here बाण is directly concerned in हननक्रिया.

§(b) तृतीया also expresses हेतु. e. g. विद्यया यशः (विद्याहेतुकं यशः); कन्यया शोकः, कन्या-हेतुकः शोकः. Similarly पुत्रेण सुखम् तेन अपराधेन दण्ड्यः असि; अध्ययनेन वसति.

(c) तृतीया is also used for the following words. e. g. प्रकृत्या दर्शनीयः; गोत्रेण गार्ग्यः, सुखेन याति.

(d) The Particles अलम् and कृतम् meaning 'enough' govern the Instrumental. अलं रुदितेन Enough of your weeping (do not weep); कृतं अत्यादरेण Away with overpressing.

*(e) कर्ता, Agent, is also put in तृतीया in the कर्मणि and भावे construction. e. g. In रामः बाणेन वालिनम् हतवान्, the कर्ता is राम, which, in रामेण वाली बाणेन हतः, is put in तृतीया.

†(f) In अक्ष्णा काणः, कर्णेन बधिरः, पादेन खञ्जः words expressing defect in the limb of the body govern the Instrumental of the defective limb.

---

§ हेतौ । २ । ३ । २३.

* कर्तृकरणयोस्तृतीया । २ । ३ । १८.

† इत्थंभूतलक्षणे । २ । ३ । २१.

†(g) In जटाभिः तापसः words expressing the pecularity are put in तृतीया.

(h) In मासेन पाठः अधीतः the word मास, is put in तृतीया because herein the accomplishment of the act of पठण is meant. When अन्त्यन्त संयोग is the meaning मास will be put in द्वितीया as मासम् अधीते (Refer Sect. 350 f.).

(i) सह governs तृतीया. e. g. रामेण सह याति.

(j) विना governs तृतीया. e. g. तेन विना.

चतुर्थी (Dative)

352. *(a) चतुर्थी is used for the person to whom something is given. e. g. विप्राय धनं ददाति–Here विप्राय is called संप्रदान.

‡(b) चतुर्थी is also used for the noun expressing the purpose for which something is done. e. g. मुक्तये हरिं भजति. This is called तादर्थ्ये चतुर्थी.

§(c) The object that can be governed by the Infinitive is put in the Dative, the Infinitive being dropped. e. g. In रामः फलानि आनेतुम् याति, फलानि आनेतुम् is substituted by फलेभ्यः as फलेभ्यः याति

---

† इत्थंभूतलक्षणे । २ । ३ । २१.

* चतुर्थी संप्रदाने । २ । ३ । १३.

‡ तादर्थ्ये चतुर्थी वाच्या (वार्तिक).

§ क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः । २ । ३ । १४.

रामः. This substitute is possible when the Infinitive is of a Transitive Verb.

†(d) Words ending in भाववाचक terminations may be put in the Dative, to express the sense of the Infinitive. e. g. यागाय याति is यष्टुम् याति. Here यागः is an Abstract Noun.

*(e) रुच् and other verbs having the same sense govern the Dative of the person pleased. e. g. हरये रोचते भक्तिः, यज्ञदत्ताय स्वदते मोदकः. Things that are pleasing become the subjects of the verbs.

‡(f) धृ 'to owe' govern the Dative of the Creditor and the Debtor is put in प्रथमा. e. g. हरये रामः शतम् धारयति.

§(g) स्पृह् 'To desire' governs the Dative of the person or thing desired. e. g. मोदकेभ्यः स्पृहयति बालकः.

||(h) क्रुध्, द्रुह्, ईर्ष्य्, असूय् and other roots having the same sense govern the Dative of the person against whom

---

† तुमर्थाच्च भाववचनात् । २ । ३ । १५.

* रुच्यर्थानां प्रीयमाणः । १ । ४ । ३३.

‡ धारेरुत्तमर्णः । १ । ४ । ३५.

§ स्पृहेरीप्सितः । १ । ४ । ३६.

|| क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां यं प्रतिकोपः । क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म । १ । ४ । ३७ । ३८.

the feeling is directed. e. g. हरये क्रुध्यति माणवकः. But क्रुध्, द्रुह् when preceded by an उपसर्ग govern the Accusative. e. g. हरिः रामम् अभिक्रुध्यति-अभिद्रुह्यति वा.

†(i) प्रतिश्रु or आश्रु meaning 'To promise' governs the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation. e. g. विप्राय गाम् प्रतिश्रुणोति-आश्रुणोति वा, विप्रेण मह्यम् देहि इति प्रवर्तितः प्रतिजानीते इत्यर्थः.

(j) क्लृप् and other verbs, meaning to be fit for, result in, accomplish, tend to govern the Dative of the noun expressive of the result to which anything leads. e. g. भक्तिः ज्ञानाय कल्पते. काव्यम् यशसे.

(k) Nouns indicating a calamity are put in the Dative. वाताय कपिला विद्युत् The reddish lightening portends wind.

(l) The कर्म of मन् of the 4th Conjugation is optionally put in the Dative, when the कर्म is inanimate and implies contempt. e. g. न त्वाम् तृणम् मन्ये तृणाय वा I do not rate you even as a straw. मन् of the 8th Conjugation prohibits the Dative. e. g. न त्वाम् तृणम् मन्वे.

† प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता । १ । ४ । ४०.

‡(m) **नमः, स्वस्ति, स्वाहा, स्वधा, अलम्** (meaning a match for, **शक्ति**) and **वषट्** govern the Dative. e. g. **रामाय नमः, रामाय स्वस्ति, रावणाय स्वस्ति, अग्नये स्वाहा, पितृभ्यः स्वधा, दैत्येभ्यः हरिः अलम्, इन्द्राय वौषट्.** Refer **अलं भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम्, अमर.** But when **नमस्** is prefixed to **कृ, नमस्कृ** becomes a verb and being Transitive takes an object as in **नारायणम् नमस्कृत्य.** Herein comes the rule '**उपपद विभक्तेः कारक विभक्तिर्बलीयसी**' meaning **कारक विभक्ति** is to be used when both the **कारक** and **उपपद विभक्ति**s are applicable. In **नारायणाय नमः, नारायणाय** is **उपपद विभक्ति** because **नमः** governs the Dative and in **नारायणम् नमस्कृत्य, नारायणम्** is **कारक विभक्ति** because the verb **नमस्कृ** like **कृ** is Transitive and hence takes **कर्म.**

पञ्चमी (Ablative)

353. †(a) **पञ्चमी** is used in the sense of **अपादान** (complete separation). The object from which there is complete separation, is put in the Ablative. e. g. **अश्वात् पतति.**

---

‡ नमः स्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्योगाच्च । २ । ३ । १६.

† अपादाने पञ्चमी । २ । ३ । २८.

(b) पञ्चमी is used in the sense of हेतु. e. g. गोमानुषाणां वधात् मे पुत्राः मृताः दाराः च; मौनात् मूर्खः.

(c) The roots भी and त्रै govern the Ablative of the objects from which fear proceeds or from which protection is sought. e. g. चोरात् बिभेति; स्वल्पम् अपि अस्य धर्मस्य त्रायते महतः भयात्.

(d) जि with परा governs the Ablative of the thing that is intolerable. e. g. अध्ययनात् पराजयते Sick of study.

(e) In the case of verbs having the sense of 'preventing' the desired object from which one is prevented or warded off is called अपादान and hence put in the Ablative. e. g. यवेभ्यः गाम् वारयति निवर्तयति वा.

(f) When one is hiding, the person intended to be avoided is put in the Ablative. e. g. मातुः निलीयते कृष्णः.

(g) भू meaning 'appearing' governs the Ablative of the cause from which something proceeds. e. g. हिमवतः गङ्गा प्रभवति, तत्र प्रकाशते इत्यर्थः.

(h) When the sense of the Indeclinable past participle ending in य is suppressed, the object (कर्म) or the place (अधिकरण) of that act is put in the

Ablative. e. g. प्रासादात् प्रेक्षते, प्रासादम् आरुह्य (ल्यप्), श्वशुरात् जिह्रेति, श्वशुरम् वीक्ष्य (कर्म is suppressed in these examples.). आसनात् प्रेक्षते, आसने उपविश्य (Here अधिकरण is suppressed).

‡(i) आ meaning मर्यादा (Exclusion) and अभिविधि (Inclusion) governs the Ablative. e. g. आमुक्तेः संसारः, संसार upto salvation (मर्यादा upto). आमूलात् श्रोतुम् इच्छामि, from the beginning i. e. including the beginning. मर्यादा excludes and अभिविधि includes. तेन विना मर्यादार्थः, तेन सह अभिविध्यर्थः.

(j) प्रति meaning the representative of or inexchange for or giving in return for, governs the Ablative. e. g. प्रद्युम्नः कृष्णात् प्रति, प्रद्युम्न is the representative of कृष्ण. तिलेभ्यः प्रतियच्छति माषान् He gives माष in return for तिल.

(k) प्रभृति, आरात् near or remote, अन्य and इतर govern the Ablative. e. g. तद्दिनात् प्रभृति सः खिन्नः. त्वदन्यः इतरः कः अस्मान् तारयिष्यति. आरात् वनात् means near to or remote from the forest.

(l) ऋते governs the Ablative and some times the Accusative. e. g. ऋते अर्जुनात्

‡ आङ् मर्यादाभिविध्योः । २ । १ । १३.

न कोऽपि कर्णं हन्तुं समर्थः; ऋतेऽपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे.

षष्ठी (**Possessive**)

354. *(a) षष्ठी shows mere relation between one noun and another. e. g. गृहस्य द्वारम्; रामस्य सेवकः.

(b) When the word हेतु is used in the sentence, that which is the object and the word हेतु are together put in the Genitive. e. g. अल्पस्य हेतोः बहु हातुम् इच्छन्; अन्नस्य हेतोः वसति.

(c) A सर्वनाम takes तृतीया, if it stands for a हेतु and the word हेतु is actually used in the sentence, the relation of cause and effect being implied. e. g. केन हेतुना; कस्य हेतोः.

(d) राज्ञः मतः बुद्धः पूजितः वा. Here the Genitive case has the sense of the Instrumental i. e. राज्ञः = राज्ञा and the Past Passive Participle has the sense of the Present Participle. i. e. मतः बुद्धः and पूजितः = मन्यमानः बुध्यमानः and पूज्यमानः meaning one who is being respected and not one who was respected.

(e) उपरि, उपरिष्टात्, अधः, अधस्तात्, पश्चात्, दक्षिणतः, उत्तरतः and अग्रे govern the Genitive. e. g. गृहस्य उपरि.

---

* षष्ठी शेषे । २ । ३ । ५०.

(f) तुल्य and सदृश govern the Genitive as well as the Instrumental. e. g. कृष्णस्य कृष्णेन वा तुल्यः सदृशः.

(g) रुदतः पुत्रादिकस्य, रुदति पुत्रादिके वा प्राव्रजत् is an example of अनादरे षष्ठी and सति सप्तमी which will be explained under the Gen. and Loc. Absolute constructions (Refer sect. 356).

सप्तमी (Locative)

355. *(a) The place where an act takes place is called its आधार. आधार is called अधिकरण in Grammar. e. g. रामः कटे आस्ते; कृष्णेन कंसः मथुरायाम् हतः. The nature of आधार is of 3 kinds :—

(1) In रामः आसने उपविशति, there is an actual contact of राम with आसन or in स्थाल्याम् ओदनम् पचति of ओदन with स्थाली.
(2) In मोक्षे इच्छा अस्ति, the desire has for its object मोक्ष. Here मोक्ष is the विषय of the desire (मोक्षविषयिका इच्छा).
(3) In सर्वस्मिन् आत्मा अस्ति or तिलेषु तैलम् वर्तते, आत्मा is said to occupy all souls without exception. Similarly तैल is found in all grains of तिल.

(b) स्निह्, रम्, अनुरञ्ज्, अभिलष् and their derivatives govern the Locative of the object. e. g. रामे स्निह्यति or रामे स्नेहः.

---

* आधारोऽधिकरणम् । १ । ४ । ४५ । सप्तम्यधिकरणे च । २ । ३ । ३६.

356. Genitive and Locative Absolutes.

(1) रामः अभाषत कृष्णः अगच्छत्
(2) यदा रामः अभाषत कृष्णः अगच्छत्
(3) रामे भाषितवति कृष्णः अगच्छत्

Note that in these sentences the कर्ता of भाषणक्रिया is different from that of the गमनक्रिया.

(a) In (1) statements are simply put side by side.

In (2) यदा shows that these ideas are related in thought i. e. one is dependent on the other.

Such sentences are Complex. The act of the dependent clause suggests the act of the principal clause or the time of the principal clause is suggested by that of the dependent clause. From (2) we pass on to (3) by dropping यदा, तदा.

In (3) the कर्ता of the dependent clause is put in the Locative. This construction is called सति सप्तमी, because after रामे भाषितवति the word सति is put in, the sentence will then read as 'रामे भाषितवति सति.' सति itself shows the nature of the form, which the verb takes in this construction, because it is the Locative singular of the Present

participle, सत्. सत्, if not expressed may be taken as understood. e g. रामे भाषमाणे (सति), नरयोः भाषमाणयोः (सतोः), नरेषु भाषमाणेषु (सत्सु).

(b) In (1) रामः अभाषत, राम is प्रथमान्त as it is the कर्ता of अभाषत. While in (3) रामे भाषितवति, the कर्ता of भाषणाक्रिया is put in the Locative. As a rule क्रियापद is always in the Nominative. It cannot be in the Locative. If then क्रियापद (Finite Verb) is changed into a verbal adjective (कृदन्त) it can follow its subject in any case which its subject कर्ता takes. Really क्रियापद qualifies its subject i. e. it is an adjective of the subject. In रामः अभाषत कथंभूतः रामः? भाषितवान् रामः, भाषितवान् qualifies राम, the subject.

(c) The form of the verbal adjective i. e. the participle must be the same as that of the verb, which it replaces. In the present case अभाषत is the Past tense of भाष् Active voice. It should therefore be changed into Past Active Participle, which is भाषितवत्. Now भाषितवत् can be put into the locative and then it follows its subject, राम, as रामे-भाषितवति.

§(d) When one act suggests another i. e. when the act, whose time is known, suggests the time of another act whose time is not known, **सति सप्तमी** is used. e. g. **गोषु दुह्यमानासु रामः गतः**. Here **गोषु** is put in the Locative for the **दोहनक्रिया** of the cows suggests the time of Rama's going, the time of the **दोहनक्रिया** being supposed to be known by the hearer. Similarly in **ब्राह्मणेषु अधीयानेषु कृष्णः आगतः, ब्राह्मणेषु** is **सति सप्तमी** because the time when the Brahmans study points out the time of Krishna's coming.

(e) In this construction the subjects of these clauses must be different. e. g. In **गोषु दुह्यमानेषु रामः गतः, गोषु** is the subject of **दुह्यमानेषु** and **रामः** of **गतः**. If the subjects of both the clauses is one and the same word, Absolute construction is not allowed. e. g. **रामः मार्गम् गच्छन् कृष्णम् पश्यति**.

(f) In the Absolute construction **कर्ता** is put in the Locative and hence the **क्रियापद** has to change itself into **कृदन्त** i. e. Verbal adjective, if it has to agree with its subject.

---

§ यस्य च भावेन भावलक्षणम् । २ । ३ । ३७.

अनादरे षष्ठी

357. *(a) When अनादर (contempt, disregard or disobedience) is to be expressed षष्ठी or सप्तमी is used. e. g. नन्दाः पशवः इव हताः पश्यतः राक्षसस्य; पश्यतः गुरोः शिष्येण अविनयः कृतः; रुदति रुदतः वा (पुत्रे पुत्रस्य वा) प्राव्रजत् (रुदन्तम् पुत्रम् अनादृत्य इत्यर्थः) When, while, since, as, although are translated by the Gen. or Loc. Absolutes e. g. दिनेषु गच्छत्सु नारायणः पण्डितः अभवत्.

(b) सति सप्तमी is also used to express the idea of 'As soon as, No sooner than, the moment that'. e. g. गृहस्वामिनि आगते एव चोरः पलायितः or गृहस्वामिनि आगतमात्रे एव चोरः पलायितः; In such phrases एव is put after the सप्तम्यन्त participle but मात्र is added to the participle and then the participle ending with मात्र takes the Locative. Observe आगतमात्रे.

CHAPTER XIV

Feminine Terminations.

358. (a) Feminines are formed from their corresponding masculines by adding

---

* षष्ठी चानादरे । २ । ३ । ३८.

the terminations आ, ई, ऊ and ति. e. g. (1) आ–प्रियः–प्रिया; (2) ई–सिंहः–सिंही; (3) ऊ–श्वशुरः–श्वश्रूः; (4) ति–युवा–युवतिः (from युवन्).

(b) श्वश्रूः is got from श्वशुर by dropping the उ and the final अ in it, and then adding ऊ. e. g. श्वश् + उ + र् + अ + ऊ = श्वश् + ० + र् + ० + ऊ = श्वश्रूः.

Note—आ and ई are the general Feminine terminations while ऊ and ति are added to very few nouns. It should also be noted that every Feminine word, formed by adding the above terminations, may not have a corresponding masculine. e. g. कुशलता. जानकी (जनकस्य अपत्यं स्त्री).

(c) Some Feminines have different forms from the masculine. e. g. माता, पिता, स्वसा, भ्राता.

(d) Words as वाच्, निश्, दिश्, रुज् have double forms; e. g. वाच् वाचा, निश् निशा, दिश् दिशा, रुज् रुजा.

Words that take आ and ई.

359. आ–चतुरा, अजा, कोकिला, चटका, अश्वा, मूषिका, बाला, वत्सा, ज्येष्ठा, कनिष्ठा, वृद्धा, स्थविरा, मध्यमा.

ई-गौरी, हरिणी, मानुषी, (from मनुष्य), मत्सी (from मत्स्य), कुमारी, किशोरी, तरुणी.

Rule :—(a) Words ending in आ form their Feminine by the addition of आ or ई.

(b) Before ई the preceding अ, आ, इ or ई is dropped.

(c) मानुषी and मत्सी are got up by dropping य in मनुष्य and मत्स्य.

(d) कुमारः कुमारी, किशोरः किशोरी, तरुणः तरुणी– ई is added to these nouns, as they do not imply old age. But वृद्धा and स्थविरा take आ.

(e) बुद्धिमत्-बुद्धिमती, भगवत्-भगवती, लघीयस्-लघीयसी, तावत्-तावती, ऊरुद्वयस्-ऊरुद्वयसी, जानुदघ्न-जानुदघ्नी, ऊरुमात्र-ऊरुमात्री, द्वितय-द्वितयी, वार्षिक-वार्षिकी. Words ending in तद्धित terminations as मत्, वत्, ईयस्, द्वयस्, दघ्न, मात्र, तय and इक take ई in the Feminine.

N. B. वत् in भगवत् is the substitute of the Possessive termination मत्. This वत् should not be confounded with वत् in तावत्. वत् in तावत् is परिमाणदर्शक. (तत् परिमाणम् अस्य तावान् from तावत्.)

(f) महत्-महती and भवत् (your honour, a pronoun)-भवती. भवती is different from the Present Participle form, of the Feminine, भवन्ती.

(g) राजन्-राज्ञी, मघवन्-मघोनी, पापहन्-पापघ्नी, धनिन्-धनिनी. नकारान्त words form their Feminine by adding ई. Before ई words ending in a consonant take that form which they assume before the Instrumental Singular termination. e. g. Inst. Sing of राजन् is राज्ञा. Take away आ, Inst. Sing Term, and add ई Fem. राज्ञा = राज्ञ् + आ = राज्ञ् + ० = राज्ञ् + ई = राज्ञी Fem.

(h) बहुः or बह्वी, पटुः or पट्वी, लघुः or लघ्वी, गुरुः or गुर्वी but पाण्डुः has पाण्डुः only. Adjectives ending in उ and not preceded by a conjunct consonant, form their Feminine optionally by adding ई.

(i) चन्द्रमुखी-चन्द्रमुखा, सुकेशी-सुकेशा, कृशोदरी-कृशोदरा, सुगात्री-सुगात्रा, बिम्बोष्ठी-बिम्बोष्ठा, तुङ्गनासिकी-तुङ्गनासिका. These words form their Feminine by adding आ and ई.

(j) पतिः has पत्नी Fem. सपत्नी is similarly formed. समानः पतिः यस्या सा सपत्नी.

(k) घटोध्नी-घटाः इव ऊधांसि यस्याः सा. Similarly पीनोध्नी, कुण्डोध्नी. If a बहुव्रीहि Compound ends in ऊधस्, ऊधस् is substituted by ऊधन् before ई.

(l) इन्द्राणी–इन्द्रस्य स्त्री. इन्द्राणी = इन्द्र + आन् + ई. Similarly रुद्राणी, भवानी, मृडानी. आन् is inserted before ई in these cases.

(m) महत् अरण्यम् अरण्यानी, महत् हिमम् हिमानी, यवनानाम् लिपिः यवनानी—These words take आन् before ई. But they do not imply the Fem. gender.

Words changing their meaning with आ and ई

360. उपाध्याय—उपाध्यायस्य स्त्री उपाध्यायी उपाध्यायानी वा, स्वयमेव अध्यापिका–उपाध्यायी–उपाध्याया.

आचार्य — आचार्यस्य स्त्री आचार्यानी, स्वयमेव व्याख्यात्री आचार्या.

क्षत्रिय — क्षत्रियस्य स्त्री क्षत्रियी जातौ–क्षत्रियाणी, क्षत्रिया वा, a woman of the क्षत्रिय caste.

शूद्र — शूद्रस्य स्त्री शूद्री–जातौ शूद्राणी शूद्रा वा. A woman of the शूद्र caste.

स्थल — स्थली (अकृत्रिमा चेत्) A natural plot of ground. स्थला means an artificial ground.

सूर्य — सूर्यस्य स्त्री सूर्या Heavenly deity सूरी (कुन्ती) An earthly wife of सूर्य.

Numerals with आ and ई.

361. आ-एका, प्रथमा, द्वितीया, तृतीया.

ई - पञ्चमी, सप्तमी, नवमी—

Rule—Numerals ending in न् take ई.

कृदन्तs.

362. (a) कृत-कृता, वर्तमान-वर्तमाना, क्रियमाण-क्रियमाणा, कार्यमाण-कार्यमाणा.

Rule—कृदन्त forms ending in अ take आ.

(b) कर्तृ-कर्त्री, कृतवत्-कृतवती, भवत्-भवन्ती, चोरयत्-चोरयन्ती, यात्-याती-यान्ती, शृण्वत्-शृण्वती, विशत्-विशती-विशन्ती, करिष्यत्-करिष्यती-करिष्यन्ती, कारयत्-कारयन्ती, चिकीर्षत्-चिकीर्षती-चिकीर्षन्ती, विद्वस्-विदुषी, तस्थिवस्-तस्थुषी.

Rule—कृदन्त forms ending in त, तवत्, अत् and वस् take ई in the Feminine. न् is necessarily inserted in the 1st, 4th and 10th conjugations and in Causals and optionally in the 6th and in roots ending in आ of the 2nd Conjugation, Paras, 2nd Future Paras and the Desiderative Paras.

363. ऊ-श्वश्रूः, वामोरूः, संहितोरूः, करभोरूः, वामौ ऊरू यस्याः सा वामोरूः

(a) ऊरु at the end of a बहुव्रीहि compound is changed to ऊरू in the Feminine.

(b) A noun ending in उ and not preceded by य and denoting mankind, forms its feminine by ऊ. e. g. ब्रह्मबंधूः.

364. †ति–युवन् is the only word which forms its Feminine by the addition of ति as युवतिः–युवती also.

365. अवनि or अवनी, रात्रिः or रात्री, रजनिः or रजनी. These words end in इ and ई.

CHAPTER XV

Compounds.

Introduction.

366. Words that require explanation (वृत्ति).

(1) दाशरथिः = दशरथस्य अपत्यम् पुमान्, दशरथ + इ (अपत्यार्थे तद्धित)

(2) रामः = रमयति इति रामः. रम् + अ (कृत्–in the sense of कर्ता)

(3) पिपासा = पातुम् इच्छा, पा (पिब्) + सा (इच्छार्थक)

(4) रामकथा = रामस्य कथा, राम + कथा (समास)

(5) पितरौ = माता च पिता च, मातृ + पितृ (मातृ dropped) एकशेष द्वन्द्व.

(a) These words require explanation (वृत्ति, विवरण, व्याख्यान) of their formation and the sense in which certain

---

† यूनस्तिः । ४ । १ । ७७.

terminations are added to them. The first of these is derived from the noun, the 2nd and 3rd from roots. The last 2 are made up of पद्s. (पद् is an inflected word) In रामः नगरम् गच्छति every word in the sentence is a पद्.

(b) All these words although requiring explanation are not Compouds, i. e. सामासिक words. Only the last 2 are examples of Compouds. The 1st is तद्धित, the 2nd is कृदन्त and the 3rd इच्छार्थक. सामासिक words are made of two or more words. e. g. रामकथा or रामकृष्णगोविन्दाः. पितरौ although a Compound does not show two words, but is the Nom. dual of पितृ. It is an example of एकशेष द्वन्द्व in which one of the two words is retained and the other dropped. पितरौ is the compound of माता + पिता. मातृ word is dropped and पितृ is put in the dual, to show the presence of मातृ, in the sense of the Compound. पितरौ means Father and mother.

(c) कृत् terminations are called Primary affixes and तद्धित Secondary. There is a view that every word in the Sans-

krit language is derived from a root with certain terminations. Hence as कृत् terminations are added to roots, they are called Primary affixes. ताद्धित terminations, according to this view, are of Secondary importance, nouns, pronouns, etc to which these terminations are applied, being already derived from the roots with कृत् affixes. Hence तद्धित are called Secondary affixes. कृद्न्त, ताद्धित and इच्छार्थक forms are already explained. Now we pass on to Compounds.

367. There are 5 Principal Compounds :— (1) द्वन्द्वः (2) तत्पुरुषः (3) बहुव्रीहिः (4) अव्ययीभावः (5) सुप्सुप् (also called केवलसमास).

‡ (1) रामः च कृष्णः च रामकृष्णौ is an example of द्वन्द्व in which members of the Compound are of equal rank and when the Compound word is dissolved the members will be found connected by च.

(2) रामस्य गृहम् रामगृहम् or नीलम् च तत् कमलम् च नीलकमलम् is an example of तत्पुरुष, in which the first member is a qualifying word and the second, a noun. The first member may be an adjective as

---

‡ चार्थे द्वन्द्वः । २ । २ । २९.

in the example नीलकमलम् or it may be doing the work of an adjective as in the example रामगृहम्. नीलकमलम् is however regarded as an example of कर्मधारय, a subdivision of तत्पुरुष.

(3) चक्रम् हस्ते यस्य सः चक्रहस्तः or पीतम् अम्बरम् यस्य सः पीताम्बरः is an example of बहुव्रीहि in which the sense of the members of the Compound चक्रम् and हस्ते or पीतम् and अम्बरम् is not meant to be pointed out but चक्रहस्त or पीताम्बर is now an adjective and it qualifies an अन्यपद्, i.e. a person or thing, which possess the qualities expressed by the Compound word (एवंगुणविशिष्टः नरः).

(4) मक्षिकाणाम् अभावः निर्मक्षिकम् is an example of अव्ययीभाव in which निर्, an अव्यय, used in the sense of अभाव, absence of, is added to the case inflected word मक्षिकाणाम् and is placed first. The indeclinable निर् makes the Compound word निर्मक्षिकम्, Indeclinable. It is in the Neuter gender, singular number and Accusative case.

* (5) But there are a few compound words which cannot be classed under बहु० or अव्ययी० or तत्पु० or द्वन्द्व. Here one सुबन्त

---

* सह सुपा । २ । १ । ४.

word (सुप् is the name of the terminations added to nouns and a word that ends in सुप् ter. is called सुबन्त) is compounded with another सुबन्त word; e. g. पूर्वम् दृष्टः दृष्टपूर्वः or आजन्म शुद्धाः आजन्मशुद्धाः. In these cases an adverb generally, qualifies a verbal adjective. In पूर्वम् दृष्टः दृष्टपूर्वः पूर्वम्, the adverb of दृष्ट is placed after the adjective and not before it.

368. *(a) The case terminations of the individual members of the compound are dropped and the compound as one word takes the case terminations. e g. रामः च कृष्णः च and then रामकृष्णौ. नीलम् च तत् कमलम् च, तत्, च, यस्य सः and such other words used in the explanation of the compound, also disappear. If a word ends in a consonant, the form that it takes before the termination, भ्याम्, is retained in the Compound word. e. g. राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः. राजपुरुषः = राज = राजन् + भ्याम् = राज - भ्याम्. राज is taken while forming a compound with पुरुष. Similarly विद्वान् च असौ जनः च विद्वद्जनः = विद्वज्जनः. विद्वद् is a base to which विद्वस् is changed before भ्याम्.

---

* सुपो धातुप्रातिपदिकयोः । २ । ४ । ७१.

(b) Sandhi rules are to be observed if necessary. e. g. रामस्य + आज्ञा = रामाज्ञा.

(c) विग्रहवाक्य or विग्रह is separating the members of the compound and putting them back with their cases to form a sentence or to explain the peculiar meaning in which the compound word is used. e. g. ससीतः रामः दृश्यते or सीतया सह रामः दृश्यते. निर्मक्षिकम् एतद् गृहम् or एतस्मिन् गृहे मक्षिकाणाम् अभावः वर्तते. रामः यथाशक्ति धनं ददाति or यावत् शक्तिः विद्यते तावत्, शक्तिम् अनतिक्रम्य वा धनं ददाति.

369. The members of the compound word are called पद्s. The first member is called पूर्वपद and the second उत्तरपद.

The following is the general idea of compounds :—

(1) उभयपदप्रधानः द्वन्द्वः—In द्वन्द्व each member forming the compound is important (प्रधान). द्वन्द्व compound may be of two or more members. e. g. रामकृष्णौ or रामकृष्णगोविन्दाः.

(2) उत्तरपदप्रधानः तत्पुरुषः—In तत्पुरुष the उत्तरपद is important as the पूर्वपद is an adjective or used as such e. g. नीलम् कमलम्–किम् पश्यसि ? कमलम्. रामस्य गृहम्–किम् पश्यसि ? गृहम्. Take away the last

member and the first member will make no sense. तत्पुरुष is made up of 2 members only.

(3) अन्यपदप्रधानः बहुव्रीहिः—In बहुव्रीहि the members forming the compound do not point their individual sense but point out अन्यपद्. e. g. चक्रम् हस्ते यस्य सः चक्रहस्तः does not refer to चक्रम् or हस्ते but the compound word चक्रहस्तः refers to नर., which is अन्यपद्. i. e. not contained in the compound word चक्रहस्त but lies outside. कथंभूतः नरः ? चक्रहस्तः. बहुव्रीहि is generally of 2 members but it may contain even 3. e. g. पञ्चगवधनः.

(4) पूर्वपदप्रधानः अव्ययीभावः—In अव्ययीभाव the first member, which is an अव्यय, is important because it makes the compound word an अव्यय, indeclinable e. g. दिने दिने प्रतिदिनम्. प्रति changes the Compound प्रतिदिन into an अव्यय as प्रतिदिनम्. अव्ययीभाव is made up of 2 members only.

द्वन्द्व Compound.

370. द्वन्द्व has 3 varieties. (1) इतरेतर, (2) समाहार, (3) एकशेष.

(1) रामश्च कृष्णश्च रामकृष्णौ is an example of इतरेतर द्वन्द्व because each member of the

compound is independent of the other, इतरइतर. The number of the compound will be dual if the compound is of 2 members and plural if it is of more than 2.

(2) चर्म च मांसम् च रुधिरम् च एतेषाम् समाहारः चर्ममांसरुधिरम् is an example of समाहार द्वन्द्व because each member although connected with च is not individually important but only a collection of all these is meant. You do not think of चर्म or मांस or रुधिर singly but of all these things put together. समाहार means collection. While explaining such compounds the word समाहार must be mentioned. समाहार द्वन्द्व is always Neuter and singular. Even in English Collective nouns are Neuter and Singular. समाहार is really an exception to the defination of द्वन्द्व i. e. उभयपदप्रधानो द्वन्द्वः, as in this none of the members of the Compound has importance but attention is drawn only to the collection of such things. If it were not so the Compound word would be in the dual or plural according to the number of its members.

† (a) अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम्; पाणी च पादौ च पाणिपादम् are examples of समाहार.

‡ (b) माता च पिता च मातापितरौ (also मातरपितरौ), पिता च पुत्रश्च पितापुत्रौ.
When words ending in ऋ and implying relationship by blood are compounded as द्वन्द्व the last but one word changes its ऋ to आ. The same change takes place when पितृ is compounded with पुत्र. But पितुः धनम्–पितृधनम्.

(c) मित्रश्च वरुणश्च मित्रावरुणौ, सूर्यश्चचन्द्रमाश्च सूर्याचन्द्रमसौ, अग्निश्च सोमश्च अग्नीसोमौ.
When the names of the deities, well-known to be in constant association with each other are compounded, the vowel of the पूर्वपद is lengthened.

(d) The following are the instances of irregular द्वन्द्व compound :—द्यौः च पृथिवी च द्यावापृथिव्यौ or दिवस्पृथिव्यौ. Similarly द्यावाभूमी. ज्याया च पतिः च ज्यायापती-दम्पती or जम्पती. स्त्री च पुमान् च स्त्रीपुंसौ, नक्तम् च दिवा च नक्तंदिवम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिंदिवम्, अहनि च दिवा च अहर्दिवम्. In these cases अ is added as a termination, the preceding vowel of the word being dropped.

---

† द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम्। येषांच विरोधः शाश्वतिकः।२।४।२,९.

‡ आनङ् ऋतो द्वन्द्वे।६।३।२५.

(e) अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः. The compound word is masculine.

(3) (a) नरः च नरः च नरौ, एकशेष; नरः च नरः च नरः च नराः, एकशेष.

When several words of the same form are compounded together, only one of them is retained with the necessary number. हंसी च हंसः च हंसौ, व्याघ्री च व्याघ्रः च व्याघ्रौ. In the case of words of the masc and Fem. gender, the one of the masc. gender is retained. †

(b) भ्राता च स्वसा च भ्रातरौ, दुहिता च पुत्रः च पुत्रौ. Words of the same meaning but dissimilar in form also form एकशेष. *

(c) In the sentence सः च रामः च आगतौ, अधुना तौ एवं करिष्यतः or रामः च सीता च आगतौ, अधुना तौ एवं करिष्यतः, to avoid repetition the single pronoun, substituted for सः and रामः will be तौ.

(d) सः च सा च तत् च तानि, सः च तत् च ते and सा च तत् च ते (Neuter dual):—

In the case of words of the masc. Fem. and Neuter gender, the single substitute would be the form of the Neuter. For masc. and Neuter it will

---

† पुमान् स्त्रिया । १ । २ । ६७.

* विरूपाणामपि समर्थानाम् (वार्तिक).

be Neuter. For Fem. and Neuter it will be Neuter.

371. Arrangement of words in द्वन्द्व :—

(a) A word ending in इ or उ should be placed first. e. g. हरिहरौ, विष्णुकृष्णौ.

(b) Feminine words should be placed before the masc. e. g. सीतारामौ.

(c) A word that has fewer syllables should be placed first. e. g. शिवकेशवौ.

(d) (1) Names of brothers should be arranged beginning from the eldest. e. g. धर्मभीमौ.

(2) Of castes, according to their superiority. e. g. ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राः.

(3) Of Seasons according to their natural order. e. g. हेमन्तशिशिरवसन्ताः. But धर्मः च अर्थः च धर्मार्थौ or अर्थधर्मौ; similarly कामार्थौ or अर्थकामौ.

तत्पुरुष Compound

372. तत्पुरुष has 7 varieties—

(1) विभक्ति तत्पुरुष. (2) कर्मधारय. (3) द्विगु. (4) नञ् तत्पुरुष. (5) प्रादि तत्पुरुष. (6) गति. (7) उपपद.

(1) विभक्ति तत्पुरुष.

When the first member of the तत्पुरुष is in some case except the Nominative,

it is an instance of विभक्ति तत्पुरुष. These are therefore 6 in number.

(1) द्वितीया तत्पुरुष —

* (a) कृष्णम् श्रितः कृष्णश्रितः, दुःखम् अतीतः दुःखातीतः. When a noun in the 2nd case is compounded with श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी and बुभुक्षु, it will be an instance of द्वितीया तत्पुरुष. The words श्रित, अतीत etc. will be in the Nominative.

(b) मुहूर्तम् सुखम् मुहूर्तसुखम् or संवत्सरम् वासः संवत्सरवासः is an instace of द्वितीया तत्पुरुष.

‡ Here an uninterrupted association (अत्यन्तसंयोग) between मुहूर्त and सुख or संवत्सर and वास is implied.

† (c) The word खट्वा forms a द्वितीया तत्पुरुष with a Past Participle when censure is implied or contempt is to be shown. e. g. खट्वाम् आरूढः खट्वारूढः A silly fellow, (अपथप्रस्थितः). This is an instance of नित्यसमास 'नित्यसमासोऽयम् । न हि वाक्येन निन्दा गम्यते ।'–सि. कौ. वाक्य here means विग्रहवाक्य. खट्वामारूढः means one sitting on a cot. It does not mean silly.

---

* द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः । २ । २ । २४.

‡ अत्यन्तसंयोगे च । २ । १ । २९.

† खट्वा क्षेपे । २ । १ । २६.

The definition of नित्यसमास is–अविग्रहो अस्वपदविग्रहो वा नित्यसमासः. खट्वारूढः is an instance of अविग्रहः. Because the विग्रह वाक्य-खट्वाम् आरूढः–does not mean censure. For अस्वपदविग्रहः Refer sect. 372 (3) c.

(2) तृतीया तत्पुरुष —

† (a) शंकुलया (By the axe) खण्डः (a piece) शंकुलाखण्डः. Here खण्ड, a piece, is the result brought about by शंकुला. In such cases a noun, which is the Instrument, is compounded with a noun expressive of the result brought about by that very instrument. The noun expressing the instrument is put in the Instrumental and the word expressing the result in the Nominative. Similarly धान्येन अर्थः धान्यार्थः Money obtained by selling the corn.

*(b) हरिणा त्रातः हरित्रातः, नखैः भिन्नः नखभिन्नः— In these instances हरिणा is कर्तरि तृतीया and नखैः is करणे तृतीया.

When the subject or the Instrument of an action is in the 3rd case, it is Compounded with the Past passive participle.

---

† तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन । २ । १ । ३०.

* कर्तृकरणे कृता बहुलम् । २ । १ । ३२.

‡(c) दध्ना ओदनः दध्योदनः Rice mixed with curds and गुडेन धानाः गुडधानाः Fried rice mixed with गुड are intances of तृतीया तत्पुरुष.

(d) पित्रा सदृशः पितृसदृशः, मात्रा समा मातृसमा are instances of तृतीया तत्पुरुष.

A word in the Insrumental is compounded with सदृश, सम, ऊन, विकल, पूर्व, कलह, निपुण, मिश्र, श्लक्ष्ण, Thin and अवर, Younger.

(e) जनुषा अन्धः जनुषान्धः Blind from birth.

When in the Compound word the case termination of पूर्वपद is not dropped, the compound is called अलुक्.

(3) चतुर्थी तत्पुरुष—

†(A) कुण्डलाय हिरण्यम् कुण्डलहिरण्यम्. Here हिरण्यम् is the material, प्रकृति, out of which कुण्डल, विकृति, is made. Hence the noun expressing the material is compounded with a noun in the 4th Case expressing the thing made out of the same material. This is called प्रकृतिविकृतिभाव i. e. putting together प्रकृति and विकृति.

Note—अश्वघासः and देवगृहम् are to be explained as अश्वस्य घासः and देवस्य गृहम् and not as

‡ अन्नेन व्यञ्जनम् । भक्ष्येण मिश्रीकरणम् । २ । १ । ३४, ३५.

† चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । २ । १ । ३६.

अश्वाय घासः and देवाय गृहम्. These are instances of षष्ठी तत्पुरुष and not of चतुर्थी तत्पुरुष, as there is no प्रकृतिविकृतिभाव relation between the पूर्वपद and उत्तरपद.

‡(B) भूतेभ्यः बलिः भूतबलिः; गवे हितम् गोहितम्— A word in the 4th case is also compounded with बलि, हित, सुख and रक्षित.

‡(C) मित्राय अयम् मित्रार्थः (अश्वः)—

मित्राय इयम् मित्रार्था (धेनुः)—

मित्राय इदम् मित्रार्थम् (दुग्धम्)—

मित्रार्थः, मित्रार्था, मित्रार्थम् are instances of चतुर्थी तत्पुरुष. But a special name given to it is that of नित्यसमास. नित्यसमास is formed of a noun in the 4th case, compounded with अर्थ and the compound word becomes an adjective and therefore takes the number and gender of the noun that it qualifies. (अर्थेन सह नित्यसमासः विशेष्यलिङ्गता च). The definition of नित्यसमास is–अविग्रहो अस्वपदविग्रहो वा नित्यसमासः. नित्यसमास is one which cannot be explained or when explained does not contain the words in the compound. In मित्रार्थः, मित्रार्था and मित्रार्थम् the word अर्थ is not seen in the विग्रह वाक्य. These are therefore the instances

‡ चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । २ । १ । ३६.

of अस्वपदविग्रह. For अविग्रह Refer the compound word खट्वारूढः sect. 372 (1) c.

(D) चतुर्थी अलुक्—परस्मैपदम्, आत्मनेपदम्.

(4) पञ्चमी तत्पुरुष—

*(a) चोरात् भयम्-चोरभयम्, चोरात् भीतः-चोरभीतः, चोरात् भीतिः-चोरभीतिः, चोरात् भीः-चोरभीः- A word in the 5th case is compounded with भय, भीत, भीति and भी.

(b) सुखात् अपेतः सुखापेतः Deprived of happiness, कल्पनायाः अपोढः कल्पनापोढः Transcending thought, तरङ्गेभ्यः अपत्रस्तः तरङ्गापत्रस्तः Afraid of waves, are also instances of पञ्चमी तत्पुरुष.

(c) पञ्चमी अलुक्—दूरात् आगतः दूरादागतः

(5) षष्ठी तत्पुरुष—

(a) रामस्य सेवकः रामसेवकः—A noun in the 6th Case is compounded with a word connected in sense. But verbal adjectives in तृ and अक are not Compounded with a noun in the 6th case as घटस्य कर्ता or घटस्य कारकः although देवपूजकः and a few other words are allowed.

†(b) In द्विजः नराणाम् श्रेष्ठः, नराणाम् and श्रेष्ठः cannot be compounded as instances of

---

* पञ्चमी भयेन । २ । १ । ३७.

† न निर्धारणे । २ । १ । १०.

तत्पुरुष because herein the idea of singling out is intended. But नरेषु श्रेष्ठः नरश्रेष्ठः सप्तमी तत्पुरुष is allowed.

(c) स्वर्गस्य पन्थाः स्वर्गपथः, रम्यः पन्थाः रम्यपथः—पथिन् is changed to पथ when it is the उत्तरपद in the compound.

(d) विष्णोः पूः विष्णुपुरम्, राज्यस्य धूः राज्यधुरा—The words पुर्, a city and धुर् a yoke, become पुर Neuter and धुरा when they are the उत्तरपद in the Compound.

(e) मनसः ईषिणः मनीषिणः Learned and वारीणाम् वाहकः बलाहकः A cloud are instances of षष्ठी तत्पुरुष but many internal changes take place. मनस् loses its अस् and वारिवा of वारिवाहकः is substituted by बला. These and similar instances are classed under पृषोदरादि, पृषोदर meaning wind or air. पृषतः (waterdrops) उदर (belly). In पृषोदरम् (पृषत् + उदरम्) त् of पृषत् is dropped.

*(f) वृक्षाणाम् छाया वृक्षच्छायम्—The word छाया is changed to छाय when the objects casting the shade are many.

‡(g) मद्राणाम् राजा मद्रराजः, पञ्चानाम् अह्नाम् समाहारः पञ्चाहः (masc.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः—

* छाया बाहुल्ये। २।४।२२.

‡ राजाहःसखिभ्यष्टच्।५।४।९१.

राजन्, अहन् and सखि, being उत्तरपद of a तत्पुरुष compound, become राज, अह and सख. But mark अर्जुनः सखा यस्य सः अर्जुनसखा (बहुव्रीहिः).

(h) मध्यम् अह्नः मध्याह्नः, सायम् अह्नः सायाह्नः, अपरम् अह्नः अपराह्णः, मध्यम् रात्रेः मध्यरात्रः—
The words अहन् and रात्रि are changed अह्न and रात्र when they are the उत्तरपद of a तत्पुरुष compound and have words expressing part of the whole, एकदेश, their पूर्वपद. The words मध्यरात्रः, मध्याह्नः also become masculine. मध्यम् and सायम् which are उत्तरपद become पूर्वपद. But in द्विरात्रम् and नवरात्रम् रात्रि becomes रात्रम् when preceded by a numeral. पुण्यम् अहः पुण्याहम्-सुदिनम् अहः सुदिनाहम्-अहन् when preceded by पुण्य and सुदिन drop their अन् and then take the termination, अ, and are neuter. अहन् + अ = अह् + अन् + अ = अह् + ० + अ = अह. पुण्याहम् – सुदिनाहम् Neuter. Sing.

(i) दन्तानाम् राजा राजदन्तः षष्ठी तत्पुरुष. Herein उत्तरपद is placed first, which is a peculiarity.

(j) षष्ठी अलुक्—देवानाम् प्रियः देवानांप्रियः, a fool, is an istance of षष्ठी अलुक्.

(6) सप्तमी तत्पुरुष—

(a) शास्त्रे पण्डितः शास्त्रपण्डितः, शास्त्रे निपुणः शास्त्रनिपुणः are instances of सप्तमी तत्पुरुष.

A noun in the 7th case is compounded with पण्डित, निपुण, शौण्ड, धूर्त, कितव, प्रवीण, पटु, कुशल and चपल. कूपे मण्डूकः कूपमण्डूकः is also an instance of सप्तमी तत्पुरुष.

(b) सप्तमी अलुक्—युधिष्ठिरः स्तम्बेरमः (स्तम्ब a kind of grass. स्तम्बे रमते स्तम्बेरमः An elephant.), पङ्केरुहम्, सरसिजम्, गेहेशूरः A boasting coward, पात्रे कुशलः clever in eating only, a good for nothing fellow.

(2) कर्मधारय.

373. * तत्पुरुष, both the members of which are in the same case when dissolved, is called कर्मधारय. नीलम् च तत् कमलम् च नीलकमलम् is an instance of कर्मधारय. An adjective may be compounded with the noun that it qualifies. It is called विशेषणपूर्वपद कर्मधारय.

(a) आदौ स्नातः पश्चात अनुलिप्तः स्नातानुलिप्तः (First bathed and then anointed).

Two participles the first expressing the previous action and the other subsequent action of the same person are compounded and the compound is called कर्मधारय. आदौ and पश्चात् are necessary in विग्रहवाक्य. This is विशेषणोभयपद कर्मधारय. Refer गृहीतप्रतिमुक्तः.

---

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । १ । २ । १२.

(b) कृष्णः च असौ सारङ्गः च कृष्णसारङ्गः Black and Spotted.

Two words signifying colour and in the same case are compounded to form कर्मधारय.

(c) कृतम् च अकृतम् च कृताकृतम्-What is done and not done i. e. partially done is an instance of कर्मधारय.

A past participle is compounded with another past participle with a negative particle prefixed to it.

*(d) In रामः घनः इव श्यामः (अस्ति), राम is the person whose qualities are described (उपमेय). घनः is one whose qualities are perfectly known hence घन is the standard of comparision (उपमान). इव is a word that shows that राम and घन are being compared. श्याम or श्यामता is the quality गुण, which is supposed to be possessed by घन and राम both. Of course श्यामता (सामान्यवचन) is in perfection in घन. Now in the sentence रामः घनः इव श्यामः अस्ति, the words घनः (उपमान) and श्यामः (सामान्यवचन) may be compounded and the compounded word is घनश्यामः, Dark as a cloud. This

* उपमानानि सामान्यवचनैः । २ । १ । ५५.

is the Compound of उपमान and सामान्य-वचन (गुण) and is called उपमानपूर्वपद कर्मधारय.

†(e) नरः व्याघ्रः इव (शूरः) नरव्याघ्रः—Herein उपमेय is compounded with उपमान. This is called उपमानोत्तरपद कर्मधारय. In this उपमेय is compounded with words indicative of excellence, such as व्याघ्र, सिंह, no mention of common quality being made. व्याघ्र is the standard of Bravery, सिंह of Nobility. Refer स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुङ्गवर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्दूल-नागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः (अमर. III. I. 159).

(f) नरव्याघ्रः may also be dissolved as नरः व्याघ्रः एव नरव्याघ्रः (अभेद). There will be no difference in the formation of the compound word but there will be difference in meaning and the metaphor. In नरः व्याघ्रः इव, prominence will be given to व्याघ्र and the figure is उपमा while in नरः व्याघ्रः एव, to नर and the figure is रूपक. This is an instance of रूपक कर्मधारय.

(g) कुपुत्रः = कुत्सितः पुत्रः is an instance of कर्मधारय.

कु, meaning bad, takes the form of कत् when followed by an initial vowel, as

---

† उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे । २ । १ । ५६.

in कुत्सितः अश्वः कदश्वः, कुत्सितम् अन्नम् कदन्नम्; of का as in ईषत् जलम् काजलम् Little water; of का, कत् or कव in कोष्णम्, कदुष्णम्, कवोष्णम्.

(h) महान् बाहुः महाबाहुः, महत् कार्यम् महाकार्यम्- महत् is changed to महा when it is in the same case with the word that it qualifies. But महतः सेवा महत्सेवा Service of the great ष० तत्पु०, in which महत् is not changed to महा.

(i) किम्=कुत्सितः राजा किंराजा, कुत्सितः सखा किंसखा. सु=शोभनः राजा सुराजा, शोभनः सखा सुसखा. When किम् indicating censure and सु indicating praise are compounded with राजन् and सखि they are not changed to राज and सख i. e. they do not take the समासान्त termination. Refer 372 (g) above.

(j) शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः and देवपूजकः ब्राह्मणः देवब्राह्मणः are regarded as मध्यमपदलोपि because प्रिय and पूजक, the उत्तरपद of शाकप्रिय and देवपूजक are dropped.

*(k) The following are Irregular तत्पुरुष Compounds—

मयूरश्च असौ व्यंसकश्च मयूरव्यंसकः. A cunning peacock, अन्यो राजा राजान्तरम्; अन्या भाषा भाषान्तरम्; नास्ति किंचन यस्य सः अकिञ्चनः,

* मयूरव्यंसकादयश्च । २ । १ । ७२.

नास्ति कुतः भयम् यस्य सः अकुतोभयः; पुरुषः एव पुरुषमात्रम (This is नित्यसमास also). अहम् पूर्वः अहम् पूर्वः इति यस्याम् क्रियायाम् अभिधीयते सा क्रिया अहंपूर्विका; अहम् अहम् इति यस्याम् क्रियायाम् अभिधीयते सा क्रिया अहमहमिका that in which is said, I alone, I alone. खादत मोदत इति यस्याम् क्रियायाम् अभिधीयते सा क्रिया खादतमोदता. Eat and be merry. These are called मयूरव्यंसकादयः by पाणिनि.

(3) द्विगु.

374. ‡(a) त्रयाणाम् भुवनानाम् समाहारः त्रिभुवनम् and पञ्चानाम् पात्राणाम् समाहारः पञ्चपात्रम् are instances of द्विगु.

When the first member of कर्मधारय is a numeral, it is called द्विगु. But समाहार द्विगु alone is allowed. One cannot say पञ्चानि पात्राणि पञ्चपात्राणि.

(b) द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम्–नवानाम् रात्रीणाम् समाहारः नवरात्रम्—

In these cases रात्रि is changed to रात्र.

(c) द्वाभ्याम् गोभ्याम् (क्रीतम् तृणम्) द्विगु—
In this case ओ of गो is shortened into उ.

(d) पञ्चानाम गवाम् समाहारः पञ्चगवम्—
गो takes the termination, अ.

‡ संख्यापूर्वो द्विगुः । २ । १ । ५२.

(e) पञ्चानाम् वटानाम् समाहारः पञ्चवटी–अष्टानाम् अध्यायानाम् समाहारः अष्टाध्यायी–त्रयाणाम् लोकानाम् समाहारः त्रिलोकी.
समाहार द्विगु ending in अ is generally Feminine. The ending अ is dropped and ई added to the compound. e. g. पञ्चवट + ई = पञ्चवट् + अ + ई = पञ्चवट् + ० + ई.

(4) नञ् तत्पुरुष.

375. न ब्राह्मणः अब्राह्मणः, न इच्छा अनिच्छा are instances of नञ् तत्पुरुष. Herein न is substituted by अ when followed by a consonant and by अन् when followed by a vowel.

(5) प्रादि तत्पुरुष.

376. (a) प्र (प्रकृष्टः) वातः (प्रथमा) प्रवातः Strong wind.

(b) अति (अतिक्रान्तः) रथिनम् (द्वितीया) अतिरथः A charioteer, who has no rival.

(c) अव (अवकृष्टः) कोकिलया (तृतीया) अवकोकिलः Attracted by a cuckoo.

(d) परि (परिग्लानः) अध्ययनाय (चतुर्थी) पर्यध्ययनः Tired of study.

(e) निर् (निर्गतः) अङ्गुलिभ्यः (पञ्चमी) निरङ्गुलः Gone from the fingers. अङ्गुली at the end of the compound becomes अङ्गुल.

(f) निर् = निस् (निष्क्रान्तः) कौशाम्ब्याः (पञ्चमी)— Gone from कौशाम्बिः.

When the पूर्वपद of the तत्पुरुष is an Indeclinable included under प्रादि गण, the compound is called प्रादि.

These Indeclinables are compounded with the nouns, which may be in the 1st, 2nd, 3rd, 4th and the 5th cases.

(6) गति.

377. (a) प्रादुर्भूय, वषट्कृत्य, ऊरीकृत्य, नमस्कृत्य, अलङ्कृत्य, पुरस्कृत्य, तिरोभूय are instances of गति. Herein the words प्रादुस्, अलम् etc. are compounded with the Verbal Indeclinables in त्वा which are afterwords substituted by य. e. g. प्रादुर् + भूत्वा = प्रादुर्भूय. Refer Sect. 3C6 (b).

(b) शुक्लीकृत्य, हरितीकृत्य i. e. words formed by adding च्वि, are instances of गति.

(7) उपपद तत्पुरुष.

378. (1) पूर्वपद द्वितीयान्तम्	जलम् ददाति जलदः (द, कृदन्त of दा) कुम्भम् करोति कुम्भकारः (कार, कृदन्त of कृ).
(2) पूर्वपद तृतीयान्त	द्वाभ्याम् (शुण्डया मुखेन च) पिबति द्विपः (प, कृदन्त of पा to drink).
(3) पूर्वपद पञ्चम्यन्त	दुःखात् जायते दुःखजः (ज, कृदन्त of जन्).
(4) पूर्वपद सप्तम्यन्त	स्वर्गे तिष्ठति स्वर्गस्थः (स्थ, कृदन्त of स्था).
(5) पूर्वपद अव्यय	अनु गच्छति अनुगः (ग, कृदन्त of गम्).

(6) पूर्वपद has a peculiarity विहायसा गच्छति विहगः, विहङ्गः and विहङ्गमः (ग, गम–कृदन्त of गम्) तुरम् गच्छति तुरगः तुरङ्गः, तुरङ्गमः, प्रियम् वदति प्रियंवदः (वद, कृदन्त of वद्). म् is added on to प्रिय.

(a) These are examples of उपपद तत्पुरुष. In these दा is changed to द, कृ to कार, पा to प etc. when words like जलम्, कुम्भम् and द्वि precede them. We are not to say ददाति इति दः and then add जल to it but both the members जलम् and ददाति should be said together as जलम् ददाति जलदः and then the final member. ददाति, is changed to द, as जलम् precedes it.

(b) The second member, उत्तरपद, is a क्रियापद and it is in the Present Tense and third peson, while the first member, पूर्वपद, is the object if the verb is transitive or in the case of intransitive verbs it may be in the 3rd, 5th or 7th case or it may be an अव्यय.

(c) The first member of a Compound is called पूर्वपद and the second उत्तरपद. In this compound also जलम्, कुम्भम् etc. are पूर्वपद and ददाति, करोति उत्तरपद. But in this compound पाणिनि calls

पूर्वपद as उपपद and names the Compound as उपपद तत्पुरुष, because without the presence of जलम्, ददाति will not be changed to द of itself. *उपपद तत्पुरुष does not end in a तिङ् termination but in a कृत्. जायते is तिङन्त (क्रियापद) but ज in दुःखज is कृदन्त (Participle).

379. (a) पारम् दृष्टवान् (पारदृश्वन्) पारदृश्वा. Nom. Sing.

(b) सरसि जातम् सरसिजम्–अलुक्–उपपद तत्पुरुष.

(c) सरसि जातम्–सरोजम्–उपपद–तत्पुरुष.

(d) स्वादुंकारम्, अग्रेभोजम् are also examples of उपपद तत्पुरुष, wherein verbal Indeclinables in अम् (णमुल्) are the उत्तरपदs.

(e) उच्चैःकृत्य, नीचैःकृत्य, एकधाभूय are also examples of उपपद तत्पुरुष. When not compounded the words will be उच्चैः कृत्वा, नीचैः कृत्वा and एकधा भूत्वा.

(f) जलधर, गङ्गाधर, भूधर, पयोधर, these are examples of षष्ठी तत्पुरुष and not of उपपद. These are thus explained–धरति इति धरः (धृ + अ, गुण of धृ) and then जलानाम् धरः जलधरः i. e. धर in these cases is derived independently of जल, गङ्गा, भू and पयस्.

---

* उपपदमतिङ् । २ । २ । १९.

380. (1) उप करोति तच्छीलः उपकारिन् (उपकारी).
(2) उष्णम् भुङ्क्ते तच्छीलः उष्णभोजिन् (उष्णभोजी).
(3) सत्यम् वदति तच्छीलः सत्यवादिन् (सत्यवादी).
(4) अनु जीवति तच्छीलः अनुजीविन् (अनुजीवी).
(5) अति शेते तच्छीलः अतिशायिन् (अतिशायी).

381. Explanation :

(1) जलम् ददाति जलदः = जलदा + अ (क) = जलद् + आ + अ = जलद् + ० + अ = जलदः. Similarly द्विपः and स्वर्गस्थः

Final आ of the root is dropped before the termination क.

(2) कुम्भम् करोति कुम्भकारः = कुम्भ + कृ + अ (अण्) = कुम्भकार् (वृद्धि) + अ = कुम्भकारः.

ण् of अण् disappears, causing the वृद्धि of ऋ in कृ.

(3) दुःखात् जायते दुःखजः = दुःखजन् + अ (ड) = दुःखज् + अन् + अ = दुःखज् + ० + अ = दुःखजः.

ड् of the termination disappears, but it causes the dropping of the final vowel together with the consonant in जन्. Similarly अनुगः.

(4) पुरः सरति पुरस्सरः = पुरस् + सृ + अ (अच्) = पुरस् सर् + अ = पुरःसरः.

च् of the termination disappears and the अ causes गुण of सृ.

(5) प्रियम् वदति = प्रियवद् then प्रियंवदः = प्रियंवद् + अ (खच्).

ख् and च् of the termination disappear, but ख् causes the insertion of म् (मुम्) just after the final vowel of प्रिय.

(6) उपकरोति उपकारिन् = उप – कृ + इन् (णिनिः ताच्छील्ये).

(7) सत्यम् वदति सत्यवादिन् = सत्य – वद् + इन् (णिनिः ताच्छील्ये).

(8) उष्णम् भुङ्क्ते उष्णभोजिन् = उष्ण – भुज् + इन् (णिनिः ताच्छील्ये).

ण् of णिनिः causes the वृद्धि of the final vowel and penultimate अ and गुण of the penultimate इ, उ, ऋ, ऌ as before अण्.

बहुव्रीहि

382. (a) महत् धनम् यस्य सः महाधनः. नरः अन्यपद
" " यस्याः सा महाधना. नगरी अन्यपद
" " यस्य तत् महाधनम्. नगरम् अन्यपद

These are instances of समानाधिकरण-बहुव्रीहि. These Compounds are explained by putting in some forms of यद् and तद्. The Compound word is महाधन and not धन only and hence धन loses its gender and the compound word, महाधन, now being an adjective, will have the number and the gender of the noun that it qualifies.

Difference between विशेषणपूर्वपदकर्मधारय and समानाधिकरण बहुव्रीहि:—

(b) Although from विशेषण पूर्वपदकर्मधारय we get समानाधिकरण बहुव्रीहि, in the former e. g. नीलम् कमलम् which is explained as नीलम् च तत् कमलम् च, the word नील qualifies the noun कमलम् and the idea is complete. But in the latter although नीलम् still qualifies कमलम् as in the example, नीलकमलः (नीलम् कमलम् यस्य सः), the compound word नीलकमलः is again an adjective and its meaning will not be complete unless it points out the person or thing possessing the quality expressed by the compound word नीलकमलः. c. g. पुरुषः.

383. (a) खड्गम् हस्ते यस्य सः खड्गहस्तः. रामः अन्यपद
,, ,, यस्याः सा खड्गहस्ता. दुर्गा अन्यपद
,, ,, यस्य तत् खड्गहस्तम्. मित्रम् अन्यपद

These are instances of व्यधिकरण बहुव्रीहि which is so called because खड्ग and हस्त are in different cases i. e. are not in समानाधिकरण to each other.

(b) In खड्गहस्तः नरः, खड्गहस्तः is called तद्गुणसंविज्ञान बहुव्रीहि, because when you see the man you find him holding the sword in hand. But in शुभ्रप्रासादम् नरम्

आनय, शुभ्रप्रासाद is अतद्गुणसंविज्ञान बहुव्रीहि, because when the person comes his palace does not come with him.

(c) चन्द्रस्य कान्तिः इव कान्तिः यस्य सः चन्द्रकान्तिः राजा—

When comparison is involved the first member is in the 6th case.

(d) अविद्यमानः पुत्रः यस्य सः अपुत्रः; निर्गता घृणा यस्य सः निर्घृणः; विगतम् जीवितम् यस्य सः विजीवितः—

अ meaning not and the prepositions as निर् and वि, both meaning not, form बहुव्रीहि Compound with a noun. अपुत्रः or अविद्यमानपुत्रः also.

(e) सीतया सह वर्तते ससीतः सहसीतः वा-सह, optionally changed to स, is compounded with a noun, when there is equal participation in the act.

(f) केशेषु केशेषु गृहीत्वा इदम् युद्धम् प्रवृत्तम् केशाकेशि दण्डैः च दण्डैः च प्रहृत्य इदम् युद्धम् प्रवृत्तम् दण्डादण्डि. These compound words are classed as बहुव्रीहि.

Herein the ending vowel of the पूर्वपद is lengthened and the compound ends in इ. These compounds are indeclinables and signify exchange of the action, कर्मव्यतिहार.

*(g) गन्तुम् कामः यस्य सः गन्तुकामः गन्तुम् मनः यस्य सः — गन्तुमनः —

These are examples of बहुव्रीहि. With काम and मनस् as उत्तरपद, तुम् loses its म्, when the word is compounded

(h) दशानाम् समीपे ये सन्ति ते उपदशाः, about ten, द्वौ वा त्रयः वा द्वित्राः, द्विः दश द्विदशाः, ten repeated twice i. e. twenty, विंशतेः आसन्नाः आसन्नविंशाः, nearly twenty, त्रिंशतः अदूराः अदूरत्रिंशाः, अधिकचत्वारिंशाः, more than forty—

A compound of an indeclinable or a numeral or of आसन्न, अदूर or अधिक with a numeral is a बहुव्रीहि. In this the ending vowel or the ending consonant with the preceding vowel is dropped and अ is added on to them. विंशति drops its ति and चतुर् has अ added on.

(i) कमले इव अक्षिणी यस्य सः कमलाक्षः—
,, ,, ,, यस्याः सा कमलाक्षी

At the end of बहुव्रीहि compound अक्षि is changed to अक्ष- (Fem. अक्षी)

(j) अविद्यमाना प्रजा यस्य सः अप्रजस्-अप्रजाः. दुष्टा प्रजा यस्य सः दुष्प्रजस्-दुष्प्रजाः. सु (शोभना) मेधा यस्य सः सुमेधस्-सुमेधाः

---

* तुम् काममनसोरपि ।

*प्रजा and मेधा drop their आ and take असु, when preceded by नञ्, दुस्, and सु.

(k) सीता जाया यस्य सः सीताजानिः —

जाया is changed to जानि at the end of a बहुव्रीहि compound

(l) ज्याम् अधिरूढम् अधिज्यम्. अधिज्यम् धनुः यस्य सः —अधिज्यधन्वन्–अधिज्यधन्वा.

धनुस्, at the end of a बहुव्रीहि compound, is changed to धन्वन्.

(m) सु (शोभनः) गन्धः यस्य सः सुगन्धिः
सुरभिः गन्धः यस्य सः सुरभिगन्धिः
पद्मस्य इव गन्धः यस्य सः पद्मगन्धिः

गन्ध becomes गन्धि when preceded by सु, सुरभि, उत् and पूति or has the sense of comparison.

(n) सु (शोभनौ) पादौ यस्य सः सुपाद्
द्वौ पादौ यस्य सः द्विपाद्—

पाद is changed पाद् when preceded by सु or a numeral.

(o) ईश्वरः कर्ता यस्य तत् ईश्वरकर्तृकम् (जगत्)
बह्व्यः नद्यः यस्मिन् सः बहुनदीकः (देशः)
रूपवती वधूः यस्य सः रूपवद्वधूकः

When the उत्तरपद of a बहुव्रीहि Compound is a Fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इय् or उव् before the vowel case termination, or if it ends in ऋ, क is

* नित्यमसिच् प्रजामेधयोः । ५ । ४ । १२२.

necessarily added. But स्त्री is an exception - बहुस्त्रीक, सस्त्रीकः

(p) कल्याणम् धर्मः यस्य सः कल्याणधर्मा-कल्याणधर्मन्
समानः धर्मः यस्य सः समानधर्मा-समानधर्मन्

*धर्म when preceded by a single member in a बहुव्रीहि becomes धर्मन्.

(q) आप्ता विद्या येन सः-आप्तविद्यः—
If the last member of a बहुव्रीहि compound is a feminine noun ending in आ and the whole compound is masculine or neuter, the ending आ is shortened into अ.

अव्ययीभाव Compound.

384. शक्तिम् अनतिक्रम्य-यथाशक्ति
मक्षिकाणाम् अभावः -निर्मक्षिकम्
कृष्णस्य समीपम्-उपकृष्णम्

Herein the sense of the Indeclinables यथा, निर् and उप is predominent since the compound words mean, According to one's power, Absence of flies and Near Krishna. In this Compound an Indeclinable and a noun are put together.

385. Some important instances.

(a) हरौ इति अधिहरि—Here अधि is in the sense of the 7th case.

(b) जीवनपर्यन्तम् यावत् जीवम्—यावत् in the sense of as long as.

---

* धर्मात् अनिच् केवलात् । ५ । ४ । १२४.

(c) विधिम् अनतिक्रम्य यथाविधि.

(d) दिने दिने प्रतिदिनम्-प्रति in the sense of repetition.

(e) गङ्गायाः पारे पारेगङ्गम्-पारे in the sense of beyond. पारेगङ्गात् वा
गङ्गायाः मध्ये मध्येगङ्गम्
पार and मध्य are changed to पारे and मध्ये and the Compounds are put in the 2nd and also in the 5th cases.

(f) तृणम् अपि अपरित्यज्य-सतृणम् Not leaving even a blade of grass i. e. everything.

(g) अक्ष्णः परम् परोक्षम्-पर is changed to परो.

(h) अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षम्-

(i) रूपस्य योग्यम् अनुरूपम्

(j) हरेः पश्चात्—अनुहरि

(k) ज्येष्ठानाम् अनुक्रमेण अनुज्येष्ठम्

386. (1) अहनि अहनि प्रत्यहम्-

(2) आत्मानम् अधिकृत्य अध्यात्मम्
In अव्ययीभाव, ending अन् is dropped and the termination, अ, is added.

387. मुक्तेः आ आमुक्ति आमुक्तेः वा, आ-Excluding
मूलात् आ आमूलम् आमूलात् वा, आ-Including
* आ in the sense of मर्यादा or अभिविधि is optionally Compounded Refer Sect. 353 (i).

THE END.

---

* आङ् मर्यादाभिविध्योः। २।१।१३.

APPENDIX

Dhaturupa Kosha.

I. Indicatory letters (अनुबन्ध)

अ indicates that the penultimate vowel remains unchanged. e. g. कथ, गण, रच, प्रथ, स्पृह, मृग.

आ indicates that the Past Passive participles in त and तवत् do not take the augment इ (इट्). Refer ञित्वरा, ञिघृषा, स्फूर्जा.

इ indicates that न् (नुम्) is inserted between the radical vowel and the last consonant. e. g. कपि = कम्प्. Note that the nasal so inserted is not dropped before the य of the Passive.

ई indicates that the root becomes अनिट् before त and तवत्. e. g. कृती-कृत्त, कृत्तवत्.

उ indicates that the root becomes वेट् before त्वा. e. g. क्रमु.

ऊ indicates that the root is वेट् throughout. e. g. अञ्जू.

Note — When a root is वेट् before a termination (e. g. त्वा) or more, it is necessarily अनिट् before त and तवत्. e. g. अञ्जू-अक्त, अक्तवत्. असु-अस्त, अस्तवत्. (यस्य विभाषा। ७।२।१५). Refer Sect. 313.

इर् indicates that the root takes the (सिच्) I and (अङ्) VI varieties of the Aorist.

ऋ indicates that the root does not shorten its vowel before the (चङ्), VII variety of the Aorist.

ऌ indicates that the root takes the VI (अङ्) variety of the Aorist.

ओ indicates that the त of त and तवत् is changed to न before these roots.

ङ् indicates that the root is आत्मनेपदि

ञ् indicates that the root is उभयपादि

टु indicates that the Abstract noun is formed by adding the termination, अथुच् e. g. टुवेपृ–वेपथुः

डु indicates that the Abstract noun is formed by adding the termination, त्रि. e. g. कृ–कृत्रि–मम् (कृत्रिमम्).

Note (1) Roots are either सेट्, वेट् or अनिट्. Some सेट् roots become अनिट् before आर्धधातुक terminations, beginning with त. Such roots are indicated as सेट् वा. e.g. इष्–इच्छ्.

(2) In the column of प्रयोजक, the प्रयोजक forms of the 10th Conjugation are not given, they being the same as those of the Present.

(3) Varieties of the Aorist are shown by Roman figures.

2. Special rules.

(1) Roots ending in ए, ओ, ऐ and औ become आकारान्त before आर्धधातुक terminations. e. g. गै-गा. Refer Sects. 227. h; 304. l; 312. (14).

(2) सृज् and दृश् insert an अ (अम्) after their vowel before अकित् terminations. e. g. तुम्, तव्य, तास्, सिच्. Refer Sect. 228 Note (3) for कित् and अकित् terminations. Also Refer Sects. 231. h and 247. m.

(3) Roots ending in उ, ऊ, ऋ and ॠ and the root श्रि become अनिट् before त, तवत् and त्वा. Refer sect. 243. A.

(4) The roots इष् (इच्छ्), सह्, लुभ्, रुष्, and रिष् become वेट् before an आर्धधातुक termination beginning with त. Refer sect. 241. A.

(5) The same changes in the root take place before तास्, तुम् and तव्य. e. g. नी-नेतास्मि, नेतुम्, नेतव्य; कृ-कर्तास्मि, कर्तुम्, कर्तव्य.

(6) Before इत्वा roots with a penultimate इ or उ become optionally weak. e. g. लिख्-लिखित्वा, लेखित्वा; द्युत्-द्युतित्वा, द्योतित्वा.

3. Characteristics of अकित् strong, and कित् weak आर्धधातुक terminations — Refer sect. 228.

Note : (3)

Changes	स्य, तास्, तुम्, तव्य (अकित्)	Roots	त (क्त), तवत् (क्तवत्), त्वा (क्त्वा) and य(यक्)Passive	Changes
(1) गुण	नेष्यति, नेतास्मि, नेतुम्, नेतव्य. देक्ष्यति, देष्टास्मि, देष्टुम्, देष्टव्य.	नी दिश्	नीत, नीतवत्, नीत्वा, नीयते. दिष्ट, दिष्टवत्, दिष्ट्वा, दिश्यते.	गुणः न (2)
	वक्ष्यति, वक्तास्मि, वक्तुम्, वक्तव्य.	वच्	उक्त, उक्तवत्, उक्त्वा, उच्यते.	संप्रसारणम् (3)
	भन्त्स्यति, (Sect. 247. i). बन्द्धास्मि, बन्द्धुम्, बन्द्धव्य.	बन्ध्	बद्ध, बद्धवत्, बद्ध्वा, बध्यते.	उपान्त्य अनुनासिक लोप (4)

(1) Final vowels, short or long, and the penultimate short, of roots, take their गुण substitute before a सार्वधातुक and an आर्धधातुक termination. सार्वधातुकार्धधातुकयोः । ७ । ३ । ८४; पुगन्तलघूपधस्य च । ७ । ३ । ८६. For पुगन्त Refer Sect. 285 (a).

(2) गुण or वृद्धि is prohibited when followed by a termination of which क् or ङ् is dropped. **क्ङिति च । १ । १ । ५.**

(3) The roots वच्, स्वप् and those of यजादि class take संप्रसारण, before such terminations of which क् is dropped. **वचिस्वपियजादीनां किति । ६ । १ । १५.**

(4) The penultimate अनुनासिक is dropped of such roots, which do not end in an indicatory letter, इ, before termination of which क् or ङ् is dropped. **अनिदितां हल उपधायाः क्ङिति । ६ । ४ । २४.**

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
अञ्ज् 7 P. to make clear वेट्	अनक्ति अज्यते	आनक्-ग् आज्यत	अनक्तु अज्यताम्	अञ्ज्यात् अज्येत
अट् 1 P. to wander सेट्	अटति अट्यते	आटत् आट्यत	अटतु ट्यताम्	अटेत् अट्येत
अद् 2 P. to eat अनिट्	अत्ति अद्यते	आदत् आद्यत	अत्तु अद्यताम्	अद्यात् अद्येत
‡अय् 1 A. to go सेट्	अयते अय्यते	आयत आय्यत	अयताम् अय्यताम्	अयेत अय्येत
अर्च् 1 P. to worship सेट्	अर्चति अर्च्यते	आर्चत् आर्च्यत	अर्चतु अर्च्यताम्	अर्चेत् अर्च्येत
अर्थ् 10 A. to beg. सेट्	अर्थयते अर्थ्यते	आर्थयत आर्थ्यत	अर्थयताम् अर्थ्यताम्	अर्थयेत अर्थ्येत
अर्ह् 1 P. to deserve सेट्	अर्हति अर्ह्यते	आर्हत् आर्ह्यत	अर्हतु अर्ह्यताम्	अर्हेत् अर्ह्येत
अव् 1 P. to protect सेट्	अवति अव्यते	आवत् आव्यत	अवतु अव्यताम्	अवेत् अव्येत
अव-धीर 10 U. to disregard सेट्	अवधीरयति –ते अवधीर्यते	अवाधीरयत् –त अवाधीर्यत	अवधीरयतु– ताम् अवधीर्य- ताम्	अवधीरयेत् अवधीर्येत

‡ अय् with परा is changed to पला–पलायते.

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल वाचक त्वा	भूतकाल वाचक त
अञ्जिष्यति अङ्क्ष्यति	अञ्जिता अङ्क्ता	अञ्जितुम् अङ्क्तुम्	आञ्जित्वा अक्त्वा	अक्त
अटिष्यति	अटिता	अटितुम्	अटित्वा	अटित
अत्स्यति	अत्ता	अत्तुम्	जग्ध्वा	जग्ध
अयिष्यते	अयिता	अयितुम्	अयित्वा	अयित
अर्चिष्यति	अर्चिता	अर्चितुम्	अर्चित्वा	अर्चित
अर्थयिष्यते	अर्थयिता	अर्थयितुम्	अर्थयित्वा	अर्थित
अर्हिष्यति	अर्हिता	अर्हितुम्	अर्हित्वा	अर्हित
अविष्यति	अविता	अवितुम्	अवित्वा	अवित
अवधीरयिष्यति -ते	अवधीरयिता	अवधीरयितुम्	अवधीर्य	अवधीरित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
अञ्जत् अज्यमान	आनञ्ज	अज्यात्	अञ्जयति अञ्जिजिषति	आञ्जीत् II
अटत् अट्यमान	आट	अट्यात्	आटयति अटिटिषति	आटीत् II
अदत् अद्यमान	आद जघास	अद्यात्	आदयति जिघत्सति	अघसत् VI
अयमान अय्यमान	अयाञ्चक्रे	अयिषीष्ट	आययते अयियिषते	आयिष्ट II
अर्चत् अर्च्यमान	आनर्च	अर्च्यात्	अर्चयति अर्चिचिषति	आर्चीत् II
अर्थयमान अर्थ्यमान	अर्थयाञ्चक्रे	अर्थयिषीष्ट	अर्तिथयिषते	आर्तथत VII
अर्हत् अर्ह्यमाण	आनर्ह	अर्ह्यात्	अर्हयति अर्जिहिषति	आर्हीत् II
अवत् अव्यमान	आव	अव्यात्	आवयति अविविषति	आवीत् II
अवधीरयत् अवधीर्यमाण	अवधीरयाञ्च- कार	अवधीर्यात्	अवदिधीर- यिषति	अवादिधीरत् VII

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
अशू 5 A. to pervade वेट्	अश्नुते अश्यते	आश्नुत आश्यत	अश्नुताम् अश्यताम्	अश्नुवीत अश्येत
अश् 9 P. to eat सेट्	अश्नाति अश्यते	आश्नात् आश्यत	अश्नातु अश्यताम्	अश्नीयात् अश्येत
अस् 2 P. to be सेट्	अस्ति भूयते	आसीत् अभूयत	अस्तु भूयताम्	स्यात् भूयेत
असु 4 P. to throw सेट् वा	अस्यति अस्यते	आस्यत् आस्यत	अस्यतु अस्यताम्	अस्येत् अस्येत
आप्लृ 5 P. to obtain अनिट्	आप्नोति आप्यते	आप्नोत् आप्यत	आप्नोतु आप्यताम्	आप्नुयात् आप्येत
आस् 2 A. to sit सेट्	आस्ते आस्यते	आस्त आस्यत	आस्ताम् आस्यताम्	आसीत आस्येत
इण् 2 P. to go अनिट्	एति ईयते	ऐत् ऐयत	एतु ईयताम्	इयात् ईयेत
इ with अधि 2 A. to study अनिट्	अधीते अधीयते	अध्यैत अध्यैयत	अधीताम् अधीयताम्	अधीयीत अधीयेत
इष् 6 P. to wish सेट् वा	इच्छति इष्यते	ऐच्छत् ऐष्यत	इच्छतु इष्यताम्	इच्छेत् इष्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
अशिष्यते अक्ष्यते	अशिता अष्टा	अशितुम् अष्टुम्	अशित्वा अष्ट्वा	अष्ट
अशिष्यति	अशिता	अशितुम्	अशित्वा	अशित
* भविष्यति	भविता	भवितुम्	† भूत्वा	† भूत
असिष्यति	असिता	असितुम्	§ असित्वा अस्त्वा	अस्त
आप्स्यति	आप्ता	आप्तुम्	आप्त्वा	आप्त
आसिष्यते	आसिता	आसितुम्	आसित्वा	आसित
एष्यति	एता	एतुम्	इत्वा	इत
अध्येष्यते	अध्येता	अध्येतुम्	अधीत्य	अधीत
एषिष्यति	‡ एषिता एष्टा	एषितुम् एष्टुम्	एषित्वा इष्ट्वा	इष्ट

* अस् to be is substituted by भू before an आर्धधातुक termination. भू is सेट्. † Sect. 243. A. § उ indicates that the root is वेट् before त्वा. ‡ Refer Sect. 241 A. and Appendix (3).

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
अश्नान अश्यमान	आनशे	अशिशीष्ट अक्षीष्ट	आशयति अशिशिषते	आशिष्ट आष्ट II I
अश्नत् अश्यमान	आश	अश्यात्	आशयति अशिशिषति	आशीत् II
सत् भूयमान	बभूव	भूयात्	भावयति बुभूषति	अभूत् IV
अस्यत् अस्यमान	आस	अस्यात्	आसयति असिसिषति	आस्थत् VI
आप्नुवत् आप्यमान	आप	आप्यात्	आपयति ईप्सति	आपत् VI
† आसीन आस्यमान	आसाञ्चक्रे	आसिषीष्ट	आसयति आसिसिषते	आसिष्ट II
यत् ईयमान	इयाय	इयात्	गमयति जिगमिषति	अगात् IV
अधीयान अधीयमान	अधिजगे	अध्येषीष्ट	अध्यापयति अधिजिगांसते	अध्यैष्ट अध्यगीष्ट I, II
इच्छत् इष्यमाण	इयेष	इष्यात्	एषयति एषिषिषति	ऐषीत् II

† Sect. 300, Exceptions— (1).

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
इष् with अनु to search 4 P. सेट्	अन्विष्यति अन्विष्यते	अन्वैष्यत् अन्वैष्यत	अन्विष्यतु अन्विष्यताम्	अन्विष्येत् अन्विष्येत
ईक्ष् 1 A. to see सेट्	ईक्षते ईक्ष्यते	ऐक्षत ऐक्ष्यत	ईक्षताम् ईक्ष्यताम्	ईक्षेत ईक्ष्येत
ईड् 2 A. to praise सेट्	ईट्टे ईड्यते	ऐट्ट ऐड्यत	ईट्टाम् ईड्यताम्	ईडीत ईड्येत
ईश् 2 A. to rule, to command सेट्	ईष्टे ईश्यते	ऐष्ट ऐश्यत	ईष्टाम् ईश्यताम्	ईशीत ईश्येत
ईह् 1 A. to endeavour सेट्	ईहते ईह्यते	ऐहत ऐह्यत	ईहताम् ईह्यताम्	ईहेत ईह्येत
उज्झ् 6 P. to abandon सेट्	उज्झति उज्झ्यते	औज्झत् औज्झ्यत	उज्झतु उज्झ्यताम्	उज्झेत् उज्झ्येत
कथ 10 U. to tell सेट्	कथयति कथ्यते	अकथयत् अकथ्यत	कथयतु कथ्यताम्	कथयेत् कथ्येत
कमु 1 A. to desire सेट् वा	कामयते काम्यते	अकामयत अकाम्यत	कामयताम् काम्यताम्	कामयेत काम्येत

आर्धधातुक

स्य–भविष्यत्	तास्–भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल–वाचक त्वा	भूतकाल–वाचक त
अन्वेषिष्यति	अन्वेषिता	अन्वेषितुम्	अन्विष्य	अन्वेषित
ईक्षिष्यते	ईक्षिता	ईक्षितुम्	ईक्षित्वा	ईक्षित
ईडिष्यते	ईडिता	ईडितुम्	ईडित्वा	ईडित
ईशिष्यते	ईशिता	ईशितुम्	ईशित्वा	ईषित
ईहिष्यते	ईहिता	ईहितुम्	ईहित्वा	ईहित
उज्झिष्यति	उज्झिता	उज्झितुम्	उज्झित्वा	उज्झित
कथयिष्यति	कथयिता	कथयितुम्	कथयित्वा	कथित
कामयिष्यते कमिष्यते	कामयिता कमिता	कामयितुम् कमितुम्	कामयित्वा कमित्वा कान्त्वा	कान्त

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
अन्विष्यत् अन्विष्यमाण	इयेष	इष्यात्	एषयति एषिषिषति	ऐषीत् II
ईक्षमाण ईक्ष्यमाण	ईक्षाञ्चक्रे	ईक्षिषीष्ट	ईक्षयति ईचिक्षिषते	ऐक्षिष्ट II
ईडान ईड्यमान	ईडाञ्चक्रे	ईडिषीष्ट	ईडयति ईडिडिषते	ऐडिष्ट II
ईशान ईश्यमान	ईशाञ्चक्रे	ईशिषीष्ट	ईशयति ईशिशिषते	ऐशिष्ट II
ईहमान ईह्यमान	ईहाञ्चक्रे	ईहिषीष्ट	ईहयति ईजिहिषते	ऐहिष्ट II
उज्झत् उज्झ्यमान	उज्झाञ्चकार	उज्झ्यात्	उज्झयति उज्जिझिषति	औज्झीत् II
कथयत् कथ्यमान	कथयाञ्चकार	कथ्यात्	चिकथयिषति	अचकथत् VII
कामयमान काम्यमान	कामयाञ्चक्रे चकमे	कामयिषीष्ट कामिषीष्ट	कामयति चिकमिषते	अचीकमत् अचकमत् VII

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
* कपि 1 A. to shake सेट्	कम्पते कम्प्यते	अकम्पत अकम्प्यत	कम्पताम् कम्प्यताम्	कम्पेत कम्प्येत
* काक्षि 1 P. to desire सेट्	काङ्क्षति काङ्क्ष्यते	अकाङ्क्षत्	काङ्क्षतु	काङ्क्षेत्
काशृ 1 A. to shine सेट्	काशते काश्यते	अकाशत अकाश्यत	काशताम् काश्यताम्	काशेत काश्येत
कुप् 4 P. to be angry सेट्	कुप्यति कुप्यते	अकुप्यत् अकुप्यत	कुप्यतु कुप्यताम्	कुप्येत् कुप्येत
कुस् 4 P. to embrace सेट्	कुस्यति कुस्यते	अकुस्यत् अकुस्यत	कुस्यतु कुस्यताम्	कुस्येत् कुस्येत
डुकृञ् 8 U. to do अनिट्	करोति कुरुते क्रियते	अकरोत् अकुरुत अक्रियत	करोतु कुरुताम् क्रियताम्	कुर्यात् कुर्वीत क्रियेत
कृती 6 P. to cut सेट् वा	कृन्तति कृत्यते	अकृन्तत् अकृत्यत	कृन्ततु कृत्यताम्	कृन्तेत् कृत्येत
कृष् 1 P. to pull, to plough. अनिट्	कर्षति कृष्यते	अकर्षत् अकृष्यत	कर्षतु कृष्यताम्	कर्षेत् कृष्येत

* Roots shown as ending in इ insert an अनुस्वार after its vowel. In such cases penultimate अनुस्वार is not dropped before the य (यक्) of the passive. इदितो नुम् धातोः ।

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
कम्पिष्यते	कम्पिता	कम्पितुम्	कम्पित्वा	कम्पित
काङ्क्षिष्याति	काङ्क्षिता	काङ्क्षितुम्	काङ्क्षित्वा	काङ्क्षित
काशिष्यते	काशिता	काशितुम्	काशित्वा	काशित
कोपिष्यति	कोपिता	कोपितुम्	कोपित्वा कुपित्वा	कुपित
कोसिष्यति	कोसिता	कोसितुम्	कोसित्वा कुसित्वा	कुसित
करिष्यति	कर्ता	कर्तुम्	कृत्वा	कृत
कर्तिष्यति कर्त्स्याति	कर्तिता	कर्तितुम	कर्तित्वा	कृत्त
कर्क्ष्यति क्रक्ष्यति	कर्ष्टा क्रष्टा	कर्ष्टुम क्रष्टुम्	कृष्ट्वा	कृष्ट

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लङ्)
कम्पमान कम्प्यमान	चकम्पे	कम्पिषीष्ट	कम्पयति चिकम्पिषते	अकम्पिष्ट II
काङ्क्षत् काङ्क्ष्यमाण	चकाङ्क्ष	काङ्क्ष्यात्	काङ्क्षयति चिकाङ्क्षिषति	अकाङ्क्षीत् II
काशमान काश्यमान	चकाशे	काशिशीष्ट	काशयति चिकाशिषते	अकाशिष्ट II
कुप्यत् कुप्यमान	चुकोप	कुप्यात्	कोपयति चुकोपयिषति	अकुपत् VI
कुस्यत् कुस्यमान	चुकोस	कुस्यात्	कोसयति चुकोसिषति	अकुसत् VI
कुर्वत् कुर्वाण क्रियमाण	चकार चक्रे	क्रियात् कृषीष्ट	कारयति चिकीर्षति	अकार्षीत् अकृत I
कृन्तत् कृत्यमान	चकर्त	कृत्यात्	कर्तयति चिकर्तिषति चिकृत्सति	अकर्तीत् II
कर्षत् कृष्यमाण	चकर्ष	कृष्यात्	कर्षयति चिकृक्षति	अकार्क्षीत् अक्राक्षीत् V

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
कॄ 6 P. to scatter सेट्	किरति कीर्यते	अकिरत् अकीर्यत	किरतु कीर्यताम्	किरेत् कीर्येत
कॄत् 10 U. to glorify सेट्	कीर्तयति कीर्त्यते	अकीर्तयत् अकीर्त्यत	कीर्तयतु कीर्त्यताम्	कीर्तयेत् कीर्त्येत
क्लृपू 1 A. to be able, वेट्	कल्पते कल्प्यते	अकल्पत अकल्प्यत	कल्पताम कल्प्यताम्	कल्पेत कल्प्येत
क्रदि 1 P. to cry सेट्	क्रन्दति क्रन्द्यते	अक्रन्दत् अक्रन्द्यत	क्रन्दतु क्रन्द्यताम्	क्रन्देत् क्रन्द्येत
क्रमु 1 P. to walk सेट्	क्रामति क्राम्यति क्रमते क्रम्यते	अक्रामत् अक्राम्यत् अक्रमत अक्रम्यत	क्रामतु क्राम्यतु क्रमताम् क्रम्यताम्	क्रामेत् क्राम्येत् क्रमेत क्रम्येत
डुक्रीञ् 9 U. to buy अनिट्	क्रीणाति क्रीणीते क्रीयते	अक्रीणात् अक्रीणीत अक्रीयत	क्रीणातु क्रीणीताम् क्रीयताम्	क्रीणीयात् क्रीणीत क्रीयेत
क्रीडृ 1 P. to play सेट्	क्रीडति क्रीड्यते	अक्रीडत् अक्रीड्यत	क्रीडतु क्रीड्यताम	क्रीडेत् क्रीड्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेवत्थंक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
करिष्यति करीष्यति	करिता करीता	करितुम् करीतुम्	कीर्त्वा	कीर्ण
कीर्तयिष्यति	कीर्तयिता	कीर्तयितुम्	कीर्तयित्वा	कीर्तित
कल्पिष्यते कल्प्स्यते कल्प्स्याति	कल्पिता कल्प्ता	कल्पितुम् कल्प्तुम्	कल्पित्वा क्लृप्त्वा	क्लृप्त
क्रन्दिष्यति	क्रन्दिता	क्रन्दितुम्	क्रन्दित्वा	क्रन्दित
क्रमिष्यति	क्रमिता	क्रमितुम्	क्रमित्वा क्रन्त्वा क्रान्त्वा	क्रान्त
क्रेष्यति	क्रेता	क्रेतुम्	क्रीत्वा	क्रीत
क्रीडिष्यति	क्रीडिता	क्रीडितुम्	क्रीडित्वा	क्रीडित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
किरत् कीर्यमाण	चकार	कीर्यात्	कारयति चिकरिषति	अकारीत् II
कीर्तयत् कीर्त्यमान	कीर्तयाञ्चकार	कीर्त्यात् कीर्तयिषीष्ट	चिकीर्तयिषति	अचिकीर्तत् अन्वीकृतत् VII
कल्पमान	चक्लृपे	कल्पिषीष्ट क्लृप्सीष्ट	कल्पयति-ते चिकल्पिषते चिक्लृप्सते चिक्लृप्सति	अक्लृपत् अकल्पिष्ट अक्लृप्त VI, II, I
क्रन्दत् क्रन्द्यमान	चक्रन्द	क्रन्द्यात्	क्रन्दयति चिक्रन्दिषति	अक्रन्दीत् II
क्रामत् क्राम्यमाण	चक्राम	क्रम्यात्	क्रमयति चिक्रामिषति	अक्रमीत् अक्रंस्त II
क्रीणत् क्रीणान क्रीयमाण	चिक्राय चिक्रिये	क्रीयात् क्रेषीष्ट	क्रापयति चिक्रीषति	अक्रैषीत् अक्रेष्ट I
क्रीडत् क्रीड्यमान	चिक्रीड	क्रीड्यात्	क्रीडयति चिक्रीडिषति	अक्रीडीत् अक्रीडिष्ट II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
क्रुध् 4 P. to be angry अनिट्	क्रुध्यति क्रुध्यते	अक्रुध्यत् अक्रुध्यत	क्रुध्यतु क्रुध्यताम्	क्रुध्येत् क्रुध्येत
क्लमु 4 P. to be tired सेट् वा	क्लाम्यति क्लामति क्लम्यते	अक्लाम्यत् अक्लामत् अक्लम्यत	क्लाम्यतु क्लामतु क्लम्यताम्	क्लाम्येत् क्लामेत् क्लम्येत
क्षमू 4 P. 1 A. to forgive वेट्	क्षाम्याति क्षमते क्षम्यते	अक्षाम्यत् अक्षमत अक्षम्यत	क्षाम्यतु क्षमताम् क्षम्यताम्	क्षाम्येत् क्षमेत क्षम्येत
क्षल् 10 U. to wash सेट्	क्षालयति–ते क्षाल्यते	अक्षालयत्–त अक्षाल्यत	क्षालयतु–ताम् क्षाल्यताम्	क्षालयेत्–त क्षाल्येत
क्षि 1 P. to decay, अनिट्	क्षयति क्षीयते	अक्षयत् अक्षीयत	क्षयतु क्षीयताम्	क्षयेत् क्षीयेत
क्षिप् 6 P. to throw अनिट्	क्षिपति क्षिप्यते	अक्षिपत् अक्षिप्यत	क्षिपतु क्षिप्यताम्	क्षिपेत् क्षिप्येत
क्षुभ् 4 P. to be agitated सेट्	क्षुभ्यति क्षुभ्यते	अक्षुभ्यत् अक्षुभ्यत	क्षुभ्यतु क्षुभ्यताम्	क्षुभ्येत् क्षुभ्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
क्रोत्स्यति	क्रोद्धा	क्रोद्धुम्	क्रुद्ध्वा	क्रुद्ध
क्लमिष्यति	क्लमिता	क्लमितुम्	क्लमित्वा क्लान्त्वा	क्लान्त
क्षमिष्यति क्षंस्यति	क्षमिता क्षन्ता	क्षमितुम् क्षन्तुम्	क्षमित्वा क्षान्त्वा	क्षान्त
क्षालयिष्यति	क्षालयिता	क्षालयितुम्	क्षालयित्वा	क्षालित
क्षेष्यति	क्षेता	क्षेतुम्	क्षित्वा	क्षित क्षीण
क्षेप्स्यति	क्षेप्ता	क्षेप्तुम्	क्षिप्त्वा	क्षिप्त
क्षोभिष्यति	क्षोभिता	क्षोभितुम्	क्षोभित्वा क्षुभित्वा	क्षुभित क्षुब्ध

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
कुध्यत् क्रुध्यमान	चुक्रोध	क्रुध्यात्	क्रोधयति चुक्रुत्साति	अक्रुधत् VI
क्राम्यत् क्रम्यमान	चक्राम	क्रम्यात्	क्रमयति चिक्रमिषाति	अक्रमत् VI
क्षाम्यत् क्षम्यमाण	चक्षाम	क्षम्यात्	क्षमयति चिक्षमिषति	अक्षमत् अक्षमिष्ट अक्षंस्त VI, II, I
क्षालयत् क्षाल्यमान	क्षालयाञ्चकार	क्षाल्यात्	चिक्षालयिषाति	अचिक्षलत् VII
क्षयत् क्षीयमाण	चिक्षाय	क्षीयात्	क्षाययति चिक्षीषाति	अक्षैषीत् I
क्षिपत् क्षिप्यमाण	चिक्षेप	क्षिप्यात्	क्षेपयाति चिक्षिप्सति	अक्षैप्सीत् I
क्षुभ्यत् क्षुभ्यमाण	चुक्षोभ	क्षुभ्यात्	क्षोभयाति चुक्षोभिषाति	अक्षुभत् VI

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
खनु 1 P. to dig सेट् वा	खनति खन्यते खायते	अखनत् अखन्यत अखायत	खनतु खन्यताम् खायताम्	खनेत् खन्येत खायेत
खाद् 1 P. to eat सेट्	खादति खाद्यते	अखादत् अखाद्यत	खादतु खाद्यताम्	खादेत् खाद्येत
खिद् 4 A. to be distressed अनिट्	खिद्यते ,,	अखिद्यत ,,	खिद्यताम् ,,	खिद्येत ,,
खेलृ 1 P. to sport सेट्	खेलति खेल्यते	अखेलत् अखेल्यत	खेलतु खेल्यताम्	खेलेत् खेल्येत
गण 10 U. to count सेट्	गणयति गण्यते	अगणयत् अगण्यत	गणयतु गण्यताम्	गणयेत् गण्येत
गद् 1 P. to speak सेट्	गदति गद्यते	अगदत् अगद्यत	गदतु गद्यताम्	गदेत् गद्येत
गम्लृ 1 P. to go अनिट्	गच्छति गम्यते	अगच्छत् अगम्यत	गच्छतु गम्यताम्	गच्छेत् गम्येत
गर्ज् 1 P. to thunder, to roar सेट्	गर्जति गर्ज्यते	अगर्जत् अगर्ज्यत	गर्जतु गर्ज्यताम्	गर्जेत् गर्ज्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल वाचक त्वा	भूतकाल वाचक त
खनिष्यति	खनिता	खनितुम्	खनित्वा खात्वा	खात
खादिष्यति	खादिता	खादितुम्	खादित्वा	खादित
खेत्स्यते	खेत्ता	खेत्तुम्	खित्त्वा	खिन्न
खेलिष्यति	खेलिता	खेलितुम्	खेलित्वा	खेलित
गणयिष्यति	गणयिता	गणयितुम्	गणयित्वा	गणित
गदिष्यति	गदिता	गदितुम्	गदित्वा	गदित
गमिष्यति	गन्ता	गन्तुम्	गत्वा	गत
गर्जिष्यति	गर्जिता	गर्जितुम्	गर्जित्वा	गर्जित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
खनत् खन्यमान खायमान	चखान	खन्यात खायात्	खानयति चिखनिषति	अखनीत् अखानीत् II
खादत् खाद्यमान	चखाद	खाद्यात्	खादयति चिखादिषति	अखादीत् II
खिद्यमान ,,	चिखिदे	खित्सीष्ट	खेदयाति चिखित्सते	अखित्त I
खेलत् खेल्यमान	चिखेल	खेल्यात्	खेल्यति चिखेलिषति	अखेलीत् II
गणयत् गण्यमान	गणयाञ्चकार	गण्यात्	जिगणयिषति	अजीगणत् अजगणत् VII
गदत् गद्यमान	जगाद	गद्यात्	गादयति जिगादिषति	अगदीत् अगादीत् II
गच्छत् गम्यमान	जगाम	गम्यात्	गमयति जिगमिषति	अगमत् VI
गर्जत् गर्ज्यमान	जगर्ज	गर्ज्यात्	गर्जयति जिगर्जिषति	अगर्जीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
गवेष् 10 U. to seek सेट्	गवेषयति गवेष्यते	अगवेषयत् अगवेष्यत	गवेषयतु गवेष्यताम्	गवेषयेत् गवेष्येत
गाहू 1 A. to bathe, to dive into वेट्	गाहते गाह्यते	अगाहत अगाह्यत	गाहताम् गाह्यताम्	गाहेत गाह्येत
गुपू 1 P. to protect, to conceal वेट्	गोपायति गोपाय्यते गुप्यते	अगोपायत् अगोपाय्यत अगुप्यत	गोपायतु गोपाय्यताम् गुप्यताम	गोपायेत् गोपाय्येत गुप्येत
गुप् 1 A. to censure सेट्	जुगुप्सते जुगुप्स्यते	अजुगुप्सत अजुगुप्स्यत	जुगुप्सताम् जुगुप्स्यताम्	जुगुप्सेत जुगुप्स्येत
गुहू 1 U. to cover, to hide वेट्	गूहति गुह्यते	अगूहत् अगुह्यत	गूहतु गुह्यताम्	गूहेत् गुह्येत
गै 1 P. to sing अनिट्	गायति गीयते	अगायत् अगीयत	गायतु गीयताम	गायेत् गीयेत
ग्रन्थ् 9 P. to put together सेट्	ग्रथ्नाति ग्रथ्यते	अग्रथ्नात् अग्रथ्यत	ग्रथ्नातु ग्रथ्यताम्	ग्रथ्नीयात् ग्रथ्येत
ग्रह् 9 U. to take सेट्	गृह्णाति गृह्यते	अगृह्णात् अगृह्यत	गृह्णातु गृह्यताम्	गृह्णीयात् गृह्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
गवेषयितुम्	गवेषयिता	गवेषयितुम्	गवेषयित्वा	गवेषित
गाहिष्यते घाक्ष्यते	गाहिता गाढा	गाहितुम् गाढुम्	गाहित्वा गाढ्वा	गाढ
गोपायिष्यति गोपिष्यति गोप्स्यति	गोपायिता गोपिता गोप्ता	गोपायितुम् गोपितुम् गोप्तुम्	गोपायित्वा गोपित्वा गुप्त्वा	गोपायित गुप्त
जुगुप्सिष्यते	जुगुप्सिता	जुगुप्सितुम्	जुगुप्सित्वा	जुगुप्सित
गूहिष्यति घोक्ष्यति	गूहिता गोढा	गूहितुम् गोढुम्	गूहित्वा गूढ्वा	गूढ
गास्यति	गाता	गातुम्	गीत्वा	गीत
ग्रन्थिष्यति	ग्रन्थिता	ग्रन्थितुम्	ग्रथित्वा	ग्रथित
ग्रहीष्यति	ग्रहीता	ग्रहीतुम्	गृहीत्वा	गृहीत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
गवेषयत्	गवेषयाञ्चकार	गवेष्यात्	जिगवेषयिषति	अजगवेषत् VII
गाहमान गाह्यमान	जगाहे	गाहिषीष्ट	गाहयति जिगाहिषते जिघाक्षते	अगाहिष्ट अगाढ I, II
गोपायत् गुप्यमान	गोपायाञ्चकार जुगोप	गोपाय्यात् गुप्यात्	गोपाययति गोपयाति जुगोपिषति	अगोपायीत् अगौप्सीत् I, II
जुगुप्समान जुगुप्स्यमान	जुगुप्साञ्चक्रे	जुगुप्सिषी	जुगुप्सयति जुगुप्सिषते	अजुगुप्सिष्ट II
गूहत् गुह्यमान	जुगूहे	गुह्यात्	गूहयति जुघुक्षति	अगूहीत् अघुक्षत् I, II
गायत् गीयमान	जगौ	गेयात्	गापयाति जिगासति	अगासीत् III
ग्रश्नत् ग्रथ्यमान	जग्रन्थ	ग्रथ्यात्	ग्रन्थयाति जिग्रन्थिषति	अग्रन्थीत् II
गृह्णत् गृह्यमाण	जग्राह	गृह्यात्	ग्राहयाति जिघृक्षति	अग्रहीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
ग्लै 1 P. to fade अनिट्	ग्लायति ग्लायते	अग्लायत् अग्लायत	ग्लायतु ग्लायताम्	ग्लायेत् ग्लायेत
घट् 1 A. to strive after सेट्	घटते घट्यते	अघटत अघट्यत	घटताम् घट्यताम्	घटेत घट्येत
घुषिर् 10 U. to proclaim सेट्	घोषयति घोष्यते	अघोषयत् अघोष्यत	घोषयतु घोष्यताम्	घोषयेत् घोष्येत
घ्रा 1 P. to smell अनिट्	जिघ्रति घ्रायते	अजिघ्रत् अघ्रायत	जिघ्रतु घ्रायताम्	जिघ्रेत् घ्रायेत
चकास् 2 P. to shine सेट्	चकास्ति चकास्यते	अचकात्–द् अचकास्यत	चकास्तु चकास्यताम्	चकास्यात् चकास्येत
चक्षिङ् 2 A. to tell अनिट्	चष्टे ख्यायते क्शायते	अचष्ट अख्यायत अक्शायत	चष्टाम् ख्यायताम् क्शायताम्	चक्षीत ख्यायेत क्शायेत
चर् 1 P. to walk सेट्	चरति चर्यते	अचरत् अचर्यत	चरतु चर्यताम्	चरेत् चर्येत
चल् 1 P. to stir सेट्	चलति चल्यते	अचलत् अचल्यत	चलतु चल्यताम्	चलेत् चल्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
ग्लास्यति	ग्लाता	ग्लातुम	ग्लात्वा	ग्लान
घटिष्यते	घटिता	घटितुम्	घटित्वा	घटित
घोषयिष्याति	घोषयिता	घोषयितुम्	घोषयित्वा	घोषित
घ्रास्यति	घ्राता	घ्रातुम्	घ्रात्वा	घ्रात
चकासिष्यति	चकासिता	चकासितुम्	चकासित्वा	चकासित
ख्यास्यति क्शास्यति	ख्याता क्शाता	ख्यातुम् क्शातुम	ख्यात्वा क्शात्वा	ख्यात क्शात
चरिष्याति	चरिता	चरितुम्	चरित्वा	चरित
चलिष्याति	चलिता	चलितुम्	चलित्वा	चलित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
ग्लायत् ग्लायमान	जग्लौ	ग्लायात् ग्लेयात्	ग्लापयाते. जिग्लासति	अग्लासीत् iII
घटमान घट्यमान	जघटे	घटिषीष्ट	घटयति जिघटिषते	अघटिष्ट II
घोषयत् घोषमाण	घोषयाञ्चकार	घोष्यात्	जुघोषिषति	अजूघुषत् VII
जिघ्रत् घ्रायमाण	जघ्रौ	घ्रायात् घ्रेयात्	घ्रापयति जिघ्रासति	अघ्रात् अघ्रासीत् IV, III
चकासत् चकास्यमान	चकासाञ्चकार	चकास्यात्	चकासयति चिचकासिषति	अचकासीत् II
चक्षाण ख्यायमान क्शायमान	चचक्षे चख्यौ चक्शौ	ख्यायात् ख्येयात्	ख्यापयति चिख्यासति	अख्यत् VI
चरत् चर्यमाण	चचार	चर्यात्	चारयति चिचरिषति	अचारीत् II
चलत् चल्यमान	चचाल	चल्यात्	चालयति चिचलिषति	अचालीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
चि 5 U. to collect अनिट्	चिनोति चीयते	अचिनोत् अचीयत	चिनोतु चीयताम	चिनुयात् चीयेत
चिति 10 U. to remember सेट्	चिन्तयति चिन्त्यते	अचिन्तयत् अचिन्त्यत	चिन्तयतु चिन्त्यताम	चिन्तयेत् चिन्त्येत
चुद् 10 U. to drive सेट्	चोदयति चोद्यते	अचोदयत् अचोद्यत	चोदयतु चोद्यताम्	चोदयेत् चोद्येत
चुर् 10 U. to steal सेट्	चोरयति चोर्यते	अचोरयत् अचोर्यत	चोरयतु चोर्यताम	चोरयेत् चोर्येत
च्यु 1 A. to go अनिट्	च्यवते च्यूयते	अच्यवत् अच्यूयत	च्यवताम् च्यूयताम्	च्यवेत च्यूयेत
छिदिर् 7 U. to cut अनिट्	छिनत्ति छिन्त्ते छिद्यते	अच्छिनत्-द् अच्छिन्त्त अच्छिद्यत	छिनत्तु छिन्त्ताम् छिद्यताम्	छिन्द्यात् छिन्दीत छिद्येत
जनी 4 A. to be born, to grow सेट्	जायते जन्यते जायते	अजायत अजन्यत अजायत	जायताम् जन्यताम् जायताम्	जायेत जन्येत जायेत
जल्प् 1 P. to murmur, to prattle सेट्	जल्पति जल्प्यते	अजल्पत् अजल्प्यत	जल्पतु जल्प्यताम्	जल्पेत् जल्प्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
चेष्यति	चेता	चेतुम्	चित्वा	चित
चिन्तयिष्यति	चिन्तयिता	चिन्तयितुम्	चिन्तयित्वा	चिन्तित
चोदयिष्यति	चोदयिता	चोदयितुम्	चोदयित्वा	चोदित
चोरयिष्यति	चोरयिता	चोरयितुम्	चोरयित्वा	चोरित
च्योष्यति	च्योता	च्योतुम्	च्युत्वा	च्युत
छेत्स्यति	छत्ता	छेत्तुम्	छित्वा	छिन्न
जनिष्यते	जनिता	जनितुम्	जनित्वा	जात
जल्पिष्यति	जल्पिता	जल्पितुम्	जल्पित्वा	जल्पित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल- वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
चिन्वत् चीयमान	चिचाय चिकाय	चीयात् चेषीष्ट	चाययति चिचीषति	अचैषीत् अचेष्ट I
चिन्तयत् चिन्त्यमान	चिन्तयाञ्चकार	चिन्त्यात्	चिचिन्त- यिषति	अचिचिन्तत् VII
चोदयत् चोद्यमान	चोदयाञ्चकार	चोद्यात् चोदयिषीष्ट	चुचोदयिषति	अचूचुदत् VII
चोरयत् चोर्यमाण	चोरयाञ्चकार	चोर्यात् चोरयिषीष्ट	चुचोरयिषति	अचूचुरत् VII
च्यवमान च्यूयमान	चुच्युवे	च्योषीष्ट	च्यावयति चुच्यूषते	अच्योष्ट
छिन्दत् छिद्यमान	चिच्छेद चिच्छिदे	छिद्यात् छेत्सीष्ट	छेदयति चिच्छित्सति	अच्छैत्सीत् अच्छिदत् अच्छित्त I
जायमान जन्यमान जायमान	जज्ञे	जनिषीष्ट	जनयति जिजनिषति	अजनि अजनिष्ट II
जल्पत् जल्प्यमान	जजल्प	जल्प्यात्	जल्पयति जिजल्पिषति	अजल्पीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
जागृ 2 P. to be awake सेट्	जागर्ति जागर्यते	अजागः अजागर्यत	जागर्तु जागर्यताम्	जागृयात् जागर्येत
जि 1 P. to conquer अनिट्	जयति जीयते	अजयत् अजयित	जयतु जीयताम्	जयेत् जीयेत
जीव् 1 P. to live सेट्	जीवति जीव्यते	अजीवत् अजीव्यत	जीवतु जीव्यताम्	जीवेत् जीव्येत
जॄ 4 P. to grow old सेट्	जीर्यति जीर्यते	अजीर्यत् अजीर्यत	जीर्यतु जीर्यताम	जीर्येत् जीर्येत
ज्ञा 9 U. to know अनिट्	जानाति जानीते ज्ञायते	अजानात् अजानीत अज्ञायत	जानातु जानीताम् ज्ञायताम्	जानीयात् जानीत ज्ञायेत
ज्वल् 1 P. to burn सेट्	ज्वलति ज्वल्यते	अज्वलत् अज्वल्यत	ज्वलतु ज्वल्यताम	ज्वलेत् ज्वल्येत
डी 1 A. to fly सेट्	डयते डीयते	अडयत अडीयत	डयताम डीयताम्	डयेत डीयेत
तड् 10 U. to beat सेट्	ताडयति ताड्यते	अताडयत् अताड्यत	ताडयतु ताड्यताम	ताडयेत् ताड्येत
तनु 8 U. to spread सेट् वा	तनोति तनुते तन्यते तायते	अतनोत् अतनुत अतन्यत अतायत	तनोतु तनुताम तन्यताम् तायताम्	तनुयात् तन्वीत तन्येत तायेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
जागरिष्यति	जागरिता	जागरितुम	जागरित्वा	जागरित
ज्येष्यति	जेता	जेतुम्	जित्वा	जित
जीविष्यति	जीविता	जीवितुम्	जीवित्वा	जीवित
जरिष्यति जरीष्यति	जरिता जरीता	जरितुम् जरीतुम्	जरित्वा जरीत्वा	जीर्ण
ज्ञास्यति	ज्ञाता	ज्ञातुम्	ज्ञात्वा	ज्ञात
ज्वलिष्यति	ज्वलिता	ज्वलितुम	ज्वलित्वा	ज्वलित
डयिष्यते	डयिता	डयितुम्	डयित्वा	डयित
ताडयिष्यति	ताडयिता	ताडयितुम्	ताडयित्वा	ताडित
तनिष्यति-ते	तनिता	तनितुम्	तनित्वा तत्वा	तत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लङ्)
जाग्रत् जागर्यमाण	जागराञ्चकार	जागर्यात्	जागरयति जिजागरिषति	अजागरीत् II
जयत् जीयमान	जिगाय	जीयात्	जापयति जिगीषति	अजैषीत् I
जीवत् जीव्यमान	जिजीव	जीव्यात्	जीवयति जिजीविषति	अजीवीत् II
जीर्यत् जीर्यमाण	जजार	जीर्यात्	जरयति जिजरिषति	अजरत् अजारीत् II
जानत् जानान ज्ञायमान	जज्ञौ जज्ञे	ज्ञायात् ज्ञेयात् ज्ञासीष्ट	ज्ञापयति जिज्ञासते	अज्ञासीत् अज्ञास्त III
ज्वलत् ज्वल्यमान	जज्वाल	ज्वल्यात्	ज्वलयति जिज्वलिषति	अज्वालीत् II
डयमान डीयमान	डिड्ये	डयिषीष्ट	डाययति डिडयिषते	अडयिष्ट II
ताडयत् ताड्यमान	ताडयाञ्चकार	ताड्यात् ताडयिषीष्ट	तिताडयिषति	अतीतडत् VII
तन्वत् तन्यमान तायमान	ततान तेने	तन्यात् तनिषीष्ट	तानयति तितंसति	अतनीत् अतानीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
तप् 1 P. to burn अनिट्	तपति तप्यते	अतपत् अतप्यत	तपतु तप्यताम्	तपेत् तप्येत
तर्क् 10 U. to guess सेट्	तर्कयति तर्क्यते	अतर्कयत् अतर्क्यत	तर्कयतु तर्क्यताम्	तर्कयेत् तर्क्येत
तर्ज् 10 A. to threaten सेट्	तर्जयते तर्ज्यते	अतर्जयत अतर्ज्यत	तर्जयताम् तर्ज्यताम्	तर्जयेत तर्ज्येत
तुद् 6 U. to give pain to अनिट्	तुदति तुद्यते	अतुदत् अतुद्यत	तुदतु तुद्यताम्	तुदेत् तुद्येत
तुल् 10 U. to measure सेट्	तोलयति तोल्यते	अतोलयत अतोल्यत्	तोलयतु तोल्यताम्	तोलयेत् तोल्येत
तुष् 4 P. to be pleased अनिट्	तुष्यति तुष्यते	अतुष्यत् अतुष्यत	तुष्यतु तुष्यताम्	तुष्येत् तुष्येत
तृप् 4 P. to be satisfied वेट्	तृप्यति तृप्यते	अतृप्यत् अतृप्यत	तृप्यतु तृप्यताम्	तृप्येत् तृप्येत
तॄ 1 P. to swim सेट्	तरति तीर्यते	अतरत् अतीर्यत	तरतु तीर्यताम्	तरेत् तीर्येत
त्यज् 1 P. to abandon अनिट्	त्यजति त्यज्यते	अत्यजत् अत्यज्यत	त्यजतु त्यज्यताम्	त्यजेत् त्यजेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	ताम्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
तप्स्यति	तप्ता	तप्तुम्	तप्त्वा	तप्त
तर्कयिष्यति	तर्कयिता	तर्कयितुम्	तर्कयित्वा	तर्कित
तर्जयिष्यते	तर्जयिता	तर्जयितुम्	तर्जयित्वा	तर्जित
तोत्स्यति	तोत्ता	तोत्तुम	तुत्त्वा	तुन्न
तोलयिष्यति	तोलयिता	तोलयितुम	तोलयित्वा	तोलित
तोक्ष्यति	तोष्टा	तोष्टुम	तुष्ट्वा	तुष्ट
तर्पिष्यति तर्प्स्यति त्रप्स्यति	तर्पिता तर्प्ता त्रप्ता	तर्पितुम् तर्प्तुम् त्रप्तुम	तर्पित्वा तृप्त्वा	तृप्त
तरिष्यति तरीष्यति	तरिता तरीता	तरितुम तरीतुम	तीर्त्वा	तीर्ण
त्यक्ष्यति	त्यक्ता	त्यक्तुम	त्यक्त्वा	त्यक्त

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
तपत् तप्यमान	ततार	तप्यात्	तापयति तितप्सति	अताप्सीत् I
तर्कयत् तर्क्यमाण	तर्कयाञ्चकार	तर्क्यात्	तितर्कयिषति	अततर्कत् VII
तर्जयमान तर्ज्यमान	तर्जयाञ्चकार	तर्जयिषीष्ट	तितर्जयिषति	अततर्जत् VII
तुदत् तुद्यमान	तुतोद	तुद्यात् तुत्सीष्ट	तोदयति तुतुत्सति	अतौत्सीत् I
तोलयत् तोल्यमान	तोलयाञ्चकार	तोल्यात् तोलयिषीष्ट	तुतोलयिषति	अतूतुलत् VII
तुष्यत् तुष्यमाण	तुतोष	तुष्यात्	तोषयति तुतुक्षति	अतुषत् VI
तृप्यत् तृप्यमाण	ततर्प	तृप्यात्	तर्पयति तितर्पिषति	अतृपत् अतर्पीत् VI, I
तरत् तीर्यमाण	ततार	तीर्यात्	तारयति तितीर्षति	अतारीत् II
त्यजत् त्यज्यमान	तत्याज	त्यज्यात्	त्याजयति तित्यक्षति	अत्याक्षीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
त्रप् १ A. to be ashamed वेट्	त्रपते त्रप्यते	अत्रपत अत्रप्यत	त्रपताम् त्रप्यताम्	त्रपेत त्रप्येत
त्रै १ A. to protect अनिट्	त्रायते „	अत्रायत „	त्राम्यता „	त्रायेत „
ञित्वरा १ A. to hurry सेट्	त्वरते त्वर्यते	अत्वरत अत्वर्यत	त्वरताम् त्वर्यताम्	त्वरेत त्वर्येत
दण्ड् १० U. to punish सेट्	दण्डयति दण्ड्यते	अदण्डयत् अदण्ड्यत	दण्डयतु दण्ड्यताम	दण्डयेत् दण्ड्येत
दमु ४ P. to tame सेट् वा	दाम्यति दम्यते	अदाम्यत् अदम्यत	दाम्यतु दम्यताम्	दाम्येत् दम्येत
दय् १ A. to pity सेट्	दयते दय्यते	अदयत अदय्यत	दयताम् दय्यताम्	दयेत दय्येत
दरिद्रा २ P. to be poor सेट्	दरिद्राति दरिद्र्यते	अदरिद्रात् अदरिद्र्यत	दरिद्रातु दरिद्र्यताम्	दरिद्रियात् दरिद्र्यत
दह् १ P. to burn अनिट्	दहति दह्यते	अदहत् अदह्यत	दहतु दह्यताम्	दहेत् दह्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
त्रपिष्यते त्रप्स्यते	त्रपिता त्रप्ता	त्रपितुम त्रप्तुम्	त्रपित्वा त्रप्त्वा	त्रप्त
त्रास्यते	त्राता	त्रातुम	त्रात्वा	त्रात
त्वरिष्यते	त्वरिता	त्वरितुम	त्वरित्वा	त्वरित तूर्ण
दण्डायिष्यति	दण्डायिता	दण्डायितुम	दण्डायित्वा	दण्डित
दमिष्यति	दमिता	दमितुम	दमित्वा दान्त्वा	दान्त
दयिष्यते	दयिता	दयितुम	दयित्वा	दयित
दरिद्रिष्यति	दरिद्रिता	दरिद्रितुम्	दरिद्रित्व	दरिद्रित
धक्ष्यति	दग्धा	दग्धुम	दग्ध्वा	दग्ध

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
त्रपमान त्रप्यमान	त्रेपे	त्रपिषीष्ट त्रप्सीष्ट	त्रपयति तित्रपिषते	अत्रपिष्ट अत्रप्त I, II
त्रायमाण ,,	तत्रे	त्रासीष्ट	त्रापयति तित्रासते	अत्रास्त I
त्वरमाण त्वर्यमाण	तत्वरे	त्वरिषीष्ट	त्वरयते तित्वरिषते	अत्वरिष्ट II
दण्डयत् दण्ड्यमान	दण्डयाञ्चकार	दण्ड्यात् दण्डयिषीष्ट	दण्डयति दिदण्डयिषति	अददण्डत्-त VII
दाम्यत् दम्यमान	ददाम	दम्यात्	दमयते दिदमिषति	अदमत् VI
दयमान दय्यमान	दयाञ्चक्रे	दयिषीष्ट	दाययति दिदयिषते	अदयिष्ट II
दरिद्रत् दरिद्र्यमाण	ददरिद्रौ दरिद्राञ्चकार	दरिद्र्यात्	दरिद्रयति दिदरिद्रिषति	अदरिद्रीत् अदरिद्रासीत् II
दहत दह्यमान	ददाह	दह्यात्	दाहयति दिधक्षति	अधाक्षीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
दा 1 P. to give अनिट्	यच्छति दीयते	अयच्छत् अदीयत	यच्छतु दीयताम्	यच्छेत् दीयेत
दा 3 U. to give अनिट्	ददाति दत्ते दीयते	अददात् अदत्त अदीयत	ददातु दत्ताम् दीयताम	दद्यात् ददीत दीयेत
दिवु 4 P. to play सेट् वा	दीव्यति दीव्यते	अदीव्यत् अदीव्यत	दीव्यतु दीव्यताम्	दीव्येत् दीव्येत
दिश् 6 P. to tell अनिट्	दिशति दिश्यते	अदिशत् अदिश्यत	दिशतु दिश्यताम्	दिशेत् दिश्येत
दु 5 P. to give pain अनिट्	दुनोति दूयते	अदुनोत् अदूयत	दुनोतु दूयताम्	दुनुयात् दूयेत
दुह् 2 U. to milk अनिट्	दोग्धि दुग्धे दुह्यते	अधोक्–ग् अदुग्ध अदुह्यत	दोग्धु दुग्धाम् दुह्यताम्	दुह्यात् दुहीत दुह्येत
दूङ् 4 A. to suffer pain सेट्	दूयते ,,	अदूयत ,,	दूयताम ,,	दूयेत ,,
दृ with आ. 6 A. to honour अनिट्	आद्रियते ,,	आद्रियत ,,	आद्रियताम ,,	आद्रियेत ,,

आर्धधातुक

स्य–भविष्यत्	ताम्–भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल–वाचक त्वा	भूतकाल–वाचक त
दास्यति	दाता	दातुम्	दत्वा	दत्त
दास्यति-ते	दाता	दातुम्	दत्वा	दत्त
देविष्यति	देविता	देवितुम्	देवित्वा द्यूत्वा	द्यून
देक्ष्याति	देष्टा	देष्टुम्	दिष्ट्वा	दिष्ट
दोष्यति	दोता	दोतुम्	दुत्वा	दुत
धोक्ष्यति	दोग्धा	दोग्धुम्	दुग्ध्वा	दुग्ध
दोष्यते	दोता	दोतुम	दूत्वा	दून
आदरिष्यते	आदर्ता	आद र्तुम्	आदृत्य	दृत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
यच्छत् दीयमान	ददौ	देयात्	दापयति दित्सति	अदात् IV
ददत् ददान दीयमान	ददौ ददे	देयात् दासीष्ट	दापयति दित्सति	अदात् अदित IV
दीव्यत् दीव्यमान	दिदेव	दीव्यात्	देवयति दिदेविषति दुद्यूषति	अदेवीत् II
दिशत् दिश्यमान	दिदेश	दिश्यात् दिक्षीष्ट	देशयति दिदिक्षति	अदिक्षत्-त V
दुन्वत् दूयमान	दुदाव	दूयात्	दावयति दुदूषति	अदौषीत् I
दुहत् दुहान दुह्यमान	दुदोह दुदुहे	दुह्यात् धुक्षीष्ट	दोहयति दुधुक्षति	अधुक्षत्-त V
दूयमान „	दुदुवे	दविषीष्ट	दावयति दुदूषते	अदविष्ट I
आद्रियमाण „	आदद्रे	आदृषीष्ट	आदारयाति आदिदरिषते	आदृत I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
दृशिर् 7 P. to see अनिट्	पश्यति दृश्यते	अपश्यत् अदृश्यत	पश्यतु दृश्यताम	पश्येत् दृश्येत
द्युत् 1 A. to shine सेट्	द्योतते द्युत्यते	अद्योतत अद्युत्यत	द्योतताम् द्युत्यताम्	द्योतेत द्युत्येत
द्रु 1 P. to melt अनिट्	द्रवति द्रूयते	अद्रवत् अद्रूयत	द्रवतु द्रूयताम	द्रवेत् द्रूयेत
द्रुह् 4 P. to bear malice वेट्	द्रुह्यति द्रुह्यते	अद्रुह्यत् अद्रुह्यत	द्रुह्यतु द्रुह्यताम	द्रुह्येत् द्रुह्येत
द्विष् 2 U. to hate अनिट्	द्वेष्टि द्विष्टे द्विष्यते	अद्वेट्-ड् अद्विष्ट अद्विष्यत	द्वेष्टु द्विष्टाम् द्विष्यताम्	द्विष्यात् द्विषीत द्विष्येत
धा 3 U. to hold अनिट्	दधाति धत्ते धीयते	अदधात् अधत्त अधीयत	दधातु धत्ताम् धीयताम	दध्यात् दधीत धीयेत
धाव् 1 P. to run सेट्	धावति धाव्यते	अधावत् अधाव्यत	धावतु धाव्यताम	धावेत् धाव्येत
धावु 1 P. to wash सेट् वा	धावति धाव्यते	अधावत् अधाव्यत	धावतु धाव्यताम्	धावेत् धाव्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
द्रक्ष्यति	द्रष्टा	द्रष्टुम्	दृष्ट्वा	दृष्ट
द्योतिष्यते	द्योतिता	द्योतितुम्	द्योतित्वा	द्युत
द्रोष्यति	द्रोता	द्रोतुम्	द्रुत्वा	द्रुत
द्रोहिष्यति ध्रोक्ष्यति	द्रोहिता द्रोग्धा द्रोढा	द्रोहितुम् द्रोग्धुम् द्रोढुम्	द्रोहित्वा द्रुग्ध्वा	द्रूढ द्रुग्ध
द्वेक्ष्यति	द्वेष्टा	द्वेष्टुम्	द्विष्ट्वा	द्विष्ट
धास्यति	धाता	धातुम्	हित्वा	हित
धाविष्यति	धाविता	धावितुम्	धावित्वा	धावित
धाविष्यति	धाविता	धावितुम्	धावित्वा धौत्वा	धौत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
पश्यत् दृश्यमान	ददर्श	दृश्यात्	दर्शयति दिदृक्षते	अदर्शत् अद्राक्षीत् VI, III
द्योतमान द्युत्यमान	दिद्युते	द्योतिषीष्ट	द्योतयति दिद्युतिषते	अद्युतत् अद्योतिष्ट II
द्रवत् द्रूयमाण	दुद्राव	द्रूयात्	द्रावयति दुद्रूषति	अदुद्रुवत् VII
द्रुह्यत् द्रुह्यमाण	दुद्रोह	द्रुह्यात्	द्रोहयति दुद्रोहिषति दुध्रुक्षति	अद्रुहत् VI
द्विषत् द्विष्यमाण	दिद्वेष	द्विष्यात् द्विक्षीष्ट	द्वेषयति दिद्विक्षति	अद्विक्षत्-त V
दधत् दधान धीयमान	दधौ दधे	धेयात् धासीष्ट	धापयति धित्सति	अधात् अधित IV, I
धावत् धाव्यमान	दधाव	धाव्यात	धावयति दिधाविषति	अधावीत् II
धावत् धाव्यमान	दधाव	धाव्यात्	धावयति दिधाविषति	अधावीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	अज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
धु 5 U. to shake अनिट्	धुनोति धूयते	अधुनोत् अधूयत	धुनोतु धूयताम्	धुनुयात् धूयेत
धृ 10 U. to support सेट्	धारयति धार्यते	अधारयत् अधार्यत	धारयतु धार्यताम्	धारयेत् धार्येत
धृङ् 6 A. to be, to exist अनिट्	ध्रियते "	अध्रियत "	ध्रियताम् "	ध्रियेत "
धृष् 5 P. to be bold सेट्	धृष्णोति धृष्यते	अधृष्णोत् अधृष्यत	धृष्णोतु धृष्यताम्	धृष्णुयात् धृष्येत
ध्मा 1 P. to blow अनिट्	धमति ध्मायते	अधमत् अध्मायत	धमतु ध्मायताम्	धमेत् ध्मायेत
ध्यै 1 P. to think of अनिट्	ध्यायति ध्यायते	अध्यायत् अध्यायत	ध्यायतु ध्यायताम्	ध्यायेत् ध्यायेत
ध्वंसु 1 A. to fall down सेट् वा	ध्वंसते ध्वस्यते	अध्वंसत अध्वस्यत	ध्वंसताम् ध्वस्यताम्	ध्वंसेत ध्वस्येत
नट् 1 P. ro dance सेट्	नटति नट्यते	अनटत् अनट्यत	नटतु नट्यताम	नटेत् नट्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	ताम्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
धोष्यति	धोता	धोतुम्	धुत्वा	धुत
धारयिष्यति	धारयिता	धारयितुम	धारयित्वा	धारित
धरिष्यते	धर्ता	धर्तुम	धृत्वा	धृत
धर्षिष्यति	धर्षिता	धर्षितुम्	धार्षित्वा	धर्षित*
ध्मास्यति	ध्माता	ध्मातुम्	ध्मात्वा	ध्मात
ध्यास्यति	ध्याता	ध्यातुम	ध्यात्वा	ध्यात
ध्वंसिष्यते	ध्वंसिता	ध्वंसितुम्	ध्वंसित्वा ध्वस्त्वा	ध्वस्त
नटिष्यति	नटिता	नटितुम्	नटित्वा	नटित

* धृष्ट Bold, Unmodest.

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लङ्)
धुन्वत् धूयमान	दुधाव दुधुवे	धूयात् धोसीष्ट	धूवयाति दुधूषाति	अधावीत् अधविष्ट I
धारयत् धार्यमाण	धारयाञ्चकार	धार्यात् धारियिषीष्ट	दिधारयिषाति	अदीधरत्-त VII
ध्रियमाण ,,	दध्रे	धृषीष्ट	धारयाति दिधीर्षति	अधृत I
धृष्णुवत् धृष्यमाण	दधर्ष	धृष्यात्	धर्षयति दिधर्षिषति	अधर्षीत् II
धमत् ध्मायमान	दध्मौ	ध्मायात् ध्मेयात्	ध्मापयति दिध्मासति	अध्मासीत् III
ध्यायत् ध्यायमान	दध्यौ	ध्यायात् ध्येयात्	ध्यापयति दिध्यासति	अध्यासीत् III
ध्वंसमान ध्वस्यमान	दध्वंसे	ध्वंसिसीष्ट	ध्वंसयाति दिध्वंसिषते	अध्वसत् अध्वंसिष्ट II
नटत् नट्यमान	ननाट	नट्यात्	नाट्यति निनटिषति	अनटीत् अनाटीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
टुनदि 1 P. to rejoice सेट्	नन्दति नन्द्यते	अनन्दत् अनन्द्यत	नन्दतु नन्द्यताम्	नन्देत् नन्द्येत
नद् 1 P. to roar, to thunder सेट्	नदति नद्यते	अनदत् अनद्यत	नदतु नद्यताम्	नदेत् नद्येत
नम् 1 P. to bend अनिट्	नमति नम्यते	अनमत् अनम्यत	नमतु नम्यताम्	नमेत् नम्येत
नर्द् 1 P. to bellow सेट्	नर्दति नर्द्यते	अनर्दत् अनर्द्यत	नर्दतु नर्द्यताम्	नर्देत् नर्द्येत
नश् 4 P. to be ruined वेट्	नश्यति नश्यते	अनश्यत् अनश्यत	नश्यतु नश्यताम्	नश्येत् नश्येत
नह् 4 U. to tie अनिट्	नह्यति नह्यते	अनह्यत् अनह्यत	नह्यतु नह्यताम्	नह्येत् नह्येत
णिदि 1 P. to blame सेट्	निन्दति निन्द्यते	अनिन्दत् अनिन्द्यत	निन्दतु निन्द्यताम्	निन्देत् निन्द्येत
नी 1 U. ro carry अनिट्	नयति नीयते	अनयत् अनीयत	नयतु नीयताम्	नयेत् नीयेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
नन्दिष्यति	नन्दिता	नन्दितुम	नन्दित्वा	नन्दित
नदिष्यति	नदिता	नदितुम्	नदित्वा	नदित
नंस्यति	नन्ता	नन्तुम्	नत्वा	नत
नर्दिष्यति	नर्दिता	नर्दितुम	नर्दित्वा	नर्दित
नशिष्यति नंक्ष्यति	नशिता नंष्टा	नशितुम् नंष्टुम्	नशित्वा नष्ट्वा	नष्ट
नत्स्यति	नद्धा	नद्धुम्	नद्ध्वा	नद्ध
निन्दिष्यति	निन्दिता	निन्दितुम्	निन्दित्वा	निन्दित
नेष्यति	नेता	नेतुम्	नीत्वा	नीत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
नन्दत् नन्द्यमान	ननन्द	नन्द्यात्	नन्दयति निनन्दिषति	अनन्दीत् II
नदत् नद्यमान	ननाद	नद्यात्	नादयति निनदिषति	अनदीत् अनादीत् II
नमत् नम्यमान	ननाम	नम्यात्	नमयति नामयति निनंसति	अनंसीत् III
नर्दत् नर्द्यमान	ननर्द	नर्द्यात्	नर्दयति निनर्दिषति	अनर्दीत् II
नश्यत् नश्यमान	ननाश	नश्यात्	नाशयति निनाशिषति	अनशत् VI
नह्यत् नह्यमान	ननाह नेहे	नह्यात् नत्सीष्ट	नाहयति निनत्सति	अनात्सीत् अनद्ध I
निन्दत् निन्द्यमान	निनिन्द	निन्द्यात्	निन्दयति निनिन्दिषति	आनिन्दीत् II
नयत् नीयमान	निनाय	नीयात् नेषीष्ट	नाययति निनीषति	अनैषीत् अनेष्ट I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
नु 2 P. to praise सेट्	नौति नूयते	अनौत् अनूयत	नौतु नूयताम्	नुयात् नूयेत
नुद 6 P. to incite अनिट्	नुदति नुद्यते	अनुदत् अनुद्यत	नुदतु नुद्यताम्	नुदेत् नुद्येत
नृती 4 P. to dance सेट् वा	नृत्यति नृत्यते	अनृत्यत् अनृत्यत	नृत्यतु नृत्यताम्	नृत्येत् नृत्येत
पच् 1 U. to cook अनिट्	पचति पच्यते	अपचत् अपच्यत	पचतु पच्यताम्	पचेत् पच्येत
पठ् 1 P to read सेट्	पठति पठ्यते	अपठत् अपठ्यत	पठतु पठ्यताम्	पठेत् पठ्येत
पत्लृ 1 P. to fall सेट्	पतति पत्यते	अपतत् अपत्यत	पततु पत्यताम्	पतेत् पत्येत
पा 1 P. to drink अनिट्	पिबति पीयते	अपिबत् अपीयत	पिबतु पीयताम्	पिबेत् पीयेत
पा 2 P. to protect अनिट्	पाति पायते	अपात् अपायत	पातु पायताम्	पायात् पायेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल वाचक त्वा	भूतकाल वाचक त
नविष्यति	नविता	नवितुम्	नुत्वा	नुत
नोत्स्यति	नोत्ता	नोत्तुम्	नुत्त्वा	नुन्न
नर्तिष्यति नर्त्स्यति	नर्तिता	नर्तितुम्	नर्तित्वा	नृत्त
पक्ष्यति	पक्ता	पक्तुम्	पक्त्वा	पक्व
पठिष्यति	पठिता	पठितुम्	पठित्वा	पठित
पतिष्यति	पतिता	पतितुम्	पतित्वा	पतित
पास्यति	पाता	पातुम्	पीत्वा	पीत
पास्यति	पाता	पातुम्	पात्वा	पात

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
नुवत् नूयमान	नुनाव	नूयात्	नावयति नुनूषति	अनावीत् II
नुदत् नुद्यमान	नुनोद	नुद्यात्	नोदयति नुनुत्सति	अनौत्सीत् अनुत्त I
नृत्यत् नृत्यमान	ननर्त	नृत्यात्	नर्तयते निनर्तिषति निनृत्सति	अनर्तीत् II
पचंत् पच्यमान	पपाच	पच्यात्	पाचयति पिपक्षति	अपाक्षीत् I
पठत् पठ्यमान	पपाठ	पठ्यात्	पाठयति पिपठिषति	अपठीत् अपाठीत् II
पतत् पत्यमान	पपात	पत्यात्	पातयति पिपतिषति पित्सति	अपप्तत् VI
पिबत् पीयमान	पपौ	पेयात्	पाययति पिपासति	अपात् IV
पात् पायमान	पपौ	पायात्	पालयति पिपासति	अपासीत् IV

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
पाल् 10 U. to protect सेट्	पालयति पाल्यते	अपालयत् अपाल्यत	पालयतु पाल्यताम्	पालयेत् पाल्येत
पिष्लृ 7 P. to grind अनिट्	पिनष्टि पिष्यते	अपिनट् अपिष्यत	पिनष्टु पिष्यताम्	पिंष्यात् पिष्येत
पीड् 10 U. to trouble सेट्	पीडयति पीड्यते	अपीडयत् अपीड्यत	पीडयतु पीड्यताम्	पीडयेत् पीड्येत
पुष् 4 P. to nourish अनिट्	पुष्यति पुष्यते	अपुष्यत् अपुष्यत	पुष्यतु पुष्यताम्	पुष्येत् पुष्येत
पुष् 9 P. to nourish सेट्	पुष्णाति पुष्यते	अपुष्णात् अपुष्यत	पुष्णातु पुष्यताम्	पुष्णीयात् पुष्येत
पू 9 U. to purify सेट्	पुनाति पुनीते पूयते	अपुनात् अपुनीत अपूयत	पुनातु पुनीताम् पूयताम्	पुनीयात् पुनीत पूयेत
पूज् 10 U. to worship सेट्	पूजयति पूज्यते	अपूजयत् अपूज्यत	पूजयतु पूज्यताम्	पूजयेत् पूज्येत
पूरी 10 U. to fill सेट्	पूरयति पूर्यते	अपूरयत् अपूर्यत	पूरयतु पूर्यताम्	पूरयेत् पूर्येत
प्याय् 1 A. to grow, to swell सेट्	प्यायते प्याय्यते	अप्यायत अप्याय्यत	प्यायताम् प्याय्यताम्	प्यायेत् प्याय्येत

आर्धधातुक

स्य–भविष्यत्	तास्–भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
पालयिष्यति	पालयिता	पालयितुम्	पालयित्वा	पालित
पेक्ष्यति	पेष्टा	पेष्टुम्	पिष्ट्वा	पिष्ट
पीडयिष्यति	पीडयिता	पीडयितुम्	पीडयित्वा	पीडित
पोक्ष्यति	पोष्टा	पोष्टुम	पुष्ट्वा	पुष्ट
पोषिष्यति	पोषिता	पोषितुम्	पोषित्व	पुषित
पविष्यति	पविता	पवितुम	पूत्वा	पूत
पूजयिष्यति	पूजयिता	पूजायितुम्	पूजयित्वा	पूजित
पूरयिष्यति	पूरयिता	पूरयितुम्	पूरयित्वा	पूर्ण
प्यायिष्यते	प्यायिता	प्यायितुम्	प्यायित्वा	प्यायित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
पालयत् पाल्यमान	पालयाञ्चकार	पाल्यात् पालयिषीष्ट	पिपालयिषति	अपीपलत् VII
पिंषत् पिष्यमाण	पिपेष	पिष्यात्	पेषयति पिपिक्षति	अपिषत् VI
पीडयत् पीड्यमान	पीडयाञ्चकार	पीड्यात् पीडयाषीष्ट	पिपीडयिषति	अपिपीडत् अपीपिडत् VII
पुष्यत् पुष्यमाण	पुपोष	पुष्यात्	पोषयति पुपुक्षति	अपुषत् VI
पुष्णत् पुष्यमाण	पुपोष	पुष्यात्	पोषयति पुपुषिषति	अपोषीत् II
पुनत् पूयमान	पुपाव	पूयात् पविषीष्ट	पावयति पुपूषति	अपावीत् अपविष्ट II
पूजयत् पूज्यमान	पूजयाञ्चकार	पूज्यात् पूजयिषीष्ट	पुपूजयिषति	अपूपुजत् VII
पूरयत् पूर्यमाण	पूरयाञ्चकार	पूर्यात् पूरयिषीष्ट	पुपूरयिषति	अपूपुरत् VII
प्यायमान प्याय्यमान	पिप्ये	प्यायिषीष्ट	प्याययति पिप्यायिषते	अप्यायिष्ट II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
प्रच्छ् 6 P. to ask अनिट्	पृच्छति पृच्छयते	अपृच्छत् अपृच्छयत	पृच्छतु पृच्छयताम्	पृच्छेत् पृच्छयेत
प्रथ् 1 A. to become famous सेट्	प्रथते प्रथ्यते	अप्रथत अप्रथ्यत	प्रथताम प्रथ्यताम्	प्रथेत प्रथ्येत
प्री 4 A. to be pleased अनिट्	प्रीयते "	अप्रीयत "	प्रीयताम "	प्रीयेत "
प्री 9 U. to please अनिट्	प्रीणाति प्रीणीते प्रीयते	अप्रीणात् अप्रीणीत अप्रीयत	प्रीणातु प्रीणीताम् प्रीयताम्	प्रीणीयात् प्रीणीत प्रीयेत
प्रीण् 10 U. to please सेट्	प्रीणयति प्रीण्यते	अप्रीणयत् अप्रीण्यत	प्रीणयतु प्रीण्यताम्	प्रीणयेत् प्रीण्येत
पेषृ 1 A. to go सेट्	प्रेषते प्रेष्यते	अप्रेषत अप्रेष्यत	प्रेषताम् प्रेष्यताम्	प्रेषेत प्रेष्येत
फल् 1 P. to bear fruit सेट्	फलति फल्यते	अफलत् अफल्यत	फलतु फल्यताम	फलेत् फल्येत
बन्ध् 9 P. to bind अनिट्	बध्नाति बध्यते	अबध्नात् अबध्यत	बध्नातु बध्यताम्	बध्नीयात् बध्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
प्रक्ष्यति	प्रष्टा	प्रष्टुम्	पृष्ट्वा	पृष्ट
प्रथिष्यते	प्राथिता	प्राथितुम्	प्रथित्वा	प्रथित
प्रेष्यते	प्रेता	प्रेतुम्	प्रीत्वा	प्रीत
प्रेष्यति	प्रेता	प्रेतुम्	प्रीत्वा	प्रीत
प्रीणयिष्याति	प्रीणयिता	प्रीणयितुम्	प्रीणयित्वा	प्रीणित
प्रेषिष्यते	प्रेषिता	प्रेषितुम्	प्रेषित्वा	प्रेषित
फालिष्याति	फलिता	फलितुम	फलित्वा	फलित
भन्त्स्यति	बन्द्धा	बन्द्धुम्	बद्ध्वा	बद्ध

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
पृच्छत् पृच्छयमान	पप्रच्छ	पृच्छयात्	प्रच्छयति पिपृच्छिषति	अप्राक्षीत् I
प्रथमान प्रथ्यमान	पप्रथे	प्रथिषीष्ट	प्रथयति पिप्रथिषते	अप्रथिष्ट II
प्रीयमाण ,,	पिप्रिये	प्रेषीष्ट	प्राययति पिप्रीषते	अप्रेष्ट I
प्रीयमाण ,,	पिप्राय पिप्रिये	प्रीयात् प्रेषीष्ट	प्रीणयति पिंप्रीषति	अप्रैषीत् अप्रेष्ट I
प्रीणयत् प्रीण्यमान	प्रीणयाञ्चकार	प्रीण्यात् प्रीणयिषीष्ट	पिप्रीषति	अपिप्रिणत् VII
प्रेषमाण प्रेष्यमाण	पिप्रेषे	प्रेषिषीष्ट	प्रेषयति पिप्रेषिषति	अप्रेषिष्ट II
फलत् फल्यमान	पफाल	फल्यात्	फालयति पिफलिषति	अफालीत् II
बध्नत् बध्यमान	बबन्ध	बध्यात्	बन्धयति बिभन्त्सति	अभान्त्सीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
बाधृ 1 A. to oppress सेट्	बाधते बाध्यते	अबाधत अबाध्यत	बाधताम् बाध्यताम्	बाधेत बाध्येत
बुधिर् 1 U. to know सेट्	बोधति बुध्यते	अबोधत् अबुध्यत	बोधतु बुध्यताम्	बोधेत् बुध्येत
बुध् 4 A. to know अनिट्	बुध्यते ,,	अबुध्यत ,,	बुध्यताम् ,,	बुध्येत ,,
ब्रूञ् 2 U. to speak अनिट्	ब्रवीति ब्रूते उच्यते	अब्रवीत् अब्रूत औच्यत	ब्रूवीतु ब्रूताम् उच्यताम्	ब्रूयात् ब्रुवीत उच्येत
भक्ष् 10 U. to eat सेट्	भक्षयति भक्ष्यते	अभक्षयत् अभक्ष्यत	भक्षयतु भक्ष्यताम्	भक्षयेत् भक्ष्येत
भज् 1 P. to honour अनिट्	भजति भज्यते	अभजत् अभज्यत	भजतु भज्यताम्	भजेत् भज्येत
भञ्जो 7 P. to split अनिट्	भनक्ति भज्यते	अभनक्–ग् अभज्यत	भनक्तु भज्यताम्	भञ्ज्यात् भज्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
बाधिष्यते	बाधिता	बाधितुम्	बाधित्वा	बाधित
बोधिष्यति	बोधिता	बोधितुम्	बोधित्वा	बोधित
भोत्स्यते	बोद्धा	बोद्धुम्	बुद्ध्वा	बुद्ध
वक्ष्यति	वक्ता	वक्तुम्	उक्त्वा	•उक्त
भक्षयिष्यति	भक्षयिता	भक्षयितुम्	भक्षयित्वा	भक्षित
भक्ष्यति	भक्ता	भक्तुम्	भक्त्वा	भक्त
भङ्क्ष्यति	भङ्क्ता	भङ्क्तुम्	भङ्क्त्वा	भग्न

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
बाधमान बाध्यमान	बबाधे	बाधिषीष्ट	बाधयति बिबाधिषते	अबाधिष्ट II
बोधत् बुध्यमान	बुबोध बुबुधे	बुध्यात् बोधिषीष्ट	बोधयति बुबोधिषति	अबुधत् अबोधीत् अबोधिष्ट VI, II
बुध्यमान "	बुबुधे	भुत्सीष्ट	बोधयति बुभुत्सते	अबुद्ध अबोधि I
ब्रुवत् उच्यमान	उवाच ऊचे	उच्यात् वक्षीष्ट	वाचयति विवक्षति	अवोचत्–त VI
भक्षयत् भक्ष्यमाण	भक्षयाञ्चकार	भक्ष्यात् भक्षयिषीष्ट	बिभक्षि– यिषति	अबभक्षत्–त VII
भजत् भज्यमान	बभाज भेजे	भज्यात् भक्षीष्ट	भाजयति बिभक्षति	अभाक्षीत् अभक्त I
भञ्जत् भज्यमान	बभञ्ज	भज्यात्	भञ्जयति बिभङ्क्षति	अभाङ्क्षीत्

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
भण् 1 P. to speak सेट्	भणति भण्यते	अभणत् अभण्यत	भणतु भण्यताम	भणेत् भण्येत
भर्त्स् 10 A. to deride सेट्	भर्त्सयते भर्त्स्यते	अभर्त्सयत अभर्त्स्यत	भर्त्सयताम् भर्त्स्यताम्	भर्त्सयेत भर्त्स्येत
भा 2 P. to shine अनिट्	भाति भायते	अभात् अभायत	भातु भायताम्	भायात् भायेत
भाष् 1 A. to speak सेट्	भाषते भाष्यते	अभाषत अभाष्यत	भाषताम् भाष्यताम्	भाषेत भाष्येत
भिक्ष् 1 A. to beg सेट्	भिक्षते भिक्ष्यते	अभिक्षत अभिक्ष्यत	भिक्षताम् भिक्ष्यताम्	भिक्षेत भिक्ष्येत
भिदिर् 7 U. to break अनिट्	भिनत्ति भिद्यते	अभिनत्–द् अभिद्यत	भिनत्तु भिद्यताम	भिन्द्यात् भिद्येत
भिदि 1 P. to divide सेट्	भिन्दति भिन्द्यते	आभिन्दत् अभिन्द्यत	भिन्दतु भिन्द्यताम्	भिन्देत् भिन्द्येत
ञिभी 3 P. to fear अनिट्	बिभेति भीयते	अबिभेत् अभीयत	बिभेतु भीयताम्	बिभीयात् भीयेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
भणिष्यति	भणिता	भणितुम्	भणित्वा	भणित
भर्त्सयिष्यते	भर्त्सयिता	भर्त्सयितुम्	भर्त्सयित्वा	भर्त्सित
भास्यति	भाता	भातुम्	भात्वा	भात
भाषिष्यते	भाषिता	भाषितुम्	भाषित्वा	भाषित
भिक्षिष्यते	भिक्षिता	भिक्षितुम्	भिक्षित्वा	भिक्षित
भेत्स्यति	भेत्ता	भेत्तुम्	भित्त्वा	भिन्न
भिन्दिष्यति	भिन्दिता	भिन्दितुम्	भिन्दित्वा	भिन्दित
भेष्यति	भेता	भेतुम्	भीत्वा	भीत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
भणत् भण्यमान	बभाण	भण्यात्	भाणयति बिभाणिषति	अभणीत् अभाणीत् II
भर्त्सयमान भर्त्स्यमान	भर्त्सयाञ्चक्रे	भर्त्सयिषीष्ट	बिभर्त्सयिषति	अबभर्त्सत VII
भात् भायमान	बभौ	भायात्	भापयति बिभासति	अभीसात् I
भाषमाण भाष्यमाण	बभाषे	भाषिषीष्ट	भाषयति बिभाषिषते	अभाषिष्ट II
भिक्षमाण भिक्ष्यमाण	बिभिक्षे	भिक्षिषीष्ट	भिक्षयति बिभिक्षिषते	अभिक्षिष्ट II
भिन्दत् भिद्यमान	बिभेद बिभिदे	भिद्यात् भित्सीष्ट	भेदयति बिभित्सति	अभिदत् अभैत्सीत् VI, I
भिन्दत् भिन्द्यमान	बिभिन्द	भिन्द्यात्	भिन्दयति बिभिन्दिषति	अभिन्दीत् II
बिभ्यत् भीयमान	बिभाय बिभयाञ्चकार	भियात्	भाययति भापयति भीषयते बिभीषति	अभैषीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
भुज् 7 U. (1) to protect P. पालने (2) to eat A. अभ्यवहार अनिट्	भुनक्ति भुङ्क्ते भुज्यते	अभुनक्–ग् अभुङ्क्त अभुज्यत	भुनक्तु भुङ्क्ताम् भुज्यताम	भुञ्ज्यात् भुञ्जीत भुज्येत
भू 1 P. to be सेट्	भवति भूयते	अभवत् अभूयत	भवतु भूयताम	भवेत् भूयेत
भूष् 10 U. to adorn सेट्	भूषयति भूष्यते	अभूषयत् अभूष्यत	भूषयतु भूष्यताम्	भूषयेत् भूष्येत
भृ 1 U. to nourish अनिट्	भरति भ्रियते	अभरत् अभ्रियत	भरतु भ्रियताम्	भरेत् भ्रियेत
डुभृञ् 3 U. to hold अनिट्	बिभर्ति बिभृते भ्रियते	अबिभः अबिभृत अभ्रियत	बिभ्रतु बिभृताम् भ्रियताम्	बिभृयात् बिभ्रीत भ्रियेत
भ्रंशु 1 A. to fall down सेट् वा	भ्रंशते भ्रश्यते	अभ्रंशत अभ्रश्यत	भ्रंशताम् भ्रश्यताम्	भ्रंशेत भ्रश्येत
भ्रमु 4 P. to roam सेट् वा	भ्राम्यति भ्रम्यते	अभ्राम्यत् अभ्रम्यत	भ्राम्यतु भ्रम्यताम्	भ्राम्येत् भ्रम्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
भोक्ष्यति	भोक्ता	भोक्तुम	भुक्त्वा	भुक्त
भविष्यति	भविता	भवितुम	भूत्वा	भूत
भूषयिष्यति	भूषयिता	भूषयितुम्	भूषयित्वा	भूषित
भरिष्यति	भर्ता	भर्तुम्	भृत्वा	भृत
भरिष्यति	भर्ता	भर्तुम	भृत्वा	भृत
भ्रंशिष्यते	भ्रंशिता	भ्रंशितुम्	भ्रंशित्वा भ्रष्ट्वा	भ्रष्ट
भ्रमिष्यति	भ्रमिता	भ्रमितुम्	भ्रमित्वा भ्रान्त्वा	भ्रान्त

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
भुञ्जत् भुञ्जान भुज्यमान	बुभोज बुभुजे	भुज्यात् भुक्षीष्ट	भोजयति बुभुक्षति	अभौक्षीत् अभुक्त I
भवत् भूयमान	बभूव बभूव	भूयात्	भावयति बुभूषति	अभूत् IV
भूषयत् भूष्यमाण	भूषयाञ्चकार	भूष्यात् भूषयिषीष्ट	बुभूषयिषति	अबुभूषत्-त VII
भरत् भ्रियमाण	बभार बभ्रे	भ्रियात् भृषीष्ट	भारयति बुभूर्षति	अभार्षीत् अभृत I
बिभ्रत् बिभ्राण भ्रियमाण	बभार बभ्रे	भ्रियात् भृषीष्ट	भारयति बुभूर्षति	अभार्षीत् अभृष्ट I
भ्रंशमान भ्रश्यमान	बभ्रंशे	भ्रंशिषीष्ट	भ्रंशयाति बिभ्रंशिषते	अभ्रंशत् अभ्रंषीष्ट II
भ्राम्यत् भ्रम्यमाण	बभ्राम	भ्रम्यात्	भ्रमयति बिभ्रमिषति	अभ्रमत् VI

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
टुभ्राजृ 1 A. to shine सेट्	भ्राजते भ्राज्यते	अभ्राजत अभ्राज्यत	भ्राजताम् भ्राज्यताम्	भ्राजेत भ्राज्येत
मदी 4 P. to be glad सेट्	माद्यति मद्यते	अमाद्यत् अमद्यत	माद्यतु मद्यताम्	माद्येत् मद्येत
मन् 4 A. to think अनिट्	मन्यते ,,	अमन्यत ,,	मन्यताम् ,,	मन्येत ,,
मनु 8 A. to consider सेट् वा	मनुते मन्यते	अमनुत अमन्यत	मनुताम मन्यताम	मन्वीत मन्येत
मन्त्र् 10 A. to consult सेट्	मन्त्रयते मन्त्र्यते	अमन्त्रयत अमन्त्र्यत	मन्त्रयताम् मन्त्र्यताम	मन्त्रयेत मन्त्र्येत
मथि 9 P. to kill सेट्	मथ्नाति मन्थ्यते	अमथ्नात् अमन्थ्यत	मथ्नातु मन्थ्यताम	मथ्नीयात् मन्थ्येत
टुमस्जो 6 P. to bathe अनिट्	मज्जति मज्ज्यते	अमज्जत् अमज्ज्यत	मज्जतु मज्ज्यताम्	मज्जेत् मज्ज्येत
मा 3 A. to measure अनिट्	मिमीते मीयते	अमिमीत अमीयत	मिमीताम् मीयताम्	मिमीत मीयेत
मार्ग् 10 U. to seek सेट	मार्गयति मार्ग्यते	अमार्गयत् अमार्ग्यत	मार्गयतु मार्ग्यताम्	मार्गयेत् मार्ग्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
भ्राजिष्यते	भ्राजिता	भ्राजितुम्	भ्राजित्वा	भ्राजित
मादिष्याति	मादिता	मदितुम्	मादित्वा	मत्त
मंस्यते	मन्ता	मन्तुम	मत्वा	मत
मनिष्यते	मनिता	मनितुम	मानित्वा मत्वा	मत
मन्त्रयिष्यते	मन्त्रायिता	मन्त्रयितुम्	मन्त्रायित्वा	मन्त्रित
मन्थिष्याति	मन्थिता	मन्थितुम्	मन्थित्वा	मन्थित
मंक्ष्यति	मङ्क्ता	मङ्क्तुम्	मक्त्वा	मग्न
मास्यते	माता	मातुम्	मित्वा	मित
मार्गायिष्याति	मार्गयिता	मार्गयितुम्	मार्गयित्वा	मार्गित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
भ्राजमान भ्राज्यमान	बभ्राजे भ्रेजे	भ्राजिषीष्ट	भ्राजयति बिभ्राजिषते	अभ्राजिष्ट II
माद्यत् मद्यमान	ममाद	मद्यात्	मदयति मिमादिषति	अमदत् VI
मन्यमान ,,	मेने	मंसीष्ट	मानयति मिमंसते	अमंस्त I
मन्वान मन्यमान	मेने	मनिषीष्ट	मानयति मिमानिषते	अमत अमनिष्ट II
मन्त्रयमाण मन्त्र्यमाण	मन्त्रयाञ्चक्रे	मन्त्रयिषीष्ट	मिमन्त्रयिषते	अममन्त्रत VII
मथ्नत् मन्थ्यमान	ममन्थ	मथ्यात्	मन्थयति मिमन्थिषति	अमन्थीत् II
मज्जत् मज्ज्यमान	ममज्ज	मज्ज्यात्	मज्जयति मिमङ्क्षति	अमाङ्क्षीत् I
मिमान मीयमान	ममे	मासीष्ट	मापयति मित्सते	अमास्त I
मार्गयत् मार्ग्यमाण	मार्गयाञ्चकार	मार्ग्यात् मार्गयिषीष्ट	मिमार्ग- यिषति	अममार्गत्-त VII

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
मिल् 1 U. to join सेट्	मिलति मिल्यते	अमिलत् अमिल्यत	मिलतु मिल्यताम्	मिलेत् मिल्येत
मील् 1 P. to close (the eyes) सेट्	मीलति मील्यते	अमीलत् अमील्यत	मीलतु मील्यताम्	मीलेत् मील्येत
मुच्लृ 6 U. to release अनिट्	मुञ्चति मुच्यते	अमुञ्चत् अमुच्यत	मुञ्चतु मुच्यताम्	मुञ्चेत् मुच्येत
मुद् 1 A. to rejoice सेट्	मोदते मुद्यते	अमोदत अमुद्यत	मोदताम् मुद्यताम्	मोदेत मुद्येत
मुर्च्छ् 1 P. to faint सेट्	मूर्च्छति मूर्च्छ्यते	अमूर्च्छत् अमूर्च्छ्यत	मूर्च्छतु मूर्च्छ्यताम्	मूर्च्छेत् मूर्च्छ्येत
मुष् 9 P. to steal सेट्	मुष्णाति मुष्यते	अमुष्णात् अमुष्यत	मुष्णातु मुष्यताम्	मुष्णीयात् मुष्येत
मुह् 4 P. to faint वेट्	मुह्यति मुह्यते	अमुह्यत् अमुह्यत	मुह्यतु मुह्यताम्	मुह्येत् मुह्येत
मृङ् 6 A. to die अनिट्	म्रियते म्रियते	अम्रियत अम्रियत	म्रियताम् म्रियताम्	म्रियेत म्रियेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
मेलिष्यति	मेलिता	मेलितुम्	मिलित्वा	मिलित
मीलिष्यति	मीलिता	मीलितुम्	मीलित्वा	मीलित
मोक्ष्यति	मोक्ता	मोक्तुम्	मुक्त्वा	मुक्त
मोदिष्यते	मोदिता	मोदितुम्	मोदित्वा	मुदित
मूर्च्छिष्यति	मूर्च्छिता	मूर्च्छितुम्	मूर्च्छित्वा	मूर्च्छित
मोषिष्यति	मोषिता	मोषितुम्	मोषित्वा	मुषित
मोहिष्यति मोक्ष्यति	मोहिता मोग्धा मोढा	मोहितुम् मोग्धुम् मोढुम्	मोहित्वा मुग्ध्वा मूढ्वा	मुग्ध मूढ
मरिष्यति	मर्ता	मर्तुम्	मृत्वा	मृत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
मिलत् मिल्यमान	मिमेल	मिल्यात् मेलिषीष्ट	मेलयति मिमेलिषति	अमेलीत् अमेलिष्ट II
मीलत् मील्यमान	मिमील	मील्यात्	मीलयति मिमीलिषति	अमीलीत II
मुञ्चत् मुच्यमान	मुमोच	मुच्यात्	मोचयति मुमुक्षति	अमुचत् अमुक्त VI
मोदमान मुद्यमान	मुमुदे	मोदिषीष्ट	मोदयति मुमुदिषते	अमोदिष्ट II
मूर्च्छत् मूर्च्छ्यमान	मुमूर्च्छ	मूर्च्छ्यात्	मूर्च्छयति मुमूर्च्छिषति	अमूर्च्छीत् II
मुष्णत् मुष्यमाण	मुमोष	मुष्यात्	मोषयति मुमुषिषति	अमोषीत् II
मुह्यत् मुह्यमान	मुमोह	मुह्यात्	मोहयति मुमुहिषति मुमुक्षति	अमुहत् VI
म्रियमाण "	ममार	मृषीष्ट	मारयति मुमूर्षति	अमृत VII

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
मृग 10 A. to seek सेट्	मृगयते मृग्यते	अमृगयत अमृग्यत	मृगयताम् मृग्यताम्	मृगयेत मृग्येत
मृज् 2 P. to cleanse वेट्	मार्ष्टि मृज्यते	अमार्ट्-ड् अमृज्यत	मार्ष्टु मृज्यताम	मृज्यात् मृज्येत
मृश् 6 P. to consider अनिट्	मृशति मृश्यते	अमृशत् अमृश्यत	मृशतु मृश्यताम	मृशेत् मृश्येत
मृष् 10 U. to suffer सेट्	मर्षयति मर्ष्यते	अमर्षयत् अमर्ष्यत	मर्षयतु मर्ष्यताम	मर्षयेत् मर्ष्येत
म्ना 1 P. with आ to repeat अनिट्	आमनति आम्नायते	आमनत् आम्नायत	आमनतु आम्नायताम्	आमनेत् आम्नायेत
म्लै 1 P. to fade अनिट्	म्लायति म्लायते	अम्लायत् अम्लायत	म्लायतु म्लायताम	म्लायेत् म्लायेत
यज् 1 U. to worship अनिट्	यजति यजते इज्यते	अयजत् अयजत ऐज्यत	यजतु यजताम इज्यताम्	यजेत् यजेत इज्येत

आर्धधातुक

स्य–भविष्यत्	तास्–भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
मृगयिष्यते	मृगयिता	मृगयितुम्	मृगयित्वा	मृगित
मार्जिष्यति मार्क्ष्यति	मार्जिता मार्ष्टा	मार्जितुम् मार्ष्टुम्	मार्जित्वा मृष्ट्वा	मृष्ट
मर्क्ष्यति म्रक्ष्यति	मर्ष्टा म्रष्टा	मर्ष्टुम् म्रष्टुम्	मृष्ट्वा	मृष्ट
मर्षयिष्यति	मर्षयिता	मर्षयितुम्	मर्षयित्वा	मर्षित
म्नास्यति	म्नाता	म्नातुम्	म्नात्वा	म्नात
म्लास्यति	म्लाता	म्लातुम्	म्लात्वा	म्लान
यक्ष्यति	यष्टा	यष्टुम्	इष्ट्वा	इष्ट

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लङ्)
मृगयमाण मृग्यमाण	मृगयाञ्चक्रे	मृगयिषीष्ट	मिमृगयिषते	अममृगत VII
मार्जत् मृज्यमान	ममार्ज	मृज्यात्	मार्जयति मिमार्जिषति मिमृक्षति	अमार्जीत् अमार्क्षीत् I, II
मृशत् मृश्यमान	ममर्श	मृश्यात्	मर्शयति मिमृक्षति	अमृक्षत् अमार्क्षीत् V
मर्षयत् मर्ष्यमाण	मर्षयाञ्चकार	मृष्यात् मर्षयिषीष्ट	मिमर्षयिषति	अमीमृषत् अममर्षत् VII
आमनत् आम्नायमान	मम्नौ	म्नायात् म्नेयात्	म्नापयति मिम्नासति	अम्नासीत् III
म्लायत् म्लायमान	मम्लौ	म्लायात् म्लेयात्	म्लापयति मिम्लासति	अम्लासीत् III
यजत् यजमान इज्यमान	इयाज	इज्यात् यक्षीष्ट	याजयति इयक्षति	अयाक्षीत् अयष्ट I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
यती 1 A. to strive सेट्	यतते यत्यते	अयतत अयत्यत	यतताम यत्यताम्	यतेत यत्येत
यम् 1 P. to refrain, to stop अनिट्	यच्छति यम्यते	अयच्छत् अयम्यत	यच्छतु यम्यताम्	यच्छेत् यम्येत
या 2 P. to go अनिट्	याति यायते	अयात् अयायत	यातु यायताम	यायात् यायेत
याच् 1 U. to beg सेट्	याचति याच्यते	अयाचत् अयाच्यत	याचतु याच्यताम	याचेत् याच्येत
यु 2 P. to join सेट्	यौति यूयते	अयौत् अयूयत	यौतु यूयताम्	युयात् यूयेत
युज् 7 U. to join अनिट्	युनक्ति युङ्क्ते युज्यते	अयुनक्-ग् अयुङ्क्त अयुज्यत	युनक्तु युङ्क्ताम् युज्यताम	युज्यात् युञ्जीत युज्येत
युध् 4 A. to fight अनिट्	युध्यते "	अयुध्यत "	युध्यताम् "	युध्येत "
रक्ष् 1 P. ro protect सेट्	रक्षति रक्ष्यते	अरक्षत् अरक्ष्यत	रक्षतु रक्ष्यताम	रक्षेत् रक्ष्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
यतिष्यते	यतिता	यतितुम	यतित्वा	यत्त
यंस्यति	यन्ता	यन्तुम्	यत्वा	यत
यास्यति	याता	यातुम्	यात्वा	यात
याचिष्याति	याचिता	याचितुम	याचित्वा	याचित
यविष्याति	यविता	यवितुम्	युत्वा	युत
योक्ष्यति	योक्ता	योक्तुम	युक्त्वा	युक्त
योत्स्यते	योद्धा	योद्धुम्	युद्ध्वा	युद्ध
राक्षिष्यति	राक्षिता	रक्षितुम	राक्षित्वा	रक्षित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
यतमान यत्यमान	येते	यतिषीष्ट	यातयति यियतिषते	अयतिष्ट II
यच्छत् यम्यमान	ययाम	यम्यात्	यामयति यियंसति	अयंसीत् III
यात् यायमान	ययौ	यायात्	यापयति यियासति	अयासीत् III
याचत् याच्यमान	ययाच	याच्यात् याचिषीष्ट	याचयति यियाचिषति	अयाचीत् अयाचिष्ट II
युवत् यूयमान	युयाव	यूयात्	यावयति युयूषति	अयावीत् II
युञ्जत् युज्यमान	युयोज युयुजे	युज्यात् युक्षीष्ट	योजयति युयोजिषति	अयुजत् अयौक्षीत् अयुक्त I
युध्यमान ,,	युयुधे	युत्सीष्ट	योधयति युयुत्सते	अयुद्ध I
रक्षत् रक्ष्यमाण	ररक्ष	रक्ष्यात्	रक्षयति रिरक्षिषति	अरक्षीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
रच 10 U. to arrange सेट्	रचयति रच्यते	अरचयत् अरच्यत	रचयतु रच्यताम्	रचयेत् रच्येत
रञ्ज् 1 U. to die अनिट्	रजति रज्यते	अरजत् अरज्यत	रजतु रज्यताम्	रजेत् रज्येत
*रम् 1 A. to rejoice अनिट्	रमते रम्यते	अरमत अरम्यत	रमताम् रम्यताम्	रमेत रम्येत
राज् 1 U. to shine सेट्	राजति राज्यते	अराजत् अराज्यत	राजतु राज्यताम्	राजेत् राज्येत
राध् 4 P. to grow अनिट्	राध्यति राध्यते	अराध्यत् अराध्यत	राध्यतु राध्यताम्	राध्येत् राध्येत
रिचिर् 7 U. to empty अनिट्	रिणक्ति रिङ्क्ते रिच्यते	अरिणक् अरिङ्क्त अरिच्यत	रिणक्तु रिङ्क्ताम् रिच्यताम्	रिञ्च्यात् रिञ्चीत रिच्येत
रु 2 P. to sound सेट्	रौति रूयते	अरौत् अरूयत	रौतु रूयताम	रुयात् रूयेत
रुच् 1 A. to like सेट्	रोचते रुच्यते	अरोचत अरुच्यत	रोचताम् रुच्यताम्	रोचेत रुच्येत

* It is परस्मैपदी, when it is preceded by वि, आ, परि and उप.

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
रचयिष्यति	रचयिता	रचयितुम्	रचयित्वा	रचित
रङ्क्ष्यति	रङ्क्ता	रङ्क्तुम्	रक्त्वा	रक्त
रंस्यते	रन्ता	रन्तुम्	रत्वा	रत
राजिष्यति	राजिता	राजितुम्	राजित्वा	राजित
रात्स्यति	राद्धा	राद्धुम्	राद्ध्वा	राद्ध
रेक्ष्यति	रेक्ता	रेक्तुम्	रिक्त्वा	रिक्त
रविष्यति	रविता	रवितुम्	रुत्वा	रुत
रोचिष्यते	रोचिता	रोचितुम्	रोचित्वा	रुचित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
रचयत् रच्यमान	रचयाञ्चकार	रच्यात् रचयिषीष्ट	रिरचयिषति	अररचत्–त VII
रजत् रज्यमान	ररञ्ज	रज्यात् रङ्क्षीष्ट	रञ्जयति रिरङ्क्षति	अराङ्क्षीत् अरङ्क्त I
रममाण रम्यमाण	रेमे	रंसीष्ट	रमयति रिरंसते	अरंस्त I
राजत् राज्यमान	रराज रेजे	राज्यात् राजिषीष्ट	राजयति रिराजिषति	अराजीत् अराजिष्ट II
राध्यत् राध्यमान	रराध	राध्यात्	राधयति रिरात्सति	अरात्सीत् I
रिञ्चत् रिच्यमान	रिरेच	रिच्यात् रिक्षीष्ट	रेचयति रिरिक्षति	अरिचत् अरैक्षीत् I
रुवत् रूयमाण	रुराव	रूयात्	रावयति रुरूषति	अरावीत् II
रोचमान रुच्यमान	रुरोच	रुच्यात्	रोचयति रुरुक्षति	अरौक्षीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
रुदिर् 2 P. to weep सेट्	रोदिति रुद्यते	अरोदत् अरोदीत् अरुद्यत	रोदितु रुद्यताम्	रुद्यात् रुद्येत
रुधिर् 7 U. to besiege अनिट्	रुणद्धि रुन्द्धे रुध्यते	अरुणत्-द् अरुन्द्ध अरुध्यत	रुणद्धु रुन्द्धाम् रुध्यताम्	रुध्यात् रुन्धीत रुध्येत
रुह् 1 P. to grow अनिट्	रोहति रुह्यते	अरोहत् अरुह्यत	रोहतु रुह्यताम्	रोहेत् रुह्येत
लघि 10 U. to transgress सेट्	लङ्घयति लङ्घ्यते	अलङ्घयत् अलङ्घ्यत	लङ्घयतु लङ्घ्यताम्	लङ्घयेत् लङ्घ्येत
लप् 1 P. ro talk सेट्	लपति लप्यते	अलपत् अलप्यत	लपतु लप्यताम्	लपेत् लप्येत
डुलभष् 1 A. to get अनिट्	लभते लभ्यते	अलभत अलभ्यत	लभताम् लभ्यताम्	लभेत लभ्येत
लम्ब् 1 A. to hang down सेट्	लम्बते लम्ब्यते	अलम्बत अलम्ब्यत	लम्बताम् लम्ब्यताम्	लम्बेत लम्ब्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
रोदिष्यति	रोदिता	रोदितुम्	रुदित्वा	रुदित
रोत्स्यति	रोद्धा	रोद्धुम्	रुद्ध्वा	रुद्ध
रोक्ष्यति	रोढा	रोढुम्	रूढ्वा	रूढ
लङ्घयिष्यति	लङ्घयिता	लङ्घयितुम्	लङ्घयित्वा	लङ्घित
लपिष्यति	लपिता	लपितुम्	लपित्वा	लपित
लप्स्यते	लब्धा	लब्धुम्	लब्ध्वा	लब्ध
लम्बिष्यते	लम्बिता	लम्बितुम्	लम्बित्वा	लम्बित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
रोदत् रुद्यमान	रुरोद	रुद्यात्	रोदयति रुरुदिषति	अरुदत् अरोदीत् VI
रुन्धत् रुध्यमान	रुरोध रुरुधे	रुध्यात् रुत्सीष्ट	रोधयति रुरुत्सति	अरुधत् अरौत्सीत् VI
रोहत् रुह्यमाण	रुरोह रुरुहे	रुह्यात्	रोहयति रोपयति रुरुक्षति	अरुक्षत् V
लङ्घयत् लङ्घ्यमान	लङ्घयाञ्चकार	लङ्घ्यात् लङ्घयिषीष्ट	लिलङ्घयिषति	अललङ्घत् VII
लपत् लप्यमान	ललाप	लप्यात्	लापयति लिलपिषति	अलपीत् अलापीत् II
लभमान लभ्यमान	लेभे	लप्सीष्ट	लम्भयति लिप्सते	अलब्ध I
लम्बमान लम्ब्यमान	ललम्बे	लम्बिषीष्ट	लम्बयति लिलम्बिषति	अलम्बिष्ट

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
लष् 1 U. to wish सेट्	लषति लष्यते	अलषत् अलष्यत	लषतु लष्यताम्	लषेत् लष्येत
ओलस्जी 6 A. to be ashamed सेट्	लज्जते लज्ज्यते	अलज्जत अलज्ज्यत	लज्जताम् लज्ज्यताम्	लज्जेत लज्ज्येत
लिख् 6 P. to write सेट्	लिखति लिख्यते	अलिखत् अलिख्यत	लिखतु लिख्यताम्	लिखेत् लिख्येत
लिप् 6 U. to anoint अनिट्	लिम्पति लिप्यते	अलिम्पत् अलिप्यत	लिम्पतु लिप्यताम्	लिम्पेत् लिप्येत
लिह् 2 U. to lick अनिट्	लेढि लीढे लिह्यते	अलेट्–ड् अलीढ अलिह्यत	लेढु लीढाम लिह्यताम्	लिह्यात् लिहीत लिह्येत
ली 9 P. to adhere अनिट्	लिनाति लीयते	अलिनात् अलीयत	लिनातु लीयताम्	लिनीयात् लीयेत
लुप्लृ 6 U. to cut अनिट्	लुम्पति लुप्यते	अलुम्पत् अलुप्यत	लुम्पतु लुप्यताम्	लुम्पेत् लुप्येत
लुभ् 4 P. to covet सेट् वा	लुभ्यति लुभ्यते	अलुभ्यत् अलुभ्यत	लुभ्यतु लुभ्यताम्	लुभ्येत् लुभ्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
लषिष्यति	लषिता	लषितुम्	लषित्वा	लषित
लज्जिष्यते	लज्जिता	लज्जितुम्	लज्जित्वा	लज्जित
लेखिष्यति	लेखिता	लेखितुम्	लेखित्वा	लिखित
लेप्स्यति	लेप्ता	लेप्तुम्	लिप्त्वा	लिप्त
लेक्ष्यति	लेढा	लेढुम्	लीढ्वा	लीढ
लेष्यति	लेता	लेतुम्	लीत्वा	लीन
लोप्स्यति	लोप्ता	लोप्तुम्	लुप्त्वा	लुप्त
लोभिष्यते	लोभिता	लोभितुम्	लोभित्वा लुब्ध्वा	लुब्ध

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
लषत् लष्यमाण	ललाष लेषे	लष्यात् लषिषीष्ट	लिलषिषति	अलषीत् अलाषीत् II
लज्जमान लज्ज्यमान	ललज्जे	लज्जिषीष्ट	लज्जयति लिलज्जिषते	अलज्जिष्ट II
लिखत् लिख्यमान	लिलेख	लिख्यात्	लेखयति लिलिखिषति	अलेखीत् II
लिम्पत् लिप्यमान	लिलेप लिलिपे	लिप्यात् लिप्सीष्ट	लेपयति लिलिप्सति	अलिपत्–त VI
लिहत् लिह्यमान	लिलेह लिलिहे	लिह्यात् लिक्षीष्ट	लेहयति लिलिक्षति	अलिक्षत्–त अलीढ V
लिनत् लीयमान	लिलाय ललौ	लीयात्	लाययति लापयति लिलीषति	अलासीत् अलैषीत् III
लुम्पत् लुप्यमान	लुलोप लुलुपे	लुप्सात् लुप्सीष्ट	लोपयति लुलुप्सति	अलुपत् अलुप्त VI
लुभ्यत् लुभ्यमान	लुलोभ	लुभ्यात्	लोभयति लुलुभिषति	अलोभीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
लूञ् (लू) 9 U. to cut off सेट्	लुनाति लुनीते लूयते	अलुनात् अलुनीत अलूयत	लुनातु लुनीताम् लूयताम्	लुनीयात् लुनीत लूयेत
वच् 2 P. to speak अनिट्	वक्ति उच्यते	अवक्-ग् औच्यत	वक्तु उच्यताम	वच्यात् उच्येत
वद् 1 P. to speak सेट्	वदति उद्यते	अवदत् औद्यत	वदतु उद्यताम	वदेत् उद्येत
वनु 8 A. to beg सेट् वा	वनुते वन्यते	अवनुत अवन्यत	वनुताम् वन्यताम्	वन्वीत वन्येत
वदि 1 A. to bow respectfully सेट्	वन्दते वन्द्यते	अवन्दत अवन्द्यत	वन्दताम् वन्द्यताम्	वन्देत वन्द्येत
डुवप् 1 P. to sow अनिट्	वपति उप्यते	अवपत् औप्यत	वपतु उप्यताम	वपेत् उप्येत
वर्ण् 10 U. to extol सेट्	वर्णयति वर्ण्यते	अवर्णयत् अवर्ण्यत	वर्णयतु वर्ण्यताम	वर्णयेत् वर्ण्येत
वस् 1 P. to dwell अनिट्	वसति उष्यते	अवसत् औष्यत	वसतु उष्यताम्	वसेत् उष्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल वाचक त्वा	भूतकाल वाचक त
लविष्यति	लविता	लवितुम्	लूत्वा	लून
वक्ष्यति	वक्ता	वक्तुम्	उक्त्वा	उक्त
वदिष्यति	वदिता	वदितुम्	उदित्वा	उदित
वनिष्यते	वनिता	वनितुम्	वनित्वा वत्वा	वत
वन्दिष्यते	वन्दिता	वन्दितुम्	वन्दित्वा	वन्दित
वप्स्यति	वप्त्वा	वप्तुम्	उप्त्वा	उप्त
वर्णयिष्यति	वर्णयिता	वर्णयितुम्	वर्णयित्वा	वर्णित
वत्स्यति	वस्ता	वस्तुम्	उषित्वा	उषित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
लुनत् लुनान लूयमान	लुलाव लुलुवे	लूयात् लविषीष्ट	लावयति लुलूषति	अलावीत् अलाविष्ट II
ब्रुवत् उच्यमान	उवाच ऊचे	उच्यात्	वाचयति विवक्षति	अवोचत् VI
वदत् उद्यमान	उवाद	उद्यात्	वादयति विवदिषति	अवादीत् II
वन्वान वन्यमान	ववने	वनिषीष्ट	वानयति विवानिषति	अवनीत् अवानीत् II
वन्दमान वन्द्यमान	ववन्दे	वन्दिषीष्ट	वन्दयति विवन्दिषते	अवन्दिष्ट II
वपत् उप्यमान	उवाप ऊपे	उप्यात्	वापयति विवप्सति	अवाप्सीत् I
वर्णयत् वर्ण्यमान	वर्णयाञ्चकार	वर्ण्यात् वर्णयिषीष्ट	विवर्ण- यिषति	अववर्णत्–त VII
वसत् उष्यमाण	उवास ऊषे	उष्यात्	वासयते विवत्सति	अवात्सीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
वह् 1 U. to carry अनिट्	वहति उह्यते	अवहत् औह्यत	वहतु उह्यताम्	वहेत् उह्येत
वा 2 P. to blow अनिट्	वाति वायते	अवात्–द् अवायत	वातु वायताम	वायात् वायेत
वाछि 1 P. to desire सेट्	वाञ्छति वाञ्छयते	अवाञ्छत् अवाञ्छयत	वाञ्छतु वाञ्छयताम्	वाञ्छेत् वाञ्छयेत
विद् 2 P. to know सेट्	वेत्ति विद्यते	अवेत्–द् अविद्यत	वेत्तु विद्यताम्	विद्यात् विद्येत
विद् 4 A. to be, to exist अनिट्	विद्यते "	अविद्यत "	विद्यताम् "	विद्येत "
विद्लृ 6 U. to obtain वेट्	विन्दति विद्यते	अविन्दत् अविद्यत	विन्दतु विद्यताम्	विन्देत् विद्येत
विश् 6 P. to enter अनिट्	विशति विश्यते	अविशत् अविश्यत	विशतु विश्यताम्	विशेत् विश्येत
वृञ् 5 U. to choose सेट्	वृणोति वृणुते व्रियते	अवृणोत् अवृणुत अव्रियत	वृणोतु वृणुताम् व्रियताम्	वृणुयात् वृण्वीत व्रियेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
वक्ष्यति	वोढा	वोढुम्	ऊढ्वा	ऊढ
वास्यति	वाता	वातुम्	वात्वा	वात
वाञ्छिष्यति	वाञ्छिता	वाञ्छितुम्	वाञ्छित्वा	वाञ्छित
वेदिष्यति	वेदिता	वेदितुम	विदित्वा	विदित
वेत्स्यते	वेत्ता	वेत्तुम्	वित्त्वा	विन्न
वेदिष्यति वेत्स्यति	वेदिता वेत्ता	वेदितुम् वेत्तुम्	वेदित्वा वित्त्वा	विन्न
वेक्ष्यति	वेष्टा	वेष्टुम्	विष्ट्वा	विष्ट
वरिष्यति वरीष्यति	वरिता वरीता	वरितुम् वरीतुम्	वृत्वा	वृत

–सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
वहत् उह्यमान	उवाह ऊहे	उह्यात् वक्षीष्ट	वाहयति विवक्षति	अवाक्षीत् अवोढ V
वात् वायमान	ववौ	वायात्	वापयति विवासति	अवासीत् III
वाञ्छत् वाञ्छ्यमान	ववाञ्छ	वाञ्छ्यात्	वाञ्छयति विवाञ्छिषति	अवाञ्छीत् II
विदत् विद्यमान	विवेद विदाञ्चकार	विद्यात्	वेदयति विविदिषति	अवेदीत् II
विद्यमान विद्यमान	विवेदे	वित्सीष्ट	वेदयति विवित्सते	अवित्त I
विन्दत् विद्यमान	विवेद विविदे	विद्यात् वित्सीष्ट	वेदयति विवित्सति विविदिषति	अविदत् अवित्त VI
विशत् विश्यमान	विवेश	विश्यात्	वेशयति विविक्षति	अविक्षत् V
वृण्वत् व्रियमाण	ववार वव्रे	व्रियात् वरिषीष्ट	वारयति विवरिषति	अवारीत् अवरिष्ट II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
वृतु 1 A. to be to exist सेट् वा	वर्तते वृत्यते	अवर्तत अवृत्यत	वर्तताम् वृत्यताम्	वर्तेत वृत्येत
वृधु 1 A. to grow सेड् वा	वर्धते वृध्यते	अवर्धत अवृध्यत	वर्धताम् वृध्यताम्	वर्धेत वृध्येत
वॄ 9 U. to choose सेट्	वृणाति वृणीते वूर्यते	अवृणात् अवृणीत अवूर्यत	वृणातु वृणीताम् वूर्यताम्	वृणीयात् वृणीत वूर्येत
टु वेपृ 1 A. to shake सेट्	वेपते वेप्यते	अवेपत अवेप्यत	वेपताम् वेप्यताम्	वेपेत वेप्येत
व्यथ् 1 A. ro be disquieted सेट्	व्यथते व्यथ्यते	अव्यथत अव्यथ्यत	व्यथताम् व्यथ्यताम्	व्यथेत व्यथ्येत
व्यध् 4 P. to pierce अनिट्	विध्यति विध्यते	अविध्यत् अविध्यत	विध्यतु विध्यताम्	विध्येत् विध्येत
व्रज् 1 P. to go सेट्	व्रजति व्रज्यते	अव्रजत् अव्रज्यत	व्रजतु व्रज्यताम्	व्रजेत् व्रज्येत
शंसु 1 P. to praise सेट् वा	शंसति शस्यते	अशंसत् अशस्यत	शंसतु शस्यताम्	शंसेत् शस्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
वर्तिष्यते	वर्तिता	वर्तितुम्	वर्तित्वा वृत्त्वा	वृत्त
वर्धिष्यते	वर्धिता	वर्धितुम्	वर्धित्वा वृद्ध्वा	वृद्ध
वारिष्याति वरीष्याति	वरिता वरीता	वारितुम् वरीतुम्	वूर्त्वा	वूर्ण
वेपिष्यते	वेपिता	वेपितुम्	वेपित्वा	वेपित्त
व्यथिष्यते	व्यथिता	व्यथितुम्	व्यथित्वा	व्यथित
व्यत्स्याति	व्यद्धा	व्यद्धुम्	विद्ध्वा	विद्ध
व्राजिष्यति	व्राजिता	व्राजितुम्	व्राजित्वा	व्राजित
शंसिष्यति	शंसिता	शंसितुम्	शंसित्वा शस्त्वा	शस्त

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
वर्तमान वृत्यमान	ववृते	वर्तिषीष्ट	वर्तयति विवर्तिषते	अवृतत् अवर्तिष्ट II
वर्धमान वृध्यमान	ववृधे	वर्धिषीष्ट	वर्धयति विवर्धिषते	अवृधत् अवर्धिष्ट II
वृणत् वृणान वूर्यमाण	ववार वव्रे	वूर्यात् वरिषीष्ट	वारयति विवरिषति	अवारीत् अवरिष्ट II
वेपमान वेप्यमान	विवेपे	वेपिषीष्ट	वेपयति विवेपिषते	अवेपिष्ट II
व्यथमान व्यथ्यमान	विव्यथे	व्यथिषीष्ट	व्यथयति विव्यथिषते	अव्यथिष्ट II
विध्यत् विध्यमान	विव्याध	विध्यात्	व्याधयति विव्यत्सति	अव्यात्सीत् I
व्रजत् व्रज्यमान	वव्राज	व्रज्यात्	व्राजयति विव्राजिषति	अव्राजीत् II
शंसत् शस्यमान	शशंस	शस्यात्	शंसयति शिशंसिषति	अशंसीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
आशसि 1 A. to desire सेट्	आशंसते आशंस्यते	आशंसत आशंस्यत	आशंसताम् आशंस्यताम्	आशंसेत आशंस्येत
शक्लृ 5 P. to be able अनिट्	शक्नोति शक्यते	अशक्नोत् अशक्यत	शक्नोतु शक्यताम्	शक्नुयात् शक्येत
शकि 1 A. to doubt सेट्	शङ्कते शङ्क्यते	अशङ्कत अशङ्क्यत	शङ्कताम् शङ्क्यताम्	शङ्केत शङ्क्येत
शप् 1 U. to curse अनिट्	शपति शप्यते	अशपत् अशप्यत	शपतु शप्यताम्	शपेत् शप्येत
शमु 4 P. to be calm सेट् वा	शाम्यति शम्यते	अशाम्यत् अशम्यत	शाम्यतु शम्यताम्	शाम्येत् शम्येत
शसु 1 P. to kill सेट् वा	शसति शस्यते	अशसत् अशस्यत	शसतु शस्यताम्	शसेत् शस्येत
शासु 2 P. to rule सेट् वा	शास्ति शिष्यते	अशात्–द् अशिष्यत	शास्तु शिष्यताम्	शिष्यात् शिष्येत
आशासु 2 A. to bless सेट् वा	आशास्ते आशास्यते	आशास्त आशास्यत	आशास्ताम् आशास्यताम्	आशासीत आशास्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
आशंसिष्यते	आशंसिता	आशंसितुम्	आशंस्य	आशंसित
शक्ष्यति	शक्ता	शक्तुम्	शक्त्वा	शक्त
शङ्किष्यते	शङ्किता	शङ्कितुम्	शङ्कित्वा	शङ्कित
शप्स्यति	शप्ता	शप्तुम्	शप्त्वा	शप्त
शमिष्यति	शमिता	शमितुम्	शमित्वा शान्त्वा	शान्त
शसिष्यति	शसिता	शसितुम्	शसित्वा शस्त्वा	शस्त
शासिष्यति	शासिता	शासितुम्	शासित्वा शिष्ट्वा	शिष्ट
आशासिष्यते	आशासिता	आशासितुम्	आशास्य	आशासित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
आशंसमान आशंस्यमान	आशशंसे	आशंसिषीष्ट	आशंसयति आशिशंसिषते	आशंसिष्ट II
शक्नुवत् शक्यमान	शशाक	शक्यात्	शाकयति शिक्षति	अशक VI
शङ्कमान शङ्क्यमान	शशङ्के	शङ्किषीष्ट	शङ्कयति शिशङ्किषते	अशङ्किष्ट II
शपत् शप्यमान	शशाप शेपे	शप्यात् शप्सीष्ट	शापयति शिशप्सिषति	अशाप्सीत् अशप्त I
शाम्यत् शम्यमान	शशाम	शम्यात्	शमयति शिशमिषति	अशमत् II
शसत् शस्यमान	शशास	शस्यात्	शासयति शिशसिषति	अशसीत् अशासीत् II
शासत् शिष्यमाण	शशास	शिष्यात्	शासयति शिशासिषति	अशिषत् VI
आशासान आशास्यमान	आशशासे	आशासिषीष्ट	आशासयति आशिशा- सिषते	आशासिष्ट II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
शिक्ष् I A. to learn सेट्	शिक्षते शिक्ष्यते	अशिक्षत अशिक्ष्यत	शिक्षताम् शिक्ष्यताम्	शिक्षेत शिक्ष्येत
शिषॢ 7 P. to distinguish अनिट्	शिनष्टि शिष्यते	अशिनट्–ड् अशिष्यत	शिनष्टु शिष्यताम्	शिष्यात् शिष्येत
शीङ् 2 A. to sleep सेट्	शेते शय्यते	अशेत अशय्यत	शेताम् शय्यताम्	शयीत शय्येत
शुभ् I A. to shine सेट्	शोभते शुभ्यते	अशोभत अशुभ्यत	शोभताम् शुभ्यताम्	शोभेत शुभ्येत
शुष् 4 P. ro dry up अनिट्	शुष्यति शुष्यते	अशुष्यत् अशुष्यत	शुष्यतु शुष्यताम्	शुष्येत् शुष्येत
शॄ 9 P. to tear सेट्	शृणाति शीर्यते	अशृणात् अशीर्यत	शृणातु शीर्यताम्	शृणीयात् शीर्येत
शो 4 P. to make thin अनिट्	श्यति शायते	अश्यत् अशायत	श्यतु शायताम्	श्येत् शायेत
श्रमु 4 P. to be fatigued सेट् वा	श्राम्यति श्रम्यते	अश्राम्यत् अश्रम्यत	श्राम्यतु श्रम्यताम्	श्राम्येत् श्रम्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	ताम्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
शिक्षिष्यते	शिक्षिता	शिक्षितुम	शिक्षित्वा	शिक्षित
शेक्ष्यति	शेष्टा	शेष्टुम्	शिष्ट्वा	शिष्ट
शयिष्यते	शयिता	शयितुम्	शयित्वा	शयित
शोभिष्यते	शोभिता	शोभितुम्	शोभित्वा	शुभित
शोक्ष्यति	शोष्टा	शोष्टुम्	शुष्ट्वा	शुष्क
शरिष्यति शरीष्यति	शरिता शरीता	शरितुम् शरीतुम	शरित्वा शरीत्वा	शीर्ण
शास्यति	शाता	शातुम्	शात्वा	शात
श्रमिष्यति	श्रमिता	श्रमितुम	श्रमित्वा श्रान्त्वा	श्रान्त

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
शिक्षमाण शिक्ष्यमाण	शिशिक्षे	शिक्षिषीष्ट	शिक्षयति शिशिक्षिषते	अशिक्षिष्ट V
शिषत् शिष्यमाण	शिशेष	शिष्यात्	शेषयति शिशिक्षति	अशिषत् VI
शेराण शय्यमान	शिश्ये	शयिषीष्ट	शाययति शिशयिषते	अशयिष्ट II
शोभमान शुभ्यमान	शुशुभे	शोभिषीष्ट	शोभयति शुशोभिषते	अशुभत् अशोभिष्ट II
शुष्यत् शुष्यमाण	शुशोष	शुष्यात्	शोषयति शुशुक्षति	अशुषत् VI
शृणत् शीर्यमाण	शशार	शीर्यात्	शारयति शिशरिषति	अशारीत् II
श्यत् शायमान	शशौ	शायात्	शाययति शिशासति	अशात् अशासीत् III
श्राम्यत् श्रम्यमाण	शश्राम	श्रम्यात्	श्रमयति शिश्रमिषति	अश्रमत् VI

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
श्रि 1 U. to cling सेट्	श्रयति–ते श्रीयते	अश्रयत्–त अश्रीयत	श्रयतु–ताम् श्रीयताम्	श्रयेत्–त श्रीयेत
श्रु 5 P. to hear अनिट्	शृणोति श्रूयते	अशृणोत् अश्रूयत	शृणोतु श्रूयताम्	शृणुयात् श्रूयेत
श्लाघ् 1 A. to boast सेट्	श्लाघते श्लाघ्यते	अश्लाघत अश्लाघ्यत	श्लाघताम् श्लाघ्यताम्	श्लाघेत श्लाघ्येत
श्लिष् 4 P. to embrace अनिट्	श्लिष्यति श्लिष्यते	अश्लिष्यत् अश्लिष्यत	श्लिष्यतु श्लिष्यताम्	श्लिष्येत् श्लिष्येत
श्वस् 2 P. to breathe सेट्	श्वसिति श्वस्यते	अश्वसत् अश्वसीत् अश्वस्यत	श्वसितु श्वस्यताम्	श्वस्यात् श्वस्येत
षञ्ज् 1 P. to cling to. अनिट्	सजति सज्यते	असजत् असज्यत	सजतु सज्यताम्	सजेत् सज्येत
षद्लृ 1 P. to break अनिट्	सीदति सद्यते	असीदत् असद्यत	सीदतु सद्यताम्	सीदेत् सद्येत
षह् 1 A. to suffer सेट् वा	सहते सह्यते	असहत असह्यत	सहताम् सह्यताम्	सहेत सह्येत
साध् 5 P. to accomplish अनिट्	साध्नोति साध्यते	असाध्नोत् असाध्यत	साध्नोतु साध्यताम	साध्नुयात् साध्येत

आर्धधातुक

स्य–भविष्यत्	तास्–भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल–वाचक त्वा	भूतकाल–वाचक त
श्रयिष्यति	श्रयिता	श्रयितुम्	श्रित्वा	श्रित
श्रोष्यति	श्रोता	श्रोतुम्	श्रुत्वा	श्रुत
श्लाघिष्यते	श्लाघिता	श्लाघितुम्	श्लाघित्वा	श्लाघित
श्लेक्ष्यति	श्लेष्टा	श्लेष्टुम्	श्लिष्ट्वा	श्लिष्ट
श्वसिष्यति	श्वसिता	श्वसितुम्	श्वसित्वा	श्वसित
सङ्क्ष्यति	सङ्क्ता	सङ्क्तुम्	सक्त्वा	सक्त
सत्स्यति	सत्ता	सत्तुम	सत्त्वा	सन्न
सहिष्यते	सहिता सोढा	सहितुम सोढुम्	सहित्वा सोढ्वा	सोढ
सात्स्यति	साद्धा	साद्धुम	साद्ध्वा	साद्ध

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
श्रयत् श्रीयमाण	शिश्राय शिश्रिये	श्रीयात् श्रयिषीष्ट	श्राययति शिश्रीषति	अशिश्रियत्-त VII
शृण्वत् श्रूयमाण	शुश्राव शुश्रुवे	श्रूयात्	श्रावयति शुश्रूषते	अश्रोषीत् I
श्लाघमान श्लाघ्यमान	शश्लाघे	श्लाघिषीष्ट	श्लाघयति शिश्लाघिषते	अश्लाघिष्ट II
श्लिष्यत् श्लिष्यमाण	शिश्लेष	श्लिष्यात्	श्लेषयति शिश्लिक्षति	अश्लिक्षत् V
श्वसत् श्वस्यमान	शश्वास	श्वस्यात्	श्वासयति	अश्वसीत् II
सजत् सज्यमान	ससञ्ज	सज्यात्	सञ्जयति सिसङ्क्षति	असाङ्क्षीत् I
सीदत् सद्यमान	ससाद	सद्यात्	सादयति सिषत्सति	असदत् VI
सहमान सह्यमान	सेहे	सहिषीष्ट	साहयति	असहिष्ट II
साध्नुवत् साध्यमान	ससाध	साध्यात्	साधयति सिषात्सते	असात्सीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
सान्त्व् 10 U. to comfort सेट्	सान्त्वयति सान्त्व्यते	असान्त्वयत् असान्त्व्यत	सान्त्वयतु सान्त्व्यताम्	सान्त्वयेत् सान्त्व्येत
सिच् 6 U. to sprinkle अनिट्	सिञ्चति सिच्यते	असिञ्चत् असिच्यत	सिञ्चतु सिच्यताम्	सिञ्चेत् सिच्येत
सिध् 4 P. to succeed अनिट्	सिध्यति सिध्यते	असिध्यत् असिध्यत	सिध्यतु सिध्यताम्	सिध्येत् सिध्येत
षिवु 4 P. to sew सेट् वा	सीव्यति सीव्यते	असीव्यत् असीव्यत	सीव्यतु सीव्यताम्	सीव्येत् सीव्येत
सु 5 U. to press out juice अनिट्	सुनोति सुनुते सूयते	असुनोत् असुनुत असूयत	सुनोतु सुनुताम् सूयताम्	सुनुयात् सुन्वीत सूयेत
सू 2 A. to bring forth as a child वेट्	सूते सूयते	असूत असूयत	सूताम् सूयताम्	सुवीत सूयेत
सूच् 10 U. to reveal सेट्	सूचयति सूच्यते	असूचयत् असूच्यत	सूचयतु सूच्यताम्	सूचयेत् सूच्येत
सृज् 6 P. to create अनिट्	सृजति सृज्यते	असृजत् असृज्यत	सृजतु सृज्यताम्	सृजेत् सृज्यते

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
सान्त्वयिष्यति	सान्त्वयिता	सान्त्वयितुम	सान्त्वयित्वा	सान्त्वित
सेक्ष्यति	सेक्ता	सेक्तुम	सिक्त्वा	सिक्त
सेत्स्यति	सेद्धा	सेध्दुम्	सिद्ध्वा	सिद्ध
सेविष्यति	सेविता	सेवितुम्	सेवित्वा स्यूत्वा	स्यूत
सोष्यति	सोता	सोतुम	सुत्वा	सुत
सोष्यते सविष्यते	सोता सविता	सोतुम् सवितुम्	सवित्वा सूत्वा	सूत
सूचायिष्यति	सूचयिता	सूचयितुम्	सूचयित्वा	सूचित
स्रक्ष्यति	स्रष्टा	स्रष्टुम	सृष्ट्वा	सृष्ट

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
सान्त्वयत् सान्त्व्यमान	सान्त्वयाञ्च- कार	सान्त्व्यात् सान्त्वविषीष्ट	सिसान्त्व- यिषति	अससान्त्वत् –त VII
सिञ्चत् सिच्यमान	सिषेच सिषिचे	सिच्यात् सिक्षीष्ट	सेचयति सिसिक्षति	असिचत्–त असिक्त VI
सिध्यत् सिध्यमान	सिषेध	सिध्यात्	सेधयति	असिधत् VI
सीव्यत् सीव्यमान	सिषेव	सीव्यात्	सेवयति सिसेविषति	असेवीत् II
सुन्वत् सुन्वान सूयमान	सुषाव सुषुवे	सूयात् सोषीष्ट	सावयति सुषूसति	असावीत् असोष्ट I
सुवान सूयमान	सुषुवे	सविषीष्ट	सावयति सुसूषते	असोष्ट असविष्ट I, II
सूचयत् सूच्यमान	सूचयाञ्चकार	सूच्यात् सूचयिषीष्ट	सुसूचयिषति	असूसूचत्–त VII
सृजत् सृज्यमान	ससर्ज	सृज्यात्	सर्जयति सिसृक्षति	अस्राक्षीत् I

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
षेवृ 1 A. to serve, to worship सेट्	सेवते सेव्यते	असेवत असेव्यत	सेवताम सेव्यताम	सेवेत सेव्येत
सो 4 P. to destroy अनिट्	स्यति सीयते	अस्यत् असीयत	स्यतु सीयताम्	स्येत् सीयेत
स्खल् 1 P. to err सेट्	स्खलति स्खल्यते	अस्खलत् अस्खल्यत	स्खलतु स्खल्यताम्	स्खलेत् स्खल्येत
स्तन् 1 P. to roar सेट्	स्तनाति स्तन्यते	अस्तनत् अस्तन्यत	स्तनतु स्तन्यताम	स्तनेत् स्तन्येत
ष्टभि 1 A. to stop, सेट्	स्तम्भते स्तम्भ्यते	अस्तम्भत अस्तम्भ्यत	स्तम्भताम् स्तम्भ्यताम	स्तम्भेत स्तम्भ्येत
स्तु 2 U. to praise, अनिट्	स्तौति स्तवीति स्तुते स्तुवीते स्तूयते	अस्तौत् अस्तवीत् अस्तुत अस्तुवीत अस्तूयत	स्तौतु स्तवीतु स्तुताम् स्तूयताम	स्तुयात् स्तुवीयात् स्तुवीत स्तूयेत
स्था 1 P. to stand अनिट्	तिष्ठति स्थीयते	अतिष्ठत् अस्थीयत	तिष्ठतु स्थीयताम	तिष्ठेत् स्थीयेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
सेविष्यते	सेविता	सेवितुम्	सेवित्वा	सेवित
सास्यति	साता	सातुम्	सित्वा	सित
स्खलिष्यति	स्खलिता	स्खलितुम्	स्खलित्वा	स्खलित
स्तनिष्यति	स्तनिता	स्तनितुम	स्तनित्वा	स्तनित
स्तम्भिष्यते	स्तम्भिता	स्तम्भितुम्	स्तम्भित्वा	स्तम्भित
स्तोष्यति	स्तोता	स्तोतुम्	स्तुत्वा	स्तुत
स्थास्यति	स्थाता	स्थातुम्	स्थित्वा	स्थित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
सेवमान सेव्यमान	सिषेवे	सेविषीष्ट	सेवयति सिसेविषति	असेविष्ट II
स्यत् सीयमान	ससौ	सेयात्	साययति सिषासति	असात् असासीत् IV, III
स्खलत् स्खल्यमान	चस्खाल	स्खल्यात्	स्खलयति चिस्खलिषति	अस्खालीत् II
स्तनत् स्तन्यमान	तस्तान	स्तन्यात्	स्तनयति तिस्तनिषति	अस्तनीत् अस्तानीत् II
स्तम्भ्यमान स्तभ्यमान	तस्तम्भे	स्तम्भिषीष्ट	स्तम्भयति तिस्तम्भिषते	अस्तम्भिष्ट II
स्तुवत् स्तुवान स्तूयमान	तुष्टाव तुष्टुवे	स्तूयात् स्तोषीष्ट	स्तावयति तुष्टूषति	अस्तावीत् अस्तोष्ट I
तिष्ठत् स्थीयमान	तस्थौ	स्थेयात्	स्थापयति तिष्ठासति	अस्थात् IV

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
स्ना 2 P. to bathe अनिट्	स्नाति स्नायते	अस्नात् अस्नायत	स्नातु स्नायताम्	स्नायात् स्नायेत
स्निह् 4 P. to love वेट्	स्निह्यति स्निह्यते	अस्निह्यत् अस्निह्यत	स्निह्यतु स्निह्यताम्	स्निह्येत् स्निह्येत
स्पृश् 6 P. to touch अनिट्	स्पृशति स्पृश्यते	अस्पृशत् अस्पृश्यत	स्पृशतु स्पृश्यताम्	स्पृशेत् स्पृश्येत
स्पृह् 10 U. to desire सेट्.	स्पृहयति स्पृह्यते	अस्पृहयत् अस्पृह्यत	स्पृहयतु स्पृह्यताम्	स्पृहयेत् स्पृह्येत
स्मि 1 A. to smile अनिट्	स्मयते स्मीयते	अस्मयत अस्मीयत	स्मयताम् स्मीयताम्	स्मयेत स्मीयेत
स्मृ 1 P. to remember अनिट्	स्मरति स्मर्यते	अस्मरत् अस्मर्यत	स्मरतु स्मर्यताम्	स्मरेत् स्मर्येत
स्रंसु 1 A. to fall down सेट्	स्रंसते स्रस्यते	अस्रंसत अस्रस्यत	स्रंसताम् स्रस्यताम्	स्रंसेत स्रस्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
स्नास्यति	स्नाता	स्नातुम्	स्नात्वा	स्नात
स्नेहिष्यति स्नेक्ष्यति	स्नेहिता स्नेढा स्नेग्धा	स्नेहितुम् स्नेढुम् स्नग्धुम्	स्नेहित्वा स्नीढ्वा स्निग्ध्वा	स्नीढ स्निग्ध
स्पर्क्ष्यति स्प्रक्ष्यति	स्पर्ष्टा स्प्रष्टा	स्पर्ष्टुम् स्प्रष्टुम्	स्पृष्ट्वा	स्पृष्ट
स्पृहयिष्याति	स्पृहयिता	स्पृहयितुम्	स्पृहयित्वा	स्पृहित
स्मेष्यते	स्मेता	स्मेतुम्	स्मित्वा	स्मित
स्मारिष्याति	स्मर्ता	स्मर्तुम्	स्मृत्वा	स्मृत
स्रंसिष्यते	स्रंसिता	स्रंसितुम्	स्रांसित्वा स्रस्त्वा	स्रस्त

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
स्नात् स्नायमान	सस्नौ	स्नायात् स्नेयात्	स्नापयति सिस्नासति	अस्नासीत् III
स्निह्यत् स्निह्यमान	सिष्णेह	स्निह्यात्	स्नेहयति सिस्निक्षति सिस्निहिषति	अस्निहत् I, II
स्पृशत् स्पृश्यमान	पस्पर्श	स्पृश्यात्	स्पर्शयति पिस्पृक्षति	अस्पृक्षत् अस्पार्क्षीत् I
स्पृहयत् स्पृह्यमान	स्पृहयाञ्चकार	स्पृह्यात स्पृहयिषीष्ट	पिस्पृहयिषति	अपस्पृहत्-त VII
स्ययमान स्मीयमान	सिष्मिये	स्मेषीष्ट	स्माययति स्मापयते सिस्मयिषते	अस्मेष्ट I
स्मरत् स्मर्यमाण	सस्मार	स्मर्यात्	स्मारयति सुस्मूर्षते	अस्मार्षीत् I
स्रंसमान स्रस्यमान	सस्रंसे	स्रंसिषीष्ट	स्रंसयति सिस्रंसिषते	अस्रसत् अस्रंसिष्ट II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
स्वप् 2 P. to sleep अनिट्	स्वपिति सुप्यते	अस्वपत् अस्वपीत् असुप्यत	स्वपितु सुप्यताम्	स्वप्यात् सुप्येत
स्वाद् 1 A. to taste सेट्	स्वादते स्वाद्यते	अस्वादत अस्वाद्यत	स्वादताम् स्वाद्यताम्	स्वादेत स्वाद्येत
हन् 2 P. to kill अनिट्	हन्ति हन्यते	अहन् अहन्यत	हन्तु हन्यताम्	हन्यात् हन्येत
हस् 1 P. to laugh सेट्	हसति हस्यते	अहसत् अहस्यत	हसतु हस्यताम्	हसेत् हस्येत
ओहाक् 3 P. to abandon अनिट्	जहाति हीयते	अजहात्–द् अहीयत	जहातु हीयताम्	जह्यात् हीयेत
ओहाङ् 3 A. to go अनिट्	जिहीते हायते	अजिहीत अहायत	जिहीताम् हायताम्	जिहीयात् हायेत
हि 5 P. to send अनिट्	हिनोति हीयते	अहिनोत् अहीयत	हिनोतु हीयताम्	हिनुयात् हीयेत
हिसि 7 P. to kill सेट्	हिनस्ति हिंस्यते	अहिनत्–द् आहिंस्यत	हिनस्तु हिंस्यताम्	हिंस्यात् हिंस्येत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	तास्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
स्वप्स्यति	स्वप्ता	स्वप्तुम	सुप्त्वा	सुप्त
स्वादिष्यते	स्वादिता	स्वादितुम	स्वादित्वा	स्वादित
हनिष्यति	हन्ता	हन्तुम्	हत्वा	हत
हसिष्यति	हसिता	हसितुम्	हसित्वा	हसित
हास्यति	हाता	हातुम्	हित्वा	हीन
हास्यते	हाता	हातुम	हात्वा	हान
हेष्यति	हेता	हेतुम्	हित्वा	हित
हिंसिष्यति	हिंसिता	हिंसितुम्	हिंसित्वा	हिंसित

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिंङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
स्वपत् सुप्यमान	सुष्वाप	सुप्यात्	स्वापयति सुषुप्सति	अस्वाप्सीत् I
स्वादमान स्वाद्यमान	सस्वादे	स्वादिषीष्ट	स्वादयति सिस्वादिषते	अस्वादिष्ट II
घ्नत् हन्यमान	जघान	वध्यात्	घातयति जिघांसति	अवधीत् I
हसत् हस्यमान	जहास	हस्यात्	हासयति जिहसिषति	अहसीत् II
जहत् हीयमान	जहौ	हेयात्	हापयति जिहासति	अहासीत् I
जिहान हायमान	जहे	हासिष्ट	हापयति जिहासते	अहास्त I
हिन्वत् हीयमान	जिघाय	हीयात्	हाययति जिघीषति	अहैषीत् I
हिंसत् हिंस्यमान	जिहिंस	हिंस्यात्	हिंसयति जिहिंसिषति	अहिंसीत् II

सार्वधातुक

धातु	वर्तमान कर्तरि कर्मणि	प्रथम भूत कर्तरि कर्मणि	आज्ञार्थ कर्तरि कर्मणि	विध्यर्थ कर्तरि कर्मणि
हु 3 P. to perform a sacrifice अनिट्	जुहोति हूयते	अजुहोत् अहूयत	जिहोतु हूयताम्	जुहुयात् हूयेत
हृ 1 P. to carry अनिट्	हरति ह्रियते	अहरत् अह्रियत	हरतु ह्रियताम्	हरेत ह्रियेत
हृष् 4 P. to be delighted सेट्	हृष्यति हृष्यते	अहृष्यत् अहृष्यत	हृष्यतु हृष्यताम्	हृष्येत् हृष्येत
ह्नु 2 A. to conceal अनिट्	ह्नुते ह्नूयते	अह्नुत अह्नूयत	ह्नुताम ह्नूयताम्	ह्नुयात ह्नूयेत
ह्री 3 P. to be ashamed अनिट्	जिह्रेति ह्रीयते	अजिह्रेत अह्रीयत	जिह्रेतु ह्रीयताम	जिह्रीयात् ह्रीयेत
ह्लादी 1 A. to be glad सेट्	ह्लादते ह्लाद्यते	अह्लादत अह्लाद्यत	ह्लादताम ह्लाद्यताम	ह्लादेत ह्लाद्येत
ह्वे 1 U. to call, to invoke अनिट्	ह्वयति हूयते	अह्वयत् अहूयत	ह्वयतु हूयताम्	ह्वयेत् हूयेत

आर्धधातुक

स्य-भविष्यत्	ताम्-भविष्यत्	हेत्वर्थक तुम्	पूर्वकाल-वाचक त्वा	भूतकाल-वाचक त
होष्यति	होता	होतुम्	हुत्वा	हुत
हरिष्यति	हर्ता	हर्तुम्	हृत्वा	हृत
हर्षिष्यति	हर्षिता	हर्षितुम्	हर्षित्वा	हृषित
ह्नोष्यते	ह्नोता	ह्नोतुम्	ह्नुत्वा	ह्नुत
ह्रेष्यति	ह्रेता	ह्रेतुम्	ह्रीत्वा	ह्रीत
ह्लादिष्यते	ह्लादिता	ह्लादितुम्	ह्लादित्वा	ह्लन्न
ह्वास्यति	ह्वाता	ह्वातुम्	हूत्वा	हूत

सार्वधातुक	आर्धधातुक			
वर्तमानकाल-वाचक विशेषण	परोक्ष भूत	आशीर्लिङ्	प्रयोजक इच्छार्थक	सामान्य भूत (लुङ्)
जुह्वत् हूयमान	जुहाव जुहवाञ्चकार	हूयात्	हावयति जुहूषति	अहौषीत् I
हरत् ह्रियमाण	जहार जह्रे	ह्रियात् हृषीष्ट	हारयति जिहीर्षति	अहार्षीत् अहृत I
हृष्यत् हृष्यमाण	जहर्ष	हृष्यात्	हर्षयति जिहर्षिषति	अहृषत् VI
ह्नुवान ह्नूयमान	जुह्नुवे	ह्नोषीष्ट	ह्नावयति जुह्नूषते	अह्नोष्ट I
जिह्रियत् ह्रीयमाण	जिह्राय	ह्रीयात्	ह्रेपयति जिह्रीषति	अह्रैषीत् I
ह्लादमान ह्लाद्यमान	जह्लादे	ह्लादिषीष्ट	ह्लादयति जिह्लादिषते	अह्लादिष्ट II
ह्वयत् हूयमान	जुहाव जुहुवे	हूयात् ह्वासीष्ट	ह्वाययति जुहूषति	अह्वत्-त अह्वास्त VI

ERRETA

Page	Line	Incorrect	Correct
1	12	Palatales	Palatals
3	19	आव	आव्
6	13	ह् when	ह्. When
17	21	द्यौ	द्यो
21	23	स्वसः	स्वसृः
35	10	युवाम्-वाम्	युवाम् only
36	11	सर्वस्यः	सर्वस्य
57	12	निग्रद्	निग्रह्
57	14	निर्ं	निर्
68	15	तास्	थास्
78	11	V, VIII	V, VII, VIII
84	8	ain	in
85	3	याम्	यात
85	4	याता	याताम्
95	21	भिन्तः	भिन्त्तः
129	23	मिमाषे	मिमीषे
133	12	अपिघानम्	अपिधानम्
151	27	१७।	७।
155	23	करिष्यानि	करिष्यामि
157	10	वस्त्याति	वत्स्याति
161	9	(ग्	(द्
161	15	take	takes
171	6	वच	वच्
176	27	(change	changed
177	12	ह	ह्
180	15	अकाष्टिम्	अकार्षीम्
181	5	ह	ह्

Page	Line	Incorrect	Correct
182	12	p. 142	(h)
182	27	स + इ	स् + इ
186	7	अयासिष्टम् अयासिष्ट	अयंसिष्टम् अयंसिष्ट
187	1	अभूव	अभूव्
201	16	रम्भ्	रभ्
207	22	यशस्यकाम्याति	यशस्काम्याति
208	10	अकारान्त	इकारान्त
208	Footnote	मुण्ड...भ्यौ	...भ्यो
217	11	अर्थयमाण	अर्थयमान
219	1	अधि + इ + मान	अधि + इ + य + मान
219	3	नृत्यमाण	नृत्यमान
222	28	Refer 241A	Refer sect–241A
225	4	Add = वह् + त्वा = वढ् + त्वा = वढ् + ध्वा = वढ् + ढ्वा = उढ् + ढ्वा = उ० + ढ्वा = ऊढ्वा	
230	7	Add – Refe sect. 307 g.	
234	1	(a)	(A)
235	13	284	286 III
237	20	इजिवस्	ईजिवस्
241	13	वसुदेव्	वसुदेव
250	9	प्रावृषेण्य	प्रावृषेण्यः
324	19	मित्रम्	सैन्यम्
326	2	गन्तुमनः	गन्तुमनाः
328	2	बहुस्त्रीक	बहुस्त्रीकः
330	16	Add after क्रमु–क्रमित्वा, क्रान्त्वा	
331	21	इप्	इष्
334	10	before	before a
344	4	Add – अकाङ्क्ष्यत काङ्क्ष्यताम् काङ्क्ष्येत	
358	1		गवेष्यमाण

Page	Line	Incorrect	Correct
358	9	जुगुप्सिषी	जुगुप्सिषीष्ट
363	6	छत्ता	छेत्ता
371	3	त्रामयता	त्रायताम्
371	14	दरिद्यत	दरिद्येत
372	4	वरित	त्वरित
372	10	दरिद्रित्व	दरिद्रित्वा
373	17	अघाक्षीत्	अघाक्षीत्
375	9	हत्	आहत
377	7	अदुह्यत्	अद्रुह्यत्
378	2	द्युत	द्युतित द्योतित
379	7	दुद्राव	दुद्राव
382	17	नाख्याति	नाटयाति
391	5	पीडयाषीष्ट	पीडयिषीष्ट
396	3	बोद्ध	बोद्धा
400	6	अभासात्	अभासीत्
403	5	बभूव	बभूवे
408	9	मोद्म्	मोदुम्
409	4	अमलित	अमालीत्
415	3	अयसीत्	अयंसीत्
442	3	अश्रोषीत्	अश्रौषीत्